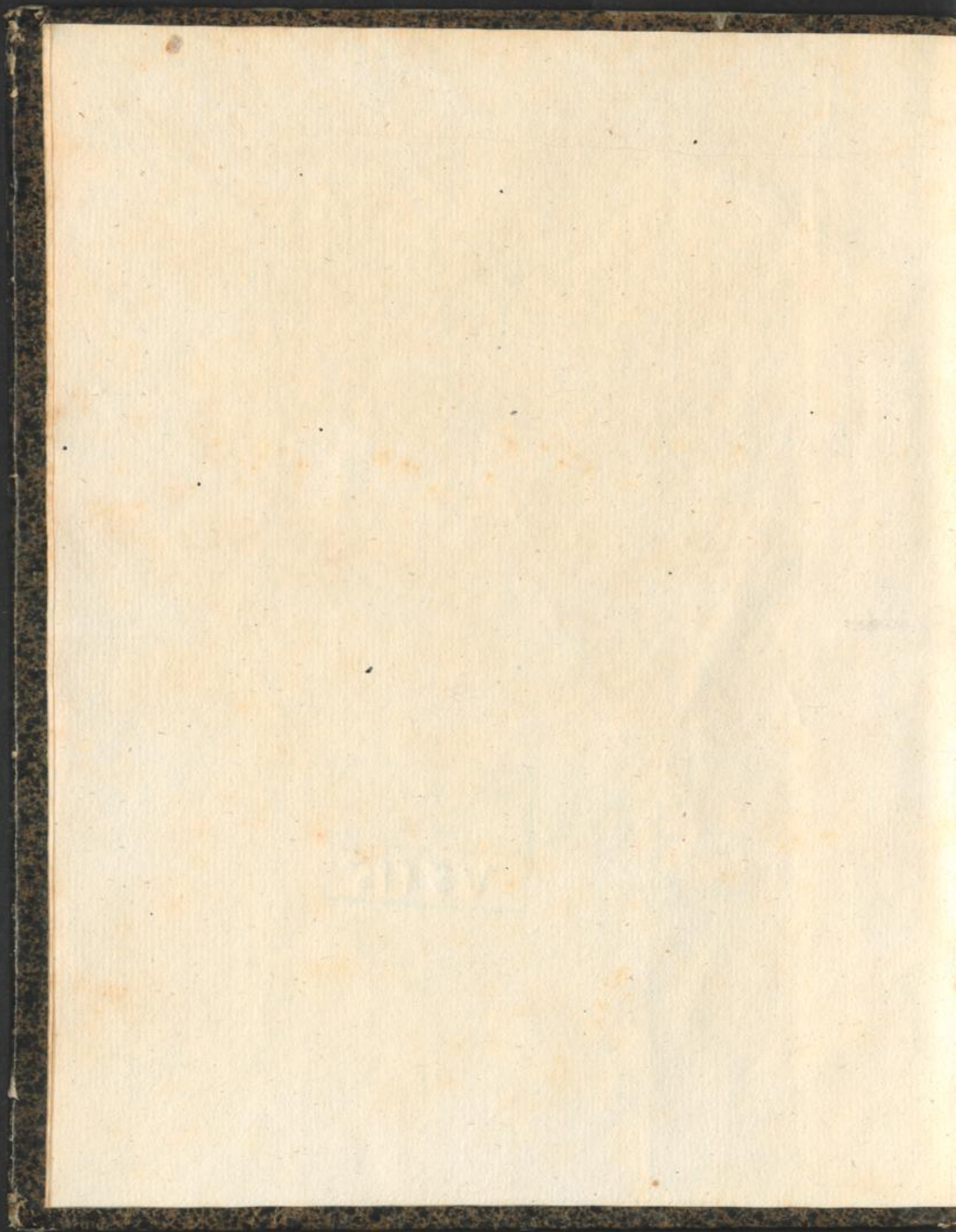

S. V. 58.

5755.

Dv 3134 / 1.2

UNIVERSITÄTS- und
Landesbibliothek
Düsseldorf
V 5115

ERNESTI ANTONII NICOLAI
POTENTISSIMI BORVSSORVM REGIS CONSILIARII
AVLICI, MEDICINAE DOCTORIS, EIVSDEMQUE
PROFESSORIS PVBLICI EXTRAORDINARII
IN REGIA FRIDERICIANA

SYSTEMA
MATERIAE MEDICAE
AD
PRAXIN APPLICATAE.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
SVMTIBVS CAROLI HERMANNI HEMMERDE
1751.

FRANZISKA ANTONII SCHOLIA
BOTANICAE PROFESSORIS IN REGIA UNIVERSITATE
AVIENNAE ACADEMIAE SCIENTIARUM
IN AUSTRIA IMPERIALI
IN AUSTRIA IMPERIALI

SYSTEMA
MATERIALIUM MEDICARUM
PRAGAE AUSTRIAE

FRANZISKA ANTONII SCHOLIA
BOTANICAE PROFESSORIS IN REGIA UNIVERSITATE
AVIENNAE ACADEMIAE SCIENTIARUM
IN AUSTRIA IMPERIALI

ILLVSTRISSIMO ATOVE EXCELLENTISSIMO
DOMINO
DOMINO
CAROLO LVDOLPHO
S. R. I. LIB. BARONI
DE
DANCKELMANN
DYNASTAE IN LODERSLEBEN, OPHAVSEN,
CETERA,
POTENTISSIMO BORVSSORVM REGI ET
ELECTORI BRANDENBVRGICO
AB INTIMIS STATVS MINISTERIIS ET
SANCTIORIBVS CONSILIIIS,
PRIMARIO PRAESIDI RERVM ECCLESIASTICARVM
OMNIVM AC SVPREMI SENATVS ECCLESIASTICI
ELECTORALIS MARCHICI,
SVPREMO MODERATORI ET CVRATORI OMNIVM
REGIARVM ACADEMIARVM ET SCHOLARVM VT
ET BIBLIOTHECAE REGIAE TECHNOPHYLACII
AC NVMMOPHYLACII REGII,
RERVM FEVDALIVM DIRECTORI
CAVSSARVMQVE GALLICARVM CIVILIVM ET
ECCLESIASTICARVM GVBERNATORI
IVSTITIAE AC LITTERARVM STATORI ET
MAECENATI SVMMO
DOMINO AC PATRONO SVO INDVLGENTISSIMO
HOC, QVICQVID LITTERVLARVM EST, STVDIOSAE
IVVENTVTIS VSIBVS LVCVBRATVM
SVMMA ANIMI RELIGIONE
SACRVM VULT
AVCTOR.

CAROLO LUDWIGO

& M. BARRON

DANKFELMANN

BRUNNEN IN BUNDESBREMSE

POTENTISSIMO BONISSIMO REGI ET

AB INTENTIS MISTERIS ET

TRINARIO PRIMO BONA

OMNINO M. BARRON

SUPREMO MODO OLI ET CREATIO

REGARUM M. BARRON

REVRAL M. BARRON

CAVASSARUM M. BARRON

INSTIAB M. BARRON

DOMINO AC M. BARRON

HOC M. BARRON

M. BARRON

A. V. T. O. R.

VIR ILLVSTRISSE ATQVE
EXCELLENTISSE
DOMINE INDVLGENTISSE

MAECENAS AC PATRONE DEVOTISSE
MENTE AETERNVM DEVENERANDE

Ego vero non essem unquam eo audaciae & te-
meritatis delapsus, vt hoc quaecunqve opu-
sculum studiosae iuventutis commodo atqve vsui
a me lucubratum ILLVSTRISSE TVI NO-
MINIS nuncupatione in publicum emitterem, TI-
BIQVE, DOMINE ET MAECENAS INDVLGENTISSE,

X 3

sum-

summa observantia sacrum esse juberem, nisi inusitatissima TVA
humanitas atque admirabilis comitas omnium, qui rarissimas
TVAS atque excellentissimas animi dotes perspectas habent, fa-
ma ac praedicatione celebratissima spem mihi eamque gratissi-
mam afferret, esse futurum, vt pro singulari TVA in omnes
doctrina & virtute ornatos gratia ac benevolentia id aequi boni-
que facias. Quum enim POTENTISSIMVS AC SAPIEN-
TISSIMVS PRVSSORVM REX TVAE, ILLVTRISSIME
DOMINE, fidei, potestati, iudicio & arbitratui regiarum
academiarum florem ac splendorem custodiendum & littera-
rum studia in melius provehenda clementissime com-
miserit, mearum omnino partium duxi, TIBI DOMINE
INDVLGENTISSIME, omnium praecipue rationes muneris
ab OPTIMI REGIS clementia mihi in hac regia Fridericiana
demandati reddere, ne, quam AVGVSTISSIMO REGI de
me fortasse concitaverim, exspectationem frustratus esse videar,
sed meus animi ardor civium academicorum commodis libera-
liter serviendi cuicumque clarius eluceat ac pernotescat. Nihil
restat, nisi vt a summo Numine precibus optem ardentissi-
mis, vt TE, DOMINE ET MAECENAS INDVLGEN-
TISSIMIS

TISSIME, cum ILLVSTRISSIMA GENTE DANCKEL-
MANNIANA, publico civium & rei litterariae bono com-
modoque, prospera valetudine saluum, incolumem atque
omni splendore ac decore semper florentissimum ad canam
summamque senectutem conservet, mihimet vero sempiter-
num TVVM favorem & gratiam tueatur: id quod omni-
bus precibus contendit

VIR ILLVSTRISSIME ATQVE
EXCELLENTISSIME
DOMINE INDVLGENTISSIME,
MAECENAS AC PATRONE OMNI ANIMI
SANCTITATE AETATEM COLENDE,

ILLVSRISSIMI TVI NOMINIS

Halae Magdeburgicae
d. XXIV. Septembr.
MDCCL.

observantissimus & devotissimus
cultor ac eliens

ERNEST. ANTON. NICOLAI

PRAEFA-

PRAEFATIO

Si qua medicinae pars est, quae etiamnum crassis occultata est & circumfusa tenebris, a certitudine maxime distat remota, atque insigni erronearum opinionum copia referta bonaeque methodi est experta, materia certe est medica, quae in eo, in quo adhuc versatur statu, horum vitiorum jure meritoque est accusanda. Quem enim materiae medicae non ignarum & distinctae solidaeque hujus doctrinae cognitioni acquirendae studentem praeterit, quot & quam variae simplicibus medicamentis, ut radicibus, herbis, floribus, seminibus, aliisque assignentur partes constitutivae, quas, si examini subjiciuntur, a natura ipsis non inesse, deprehenditur, & quot quamque diversae simplicibus medicamentis non attribuantur virtutes, quarum praesentia nulla demonstrari potest ratione? Idem insignis medicorum de simplicium medicamentorum partibus constitutivis & virtutibus dissensus variaeque sententiae confirmant

PRAEFATIO.

firmant satisque superque declarant, quam parum certitudinis materiae insit medicae quamque infirmo ac debili sit superstructa fundamento. Neque id cuidam mirum videri potest, cum medici parum vel nihil curae & operae impenderint philosophiae addiscendae illique in medicina applicandae, de distinctis & completis partium medicamenti constitutivarum & virtutum harumque specierum notionibus acquirendis nihil vel saltem parum fuerint solliciti nec legitimam partes medicamentorum constitutivas earumque virtutes inveniendi & determinandi methodum elegerint. Multi quidem medici non longo abhinc tempore omnem navarunt operam in detegendis partibus medicamentorum constitutivis & virtutibus, eorumque conatus maximopere sunt laudandi, inprimis vero *illustris Dominus Geoffroy* multum laboris hanc in rem infumfit, sed, si verum fateri licet, omnibus his laboribus veritas non fuit detecta sed potius obscurata magisque occultata falsaeque atque erroneae opiniones in materiam fuerunt introductae medicam. Cui haec absorta & a veritate aliena videntur, illa inveniet demonstrata in hujus systematis sectione de cognoscendis & determinandis medicamentorum partibus constitutivis & virtutibus. Si enim partes medicamentorum constitutivae sunt detegendae, cavendum est, ne partes medicamentorum constitutivae proximae confundantur cum remotis; alias enim ex hac confusione innumeri & gravissimi oriuntur errores. Deinde in hoc systemate demonstravi, quod partes medicamentorum constitutivae cognosci & detegi possint vel ope chemiae vel sine ista ope sensuum, & quod, si partes medicamentorum sunt chemiae beneficio investigandae, ejusmodi operationes chemicae aliaque instrumenta ad hunc finem non sint adhibenda, quae naturalem partium constitutivarum mixtionem atque indolem alterant, invertunt & destruant, vel nova quaedam ex medicamentis producant corpora, quae ipsis a natura non insunt sed arte fuerunt producta.

)(

cta.

PRAEFATIO.

Sta. Plurimi, inprimis *illustris Dominus Geoffroy*, aliique, qui ejus methodum investigandi partes medicamentorum constitutivas fuerunt secuti, ad has ope chemiae detegendas destillatione sicca vsi atque argumentati fuerunt, quod omnia ea, quae destillationis siccae ope ex medicamentis obtinuerunt, sint partes eorum constitutivae, quae ipsis a natura insunt. Verum enim vero quam maxime hac in re non se solum sed alios etiam fefellerint, in systemate ipso perspicue demonstravi atque id iis optime perspectum erit & cognitum, qui materiam medicam & chemiam penitius, quam vulgo fieri solet, introspexerunt. Nam destillatione sicca medicamenta resolvuntur in partes constitutivas non proximas sed remotas, e. g. medicamentum, cujus pars constitutiva proxima est resina, destillationi siccae subjectum non largitur resinam, sed liquorem acidum & oleum, quae partes sunt constitutivae resinae proximae, medicamenti vero remotae. Deinde destillatio sicca naturalem partium constitutarum mixtionem atque indolem alterat, immutat & destruit, quin ex medicamentis alia & nova producit corpora, quae non sunt partes eorum constitutivae nec ipsis a natura insunt. Quis enim in physices & chemiae principiis adeo parum est versatus, ut nesciat, quod ignis corpora, eorum partes, naturalem horum & partium ea constituentium mixtionem atque indolem immutare atque destruere, partes eorum a se invicem segregare, pristinam earum combinationem tollere, novam efficere atque nova producere possit corpora. Praeterea neminem chemiae gnarum latere potest, quod vi ignis ex corpore partes oleosae & salia acida continente sal alcali tam fixum quam volatile atque accedente combinatione salis alcali volatilium cum acido sal ammoniacale produci queat, quamvis haec salia corpori a natura non insint. Quae igitur cum ita sint, concludi non potest, quod ea, quae destillatione sicca e medicamentis producantur, sint partes eorum constitutivae iisque a natura insint.

PRAEFATIO.

sint. Quamquam vero falsissima sit haec argumentandi ratio, nihilominus tamen maximopere est mirandum, quod medici etiam celeberrimi eam sequantur, atque ut dicta comprobem, placet ex innumeris, quae mihi hac de re suppetunt, exemplis haec tantum allegare, quod *illustris Dominus Geoffroy*, qui ad partes medicamentorum constitutivas sicca usus fuit destillatione, gummi ammoniaco sal ammoniacale & tartareum, mannae tartarum copiosum & sal ammoniacale & opio aliisque sal alcali inesse contendat, quorum tamen praesentia nulla potest demonstrari ratione. Qua vero methodo partes medicamentorum constitutivae tam ope chemiae quam sensuum sint detegendae, id in ipsa pertractatione dedi explicatum atque, hanc ut adeat, benevolum lectorem rogo.

Ad virtutes medicamentorum quod attinet, illae cognoscuntur vel a priori vel a posteriori. A posteriori ad harum cognitionem pervenimus, si ad ea attendimus, quae experientia nos docet de effectibus medicamentorum usum in corpore humano sequentibus. A priori vero illas detegere possumus ope chemiae & physicae. Physica enim demonstrat vires corporum, quae per illas fieri possunt, & leges, secundum quas corpora in se invicem agunt. Nunc medicamenta in sensu strictiori accepta sunt corpora. Qua de re physicae cognitio ad virtutes medicamentorum cognoscendas eorumque agendi modum explicandum maxime est necessaria neque sine illa medicamentorum modus agendi virtutesque possunt demonstrari. Deinde medicamentorum virtutes rationem suae existentiae sufficientem habent in partibus eorum constitutivis, id quod in ipsa pertractatione luculentissime probavi, adeoque de medicamentorum virtutibus cognitionem acquirere non possumus, nisi eorum partes constitutivas habeamus cognitatas atque perspectas. Verum enim vero ad harum cognitionem pervenire non possumus nisi ope chemiae.

PRAEFATIO.

miac. Quam ob rem ad virtutes medicamentorum cognoscendas necessario chemiae cognitio requiritur. Quam per-
verso vero modo quamque infelici successu tam physica quam
chemia fuerit in materia medica applicata, ex antecedenti-
bus clarissime elucescit atque apparet.

Quum igitur materia medica tot tantisque laboret vitiis
atque imperfectionibus, nemini profecto miram videri pot-
est, me in tanto librorum, qui jam de materia prodierunt
medica, numero novum de eadem librum in lucem emittere.
Multos quidem, qui mihi minus favent nihilque boni a me
proficisci posse sibi persuadent, hunc meum laborem prorsus
inutilem atque supervacaneum esse declaratuos facile prae-
video, ideo, ne justam accusationis causam se invenisse putent,
ad omnes omnino bonos atque aequos rerum arbitros provo-
co, semperque, si opus est, demonstrare possum, quod li-
brorum de hoc argumento editorum plerique modo dictis la-
borent vitiis, argumentum nec distincte nec adaequate nec
legitimo fuerit pertractatum ordine, fere omne id, de quo
fermo est, nec fuerit definitum, vel, si hoc factum fuerit,
quod tamen rarissimum est, saltem non legitime explicatum,
theses probatione & determinatione indigentes sint nec rite
determinatae nec demonstratae, notiones fere omnes negle-
ctae vel non legitime conditae & propositiones sibi contradi-
centes sint accumulatae, quae omnia non possunt non animo
veritatis & certitudinis studio maximum creare taedium.

Ne vero in ea, quae in aliis reprehendi, vitia incurram
eorumque me reddam reum atque participem, omnem omni-
no navavi operam, ut ea evitarem atque e contrario legum in
argumento methodo scientifica elaborando observandarum
haberem rationem. Hoc sine de rebus, de quibus locutus fui,
distinctas & completas suppeditavi notiones atque adserta ex
certis atque indubitatis principiis ope syllogismorum legitime
inter se cohaerentium deduxi, & non observationes solum
atque

PRAEFATIO.

atque experimenta in aliorum scriptis communicata laboriose conquisivi, sed ipse etiam manus admovi & cum medicamentis simplicibus selectioribus varia non sine labore institui experimenta chemica aliorumque experimenta reiteravi, ne cum aliis fallerer & fumum venderem. Neque vanae gloriolae studio nec inconsulto scripturandi pruritu nec denique insolentiori aliorum labores carpenti libidine, sed commoda aliqua occasione incitatus hoc publicae luci exposui opusculum. Cum enim auditoribus meis materiam explicarem medicam, nullum, quem praelectionibus meis destinarem, commodum eaque, quam desiderabam, methodo scriptum invenire potui librum, unde ipse theses quasdam elaborare fui coactus, ita, ut demonstrationes atque illustrationes omiserim, has autem in praelectionibus meis addiderim. Cum vero iterum iterumque materiam docerem medicam, has theses earumque demonstrationes iterum animo mecum volutavi, examinavi, acriusque perpendi iudicio, quo facta decrevi, has meas cogitationes publicae exponere luci.

Vt vero lector benevolus luculenter perspiciat rationem, cur hunc nec alium in elaborando hoc opusculo secutus fuerim ordinem, ad sequentia ut attendat, eum rogo. Materia medica tradit cognitionem medicamentorum simplicium. Nunc cognitio rei versatur circa rationem rei sufficientem qua talem vel non. In casu priori dicitur cognitio rei philosophica, in posteriori autem historica, atque ex principiis notum est philosophicis, quod philosophica rei cognitio historicam semper supponat nec sine hac consistere queat. Porro medicum rationalem oportet, non historicam solum sed philosophicam etiam medicamentorum cognitionem sibi acquirere. Qua de re in materia medica non historica solum sed philosophica etiam medicamentorum cognitio est tradenda. Verum enim vero medico de medicamentis nihil magis scitu est necessarium quam eorum virtutes, modus adhibendi, & quae exinde confici & praeparari possunt,

PRAEFATIO.

alia medicamenta. Hinc ut materia medica virtutes medicamentorum, eorum modum adhibendi & praeparata exponat necesse est. Nunc virtutes medicamentorum explicari nequeunt, nisi partes medicamentorum constitutivae earumque diversae species sint cognitae. Quam ob rem in materia medica tam de partibus medicamentorum constitutivis, quam de iis cognoscendis & determinandis est agendum. Ad virtutes medicamentorum pertinet eorum modus agendi. Quocirca & hic in materia medica est explicandus, atque in hoc exponendo illustri Domini Hambergeri principia sum secutus. Porro materia medica agit de medicamentis vel in genere vel in specie & philosophia nos docet, quod nos de rebus inferioribus distincte cogitare atque decenter agere nequeamus, nisi superiorum ut generum notiones cognitae habeamus atque perspectas & generaliora applicemus ad specialiora. Materia igitur medica, si rite & legitime est pertractanda, in duas dividi debet partes, in quarum prima agendum est de materia medica in genere & in altera de materia medica in specie. Ex his igitur omnibus univique erit perspectu facillimum, cur in hoc elaborando systemate hunc nec alium elegerim ordinem atque sectiones & capita in hoc nec alio sese excipiant ordine. Me quidem non praeterit, quod alio ordine in pertractanda materia medica fuerint usu e. g. alphabetico, secundum tria naturae regna, partes constitutivas, saporem, locum natalem, sed optime quoque scio, omnes ejusmodi ordines minus congruos esse atque convenientes meoque longe postponendos. Denique medicinae studiosis summa cum prudentia & felicitate artem exercituris medicam scitu nihil utilius est & magis necessarium, quam in quibusnam morbis, quo tempore, sub quibus circumstantiis, qua forma & dosi & quibusnam cum cautelis medicamenta sint exhibenda, seu, ut paucis me expediam, eos scientia materiam medicam in praxi applicandi instructos esse oportet. Quam ob causam materia medica a docentibus ita est pertractanda, ut discipulis simul via & media ad hanc perveniendi
noti-

PRAEFATIO.

notitiam ostendantur atque ejusmodi allegentur exempla, quae imitari atque in casibus obviis applicare possunt. Nam si quis vel maxime materiam calleret medicam neque illam in praxi applicare posset, fructu hujus scientiae egregio destitueretur. Vt igitur amplissimum hujus scientiae usum ejusque in praxi applicationem clarius ostenderem, loco exemplorum formulas vsui aptas, tutas & jam probatas subjunxi, & cum mihi per longum temporis spatium perpetua cum *Medicorum olim principe, illustri b. m. Friderico Hoffmanno, Praeceptore & Patrono meo omni animi sanctitate colendo* consuetudine frui atque eius non a manibus solum esse sed etiam privatissima in addiscenda atque exercenda praxi medica opera uti licuerit, eoque duce commodissimam me in aegris visitandis & curandis consiliisque elaborandis medicis exercendi habuerim occasionem, ejusmodi quoque hoc in opusculo allegavi formulas, quibus celeberrimus hic quondam medicus frequentissime fuerat vsus, plurimas tamen ipse concinnavi atque ad ejus mentem accommodavi. Patet hinc simul ratio, cur materiam, quam nunc publicae expono luci, medicam nominaverim ad praxin applicatam.

Trado Tibi nunc, Lector benevole, partem hujus systematis primam atque initium partis secundae, in qua post mannae considerationem absolutam mihi, cum aliorum, quibus implicitus fui, negotiorum multitudo me impediverit, quo minus ad sequentia progredi potuerim, finis huic opusculo fuit imponendus. Ea, quae supersunt, in posterum elaborabo atque partis alterius librum primum de medicamentis evacuantibus ad finem perducam, atque hoc absoluto librum secundum de medicamentis alterantibus elaborabo. Nihil amplius restat, quam ut me meumque hunc laborem *Tuo, Lector Benevole*, favori commendem Teque rogem, ut errata typographica amice corrigas & meum *Tibi* inserviendi studium serena ac benevola accipias mente. Vale mihi que fave. Dabam d. XXIV. Septembris MDCCL.

Conspe-

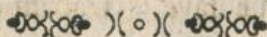
Conspectus
HVIVS SYSTEMATIS.

PARS I. DE MATERIA MEDICA
IN GENERE.

- SECTIO I. DE MEDICAMENTIS IN GENERE.
SECTIO II. DE SPECIEBVS MEDICAMENTORVM
IN GENERE.
SECTIO III. DE PARTIBVS MEDICAMENTORVM
CONSTITVTIVIS IN GENERE.
SECTIO IV. DE COGNOSCENDIS ET DETERMI-
NANDIS PARTIBVS MEDICAMENTORVM
CONSTITVTIVIS IN GENERE.
SECTIO V. DE MODO AGENDI MEDICAMEN-
TORVM IN GENERE.
SECTIO VI. DE COGNOSCENDIS ET DETERMI-
NANDIS VIRTVTIBVS MEDICAMENTO-
RVM IN GENERE.

PARS II. DE MATERIA MEDICA
IN SPECIE.

- LIBER I. DE MEDICAMENTIS EVACVAN-
TIBVS.
SECTIO I. DE MEDICAMENTIS PVRGAN-
TIBVS.
CAPVT I. DE MEDICAMENTORVM PVRGAN-
TIVM MODO AGENDI ET VSV.
CAPVT II. DE RHABBARO VERO.
CAPVT III. DE IALAPPA.
CAPVT IV. DE MANNA.

SYSTE-

SYSTEMA
MATERIAE MEDICAE

AD

PRAXIN APPLICATAE.

PARS I

DE

MATERIA MEDICA IN GENERE.

SECTIO I.

DE

MEDICAMENTIS IN GENERE.

§. I.

ocabulum medicamentum sumitur in sensu vel Definitio
latiori vel strictiori. In priori significato acc- medicamen-
ptum definiri potest per instrumentum, quo vi- ti.
res corporis humani diriguntur ad sanitatem,
in posteriori vero per corpus, quod corpus
humanum morbosum mutare valet in sanum.

A

§. II.

§. II.

Scholion.

Medici vocabulo medicamentum in vario utuntur significato, isque admodum vagus est & indeterminatus, atque idem in causa est, ut aliqui quaedam corpora ad medicamenta retulerint, quae alii eorundem numero excluderunt. Vagus igitur hujus vocabuli significatus in fixum est mutandus & determinandus.

§. III.

De summis
medicamen-
torum gene-
ribus.

Vires corporis humani, si diriguntur ad sanitatem, diriguntur ad sanitatem vel praesentem conservandam vel amissam restituendam. Nunc medicamentum in sensu latiori sumtum est instrumentum, quo corporis humani vires diriguntur ad sanitatem §. I. Qua de re sub hac hypothese, qua scilicet vocabulum medicamentum sumitur in sensu latiori, duo dantur summa medicamentorum genera, quorum unum ista sub se comprehendit medicamenta, quibus vires corporis humani dirigi possunt ad sanitatem praesentem conservandam, alterum vero illa sub se complectitur, quibus vires corporis humani dirigi possunt ad sanitatem amissam restituendam.

§. IV.

In quoniam
quaerenda
sit mutatio-
num usum
medicamen-
torum se-
quentium e-
xistentiae ra-
tio sufficiens.

Experientia docet, certas medicamentorum usum sequi in corpore humano viuo mutationes. Verum enim vero cum harum mutationum existentia debeat habere rationem sufficientem (per princ. philosoph.) nihilque aliud adsit, in quo ea contineri possit, quam corpus humanum viuum & medicamentum ipsi adplicatum, necessario sequitur, ut ratio sufficiens existentiae harum mutationum lateat vel in ipso corpore humano viuo vel in medicamento ipso seorsim vel conjunctim.

§. V.

Quaenam
mutationes
sint medica-
mentorum &
corporis hu-
mani ipsius
actiones.

Mutatio, cujus existentiae ratio sufficiens haeret in ente ipso, in quo contingit, dicitur ejusdem actio. Mutationes igitur usum medicamentorum in corpore humano viuo sequentes sunt actiones vel medicamentorum vel corporis humani

mani viui seorsim vel conjunctim §. IV. Illae, scilicet medicamentorum actiones sunt proprias & verae medicamentorum actiones & hunc titulum *κατ' ἑξῆς* merentur, hae vero nimirum corporis humani actiones sunt actiones partium vel fluidarum vel solidarum corporis humani viui.

§. VI.

Id, quod continet rationem sufficientem existentiae actionis, dicitur vis seu virtus, & hinc patet, quid sit vis seu virtus medicamenti. Definitio virtutis.

§. VII.

Mutationes vsum medicamentorum in corpore humano vivo sequentes sunt vel actiones medicamentorum vel corporis humani seorsim vel conjunctim §. V. Debent igitur tam corpus humanum vivum quam medicamenta continere rationem sufficientem existentiae harum actionum. Mutationes vsum medicamentorum sequentes proficiscuntur vel a vi medicamentorum vel a vi corporis humani.
Nunc id, quod continet rationem sufficientem existentiae actionis, dicitur vis seu virtus §. VI. Hinc mutationes, quae sequuntur in corpore humano vivo vsum medicamentorum, proficiscuntur vel a vi corporis humani viui vel a vi medicamenti insita seorsim vel conjunctim.

§. VIII.

Experientia docet, quod medicamenta corpori humano mortuo applicata non eosdem, quos in viuo edunt, producant effectus. Nunc mors corporis humani est status, quo vis ejus agere cessat (per definit.), & mutationes vsum medicamentorum in corpore humano viuo sequentes dependent vel a vi corporis humani viui vel a vi medicamenti insita seorsim vel conjunctim §. VII. Quam ob rem ut mutationes, quae vsum medicamentorum in corpore humano vivo sequuntur, potissimum a vi corporis humani viui proficiscantur necesse est. Mutationes vsum medicamentorum sequentes dependent maxime a vi corporis humani viui.

§. IX.

Vis corporis humani viui est ejusdem natura (per princ. philos.) Mutationes igitur vsum medicamentorum in Mutationes §. IV proficiscuntur
cor-

potissimum a corpore humano viuo sequentes proficiuntur potissimum a natura corporis humani viui. §. VIII.

§. X.

Mutationes §. IV. naturae corporis humani viui sunt actiones. Mutationes vsus medicamentorum in corpore humano viuo sequentes dependent potissimum a natura corporis humani viui §. IX. Sed mutationes vsus medicamentorum in corpore humano viuo sequentes sunt actiones vel medicamentorum vel corporis humani viui seorsim vel conjunctim §. V. Ergo mutationes vsus medicamentorum in corpore humano viuo sequentes sunt actiones potissimum naturae corporis humani viui.

§. XI.

Mutationes §. IV. variant pro diversitate naturae corporis humani viui. Cum mutationes vsus medicamentorum in corpore humano viuo sequentes dependant potissimum a natura corporis humani viui §. IX, sequitur, ut istae quoque variant pro diversitate naturarum corporum humanorum viuorum.

§. XII.

Mutationes §. IV. fiunt motu. Omnis actio est mutatio (per princ. philosoph.) Nunc medicamenta in sensu strictiori accepta sunt corpora §. I. & corpus humanum est corpus. Porro nulla accidere potest in corpore mutatio nisi motu nec ulla fieri potest corporis in corpus actio nisi motu (per princ. philosoph.) Mutationes igitur vsus medicamentorum in corpore humano viuo sequentes fiunt motu, adeoque actiones tam medicamentorum ipsae quam corporis humani ipsius vsus medicamentorum sequentes non nisi motu peraguntur.

§. XIII.

Quaenam circa virtutem veniunt consideranda. Circa virtutem medicamenti respiciendum est 1) ad effectum, quem producit & 2) ad modum, quo illum producit seu modum ejus operandi.

§. XIV.

§. XIV.

Effectus medicamenti vel est resolubilis in alios vel non. Prior dicitur *compositus*, posterior *simplex*.

Definitio effectus medicamenti simplicis & compositi.

§. XV.

Vis seu virtus medicamenti producit effectum vel compositum vel simplicem. Prior dicitur *composita*, posterior *simplex*.

Definitio virtutis simplicis & compositae medicamenti.

§. XVI.

Vis seu virtus medicamenti existentiae suae rationem sufficientem habet vel in alia vi, vel non. Priorem nomino *fundatam*, posteriorem *fundamentalem*. Est ergo vis seu virtus medicamenti vel fundata, vel fundamentalis.

Definitio virtutis medicamenti fundatae & fundamentalis.

§. XVII.

Exemplum illustrabit definitiones datas §. XVI. Terrea vi gaudent humidum absorbendi & fibras a nimio iis insidente humido relaxatas & debilitatas roborandi. sed haec terreorum vis roborans habet rationem suae existentiae sufficientem in alia vi, scilicet in ista, qua humidum absorberur, adeoque est vis seu virtus medicamenti fundata §. XVI, vis vero seu virtus humidum absorbens est vis terreorum fundamentalis §. XVI.

Scholion.

§. XVIII.

Inter virtutem & effectum medicamenti vel alia vis intercedit, vel non. Priorem nomino *mediatam*, posteriorem *immediatam*. Vis ergo seu virtus medicamenti est vel mediata vel immediata.

Definitio virtutis medicamenti mediatæ & immediatæ.

§. XIX.

Terrea medicamenta virtute humores acres temperandi sunt praedita, sed haec virtus non est virtus terreorum immediata, sed mediata tantum, nam inter hanc virtutem & ejus effectum, qui in mitigatione humorum acrimoniae

Scholion.

consistit, alia vis, nimirum absorbens acres particulas, in-
cercedit.

§. XX.

Definitio
virtutis me-
dicamenti
totalis & par-
tialis.

Virtus medicamenti est vel pars virtutis vt totum con-
sideratae, vel non. Priorem nomino virtutem medicamen-
ti *partialem*, posteriorem *totalem*. Est ergo virtus medica-
menti vel virtus partialis, vel totalis.

§. XXI.

Definitio
efficaciae me-
dicamenti.

Fac, duo medicamenta habere vim purgantem, sed
vnum sub eadem, qua alterum, mole quantitatis maiorem
exserere virtutem, tunc illud *maiorem* hoc *efficaciam* posside-
re dicitur. Est igitur medicamenti efficacia ejus gradus vir-
tutis, sub certa ejus mole quantitatis latentis, quatenus de-
terminatur per eandem alterius medicamenti sed ejusdem
virtutis molem quantitatis.

§. XXII.

Definitio
efficaciae
medicamen-
ti in alio sen-
su acceptae.

Ponas porro, vnum idemque medicamentum sub cer-
ta mole quantitatis recens edere effectum determinati gra-
dus sed vetustate corruptum sub eadem quantitatis mole
minorem producere effectum, tunc hoc vnum idem que me-
dicamentum, quod non refertur ad aliud, in priori casu di-
citur *efficacius* quam in posteriori. Si igitur efficacia medica-
menti in hoc sumitur significato, definiri potest per ejus-
dem gradum virtutis, quatenus ad ejusdem certam quantitatem
molis, in qua haeret, refertur. Est itaque vnum idemque
medicamentum, quod sub determinata mole quantitatis cer-
tae magnitudinis effectum edit, in alio casu, in quo sub
eadem quantitatis mole minorem producit effectum, minus
efficax & e contrario *efficacius*, si sub eadem quantitatis mo-
le maiorem exserit effectum.

§. XXXIII.

Scholion.

Significatus termini efficacia medicamenti admodum
vagus est atque indeterminatus, vti ex §. XXI. & XXII. satis
superque elucescit. Saepius quoque hic terminus efficacia
medi-

medicamenti praeter adductos, qui ipsi attribuuntur, significatus §. XXI. XXII, in alio quoque adhibetur significatu & per eum intelligitur illa ipsa relatio, qua quantitas virtutis medicamenti dicto modo §. XXI. XXII. determinatur.

§. XXIV.

Medicus ad sanitatem praesentem tam conservandam quam amissam restituendam opus habet medicamentis, adeoque eorum vires & efficacias probe perspectas & cognititas habere debet. Si enim harum cognitione est destitutus, necessaria quoque illa in casibus obuiis debita cum prudentia & cum subsequente salutaris effectus usurpandi cognitione caret & fieri aliter nequit, quam ut, si ea adhibeat, eorum usu plus damni quam emolumenti inferat. Sufficiens igitur virium medicamentorum cognitio medico non solum utilis est, sed maxime etiam necessaria.

Medicus nosse debet virtutes medicamentorum.

§. XXV.

Istas medicamenti particulas, quae a suo toto non nisi magnitudine vel figura differunt, nominantur *similares*, illas vero, quae praeter magnitudinem & figuram aliis quoque qualitatibus a toto suo distinguuntur, *constituentibus* seu *constitutivis*.

Definitio partium similarium & constitutiviarum medicamenti.

§. XXVI.

E. g. partes cinnabaris in pulverem redactae a toto suo non nisi magnitudine & figura sunt diversae adeoque sunt partes ejus *similares* §. XXV, sulphur vero & mercurius vivus, e quibus cinnabaris constat, sunt partes ejus *constitutivae* §. cit.

Scholion.

§. XXVII.

Alia quoque partium medicamenti *similarium* & *constitutiviarum* definitio dari & sequenti evolvi potest modo. Partes medicamenti vel similes sunt toti, vel non. Priores sunt partes medicamenti *similares*, posteriores partes medicamenti *constituentibus* seu *constitutivis*.

Definitio alia de partibus medicamenti similaribus & constitutivis.

§. XXVIII.

Partes medicamenti *constitutivae* sunt vel partes aliarum partium, vel non. Priores nomine *remotas*, posteriores

Definitio partium medicamenti

constitutiva-
rum proxi-
marum & re-
motarum.
Scholion.

res *proximas*. Partes igitur medicamenti constitutivae sunt vel remotae vel proximae.

§. XXIX.

Datas §. praec. definitiones sequens illustrabit exemplum. Pars resinosa & gummosa radice jalappae sunt partes radice jalappae constitutivae proximae, quia non sunt partes aliarum partium, oleum vero & acidum, quae destillatione ex resina jalappae producuntur, sunt resinae quidem partes constitutivae proximae, radice vero remotae, quia sunt partes partis hujus radice, scilicet resinae.

§. XXX.

Scholion.

Haec distinctio inter partes medicamentorum constitutivas proximae & remotas probe est attendenda in detegendis partibus medicamentorum constitutivis ope chemiae, si periculum errandi evitari debet. Plerique hanc distinctionem negligunt, & partes constitutivas medicamentorum remotas pro proximis & proximae pro remotis venditant, ex quo magni oriuntur errores.

§. XXXI.

In quonam
medicamen-
ti virtus se-
deat.

Si virtutis medicamenti insitae sedem inquirimus, facile perspicimus, necessario aliqua in medicamento adesse debere, in quibus ejus virtus haereat. Jam in medicamento nihil aliud adest, in quo ejus virtus sedere possit, quam partes, ex quibus medicamentum constat; omne enim medicamentum in sensu strictiori acceptum est corpus §. I. & omne corpus constat ex partibus. (per princ. philosoph.) Ergo vis medicamenti insita in partibus, ex quibus constat, sedere debet.

§. XXXII.

Quid sit vis
medicamenti
insita.

Partes singulae, ex quibus medicamentum constat, sua gaudent vi. Nunc virtus medicamenti insita sedet in partibus, ex quibus constat §. XXXI. Ergo vis medicamenti insita est vis, quae exurgit ex conjunctione illarum virium singularum, quibus partes, ex quibus medicamentum constat, singulae sunt praeditae.

§. XXXIII.

§. XXXIII.

Vis medicamenti insita sedet in partibus, ex quibus constat medicamentum §. XXXI. Nunc partes medicamenti constitutivae sunt partes, ex quibus medicamentum constat. Quam ob rem vis medicamenti insita in partibus ejus constitutivis sedere debet.

Vis medicamenti insita sedet in partibus medicamenti constitutivis.

§. XXXIV.

Vis medicamenti insita est vis, quae exsurgit ex conjunctione illarum virium singularum, quibus singulae partes, ex quibus medicamentum constat, sunt praeditae §. XXXII. Sed partes medicamenti constitutivae sunt partes, ex quibus medicamentum constat. Ergo vis medicamenti insita est vis, quae exsurgit ex conjunctione illarum virium singularum, quibus singulae partes medicamenti constitutivae gaudent.

Vis medicamenti est vis quae oritur ex conjunctione virium singularum, quibus partes constitutivae sunt praeditae.

§. XXXV.

Cum virtus medicamenti insita sedeat in partibus ejus constitutivis & ab iis dependeat §. XXXIII, sequitur, ut virtus medicamenti insita variet pro varia partium constitutarum qualitate numero & proportione, & ut ille, qui virtutem medicamenti insitam cognoscere & determinare cupit, nosse debeat 1) partes medicamenti constitutivas 2) earum numerum & 3) proportionem.

Quid ex antecedentibus sequatur.

§. XXXVI.

Non vero solum sufficit ad virtutem medicamenti cognoscendam & determinandam cognitio partium medicamenti constitutarum, earum numeri & proportionis §. XXXV, sed praeterea etiam, cum quaelibet pars medicamenti constitutiva sua gaudeat vi §. XXXII, indagari debet, quanam sint singularum partium constitutarum virtutes, quanam earum ad se invicem sit relatio & proportio, & quanam vis ex harum virium singularum conjunctione exsurgat & praedominetur §. XXXIV.

Quomodo cognoscenda & determinanda sit virtus medicamenti.

B

§. XXXVII.

§. XXXVII.

Definitio
principii vir-
tutis medi-
camenti.

Principium virtutis medicamenti est in medicamento id, in quo sedet virtus seu quod continet rationem sufficientem existentiae virtutis medicamenti.

XXXVIII.

Partes con-
stitutivae
medicamenti
sunt princi-
pia virtutis.

In partibus medicamenti constitutivis sedet vis medicamenti, seu, quod mihi perinde est, partes medicamenti constitutivae continent rationem sufficientem existentiae virtutis medicamenti §. XXXIII. Nunc id in medicamento, quod continet rationem sufficientem existentiae virtutis in eo, est ejusdem principium virtutis §. XXXVII. Qua de re partes medicamenti constitutivae sunt ejusdem principia virtutis.

§. XXXIX.

Cognitio
principii vir-
tutis medi-
camenti quo
modo ac-
quiratur.

Omnia omnino rerum cognitio, si ea acquiri potest, acquiritur vel a priori vel a posteriori (per princ. philosoph.) hinc etiam ad cognitionem principii virtutis medicamenti vel a priori vel a posteriori pervenimus.

§. XL.

Definitio
characteris
medicamen-
ti.

Character medicamenti distinctivus est id, quo medicamentum cognoscitur & ab aliis distinguitur.

§. XLI.

De modo co-
gnoscendi
characterem
medicamenti
distinctivum,

Character medicamenti distinctivus vel cadit in sensus vel non. In priori casu cognitio ejus acquiri potest per attentionem ad ea, quae in sensus cadunt §. XXXIX.

§. XLII.

Definitio
medicamenti
nominalis est
ejusdem
character di-
stinctivus.

Ope definitionis medicamenti nominalis medicamentum cognoscitur & ab aliis discernitur (per princ. logica.) Nunc id, quo medicamentum cognoscitur & ab aliis distinguitur, est ejusdem character distinctivus §. XL. Ergo definitio medicamenti nominalis est ejusdem character distinctivus.

§. XLIII.

Cognitio
characteris
medicamenti
medico est
scitu necessa-
ria.

Medico maximopere eo est studendum, ut characteres medicamentorum distinctivos sibi reddat cognitos & per-
spectos.

§. XLIV.

§. XLIV.

Cum medicus medicamenta aegris commendare & praescribere debeat, necessario eorum nomina nosse debet, sed in sola nominum medicamentorum cognitione, utpote quae sola eum parum vel nihil juvat, eum acquiescere non oportet. Praeterea varios significatus nominum medicamentorum confusionis, quae alias ex hac ignorantia oriri posset, evitandae causa & synonyma medicamentorum, ut alios his utentes intelligere possit, praecipue vulgaria & usitata, scire debet. Saepe enim eadem medicamenta variis nominibus idem significantibus & varia ac diversa medicamenta iisdem sed diversi significatus nominibus insignantur. Ut igitur medicus alios, qui vel synonymis vel iisdem sed diversa medicamenta significantibus nominibus utuntur, intelligere possit, tam synonyma medicamentorum quam varios ejusdem, quo varia insignantur medicamenta, nominis significatus nosse debet.

Medico cognitio nominum & synonymorum medicamentorum est scitu necessaria.

§. XLV.

Si ad originem medicamentorum respicimus, notamus 1) eorum originem esse vel cognitam vel incognitam 2) ea formam suam debere vel arti vel naturae adeoque esse vel artificialia vel naturalia & 3) ea depromi ex tribus naturae regnis, ut ex minerali, animali & vegetabili.

De iis, quae circa originem medicamentorum consideranda occurrunt.

§. XLVI.

Circa locum, ubi proveniunt medicamenta, considerandae veniunt quatuor terrarum orbis partes ut Europa, Asia, Africa & America & in his sitae regiones. Circa tempus medicamentorum considerandum occurrit tempus initii, incrementi, status seu maximae perfectionis, decrementi & durationis, & haec consideratio temporis circa vegetabilia praesertim locum invenit. Haec igitur, scilicet locus & tempus ratione medicamentorum medico scitu sunt vel necessaria vel utilia vel jucunda seorsim vel conjunctim.

De iis, quae circa tempus & locum medicamentorum sunt consideranda.

§. XLVII.

De falsitate,
veritate &
bonitate me-
dicamento-
rum scitu ne-
cessaria.

Homines lucri cupidi & ad fraudem acuti medica-
ta genuina variis adulterare, imo quaedam arte praeparare
& pro genuinis & naturalibus venditare solent. Ejusmo-
di igitur hominum fraudem evitaturus medicus necessa-
rio characteres falsitatis & veritatis medicamenti seu
ea, ex quibus cognoscitur, medicamentum esse genui-
num vel adulteratum vel arte factum & naturali simile
redditum, nosse debet. Praeterea medicamenta gaudent
diversis bonitatis & perfectionis gradibus & cum medicus
semper optimum medicamentum ad usum seligere debeat,
horum quoque cognitionem ut sibi acquirat necesse est.

§. XLVIII.

Applicatio
& praepara-
ta medica-
mentorun
scitu sunt me-
dico necessa-
ria.

Modum etiam, quo medicamenta sunt applicanda, &
praecipue circa hunc considerandam formam & dosin, qua
sunt propinanda, neque minus ea, quae ex medicamen-
tis praeparari & confici solent & possunt, medicamenta,
praesertim optima & usitatoria, nosse debet.

§. XLIX.

Definitio
doseos.

Quantitas medicamenti, quae vna vice est adhibenda,
dicitur ejusdem *dosis*.

§. L.

De divisione
doseos.

Dosis medicamenti commode dividi potest in mini-
mam seu infimam mediam & maximam. Porro dividi potest
dosis in ordinariam vel extraordinariam. Tandem dosis salvo
medicamenti effectu, qui intenditur, mutari potest vel
non. Prior dicitur *arbitraria*, posterior *definita* seu *de-
finienda*.

§. LI.

Cognitio do-
seos medica-
mentorun
medico scitu
est necessaria.

Cum medicus scire debeat medicamentorum dosin
§. XLVIII., dosin quoque eorum minimam, mediam & sum-
mam, ordinariam & extraordinariam item arbitriam
& definitam perspectam ut habeat necesse est.

§. LII.

§. LII.

Medico igitur cognitio 1) nominis medicamentorum 2) virtutis medicamentorum 3) principiorum virtutis medicamentorum 4) characterum veritatis falsitatis & bonitatis medicamentorum 5) applicationis medicamentorum 6) parabilium & praeparatorum ex medicamentis 7) originis medicamentorum 8) temporis & loci medicamentorum scitu est vel necessaria, vel utilis, vel jucunda seorsim vel conjunctim §. XXIV. XXXV. XLIV. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII., nonnulla tamen ex dictis, ut praecipue virtutes, characteres bonitatis falsitatis & veritatis, item applicatio & nomina medicamentorum medico praec aliis scitu sunt magis necessaria vel utilia.

Quaenam medico de medicamentis scitu sunt necessaria vel utilia.

§. LIII.

In pertractatione, in qua medico scitu necessaria & utilia de medicamentis sunt tradenda, varius eligi potest ordo, ita, ut haec pertractatio vel secundum tria naturae regna vel secundum medicamentorum partes constitutas vel secundum virtutes vel secundum alium ordinem instituat. Ego hoc in opusculo eum secururus sum ordinem, quo medicamenta secundum eorundem virtutes pertractantur, utpote qui mihi videtur esse optimus.

De ordine, secundum quem pertractatio de medicamentis potest institui.

SECTIO II.

DE

SPECIEBUS MEDICAMENTORVM
IN GENERE.

§. LIV.

Corpus humanum constat ex partibus fluidis & solidis (per princ. physiol.) Nunc omnia medicamenta agunt in nostrum corpus §. V. Ergo omnia medicamenta ut agant vel in solidas vel in fluidas vel in utrasque corporis humani partes necesse est.

In quasnam agant medicamenta partes corporis humani.

B §

§. LV.

§. LV.

De fumis
medicamen-
torum gene-
ribus.

Medicamenta ita agunt in corpus humanum, ut vel evacuationes producant vel non. Priora dicuntur *evacu-antia*, posteriora *alterantia*. Omnia ergo medicamenta sunt vel alterantia vel evacuantia & haec sunt summa medicamentorum genera, ad quae omnia reduci possunt medicamenta.

§. LVI.

De specie-
bus medica-
mentorum
evacuan-
tium.

Medicamenta evacuantia pro diversitate evacuationis, quam producant, varia nanciscuntur nomina. Sic dicuntur ea, quae transpirationem insensibilem producant, *diaphoretica*, quae efficiunt sudorem, *sudorifera*, quae producant purgationem, *purgantia*, quae vomitum causantur, *vomitoria* seu *emetica*, quae urinae excretionem promovent, *diuretica*, quae salivae excretionem producant, *sialogoga*, *salivantia*, quae materiae e pulmonibus excretionem promovent, *expectorantia*, quae sanguinem menstruum evacuant, *emmenagoga*, quae lochiorum fluxum excitant, *aristolochica* & quae partus exclusionem promovent, *ecbolica*.

§. LVII.

De apophle-
gmatisanti-
bus eorum-
que specie-
bus.

Ista evacuantia, quae mucum per capitis vias naturales educunt, nominantur *apophlegmatizantia* & cum haec mucis evacuatio fiat vel per os vel per nares, apophlegmatizantia duplicis quoque sunt generis, scilicet apophlegmatizantia per os vel per nares. Apophlegmatizantia per nares vel sternutationem producant vel non. Priora dicuntur *sternutatoria* seu *ptarmica*, posteriora *errhina*.

§. LVIII.

De resolen-
tibus & in-
crassantibus.

Quemadmodum evacuantia pro diversitate evacuationis, quam producant, varia accipiunt nomina, ita etiam alterantia pro diversa, quam efficiunt, mutatione varia sortiantur nomina. Sic dantur experientia teste medicamenta, quae cohaesionem partium corporis humani mutant, & haec

haec sunt duplicis generis. Vel enim eam augent vel imminuunt. Medicamenta, quae partium corporis humani cohaesionem imminuunt, nomino *resolventia* in sensu lato & haec iterum sunt *resolventia* vel partium solidarum vel fluidarum vel utrarumque. Medicamenta vero, quae partium corporis humani cohaesionem augent, illam augent vel in fluidis vel solidis partibus. Priora appellantur *inspissantia, incrassantia, condensantia, coagulantia*, posteriora vero singulare nomen generale, quod eorum actionem commode exprimeret, non sunt adepta, quantum mihi constat, neque mihi congruum, quod ipsis imponi posset, nomen nunc in mentem incurrit, facile tamen patet, sub iis roborantia adstringentia contrahentia & indurantia comprehendendi, de quibus in sequentibus dicam.

§. LIX.

Particularum fluidarum corporis humani magnitudo a medicamentis mutari adeoque vel augeri vel imminui potest, & ista speciatim medicamenta, quae magnitudinem particularum fluidarum imminuunt, nominantur *atenuantia*. De attenuantibus.

§. LX.

Fac, fibras a medicamentorum actione affici, tunc illas ab ea vel magis vel minus strictas seu laxas reddi posse quilibet perspicit. Illa medicamenta, quae fibras reddunt magis strictas, dicuntur *adstringentia*, ea vero, quae fibras reddunt laxas, *relaxantia*. De medicamentis adstringentibus & relaxantibus.

§. LXI.

Fibra vna dicitur strictior altera, si minus facile quam haec se extendi patitur, e contrario haec fibra audit laxior altera, quae se facilius extendi patitur. Quid sit fibra & laxa.

§. LXII.

Cum fibra stricta minus facile, laxa vero facile se extendi patitur §. LXI, ut illa majori, haec vero minori vim contractili gaudeat necesse est. Adstringentia igitur vim fibram, relaxantia augent vim fibrarum contractilem, relaxantia.

xantia vero
illam immi-
nuunt.

fibrarum contractricem augere & relaxantia contra eam imminuere debent §. LX. LXI. Fac porro, fibras vasorum circulares reddi vel strictiores vel laxiores, tunc in priori casu majori vi, in posteriori vero minori vi se contrahere debent. Adstringentia igitur vim fibrarum circularium vasorum augere, relaxantia vero eam imminuere debent.

§. LXIII.

Adstringen-
tia vasa con-
trahunt &
fluidorum
cursum per
ea retardant.

Adstringentia, vt vasorum fibrae circulares majori vi se contrahant, efficiunt §. LXII. Sed transitus fluidi per vas non potest non retardari, si fibrae vasis circulares majori vi sese contrahunt, imo plane occluditur, si contractio vasis sat magna est. Adstringentia igitur fluidorum per vasa transitum retardant imo plane sistunt.

§. LXIV.

De stimu-
lantibus.

Quae partes solidas ita afficiunt, vt majorem excitent versus eas fluidorum affluxum, dicuntur *stimulantia* seu *irritantia in sensu generaliori*. Speciatim vero & magis proprie illa audiunt *irritantia seu stimulantia*, quae majorem fluidi nervei ad musculares fibras adfluxum concitant vt solutionis continui, quam fibris nerveis fluidi nervei ad fibras musculares adfluxui inservientibus inferunt.

§. LXV.

De contra-
hentibus.

Quae majorem fibrarum contractionem efficiunt, dicuntur *contrahentia*.

§. LXVI.

Definitio
contractionis.

Per contractionem fibrarum intelligo earum imminutionem longitudinis sine soluta unitate.

§. LXVII.

Contrahen-
tia vim fibra-
rum elasti-
cam & vita-
lem augent.

Cum contrahentia fibrarum contractionem reddant majorem §. LXV. necessario quoque earum vim contractricem augere debent. Nunc vis fibrarum contractrix est duplex vel elastica seu physica vel vitalis (per princ. physiolog.) Ergo contrahentia vim fibrarum physicam seu elasticam vel vitalem seorsim vel conjunctim augere debent.

§. LXVIII.

§. LXVIII.

Duplicem corpori humano animali vivo inesse vim, unam *physicam* seu *elasticam*, quam corpus humanum vivum cum corpore humano mortuo, quamdiu in hoc partium cohaesio nondum est sublata, & cum aliis corporibus elasticis communem habet, & alteram *vitam*, quae a fluidi nervei influxu in fibras dependet adeoque corpori humano tantum competit, quatenus vivum est, phaenomena in corpore animali vivo occurrenceia satis superque demonstrant. Si enim e. g. extremitas muccinii in forma conii naribus intruditur vel illis pulvis sternutatorius praesertim a non adfuetis admoveretur, oritur in corpore humano vivo sternutatio, in qua vehemens fit pectoris concussio. Tentes idem in corpore humano mortuo nec tale phaenomenon continget. Si in hujus phaenomeni rationem inquiris, nullam aliam invenies quam hanc, quod nervi narium irritati effecerint vehementem musculorum respirationi inservientium contractionem & quod haec a majori in hos musculos fluidi nervei influxu fuerit producta. Cum vero in corpore humano mortuo fluidi nervei influxus non adsit, nec vis quoque, quae ab eo dependet, adesse potest, & hinc patet ratio, cur vis haec nominetur vitalis, & cur in corpore humano mortuo, quamvis ejus nares irritentur, non sequatur sternutatio. Porro si fibrae corporis humani tam vivi quam mortui cultro dissecantur, oritur in corpore humano tam vivo quam mortuo hiatus, in illo vero major quam in hoc. Hic vero hiatus est effectus elasticitatis fibrarum, quam corpus humanum vivum cum mortuo aliisque corporibus elasticis habet communem & quae in corpore mortuo tamdiu durat, quamdiu in eo durat partium cohaesio.

De vi contraria
Stili fibrarum
physica seu
elastica & vi
tali.

§. LXIX.

Stimulantia seu irritantia efficiunt majorem fluidi nervei ad fibras musculares affluxum §. LXIV. Sed major fluidi nervei in fibras musculares influxus efficit majorem

Stimulantia
sunt contra-
hentia.

C

jorem

jorem earum contractionem §. LXVIII. ergo stimulantia producunt majorem fibrarum contractionem. Nunc hæc audiunt contrahentia §. LXV. Ergo stimulantia sunt contrahentia.

§. LXX.

De roborantibus & debilitantibus.

Si in medicamentorum actionis consideratione tonum partium solidarum spectamus, eum a medicamentis vel imminui vel augeri facile perspicimus. Medicamenta vero, quae tonum partium solidarum augent, dicuntur *roborantia* seu *tonica*, & ea contra, quae eum imminuunt, *debilitantia*.

§. LXXI.

Definitio toni.

Sub toni partium solidarum nomine intelligo vim earum contractricem.

§. LXXII.

Tonus est vis composita.

Tonus partium solidarum est vis earum contractrix §. LXXI. Sed vis partium solidarum contractrix constat ex vi physica & vitali §. LXVII. LXVIII. Ergo tonus est vis partium solidarum contractrix composita ex vi physica & vitali.

§. LXXIII.

Roborantia augent vim physicam & vitalem.

Quae tonum partium solidarum augent, sunt roborantia, quae eum imminuunt, sunt debilitantia §. LXX. Atqui tonus est vis contractrix composita ex vi physica & vitali §. LXXII. Ergo roborantia vim contractricem partium solidarum vel physicam vel vitalem vel utramque augere & contra debilitantia has vires imminuere debent.

§. LXXIV.

Adstringentia sunt roborantia & relaxantia debilitantia.

Adstringentia vim fibrarum contractricem augent & relaxantia eam imminuunt §. LXII. Verum enim vero quae fibrarum vim contractricem augent vel imminuunt, tonum earum augent vel imminuunt §. LXXI. & quae tonum

num

num fibrarum vel augent vel imminuunt, sunt vel roborantia vel debilitantia §. LXX. Ergo adstringentia sunt roborantia & relaxantia debilitantia.

§. LXXV.

Quamvis adstringentia sint roborantia & relaxantia debilitantia §. LXXIV, nihilominus tamen inter ea quaedam intercedit differentia & quidem ratione gradus. Nam adstringentia vim vasorum contractricem ad eum usque gradum augent, ut fluidorum transitus per ea impediatur §. LXIII, roborantia vero tonum partium solidarum ad eum usque gradum non augent, & si hoc faciunt, non amplius nomen roborantium merentur, sed adstringentia sunt & nominari debent. Idem quoque valere de relaxantibus & debilitantibus, hoc est, ea non nisi gradu a se invicem differre, quilibet rerum gnarus facile perspicit atque videt.

De differentia inter adstringentia & roborantia item inter debilitantia & relaxantia.

§. LXXVI.

Cum adstringentia & roborantia item relaxantia & debilitantia non nisi gradu differant §. LXXV, sequitur, ut adstringens minori dosi datum fiat roborans & roborans majori dosi propinatum fiat adstringens, neque minus relaxans majori quantitate adhibitum evadat debilitans & debilitans contra minori copia adhibitum se gerat ut relaxans.

Quid ex antecedentibus sequatur.

§. LXXVII.

Mirabuntur forsitan nonnulli, quod debilitantia retulerim inter medicamenta §. LXX, sed mirari desinent, si consideraverint, quod omnino dentur casus, in quibus debilitantia adhiberi possunt & debent, ut in iis, in quibus partium solidarum tonus nimis auctus est, ut statum inducat praeternaturalem, vel parti corporis humani debilitas est concilianda, ut graviores morbi vel vehementiora symptomata removeantur.

Scholion.

§. LXXVIII.

Quid sint
analeptica.

Medicamenta, quae vires corporis humani deficientes restituunt, dicuntur *analeptica*.

§. LXXIX.

Scholion.

Celeberrimus & de medicina optime meritus *Boerhaave* nominat *analeptica* in suo *Tractatu de viribus medicamentorum* edit. Paris. pag. 426. *cardiaca* & alii ea appellant *cordialia, confortantia*.

§. LXXX.

Vbi & quando
roborantia
sunt
analeptica.

Tonus partium solidarum destructus infert virium defectum. (per princ. pathol.) adeoque hoc in casu ea, quae tonum augent, vires deficientes restituunt. Verum ea, quae tonum augent, sunt roborantia §. LXX, & quae vires deficientes restituunt, sunt *analeptica* §. LXXVIII. Ergo eo in casu, in quo a tono partium solidarum debilitato oritur virium imbecillitas, roborantia sunt *analeptica*.

§. LXXXI.

De moderantibus
& excitantibus.

Si ad motus corporis humani, quatenus sunt praeternaturaliter constituti, nostram dirigimus attentionem, eos vel nimis auctos vel nimis depressos esse & dari medicamenta, quae utriusque malo medendi efficacia gaudent,prehendemus. Medicamenta vero, quae motus corporis humani nimis auctos compescunt, audiunt *moderantia, sedantia, sedativa*, ea contra, quae motus deficientes augent *sistentia excitantia* seu *moventia*.

§. LXXXII.

De anodynis.

Si virtutem medicamentorum respectu dolorum consideramus, eos ab iis vel excitari vel tolli perspiciamus. Medicamenta, quae dolorem tollunt, appellantur *anodyna late vel in sensu generali sic dicta*.

§. LXXXIII.

Scholion.

Vitii quis me accusare posset, quod *anodyna late sic dicta* nominaverim ea, quae dolorem tollunt, cum tamen

men

men ea, quae dolorem tantum mitigant, itidem anodyna sint & appellentur, sed notandum est, quod medicamenta, quae dolorem tollunt, eum vel ex toto vel ex parte tantum tollant, & ea, quae hoc faciunt, mitigent tantum dolorem. Dum igitur anodyna nomino dolorem tollentia, non excluduntur eo ipso dolorem mitigantia, sed sub illis comprehenduntur.

§. LXXXIV.

Si dolor oriri debet, requiritur 1) vt adsit corpus, quod in nervum agit 2) vt per hanc actionem nervus ad gradum rupturae proximum tendatur, & 3) vt fluidum nerveum in motum concitetur auctum isque propagetur ad cerebrum, & tres hae conditiones constituunt causam doloris proximam (per princip. patholog.) Triplici ergo modo, si quilibet seorsim consideratur, causa doloris proxima adeoque & dolor ipse tolli potest, nempe vel auferendo corporis in nervum agentis actionem, vel nervum ita mutando, vt, licet haec actio corporis in eum, continuet, tamen ad gradum rupturae proximum non tendatur & denique impediendo, quo minus ex hac nervi tensione rupturae proxima motus fluidi nervei sequatur auctus.

De dolore
ejusque cau-
sa proxima.

§. LXXXV.

Medicamenta anodyna late sic dicta varia accipiunt nomina, prout causam doloris proximam hoc vel illo tollunt modo. Sic ista, quae actionem corporis nervum tendentis tollunt, appellantur *paregorica*, ea, quibus nervus ita mutatur, vt actionem corporis in eum agentis sustinere queat, absque eo, vt status rupturae proximus sequatur, dicuntur *anodyna stricte sic dicta*, ea denique, quae motum fluidi nervei minuunt, *hypnotica* & tandem ea, quae hoc in majori gradu perficiunt, *narcotica* nominantur.

De specie-
bus medica-
mentorum
anodyno-
rum, vt pa-
regoricis,
anodynis
stricte sic di-
ctis, narco-
ticis & hy-
pnoticis,

§. LXXXVI.

Hypnotica quoque non incommode definiri possunt & solent per ea, quae somnum inferunt, & narcotica per

per ea, quae narcosin producant. Verum enim vero hae definitiones ex iis, quae §. LXXXV. datae fuerunt, facile erui possunt. Nam hypnotica sunt ea, quae fluidi nervei motum imminuunt §. LXXXV. Jam motus fluidi nervei in corpore humani imminuti nequit, nisi ejus influxus in organa sensoria & musculos motibus voluntariis destinatos simul imminuatur. Quod vero si fit, oritur somnus vel status ei proximus. Ergo hypnotica sunt talia medicamenta, quae somnum inferunt. Porro narcotica majori gradu quam hypnotica motum fluidi nervei retardant §. LXXXV, adeoque eum ita imminuere debent, ut dolores praesentes non cessent solum esse dolores, sed reliquae etiam externae actiones fortiores parum & leviores plane non percipiuntur. Sed ejusmodi corporis humani status dicitur stupor seu narcosis. Ergo narcotica sunt talia, quae stuporem seu narcosin producant. Sed possunt haec omnia inverti & ex definitione hypnoticorum, qua definiuntur per ea, quae somnum inferunt & ex altera narcoticorum definitione, qua definiuntur per ea, quae motum fluidi nervei in gradu majori quam hypnotica imminuunt §. LXXXV, legitima consequentia potest deduci, quod hypnotica sint ea, quae motum fluidi nervei imminuunt & narcotica ea, quae hoc in majori efficiunt gradu.

§. LXXXVII.

De emollientibus & indurantibus.

Si ad partium corporis humani mollitiem & duri-
tiem, quatenus a medicamentis mutatur, respicimus, partes a quibusdam medicamentis vel molliores vel duriores reddi posse videmus. Illa medicamenta, quae prius efficiunt dicuntur *emollientia*, quae vero posterius faciunt, *indurantia*, quae denominatio celeberrimo etiam Boerhavia placuit, uti ex ejusdem *Tractatu de viribus medicamentorum* edit. Paris: p. m. 392. videri potest.

§. LXXXVIII.

Definitio corporis molliis.

Corpus dicitur molle, quod tactui facile cedit, id est,

est, ad cuius figuram mutandam vis vi digitorum hominis major non requiritur.

§. LXXXIX.

De corporibus fluidis, si proprie loqui libet, dici nequit, quod sunt mollia, quia sibi relicta nullam nisi sub guttularum magnitudine servant figuram, quam tamen mollia possidere & retinere debent. Mollities igitur proprie loquendo est affectio corporibus tantum solidis competens.

Mollities corporibus solidis non fluidis competit.

§. XC.

Corpora solida suam conservant figuram, si eorum partes majori vi inter se cohaerent, quam vel ex pondere vel ex cohaesione cum alio corpore ad separationem tendunt. Quicquid ergo figuram corporis solidi mutare debet, illud partium illius cohaesione superare debet, adeoque illud, quod corpus solidum reddere debet molle, partium ejus cohaesione ad eum usque gradum imminuere debet, qui per digitorum vim facile superari potest.

Quidnam corpus solidum reddat molle.

§. LXXXVIII.

§. XCI.

Cum emollientia partes corporis reddant molles §. LXXXVI, necessario earum cohaesione eo usque imminuere debent, ut leni vi, qualis est digitorum, superari possit.

Quomodo emollientia comparata esse debent.

§. XCII.

Si spasmodicas contractiones partium solidarum consideramus, eas a medicamentis vel effici vel tolli animadvertimus. Medicamenta, quae prius efficiunt, appellantur *spastica*, quae vero spasmos tollunt, *antispasmodica*.

De spasticis & antispasmodicis.

§. XCIII.

Contractio fibrarum muscularium praeternaturaliter aucta dicitur *spasmodica* earum contractio seu spasmus.

Spasmodica contractio quid sit.

§. XCIV.

§. XCIV.

De consti-
pantibus &
aperientibus.

Si vasa circa medicamentorum actionem spectamus, ea a medicamentis vel obstrui vel obstructa referari posse videmus. Quae vasa obstruunt, dicuntur *constipantia*, *infarcientia*, quae vero vasa obstructa referant, *aperientia* seu *aperitiva*.

§. XCV.

De calefaci-
entibus, frige-
facientibus, hume-
ctantibus &
siccantibus.

Ratione frigoris & caloris, quae medicamenta producunt, dividuntur in *calefacientia* seu *calida*, & *frigesacientia* seu *refrigerantia*, & ratione siccitatis & humiditatis, quam inferunt, in *siccantia* seu *exsiccautia* & *humectantia*.

§. XCVI.

De diluenti-
bus.

Ratione aquae, ex qua constant medicamenta, dicuntur *diluentia*. Diluere enim dicitur tantum de aqua & proprie loquendo soli tantum aquae competit, quapropter etiam medicamenta eatenus dicuntur diluere, quatenus ex aqua constant, & aquea nominantur tantum diluentia.

§. XCVII.

De demul-
centibus.

Quae acrimoniam humorum mitem reddunt, *edulcantia*, *edulcorantia*, *temperantia* & *demulcentia* appellantur, quamvis proprie ea, quae acrimoniam mitem reddunt involuendo, vocentur *demulcentia*.

§. XCVIII.

De abster-
gentibus.

Quae viscidum a parte, cui adhaeret, absque ejus laesione separant, dicuntur *abstergentia*, *detergentia*.

§. XCVIX.

De praecipitanti-
bus.

Quae nimium orgasmum seu calorem compescunt, appellantur *praecipitantia*, *temperantia*.

§. C.

Scholion.

Temperantia nominantur modo ea, quae acres humores corrigunt, modo ea, quae calorem nimium minuunt.

§. CI.

§. CI.

Si ea medicamenta, quae in solutionibus continui & malis cum his connexis conducunt, consideramus, varia hic sese nobis offerunt, quae pro diverso suo effectu varia fortiuntur nomina. Sic ea medicamenta, quae praeter-naturaliter soluta vniunt dicuntur *traumatica*, quae suppurationem promovent, *suppurantia*, quae pus immaturum mutant in maturum, *maturantia*, quae carnis generationem promovent, *sarcotica*, quae fluidorum extravasationem compescunt, *styptica* & ea speciatim, quae sanguinis effluxum sistunt, *ischaema*.

De medicamentis quae in solutionibus continui adhiberi solent.

§. CII.

Medicamenta, quae in varia praeter naturam in corpore humano generata agunt, varia fortiuntur nomina. Sic ea, quae vermes expellunt, dicuntur *anthelmintica*, quae flatum propellunt, *carminativa* & quae calculos comminunt, *lithonriptica*.

De anthelminticis, carminativis & lithonripticis.

§. CIII.

Vulgo anthelmintica nominantur ea, quae vermes necant vel expellunt, sed cum vermes vel expellantur vel vivi vel mortui, sub iis quoque, quae vermes expellunt, illa, quae eos necant, comprehenduntur.

Scholion.

§. CIV.

Ea remedia, quae lac generant, nominantur *galactophora*, quae semen generant, *spermatopoea*, quae stimulos venereos excitant, *aphrodisiaca* & quae illos supprimunt, *antaphrodisiaca antaphroditica*.

De galactophoris spermatopoeis, aphrodisiacis & antaphrodisiacis.

§. CV.

Medicamenta, quae materiam stagnantem ita mutant, ut ex isto, in quo stagnat, loco abeat, dicuntur *discuti-entia*.

De discutientibus.

D

§. CVI.

§. CVI.

De attra-
hentibus &
repellentibus.

Medicamenta quaedam affluxum fluidorum versus eum, cui externe applicantur, locum excitant majorem vel ab eo abarcent. Priora nominantur *attractentia*, posteriora *repellentia*, *repercutientia* late sic dicta. In sensu magis proprio & strictiori ea remedia vocantur *repellentia*, quae efficiunt, ut materia certam partem vel jam occupans vel occupatura aliorum feratur.

§. CVII.

De specie-
bus attra-
hentium.

Si attractentia externe applicata nil nisi rubor & ardor, interdum cum aliquo tumore, sequitur, dicuntur *rube-
facientia*, hoc vero phaenomenon ipsum *phoenigmus* seu *sinapismus*, quia veteres hoc scopo semen sinapi frequentissime adhibebant, si vero attractentium applicationem non cuticulae solum rubor sed ejusdem etiam in vesiculas lymphae turgidas elevatio sequitur, appellantur *vesicatoria*, *vesicantia*, *epispastica*.

§. CVIII.

De corro-
sivis eorum-
que specie-
bus.

Quae partes solidas corrodunt, dicuntur *corrosiva*, & ea corrosiva, quae escharam efficiunt, appellantur *escharotica*, quae agunt putrefaciendo, *septica*, *putrefacientia*, & quae instar ignis adurendo agunt, *caustica*.

§. CIX.

De bezoar-
dicis.

Restat adhuc, ut explicem, quid per medicamenta alexipharmaca, bezoardica & heroica intelligatur. *Bezoardica* olim nominata fuerunt illa medicamenta, quae veneni in corpus humanum delati vim debilitant, & cum observatum fuerit, quod vis veneni debilitata fuerit per ejus expulsionem per diaphoresin, postea omnia diaphoretica fuerunt appellata bezoardica, qui significatus a multis etiamnum attribuitur bezoardicis. Quicquid a bezoardicis expectari potest, id omne consistit in eo, ut destructio humorum praecaveatur, vires vitales & somnus

CON-

conserventur & materia morbifica partim corrigatur & minus activa reddatur, partim e massa sanguinea fecernatur & secreta e corpore eliminetur.

§. CX.

Alexipharmaca itidem nominata fuerunt ea remedia, De alexi-
quae venenorum vim debilitant & postea diaphoretica & pharmacis,
sudorifera idem acceperunt nomen, sine dubio eam ob
causam, quoniam experientia docuit, per diaphoresin &
sudorem venenum ex parte fuisse e corpore expulsum ejus-
que vim redditam inefficacem.

§. CXI.

Ista medicamenta, quae parva dosi magnos in cor- De heroiois.
pore humano producant effectus, dicuntur *heroica*. Opium
tale est medicamentum.

§. CXII.

Pro vario morbo & symptomate, cui medicamenta De variis no-
medentur, varia accipiunt nomina. Sic nominantur ea, minibus,
quae scorbuto medentur *antiscorbutica*, quae dysenteriam quae medi-
curant *antidysenterica*, quae pleurititem sanant *antipleuriti- camenta pro*
ca, quae epilepsiae medentur *antepileptica*, quae spasmodum vario, cui
tollunt *antispasmodica*, quae febres profligunt *antifebrilia*, medentur,
antipyretica, *febrifuga*, quae haecticae medentur *antihaectica*, morbo &
quae pestem abarcent *antiloimica*, quae colicae medentur, symptomate
anticolica, quae vomitum sedant *antemetica*, quae in ma- accipiunt,
lo hypochondrico & hysterico conducunt *antihypochondria- ca* & *antihysterica*, quae salutarem in arthritide exserunt ef-
fectum, *antiarthritica*, quae adversus podagram sunt *anti- podagrica*, quae phthisi medentur *antiphthisica*, quae contra
paralysin valent *antiparalytica*, quae vertiginem curant *an- tidinica*, & quae cachexia liberant *anticachectica* & sic porro.

§. CXIII.

Tandem medicamenta pro partium, quarum malis Quanam
mederi perhibentur, diversitate variis insigniuntur nomi- medicamen-
nibus. ta pro par-

tium, quorum malis medentur, varietate accipiant nomina.

nibus. Sic dicuntur ea, quae capiti conducunt *cephalica*, quae in oculorum affectibus bene se gerunt *ophthalmica*, quae dentium mala tollunt *odontalgica*, quae aurium affectibus medentur *otalgica*, *otica*, quae ori ejusque malis dicata sunt *stomatica*, quae asperae arteriae vitia corrigunt *arteriaca*, quae thoraci & pulmone conducunt *thoracica* & *pulmonica*, quae in viscerum affectibus profunt *splanchnica*, *visceralia*, quae stomacho conducunt *stomachica*, quae hepatis dicata sunt *hepatica*, spleni *splenetica*, renibus *nephritica*, intestinis *intestinalia*, utero *hysterica*, *antihysterica*, & cordi *cardiaca* *cordialia* & sic porro se habet cum reliquis.

SECTIO III.

DE

PARTIBVS MEDICAMENTORVM CONSTITVTIVIS IN GENERE.

§. CXIV.

Ratio ordinis.

Salia inter partes medicamentorum constitutivas principem occupare locum, unicuique, qui vel primas tantum chemiae & materiae medicae veritates didicit, cognitum est & perspectum. Mihi igitur, priusquam reliquarum constitutarum partium considerationem aggredior, salium natura ac differentia est consideranda.

§. CXV.

Definitio salis.

Corpus in aqua solubile, quod principium est saporis, dicitur sal. Sal itaque est totum, sive ex toto sapidum & omnia reliqua corpora, quae non sunt salia, ab his eam accipiunt qualitatem, ut sapida sint, omnisque eorum sapor dependet solum a sale eorum mixtionem ingrediente.

§. CXVI.

§. CXVI.

Cum sal sit corpus in aqua solubile, quod est principium saporis & totum sit lapidum §. CXV, sequitur, ut omnia corpora in aqua solubilia & saporem excitantia vel sint salia vel salia contineant & quod corpora in aqua solubilia, si ex toto sunt sapida, sint salia, si vero ex parte tantum sunt sapida, ex parte salia contineant.

Quid exinde sequatur.

§. CXVII.

Sal constat ex vno tantum sale vel ex pluribus. Prius dicitur *simplex*, posterius *compositum*. Sal igitur est vel simplex vel compositum.

Definitio salis simplicis & compositi.

§. CXVIII.

Salia sine mixtionis suæ mutatione vel ab igne elevari possunt vel non. Priora nominantur *volatilia*, posteriora *fixa*. Salia igitur sunt vel fixa vel volatilia.

Definitio salis fixi & volatilis.

§. CXIX.

Fixitas omnium corporum adeoque salium quoque a gravitate eorum particularum & e contrario volatilitas corporum hinc & salium ab eorum particularum levitate dependet. Si enim particulae corporis cujusdam sunt leviores, ipsum corpus ut ab igne in altum elevari possit adeoque volatilius sit necesse est §. CXVIII. Si vero corporis cujusdam partes sunt graviores, ipsum corpus ab igne in altum tolli nequit adeoque est fixum §. CXVIII.

Fixitas & volatilitas corporum & salium vnde pendet.

§. CXX.

Cum fixitas & volatilitas corporis dependeat a gravitate partium ejus §. CXVIII, sequitur, ut cohaesione cum levioribus corporibus corpora per se fixa volatilia reddi queant & corporum iam volatiliam volatilitas augeri possit, e contrario autem corpora volatilia unione cum gravioribus corporibus fiant vel fixa vel minus volatilia quam erant sibi relicta. Experientia hujus asserti veritatem satis superque demonstrat, & hæc omnia valere quoque de salibus, facile est perspectu.

Quomodo corpora & salia volatilia vel fixa reddi possint.

D 3

§. CXXI.

§. CXXI.

De differen-
tia salium. Salia sunt vel *acida* vel *alcalina* seu *lixiviosa*, & quæ ex ho-
rum vnione oriuntur, dicuntur *salia media*, *neutra* seu *enixa*.

§. CXXII.

Scholion. Vocabulum *alkali* nonnulli a nomine Arabico *al-Kali*,
quod nomen ex articulo *al* & vocabulo *Kali*, quod signi-
ficat *sal*, est compositum, alii vero a notissima herba *Kali*,
e cuius cineribus *sal* *lixiviosum*, quod dicitur *soda Hispanica*,
praeparatur, derivant. Alii putant, hoc *sal* olim
dictum fuisse *sal Kali*, & postea haec duo vocabula abje-
cta littera *S* in vnum contracta & inde enatum esse voca-
bulum *alkali*.

§. CXXIII.

Salia *acida* &
alcalina sunt
simplicia,
media vero
composita. Salia *acida* & *alcalina* constant ex vno tantum *sale*,
media vero ex duobus §. CXXI. hinc *salia acida* & *alcalina*
sunt *simplicia*, media vero *composita salia*. §. CXVII.

§. CXXIV.

Salia *acida*
sunt vel *fixa*
vel *volatilia*. Cum *salia* sint vel *fixa* vel *volatilia* §. CXVIII., *sa-*
lia acida quoque debent esse vel *fixa* vel *volatilia*.

§. CXXV.

De existen-
tia *acidi* qua-
lis sit. Nullum reperitur in rerum natura *sal acidum pu-*
rum solum & sibi relictum sed semper cum peregrina
substantia, quaecunque haec etiam sit, comixtum, nec
in forma solida vel sicca sed semper in fluida.

§. CXXVI.

De singulari-
bus salium
acidorum
proprieta-
tibus. Omnia *salia acida* gaudent sequentibus, quibus prae-
sentiam suam demonstrant & a reliquis salibus distin-
guuntur, proprietatibus: 1) cum omnibus salibus *alcali-*
nis effervescent 2) cum his facta sufficienti saturatione
abeunt in *sal medium* 3) solutiones ope *alcalinorum sa-*
lium factas praecipitant 4) colorem syrupi violarum
coeru-

coeruleum mutant in rubrum, neque minus coeruleas tincturæ heliotropii tricocci, vulgo *Tournefol*, colorem rubrum sed varie intensum a purpureo ad igneum vel ad sanguinis bovini colorem pro variis aciditatis gradibus conciliant, & rubro quoque colore inficiunt tincturas rosarum & florum malvæ. 5) habent saporem acidum. 6) terrea solvunt 7) corpora resinosa & sulphurea figunt & ad solutionem inepta reddunt excepto spiritu nitri, qui contra reliquorum acidorum spirituum genium resinas non crassiores solum ut picem resolvit sed tenuiores etiam & camphoram ipsam plane fundit.

§. CXXVII.

Ratione regni, in quo invenitur acidum, est vel minerale vel animale vel vegetabile. His nonnulli addunt acidum aereum.

Quotuplex sit acidum ratione regni.

§. CXXVIII.

Acidum aereum originem suam habere debet ab acido vel animali vel vegetabili vel minerali. Nam omne, quicquid in aere versatur, acidum sub forma exhalationum ex regno vel animali vel vegetabili vel minerali seorsim vel conjunctim debet esse delatum.

Acidum aereum vnde oriatur.

§. CXXIX.

Omnia animalia nutriuntur vel vegetabilibus vel animalibus vel quibusdam corporibus mineralibus ut aquis & salibus quibusdam, vel una cum aere ejus acidum attrahunt. Verum enim vero acidum aereum est vel minerale vel animale vel vegetabile seorsim vel conjunctim §. CXXIX. Qua de re acidum animale originem suam debet acido vel vegetabili vel minerali seorsim vel conjunctim.

Acidum animale vnde oriatur.

§. CXXX.

Omnia vegetabilia nutrimentum suum capiunt vel ex regno minerali vel ex iis, quæ ex aere delabuntur in terram,

Acidum vegetabile vnde oriatur.

ram, adeoque acidum vegetabile ab acido vel minerali vel aereo oriri debet. Sed acidum aereum est vel minerale vel vegetabile vel animale seorsim vel conjunctim §. CXXVIII. & acidum animale originem suam debet acido vel minerali vel vegetabili §. CXIX. Ergo acidum vegetabile oritur ab acido minerali.

§. CXXXI.

Acidum animale oritur ex acido minerali.

Acidum animale acido vel vegetabili vel minerali & acidum vegetabile etiam acido minerali debet suam originem §. CXXIX. CXXX. Ergo & acidum animale ab eodem acido, nimirum minerali oriri debet.

§. CXXXII.

Omnia acida oriuntur ab acido minerali,

Acidum tam vegetabile quam animale oritur ab acido minerali §. CXXX. CXXXI. & acidum aereum ab acido vel minerali vel vegetabili vel animali §. CXXIIX. Ergo omnia haec acida, nimirum acidum tam vegetabile quam animale & aereum ab acido minerali oriuntur.

§. CXXXIII.

Omnia acida oriuntur ab acido vel vitriolico vel falis,

Duplex tantum datur acidum minerale vel acidum vitriolicum vel acidum falis communis; acidum enim nitri est acidum vel vegetabile vel potissimum animale seorsim vel conjunctim, quamvis ex acido minerali oriatur, uti id ex sequentibus clarius patebit. Nunc omnia haec acida ut acidum tam vegetabile quam animale & aereum ab acido minerali oriuntur §. CXXXII. Ergo omnia haec acida ab acido vel vitriolico vel falis oriri debent.

§. CXXXIV.

Acidum falis unde oriatur.

Sal commune experientia teste in iis semper reperitur locis, quae acido vitriolico scatent, & hoc per longe majus terrae spatium est disseminatum longeque pluribus inest corporibus adeoque longe magis universale est quam acidum falis communis. Hoc igitur necessario ab acido vitriolico oriri debet.

§. CXXXV.

§. CXXXV.

Omnia haec acida ut acidum tam vegetabile quam animale & aereum ab acido oriuntur vel vitriolico vel salis §. CXXXIII. Sed acidum salis oritur ab acido vitriolico §. CXXXIV. Ergo omnia haec acida, nimirum acidum tam vegetabile quam animale & aereum ab acido oriuntur vitriolico.

Omnia acida oriuntur ab acido vitriolico

§. CXXXVI.

Dantur, uti jam ex antecedentibus elucescit, tria diversi generis acida, consideratione maxime digna, nimirum acidum vitriolicum, nitri & salis. De acido salis jam demonstratum fuit, quod oriatur ab acido vitriolico §. CXXXIV, atque idem de acido nitri probari potest. Observationes enim de nitro testantur, illud reperiri in regno vegetabili & potissimum animali, atque corpora mineralia non nisi quatenus materiis vegetabilibus & praecipue animalium partibus sunt impraegnata, nitrum suppeditare; e quo satis superque elucescit, acidum nitri originem suam debere acido vel vegetabili vel potissimum animali seorsim vel conjunctim. Sed acidum tam vegetabile quam animale oritur ab acido vitriolico §. CXXXV. Ergo acidum nitri quoque ab acido oriri debet vitriolico.

Acidum nitri unde oriatur.

§. CXXXVII.

Haec tria acida, nimirum acidum vitriolicum, nitri & salis, hoc, quod phlogiston habeant admixtum, habent commune: id quod ex chemiae rationalis principiis satis luculenter demonstrari potest atque apparet. Praeterea vero eadem haec acida certis singularibus gaudent proprietatibus, quarum praecipuas adducam. Sic acidum salis minimam, acidum nitri majorem & acidum vitrioli maximam possidet gravitatem specificam. Acidum vitriolicum fixius est duobus reliquis & acidum salis volatilius acido nitri. Acidum nitri in vapores resolutum exhibet colorem rubrum & acidum salis nebulam albam & hoc

De convenientia & differentia acidi vitriolici salis & nitri.

E

igni

igni injectum odorem spargit alliaceum, quod reliqua duo non faciunt, & metalla ita disponit, vt longe facilius in fluorem redigi & volatilia reddi queant.

§. CXXXVIII.

Quenam sit horum acidorum differentia a se invicem essentialis an accidentalis?

Quamvis hæc tria salia, nempe acidum vitriolicum nitri & salis communis certis a se invicem differant qualitatibus §. CXXXVII, minime tamen hæc differentia in essentialibus consistit, sed ratione essentialis omnino conveniunt; id enim, quod efficit, vt sint acida, in omnibus tribus est vnum idemque. Ergo in accidentalibus tantum differunt. Jam nullum aliud est accidentale, quod eorum differentiam accidentalem facit, quam phlogiston ipsis admixtum §. præc. Quam ob rem vt eorum differentia a phlogisto cum ipsis conjuncto ejusque diversa qualitate & quantitate dependeat necesse est. Hoc phlogiston pro diversa sua qualitate & quantitate his tribus salibus admixtum efficit singularem cujuslibet acidi determinationem.

§. CXXXIX.

Acida in se invicem transmutari possunt.

Cum hæc tria acida, nimirum acidum vitriolicum, nitri & salis, a se invicem non essentialiter sed accidentaliter tantum differant §. CXXXIIX, in se invicem quoque transmutari possunt.

§. CXL.

Quid sit acidum primigenium.

Istud primum acidum, ex quo omnino reliqua oriuntur salia, dicitur *acidum primigenium*.

§. CXLI.

Acidum vitriolicum est primigenium.

Ex antecedentibus liquido apparet, quod omne acidum, quodeunque sit, siue sit animale, vegetabile, minerale siue salis & nitri ab acido vitriolico vt primo oriatur §. CXXXIV. CXXXV. Verum enim vero istud primum acidum, ex quo omnia reliqua oriuntur salia, dicitur primigenium §. CXL. Ergo acidum vitriolicum est acidum primigenium. §. CXLII

§. CXLII.

Multis forsan maxime dubium & erroneum videbitur, quod acidum vitriolicum sit acidum primigenium & ab eo omnia reliqua, quæ tamen valde ab eo discrepant, acida oriantur, sed omne dubium & paradoxum evanescet, si modo consideretur, quod acidum vitriolicum, dum in acidum animale vel vegetabile vel nitri vel salis transit, aliquam patitur mutationem, non essentialem sed accidentalem, & specificam accipiat determinationem, quæ a diversa admixti phlogisti qualitate & quantitate dependet

Scholion,

§. CXXXIIX.

§. CXLIII.

Cum salia sint vel fixa vel volatilia §. CXVIII, salia quoque alcalina vel fixa sunt vel volatilia.

De salibus
alcalinis fixis
& volatili-
bus.

§. CXLIV.

Proprietates salibus alcalinis tam fixis quam volatilibus competentes sunt sequentes: 1) cum salibus acidis effervescent 2) cum his unita sufficienti facta saturatione abeunt in sal medium 3) solutiones ope acidorum factas præcipitant & 4) colorem syrupi violarum coeruleum mutant in viridem.

De proprie-
tatibus sali-
um alcalino-
rum.

§. CXLV.

Salia alcalina volatilia dicuntur quoque *urinosæ*, sine dubio eam ob causam, quod odore penetranti urinæ putrefactæ simili nares feriunt. Hæc allegatas quidem proprietates § CXIIV. cum salibus alcalinis fixis habent communes, sed præter has alius quoque singularibus attributis sunt prædita, atque hæc sunt præter volatilitatem, qua in auras avolant, præsertim, si accedit calor, ea, quæ sequuntur: 1) solutioni mercurii sublimati commixta præcipitationem efficiunt albam 2) cum solutione cupri & cum minima ejusdem portione mixta generant colorem eleganter coeruleum sapphirinum 3) cum acido abeunt in

De proprie-
tatibus sali-
um alcalino-
rum volati-
lium,

E 2

sal

sal medium volatile seu ammoniacale 4) spiritui nitri appropinquata vaporem excitant nebulosum & 5) soluta in aqua eam reddunt frigidiores.

§. CXLVI.

De characteribus salium alcalinorum fixorum.

Salia alcalina fixa characteres adductos §. CXLIV. cum volatilibus sui generis habent communes sed præter hos possident quoque alios ipsis proprios, quibus se a volatilibus sui generis distinguunt: 1) aeri exposita non formam servant solidam sed ex eo humiditatem attrahunt eaque sufficienter repleta deliquescunt in liquorem aqueo-salinum contactu pinguem 2) acidum aeris imbibunt & eo sufficienter saturata abeunt in sal medium 3) per se in formam non abeunt crystallinam 4) sulphur via tam sicca quam humida solvunt 5) cum oleosis unita constituunt saponem 6) solutioni mercurii sublimati commixta præcipitationem efficiunt flavam aurantii coloris 7) igne tractata liquefiunt & fixa manent 8) cum sale ammoniacali commixta liberant eius sal alcalinum volatile, quod odore penetranti, quo nares ferit, suam demonstrat præsentiam 9) cum terris pellucidis & arena pura fusa dant vitrum 10) cum cupro commixta non efficiunt colorem eleganter coeruleum uti volatilia 11) spiritui nitri appropinquata non excitant vaporem nebulosum 12) linguæ acrem causticum saponem imprimunt melius gustu quam descriptione cognoscendum.

§. CXLVII.

Non purum sal alcali existit naturaliter.

Quemadmodum nullum purum sal acidum in rerum natura reperitur, sic etiam natura nobis nullum purum sal alcali fixum largitur, sed omnia salia alcalina fixa pura, quæ nobis occurrunt, sunt arte producta.

§. CXLVIII.

Ex quibus generetur sal alcali fixum.

Si omnes omnino modos, quibus salia alcalina fixa arte præparantur, paulo attentiori contemplamur mente, depre-

deprehendemus, eos omnes in eo convenire, quod salia alcalina fixa ex acido oleo seu inflammabili & terra in intimam unionem redactis concursu ignis generentur, atque idem confirmat diacrisis chemica, utpote qua ex salibus alcalicis fixis terra & acidum impetrari & seorsim sensibus fieri potest.

§. CXLIX.

Quamvis salia alcalina fixa arte producantur §. CXLVIII, nullum tamen est dubium, quin etiam a natura produci possint & revera producantur, licet a prioribus minori puritate differant, cum ei eadem, quæ arti, sint instrumenta ad generationem salis alcalini fixi necessaria. Et quis salium alcalinorum fixorum naturalium existentiam negare potest, cum salia alcalina fixa fontium salubrium, quamvis non pura sint, eandem satis clare confirment?

Dantur salia alcalina fixa naturalia.

§. CL.

Cum salia alcalia fixa æque ab arte quam a natura produci possint & revera producantur §. CXLVIII. CXLIX, concludi nequit, quod sal quoddam alcalinum fixum, quod per artem chemicam ex subjecto quodam extractum fuit, ei fuerit naturale ipsique a natura inhæreat, nisi antea fuerit demonstratum, hoc per artem non fuisse productum. Hinc patet, quam maxime ii fallantur & fallant alios, qui putant, salia alcalina fixa vegetabilibus istis, e quibus per artem producta fuerunt, a natura inesse.

Non concludi potest, quod sal fixum alcalinum ei subjecto a natura insit, e quo fuit per artem extractum.

§. CLI.

Salia alcalina volatilia seu vrinosa æque ac fixa arte parantur & producantur per motum vel ignitionis vel putrefactionis. Constant ex iisdem, ex quibus salia alcalina fixa, partibus constitutivis, sed longe magis subtilioribus & levioribus.

Ex qua materia & quomodo oriuntur salia vrinosa.

§. CLII.

Cum salia alcalina volatilia arte producantur §. CLI, non tamen exinde concludi potest, a natura nulla generari.

Dantur salia vrinosa naturalia.

nerari salia alcalina volatilia, sed potius omnino concedendum est, quod ab ea produci possint & producantur.

§. CLIII.

Quid exinde sequatur.

Cum salia alcalina volatilia æque ab arte quam a natura produci possint §. CLI. CLII, inferre non licet, quod salia alcalina volatilia istis subjectis, e quibus per artem producta fuerunt, a natura insint, nisi antea demonstratum fuerit, quod per artem non producta fuerint.

§. CLIV.

Salia media sunt vel fixa vel volatilia.

Cum salia sint vel fixa vel volatilia §. CXVIII, salia media quoque erunt vel fixa vel volatilia, Hæc dicuntur quoque *salia ammoniacalia*.

§. CLV.

De salibus mediis puris & impuris.

Præter hanc differentiam salium mediorum alia quoque occurrit, quæ sequens est. Vel enim mixtionem salium mediorum nihil præter salia sola pura vel præter hæc aliud quid ingreditur. Priora dicuntur *salia media pura*, *salia media salina*, *salia media pure salina*, posteriora vero appellari possunt *salia media impura* & hæc iterum pro admixtæ materiæ varietate varia sortiuntur nomina. Sic salia media impura, quæ præter salia pura terram admixtam habent, dicuntur *salia media terrea*.

§. CLVI.

De aliis salium mediorum differentiis.

Aliis quoque qualitatibus salia media a se invicem distinguuntur ut ratione figuræ crystallorum, solubilitatis, fusilitatis & saporis. Sic, uti illustres b. m. viri *Hoffmannus* & *Boerhave* observarunt, citissima omnia terra foliata tartari tartarus solubilis & sal Ebshamense in aqua solvuntur, quin aeri humido exposita deliquescunt & in spiritu vini phlegma continente solutionem subeunt. Nitrum longe celerius & promptius solvitur quam tartarus vitriolatus, utpote qui longe difficulter solubilis est. Sa-
lia

lia vero alcalina fixa longe citius & facilius se solvi patiuntur quam media. Quod ad formam crystallorum attinet, sal cibarium, sal gemmæ, sal digestivum Sylvii & sal mirabile Glauberi crystallos offerunt cubicas, nitrum pyramidales sexangulares, sal ammoniacum ramosas instar frondium, alumen & sal melissæ octoedricas, vitriolum rhomboideas, sal acetosæ pyramidales & sal urinæ pentaedras. Notandum tamen est, quod crystallisatio horum salium omni instituenda sit cautela ad crystallos bene figuratas acquirendas. Quædam ut terra foliata tartari & nitrum leni funduntur igne, tartarus vero vitriolatus longe vehementiorem, si in fluorem est redigendus, exposcit ignem.

§. CLVII.

Proprietates salium mediorum sunt, quod neque cum acidis neque cum alcalicis effervescent neque colorem syrupi violarum coeruleum immutent.

De proprietatibus salium mediorum.

§. CLVIII.

Salia media oriuntur ex conjunctione salis acidi & alcalini §. CXXI. Prout igitur sal alcalinum & acidum, ex quorum connubio sal medium oritur, differt, pro eo etiam salia media ipsa ut differant & diversa sortiantur nomina necesse est. Verum enim vero salia acida sunt tria, nimirum acidum vitriolicum, nitri & salis §. CXXXVI. Qua de re nobis considerandum est, quænam oriuntur salia media ex conjunctione horum salium acidorum cum diversis salibus alcalinis.

Pro diversitate salis acidi & alcalini invicem combinati varia oriuntur salia media.

§. CLIX.

Initium faciamus ab acido vitriolico & dein progrediamur ad reliqua. Acidum vitriolicum efficit cum sale alcalino fixo combinatum sal medium, quod dicitur *tartarus Vitriolatus*, cum sale alcalino nitri conjunctum constituit sal medium, quod appellatur *arcantum duplicatum*, & cum sale alcalino salis communis in connubium abiens

Quænam oriuntur salia media ex combinatione acidi vitriolici cum diversis salibus alcalinis,

generat sal medium, quod nominatur *sal mirabile Glauberi*, & cum sale alcalino volatili seu urinoso *sal sic dictum ammoniacum secretum Glauberi*.

§. CLX.

ex conjunctione acidi nitrosi cum diversis salibus alcalinis.

Consideremus nunc acidum nitri. Hoc cum sale alcalino fixo conjunctum constituit sal medium, quod dicitur *nitrum regeneratum* & cum sale alcalino volatili seu urinoso *sal medium volatile*, quod varia accepit nomina & modo *nitrum volatile*, modo *nitrum flammans* seu *inflammabile stricte sic dictum* modo *sal ammoniacum nitratum* appellatur.

§. CLXI.

ex conjunctione acidi salis cum diversis salibus alcalinis,

Ad acidum salis communis quod attinet, hoc cum sale alcalino fixo conjunctum constituit sal medium, quod dicitur *sal commune regeneratum*, *sal digestivum sylvii*, seu *sic dictum sal embryonatum*, & cum sale alcalino volatili in conjunctionem redactum *sal ammoniacum vulgare*.

§. CLXII.

ex combinatione acidi acetici cum sale alcalino fixo,

Acidum acetici constituit cum sale alcalino fixo uti sale tartari conjunctum sal medium, quod *terra foliata tartari*, *arcanum tartari*, *sal essentielle tartari* & a Boerhavio *tartarus regeneratus* appellatur.

§. CLXIII.

ex conjunctione acidi tartari & citri cum sale alcalino fixo,

Acidum citri efficit cum sale alcalino fixo uti sale tartari combinatum sal medium, quod appellatur *tartarus citratus*, & acidum tartari cum sale alcalino fixo, quale est sal tartari, sal medium, quod sub nomine *tartari tartarificati* seu *tartari solubilis* notum est.

§. CLXIV.

et ex conjunctione salis alcalini fixi cum diversis acidis.

Ex antecedentibus quidem satis superque apparet, quamnam orientur ex ejusdem salis alcalini fixi combinatione cum diversis salibus acidis salia media, sed ut hoc eo melius perspiciatur, sequentia ex antecedentibus sunt repetenda

tenda & annotanda. Sal alcali fixum constituit cum acido vitriolico vnicum sal medium, quod dicitur *tartarus vitriolatus*, §. CLIX, cum acido nitri sal medium sub nomine *nitri regenerati* notum §. CLX, cum acido salis communis sal medium, quod nominatur *sal commune regeneratum* seu *sal digestivum Sylvii* §. CLXI, cum acido aceti sal medium, quod *terra foliata tartari* seu *arcanum tartari* appellatur §. CLXII. cum acido tartari sal medium, quod dicitur *tartarus solubilis* seu *tartarus tartarificatus* §. CLXIII, & cum acido citri *tartarus citratus* §. CLXIII.

§. CLXV.

Salia media volatilia dicuntur salia ammoniacalia §. CLIV, & constant ex sale acido & alcalino volatili seu vrinoso atque ex horum salium combinatione oriuntur. Prout igitur sal acidum, quod mixtionem salium ammoniacalium ingreditur, differt, pro eo etiam diversa oriuntur salia ammoniacalia, uti jam ex antecedentibus satis superque apparet, Sic acidum salis communis constituit cum sale vrinoso vnicum *sal ammoniacum vulgare* §. CLXI, acidum nitri cum sale vrinoso junctum *nitrum sic dictum volatile* §. CLX, & acidum vitrioli cum sale vrinoso *sal sic dictum ammoniacum secretum Glauberi* §. CLIX.

Quænam
orientur sa-
lia ammonia-
calia ex di-
verforum
acidorum
cum salibus
vrinosi cum-
binatione.

§. CLXVI.

Salium pertractatione nunc absoluta reliquis medicamentorum partes constitutivas ut consideremus ordo exigat. Referuntur vero inter partes medicamentorum constitutivas partes sulphureæ, oleosæ, spirituosæ, resinosæ, saponosæ fixiores & volatiliores, gummosæ, mucilaginosæ, gelatinosæ, pingues & terrestres. Hinc harum considerationem aggrediemur.

Transitus ad
consideratio-
nem reliqua-
rum partium
constitutiva-
rum.

§. CLXVII.

Particulæ sulphureæ sunt particulæ terrestres igneis particulis summe repletæ atque motæ ignis effectus producentes.

Definitio
particularum
sulphurea-
rum.

F

§. CXVIII.

§. CLXVIII.

Particulæ
sulphuræ
motæ lucem
& calorem
producant.

Ignis effectus sunt lux & calor (per princ. phys.) Iam
particulæ sulphuræ in motum actæ producunt ignis effe-
ctus §. CLXVII. Ergo particulæ sulphuræ lucem & ca-
lorem seorsim vel conjunctim producere debent in mo-
tu constitutæ.

§. CLXIX.

Particulæ
sulphuræ
sunt princi-
pium ignis.

Ignis effectus produci nequeunt, nisi ipse ignis pro-
ducatur, hic enim vt causa illos producit. Nunc partes
sulphuræ in motum actæ ignis effectus edunt §. CLXVII.
Ergo partes sulphuræ commotæ atque agitæ ignem ge-
nerant & producunt.

§. CLXX.

Phlogiston
quid?

Particulæ sulphuræ §. CLXVII. constituunt id, quod
a chemicis dicitur *phlogiston*, inflammabile, seu terra in-
flammabilis.

§. CLXXI.

Phlogiston
est terra
levior.

Particulæ sulphuræ constituunt phlogiston §. CLXX.
Sed particulæ sulphuræ sunt particulæ terrestres particu-
lis igneis summe repletæ §. CLXVII, & particulæ igneæ
omnium sunt subtilissimæ & levissimæ (per princ. phys.)
terra vero, quemadmodum omne corpus fixum, con-
junctione cum particulis levioribus fit levior §. CXX. Qua
de re phlogiston est & nominari potest terra levior.

§. CLXXII.

Corpora fixa
cohesionem
cum parti-
bus sulphu-
reis fieri
possunt vo-
latilia.

Corpora fixa & particulæ corporum fixæ cohesionem
cum particulis levioribus fiunt volatiles §. CXX. Nunc
particulæ igneæ sunt omnium levissimæ (per princ. phys.)
& his particulæ sulphuræ sunt maxime repletæ §. CLXVII,
adeoque vt ipsæ particulæ sulphuræ leviores sint necesse est.
Corpora igitur fixa & particulæ corporum fixæ per cohæ-
sionem cum particulis sulphureis possunt evadere vola-
tilia.

§. CLXXIII.

§. CLXXIII.

Corpora, quæ sibi relicta in aerem sub forma flammæ abire possunt, seu, ut paucis multa dicam, inflammabilia sunt, dicuntur *sulphurea*. Corpora sulphurea quid sint.

§. CLXXIV.

Quæcunque igitur corpora sunt inflammabilia, illa sunt sulphurea §. CLXXIII. Quid exinde sequatur.

§. CLXXV.

Omnia corpora sulphurea debent continere partes sulphureas seu phlogiston §. CLXXVII. CLXXVIII. CLXX. Quid porro exinde sequatur.

§. CLXXVI.

Olea sunt corpora fluida inflammabilia cum aqua per se sola non perfecte commiscibilia. Oleum quid sit.

§. CLXXVII.

Cum *olea* sint corpora inflammabilia §. CLXXVI, hæc vero sulphurea §. CLXXIV, *olea* quoque ut sint corpora sulphurea, sequitur. Olea sunt corpora sulphurea.

§. CLXXVIII.

Olea ex subjecta suis vel destillatione vel expressione eliciuntur. Illa audiunt *olea destillata*, hæc *olea expressa*, & hæc dicuntur quoque *unctuosa*. Oleum expressum & destillatum quid sit.

§. CLXXIX.

Olea destillata vel per destillationem humidam ita ut una cum aqua affusa alembicum transcendant vel per destillationem siccam sola ignis vi & tortura ex subjectis eliciuntur. Priora dicuntur *olea essentialia* seu *aetherea*, posteriora *olea empyreumatica*. *Olea* igitur tam aetherea seu essentialia & empyreumatica sunt *olea destillata*. Olea aetherea & empyreumatica quid sint.

§. CLXXX.

Olea expressa preparantur vel simplici expressione vel præter hanc simul vel coctione vel infusione. Priora & infusa nomina quid sint.

nominantur simpliciter olea expressa, posteriora vero vel per infusionem, vel coctionem parata seu infusa vel cocta.

§. CLXXXI.

De partibus
oleorum
constitutivis.

Partes oleorum æthereorum constitutivæ sunt 1) spiritus ardens seu pars spiritiuosa, quæ basin quasi constituit 2) substantia acida seu acidum & 3) terra inflammabilis. Hæ tres substantiæ arte chemica in intimam mixtionem redactæ constituunt oleum & in easdem quoque substantias oleum artificio chemico resolvi potest; ex quo satis luculenter apparet, has modo nominatas substantias esse oleorum partes constitutivas.

§. CLXXXII.

De parte
constitutiva
oleorum aci-
da & spiri-
tuosa.

Acidum oleorum æthereorum partem eorum spirituosam seu spiritum ardentem singulari mutat & disponit modo, ita, vt singularem & specificam acquirat indolem & ipsa etiam olea exinde singularem & specificam suam naturam atque indolem nanciscantur. Prout igitur acidum oleorum mixtionem ingrediens ratione indolis ac naturæ differt & in hac vel illa quantitate est admixtum, pro eo etiam ipsa olea vt differant necesse est. Quod vero olea ætherea naturam suam atque indolem acido mixtionem eorum ingredienti debeant, ex eo clarissime elucet, quoniam oleorum æthereorum acrimonia vehemens, quæ saporem maxime afficit, & insignis vis stimulandi & calefaciendi ab eorum acido dependet & his qualitatibus privantur olea, si eorum acidum infringitur vel separatur. Exemplo hæc probanti inservire potest oleum cinnamomi, vtpote quod purum & solum ad aliquot guttas interne sumtum vehementi sua acrimonia maxime afficit gustum & linguæ valde acrem & causticum saporem imprimit & insignem vim stimulandi commovendi & calefaciendi exferit, aliquoties vero super teneriora alcalina abstractum, vt acidum subtile ab eo separatur, qualitates pristinas amittit & adeo mite evadit, vt ad integram drachmam sum-
tum

tum nullum amplius adeo acrem saporem in lingua excitet.

§. CLXXXIII.

Olea ætherea constant ex parte subtiliori & leviori & ex parte crassiori & graviori.

De parte oleorum leviori & graviori.

§. CLXXXIV.

Olea vinctuosa seu expressa easdem, quas olea ætherea, habent partes constitutivas §. CLXXXI. & præter has partem quoque mucidam, cujus partes constitutivæ sunt aqua terra oleum & acidum.

De partibus constitutivis oleorum expressorum.

§. CLXXXV.

Corpus solidum fixum est vel in aqua vel spiritu ardente seu spiritu vini puro seu rectificatissimo tantum vel in aqua & spiritu vini puro simul solubile. Corpus solidum fixum, quod tantum in spiritu ardente seu spiritu vini rectificatissimo est solubile est *resina* & si hæc est pars medicamenti, nominatur *pars resinosa* seu *simpliciter resina*, illud vero corpus solidum fixum, quod tam in aqua quam in spiritu ardente seu spiritu vini rectificatissimo est solubile, dicitur *sapo* seu potius *corpus saponaceum* & si hoc est pars medicamenti, appellatur *pars eius saponacea* & si ejusmodi plures partes in medicamento sunt, dicuntur *partes saponaceae*. Tandem illud corpus solidum fixum in aqua tantum solubile vel in fermentationem & crystallisationem simul abire potest vel tantum in fermentationem, non vero in crystallisationem. Si prius est, hoc est si corpus solidum fixum in aqua solvi & in fermentationem non vero in crystallisationem abire potest, dicitur *gummi*, & si hoc est pars medicamenti, appellatur *pars gummosa*, si vero corpus solidum fixum in aqua solvi & simul in fermentationem & crystallisationem abire potest, pertinet ad *salia*, utpote ex quibus quorundam proprium est, ut in crystallos abeant. Sic saccharum est corpus, quod in aqua solvi & simul in fermentationem

Resina gummi & partes resinosa & gummosa quales affectiones habeant.

nem & crystallisationem abire potest, adeoque est sal, gummata autem vera minime in crystallorum formam redigi possunt, quamvis in aqua solvi & in fermentationem abire queant.

§. CLXXXVI.

De partibus
constituti-
vis resinæ.

Arte chemica resinæ in oleum æthereum & acidum resolvi & ex his iterum componi potest. Partes igitur resinæ constitutivæ sunt oleum æthereum & acidum.

§. CLXXXVII.

Hoffmanni
Observatio
resinæ gene-
sin ex acido
& oleo æthe-
reo confir-
mans.

Illustris b. m. Hoffmannus, Patronus ac Præceptor olim meus summa animi religione mihi venerandus in *Observationibus suis physico-chymicis selectioribus* observationem adducit egregiam resinæ ex acido & oleo æthereo generis confirmantem, quæ digna est, quæ hic apponatur: Summus, inquit, unam partem olei lavendulæ & duas partes aquæ fortis generosæ, eaque ambo in vitro amplioris orificii confudimus; primo nec ullius commutationis aut conflictus ediderunt signum; deinde vero, quum calidæ fornaci vas esset impositum, non ita multo post ingens cum spumescentia & retro vapore exeunte coorta est effervescentia, atque mixtura antea liquida & diaphana subflavescens turbida & spissa evasit ejusque superficiem resinosa & spissus liquor als wie ein Hartz supernatavit: affudimus sufficientem aquæ quantitatem ad acidum illud ab aqua forti relictum eluendum & abstergendum atque hinc resinæ facta fuit purior glutinosa tamen. De hac portione in cochleari argenteo flammæ candelæ admovimus; ita propter aqueas poris resinæ adhuc inhærentes partes primum orta est cum spumescentia ebullitio, postea vero expulsa parte humidiori resinæ sicca solida & rubescens evasit, quæ cuspidem cultri excepta ad ignem flammam exhibebat lucidissimam, quam fumus & copiosus & ater, qualem olea accensa semper emittunt, comitabatur: in cultro autem insignis copia terræ fixa remanebat. Postea iteravimus experimentum & spiritum vini fortiter alcali-

satum

fatum miscuimus cum priori resina adhuc liquida, inde quidem facta est solutio, sed & hæc tantam linguæ exhibebat amaritiam, quali propemodum colycinthi ipsa infesta est; resina vero posterior siccior in eodem spiritu resoluta colorem saturate rubicundum sed saporem non adeo amaricantem præ se ferebat. Ceterum id memorabile circa hoc experimentum est, quod suavis ille, qui lavendulæ proprius est, odor per mixturam aquæ fortis prorsus perierit; neque enim resina inde resultans neque ejus cum alcohol vini solutio neque accensio ejus jucundi lavendulæ odoris indicium ostendebat. Plura notatu ex hoc experimento digna in usum maxime physicum deprimere licet; nam clare inde docemur, 1) resinas non nisi esse olea subtiliora ab acido admixto in coagulum densata; inde enim fit, ut omnia gummata & resinæ per siccam destillationem acidum stagma largiantur: hinc etiam dependet ratio, quare salia lixiviosa cum gummatis probe mixta eorum subtile oleum a compedibus suis, quibus involutum hærebat, liberant, ut hac ratione etiam commodissime in spiritum vini transeat, 2) præfatum quoque experimentum, olea destillata ex insigni terræ copia mixta esse, liquido confirmat: hæc terra si olea accenduntur, per flammam volatilis fit & sub forma vaporis densi & nigricantis in auras fertur; si vero ab acido admixto hæc ipsa terra ligatur & figitur, & tum resina inflammatur, non avolat ut antea, sed in fundo vasis relinquitur. Hactenus Hoffmannus.

§. CLXXXVIII.

Resina quæcunque destillationi sicca subjecta suppeditat phlegma oleum acidum & in retorta terram relinquit. Non vero solum ex commixtione spiritus nitri cum oleo lavendulæ emergit resina §. CLXXXVII, sed etiam ex alio acido minerali ut vitriolico & oleo quodam æthereo ut terebinthinæ, spicæ, anisi &c. inter se combinatis concrevit resina, unde tam syncrissis quam diacrissis docet,

Uterior in-
quisitio in
partes resinæ
constituen-
tes opè dia-
criseos &
syncriseos,

docet, ea, quæ dixi §. CLXXXVI, vera esse, nimirum quod partes resinæ constituentes sint oleum æthereum & acidum.

§. CLXXXIX.

Resinæ sunt corpora acido sulphurea.

Resinæ constant ex acido & oleo æthereo §. CLXXXVI. CLXXXVII. CLXXXVIII. Olea vero ætherea sunt corpora sulphurea §. CLXXXVII, ergo resinæ sunt corpora salino-sulphurea & speciatim acido-sulphurea.

§. CXC.

Resinæ sunt inflammabiles.

Corpora sulphurea sunt inflammabilia §. CLXXIII, hinc etiam resinæ sunt inflammabilia corpora §. CLXXXIX.

§. CXCI.

De partibus constitutivis saponis veri & perfecti.

Sapo verus & perfectus ex oleo & sale alcalino fixo confici & in hæc iterum resolvi potest. Partes igitur saponis veri & perfecti constitutivæ sunt oleum & sal alcali fixum.

§. CXCII.

Sapo potest confici ex sale alcali fixo & oleo tam destillato quam expresso.

Cum sapo verus & perfectus constet & præparari possit ex oleo & sale alcali fixo §. CXCI, oleum vero sit vel destillatum vel expressum §. CLXXVIII, patet, saponem ex sale alcali fixo & oleo vel expresso vel destillato confici posse.

§. CXCIII.

De bonitate saponis.

Cum sapo verus & perfectus confici possit ex oleo & sale alcali fixo §. CXCI, facile est collectu, ut, quo purius est oleum & sal alcali fixum, ex quibus sapo præparatur, eo purior, melior & vsui interno aptior sapo producat.

§. CXCIV.

De præparatione saponis ex oleo & sale alcalino volatili.

Sapo quidam vel potius substantia ei similis etiam confici & produci potest ex sale alcalino volatili puro & oleo subtilissimo & volatilissimo, quale est alcohol, & sapo inde emergens est omnium subtilissimus & penetrantissimus.

tissimus. Constat igitur ejusmodi sapo ex oleo & sale alcalino volatili tanquam ex suis partibus constitutivis. Plura de ejusmodi sapone notatu digna legi possunt in *Celeberrimi Boerhave Elementis Chemiæ Parte II. process. CXXII.*

§. CXCIV.

Referuntur a medicis chemicis non tam ad saponem quam potius ad corpora saponacea corpora, quæ partes quidem oleosas, nullum vero sal alcali sed potius sal acidum continent, cujus generis sunt mel saccharum manna & id genus alia. Ad mannam enim quod attinet, illa experientia teste tam in aqua quam spiritu vini est solubilis & cum ejusmodi corpus dicatur saponaceum §. CLXXXV, ratio patet, cur manna inter saponacea referatur. Saccharum vero & mel continere sal acidum & partes oleosas, artis chemicæ ope satis luculenter demonstrari potest, & quod saccharum sit sal, probatum fuit in antecedentibus §. CLXXXV. Ex his igitur omnibus concludo, corpus quoddam referri ad saponacea vel eam ob causam, quoniam tam in aqua quam spiritu vini est solubile, vel eam ob rationem, quoniam ex sale, quodcunque sit, & oleo constat. Quod vero ea etiam corpora, quæ ex sale quocunque, sive sit acidum sine alcalinum, & oleo constant adeoque mixta ex sale & oleo composita sunt, corporibus annumerentur saponaceis, ex eo luculenter apparet, quoniam ista etiam vegetabilia, quæ ex sale acido & partibus oleosis constant, referuntur inter saponacea iisque attribuitur vis saponacea. Proprie ergo hæc tantum corpora, quæ tam in aqua quam spiritu vini solvi possunt, sunt saponacea §. CLXXXV, ista vero e contrario, quæ in aqua & spiritu vini simul non solubilia & ex sale acido & oleo constant, improprie saponacea vocantur.

De corporibus saponaceis proprie sic dictis.

§. CXCVI.

Partes medicamenti in spiritu ardente seu spiritu vini rectificatissimo & aqua simul solubiles nomino *saponaceas* & cum

De partibus medicamenti saponaceis

G

cum

fixioribus,
volatiliori-
bus & spiri-
tuosis.

cum solutio sit mixtio perfecta (per princ. chem.) saponaceæ partes quoque nominari possunt eæ, quæ tam cum spiritu ardente quam aqua simul sunt commiscibiles. Hæ vero partes, nimirum saponaceæ, sunt duplicis generis vel *fixiores* vel *volatiliores*. Illæ sunt partes fixæ in aqua & spiritu ardente simul solubiles, hæ vero sunt quidem itidem in aqua & spiritu ardente simul solubiles sed non cum spiritu sed tantum cum aqua ope caloris elevari possunt & alembicum transcendunt. Ejusmodi denique partes cum aqua & spiritu ardente simul commiscibiles, quæ tam cum aqua quam spiritu ope caloris in altum elevari possunt, nomino *spirituosas*.

§. CXCVII.

De partibus
gummatibus
constituti-
vis.

Docente syncrifi & diacrifi chemica gummi est mixtum constans ex aqua terra oleo & sale acido. Hæ substantiæ sunt partes ejus constitutiivæ & cum earum proportio in diversis gummatibus non sit vna eademque sed varia, hoc sequenti modo solet indicari. Sic si in quodam gummate, quod est pars medicamenti constitutiiva, prædominatur terra oleum vel sal, hæc pars gummosa dicitur *pars gummosa terrea, oleosa, salina* vel *gummoso terrea, gummoso - oleosa, gummoso - salina*, si porro in parte gummosa prædominatur terra, oleum vero magis, quam terra, & sal omnium maxime, dicitur *pars gummosa terreo - oleoso - salina*, & si in parte gummosa sal magis & terra maxime prædominatur, *pars gummosa salino - terrea*.

§. CXCVIII.

Quænam
producantur
destillatione
sicca ex gum-
mate.

Cum gummi sit mixtum ex aqua terra oleo & sale acido §. CXCVII, & ignis concursu ex sale acido oleo & terra sal alcali generari possit §. CLXVIII, patet exinde ratio, cur gummi Arabicum omniaque huic similia gummata reliqua destillationi sicca subjecta largiantur phlegma acidum, oleum, liquorum alcalinum & cineres & terra & sale alcalino fixo maxima ex parte constantes.

Excel-

Excellentissimus Dominus Geoffroy sequentia refert se destillationis sicæ ope ex gummi arabico & tragacantho obtinuisse: Analyti chymica, dicit in Tomo II. *Tractatus Materia Medica* pag. 575, gummi arabici libræ duæ exhibuerunt phlegmatis inodori saporis expertis & limpidi vncias tres & drachmas quinque; acidi & rufescentis vncias decem, drachmas tres & grana quinque; liquoris alcali vnciam integram, drachmas sex & grana viginti sex; olei tum tenuioris tum spissioris consistentiæ vnciam integram, drachmas quinque & grana viginti quatuor; massa nigra in retorta superstes pendebat vncias septem & drachmas quinque; quæ per horas triginta in crucibulo igne reverberii calcinata reliquit cinerum leucophæorum vnciam integram & grana triginta sex: ex quibus salis alcali fixi drachmæ tres & grana triginta sex extracta sunt. Porro analyti chymica, refert idem pag. 579, ex tragacanthi libris duabus prodierunt phlegmatis limpidi inodori insipidi vnciæ tres & drachmæ septem, humoris phlegmatici rufescentis odore empyreumatico sapore subacido subamaro quasi nucleorum persicorum, qui acidi valentis notas præbuit, vncias decem & grana octo; humoris leviter rufescentis tum acidi tum alcali vrinosi vnciam integram drachmas duas & grana novem; olei rufescentis tum tenerioris tum spissioris vnciam integram drachmas duas & grana quatuor; massa nigra in retorta superstes carbonis instar densa pendebat vncias octo, quæ per viginti octo horas calcinata reliquit cinerum leucophæorum vnciam integram; ex quibus salis alcali drachmæ duæ & grana triginta lixivio extracta sunt. Non vero existimandum est, sal alcali a natura inesse his gummatibus. Haudquaquam, sed destillatione sicca partim hæc gummata in partes suas resoluta fuerunt constitutivas, partim vero ex eorum partibus constitutivis nova fuerunt producta generata illis naturaliter non in hærentia.

§. CXCIX.

Mucilago &
gelatina quid
sint

Substantia gummosa vegetabilis dicitur quoque *mucilaginosa, mucilago, principium mucilaginosum, & substantia gummosa animalis gelatina, substantia gelatinosa, principium gelatinosum.*

§. CC.

De partibus
constitutivis
gelatinæ.

Cum substantia gelatinosa sit gummosa §. CXCIX, ex iisdem, ex quibus hæc, constare debet partibus constitutivis.

§. CCI.

Quænam ex
gelatina igne
siccò tractata
producan-
tur.

Si gelatina igni comittitur siccò, qui successive per gradus augetur, non in partes solum resolvitur constitutivas sed ex his etiam ignis ope nova generantur producta, quæ ipsi naturaliter non insunt. Successive enim in receptaculum transeunt aqua limpida, spiritus pinguis salino-oleosus, sal volatile siccum vrinosum, oleum levius ex brunno-flavesceus tandemque oleum crassum nigricans admodum foetidum & in retorta remanet corpus spongiosum leve nigerrimum & amaricans, quod in aere libero perfecte exustum meram terram inspidam omnisque falsedinis expertem offert. Si hæc igitur pensitamus, cognoscimus, sal vrinosum a destillatione sicca fuisse productum ex partibus gelatinæ constitutivis, nimirum oleo & sale, adeoque non eductum sed productum esse.

§. CCII.

Pinguedo
quid.

Vocabulum pinguedo in vario adhibetur significato. Quidam hoc in adeo lato utuntur significato, ut per id omne corpus inflammabile quin phlogiston ipsum intelligant. Alii vero per pinguedinem intelligunt substantiam inflammabilem tactu lubricam, quæ aquæ per se non commisceri & per certum ignis gradum in fluorem redigi ac in eodem conservari potest, quem significatum ego etiam amplector.

§. CCIII.

De speciebus
pinguedinis.

Pinguedo calori aeris æstivo consueto exposita fit manetque vel fluida vel non. In priori casu pinguedo dicitur.

dicitur *fluida*, in posteriori vero *solida*. Hæc iterum est vel *durior* vel *mollior*. Prior, si ex regno depromta est animali, dicitur *adeps* seu *axungia*, adeoque adeps seu axungia est pinguedo animalis solida durior. Hæc depromta est ex animalibus vel ruminantibus vel non ruminantibus. In priori casu dicitur *sebum*. Nonnulli vocabulis pinguedo & axungia vtuntur promiscue & distinctionem inter pinguedinem & axungiam negligunt.

§. CCIV.

Si §. CIII. dicta penſitamus, sine ullo perspiciamus **negotio**, pinguedines, quocunque veniant nomine, a se invicem ratione consistentiæ differre, dum aliæ sunt fluidæ vel solidæ, & hæ vel duriores vel molliores.

Pinguedines differunt a se invicem ratione consistentiæ,

§. CCV.

Chemia nobis detegit, pinguedines constare **fat magna** ex parte ex oleo vntuoso seu expresso. Sed cum dentur pinguedines solidæ §. CCIII, facile est collectu, præter hoc necessario aliud quid iis inesse debere, quod ipsis solidam largitur consistentiam & hoc nihil aliud esse potest quam terra vel acidum cum terra combinatum.

Oleum vntuosum est pars constitutiva pinguedinis,

§. CCVI.

Quod nil nisi sola pura & simplex terra ingrediatur mixtionem pinguedinis & cum oleo vntuoso §. CCV. combinata pinguedinem constituat, ipsique solidam largiatur consistentiam, demonstrari nequit. Quod vero hæc substantia, quæ præter oleum vntuosum §. CCV. pinguedinum mixtionem ingreditur ipsisque solidam largitur consistentiam, acidum sit, non ex eo solum patet, quoniam artis chemicæ ope, si tantummodo salis vrinosi generatio impediatur, cidi in pinguedinibus existentia demonstrari & sensibus sisti potest, sed de eo etiam eo minus dubitari potest, quo certius est illud experimentum, quo ex oleo vntuoso seu expresso cum acido commixto arte che-

Acidum est pars constitutiva pinguedinis.

mica pinguedo preparari potest. Nam si v. g. oleum olivarum cum spiritu nitri miscetur & digestionem exponitur, oritur massa pinguedini perfecte similis seu potius pinguedo ipsa. Idem experimentum exstat in Actis Academiae Regiae Parisinae Ann. CIDCCCXIX, quod dicta demonstrat, sic descriptum: Recipiatur limaturae martis uncia dimidia, humectetur spiritu vini, deinde adfundatur oleum olivarum ad quatuor vel quinque digitorum eminentiam; huic superaffundantur spiritus nitri unciae duae; sic ferrum solvitur aequae ac alio tempore absque olei additione fieri consuevit, quo facto solutio ad refrigerandum collocatur in loco frigidiusculo; sic oleum olivarum coagulatur in sebum superficiei innatans, quod postea separari potest & vera pinguedo sebacea ut solito acrior est. Clarissime igitur ex his omnibus liquet, alteram partem pinguedinis constitutivam esse acidum, hocque solidam ei largiri consistentiam.

§. CCVII.

Hoc acidum est cum terra combinatum.

Quamvis vero certum sit, quod oleum unctuosum cum acido combinatum constituat pinguedinem ipsique solidam largiatur consistentiam §. CCV. CCVI, nihilominus tamen, cum terra sit omnis soliditatis fundamentum, dubitari nequit, terram simul inesse pinguedini eamque cum acido combinatam solidam pinguedini largiri consistentiam, quin a posteriori etiam hujus terrae cum acido mixtae praesentia ope chemiae demonstrari potest. Haec terra commode nominari potest terra acida.

§. CCVIII.

Differentia pinguedinum in quo consistat.

Cum terra acida pinguedinibus solidam det consistentiam §. CCVII, manifestum est, quod pinguedines, cum ratione consistentiae a se invicem differant & vel solidae vel fluidae & illae vel duriores vel molliores sint §. CCIV, hanc differentiam diversae, qua terra haec acida ipsis est admixta, copiae debeant, ita, ut pinguedo solida dura a molliori & fluidi-

fluidiori non differat, nisi in eo, quod illa majorem terræ acidæ quantitatem habeant admixtam.

§. CCIX.

Terra proprie & stricte sic dicta est corpus solidum friabile, quod nec ab igne fundi nec in aqua oleo & spiritu solvi potest. Patet hinc, quid sint particule terrestres seu terræ. Terra quid?

§. CCX.

Per corpus friabile intelligo ejusmodi corpus, cujus partes non majori vi coherant quam ut digitis conteri queat. Corpus friabile quid sit.

§. CCXI.

Corpus in vel de terra natum & vasis fluidum triens vehentibus destitutum dicitur minerale seu fossile. Minerale quid.

§. CCXII.

Corpus fossile ad sensum homogeneum ad ignem fusile & malleabile dicitur metallum, corpus vero non malleabile ex metallo & alio corpore compositum semimetallum, Metallum & semimetallum quid sit.

§. CCXIII.

Ex hoc & antecedenti paragrapho manifestum est, quid sint partes minerales, & metallicæ. Scholion.

§. CCXIV.

Regulus sine metallo nec cogitari nec existere potest, adeoque est metallum, unde patet, quid intelligatur per partes regulinas, portionem regulinam seu substantiam regulinam. Regulus & partes regulinæ quid sint.

§. CCXV.

Lapis est corpus fossile solidum durum nec friabile nec ductile nec malleabile nec fusile nec in aqua & oleo solubile, unde apparet, quid sint partes lapideæ. Lapides & particule lapideæ quid sint.

§. CCXVI.

quid sint.

§. CCXVI.

Camphora
quid?

Camphoræ, quæ etiam ut pars constitutiva certorum vegetabilium ingreditur mixtionem, oblitus fui, hinc huc de eadem pertinentia subjungam. Est vero camphora substantia solida volatilis inflammabilis & in spiritu vini solubilis, unde patet, quid sint partes camphorata.

§. CCXVII.

Synopsis
generalis
partium con-
stitutivarum
medicamen-
torum.

Pertractatis iis omnibus, quæ ad generalem de partibus medicamentorum constitutivis considerationem pertinent, nec inutile nec supervacaneum & incongruum fore dijudico, brevem de partibus medicamentorum, præsertim vegetabilium & animalium, constitutivis hic subjungere synopsis generalem: Partes medicamentorum constitutivæ ratione consistentiæ suæ sunt vel fluidæ vel solidæ. Partes medicamenti solidæ sine mixtionis suæ mutatione ab igne elevari vel possunt vel non possunt. In casu priori dicuntur *volatiles* seu *volatiliores*, in posteriori vero *fixæ* seu *fixiores*. Partes igitur medicamentorum constitutivæ solidæ sunt vel volatiliores vel fixiores. Partes medicamenti solidæ fixæ iterum sunt sic comparatæ, ut vel in aqua vel spiritu vini seorsim tantum vel in spiritu vini & aqua simul solvi & a reliquis commixtis separari possint. Illæ partes medicamenti fixæ, quæ in aqua tantum sunt solubiles, in fermentationem & simul in crystallos abire possunt, vel tantum in fermentationem absque eo, ut in crystallos redigi possint. Priores partes, hoc est, partes medicamenti fixæ in aqua tantum solubiles, quæ simul in fermentationem & crystallisationem abire possunt, sunt *salia* §. CLXXXV, posteriores partes, id est, tales partes fixæ in aqua tantum solubiles & fermentabiles absque eo, ut simul in crystallos abeant, dicuntur & sunt *partes gummosæ* §. CLXXXV. Partes vero medicamenti fixæ in spiritu vini re-ctificatissimo tantum solubiles nominantur *resinosæ* §. CLXXXV. & quæ tam in spiritu vini quam aqua simul sunt solubiles, *saponaceæ* §. CLXXXV. & hæc speciatim, si
sine

sine mixtionis suæ mutatione ab igne elevari nequeunt, *saponacea fixiores*. Hactenus de partibus medicamentorum constitutivis solidis fixis. Nunc progrediamur ad volatiles. Hæ, scilicet partes medicamenti solidæ volatiles sunt vel inflammabiles & solubiles in spiritu vini non vero in aqua vel non inflammabiles & in aqua tantum solubiles. Priores partes, nimirum solidæ volatiles inflammabiles & in spiritu vini solubiles dicuntur *camphorata* §. CCXVI, & constituunt *camphoram* §. cit., posteriores vero partes, scilicet solidæ volatiles in aqua tantum solubiles, si sapidæ sunt, *salia volatilia* §. CXVIII & sunt vel acida vel alcalina vel *media* §. CXXIV, CXLII. Porro partes volatiles cum spiritu & aqua simul & ita commiscibiles, ut nullam sensibilem mutationem in iis producant, vel cum aqua tantum vel tam cum aqua quam spiritu ope caloris elevari possunt. Priores nominantur *partes saponacea volatiliores* §. CXCVI, posteriores vero *spirituosa* §. cit. Aliæ vero partes volatiles cum aqua per se solæ non commiscibiles & inflammabiles sunt *olea*, §. CLXXVI, eaque sunt, prout vel expressione vel destillatione preparantur, vel *expressa* seu *unctuosa* vel *destillata* §. CLXXVIII, & hæc sunt vel *essentialia* seu *atherea* vel *empyreumatica* §. CLXXIX. illa vero vel *infusa* vel *colta* §. CLXXX.

SECTIO IV.

DE

COGNOSCENDIS ET DETERMINANDIS PARTIBUS MEDICAMENTORUM CONSTITUTIVIS.

§. CCXVIII.

Partes medicamentorum constitutivæ duplici modo cognosci & detegi possunt vel ope chemiæ vel sine ista sola attentione ad ea, quæ de partibus medicamentorum constitutivis per sensus cognosci possunt. Sic a sapore

Quotuplici
via partes
medicamen-
torum con-

H

medi-

Constitutivæ
delegi pos-
sunt.

medicamenti ad salium in eodem existentiam, ex inflam-
mabilitate medicamenti ad partium sulphurearum in
eodem præsentiam & ab odore medicamenti ad partes vo-
latiles ipsi inhærentes certo concludi potest.

§. CCXIX.

Attentione
ad ea, quæ
sensus do-
cent, partes
constitutivæ
medicamen-
ti detegi
sunt.

Quicumque igitur hæc omnia, quæ antea perhibui
§. CCXVIII, exactius pensitat, sine ullo perspicit negotio,
quod partes medicamentorum constitutivæ, si eæ per sen-
sus cognosci possunt, per attentionem ad ea, quæ in
sensus cadunt, detegi & determinari possint §. CCXVIII.

§. CCXX.

Attentione non
sufficit.

Non vero solum ad cognitionem partium medica-
mentorum constitutivarum, quæ per sensus cognosci
possunt, perveniendam sufficit, ut ad ea, quæ sensus nos
docent, attendamus §. CCXIX, sed præterea etiam necessa-
rium est, ut ea, quæ de rebus in sensum incurrentibus
nobis nota sunt, in memoriam revocemus atque ex his
formemus ratiocinium. Si enim modum, quo ad cogni-
tionem præsentia salium in opio deducimur, examinamus
atque evolvimus, hunc ita se habere & sequenti contineri ra-
tiocinio deprehendemus. Nos gustu experimur, opium gau-
dere sapore acri amaro. Nunc nobis in mentem incurrit,
quod sal sit principium saporis §. CXV. atque ex his dua-
bus propositionibus concludimus, salia opio inesse. Et
quis salium in opio præsentiam negare potest, cum hæc alia
quoque ratione demonstrari possit. Eodem ratiocinandi
modo utimur in omnibus aliis casibus, in quibus sensu-
um ope in partes medicamentorum constitutivas inquiri-
mus, atque simul ex his & antecedentibus satis superque
apparet, quod sine chemiæ ope solo sensuum beneficio
partes medicamentorum constitutivæ cognosci & determi-
nari possint.

§. CCXXI.

Ratio ordi-
nis in per-
tractione se-
quentium.

Quum igitur certum sit atque indubitatum, partes
medicamentorum constitutivas duplici via nimirum vel
ope chemiæ vel sine ista solo sensuum beneficio cognosci
atque

atque determinari posse §. CCXVIII, CCXIX, CXX, naturalis hic sese nobis offert ordo, qui in eo consistit, ut inquiratur primo, quomodo ope sensuum partes medicamentorum constitutivæ & quænam cognosci & determinari possint, & deinde, quomodo eadem partes & quænam ope chemiæ detegi possint. Cum vero partes medicamentorum constitutivæ, ad quarum cognitionem pervenitur ope sensuum, vel per gustum vel olfactum vel visum cognoscantur, non incongruum erit, pertractare primo, quomodo hæ partes & quænam harum ope gustus detegi possint & deinde reliquos considerare sensus. *Atque hunc ordinem naturæ rerum admodum congruum & conformem ego quoque in eorum, quæ sequuntur, pertractatione observabo atque a gustu incipiam & deinde ad reliquos progrediar sensus.*

§. CCXXII.

Sensatio, quæ oritur ab actione salium in linguæ *pillulas nerveas*, dicitur *gustatio*, & facultas hanc salium actionem sentiendi *gustus*, unde patet, quod differentia quædam inter gustum & gustationem intercedat; ille nempe de potentia seu facultate sentiendi salium in linguam actionem intelligitur, hæc vero actum ipsum involuit. *Primum itaque, quod ad gustationem requiritur, est actio salium, quæcunque sint; nam sine sale nunquam gustationem fieri posse, inter omnes constat omnesque fatentur sal esse principium saporis, primum lapidum & gustabile §. CXV. Deinde salium quoque, cum ea non agant nisi sint soluta, solutio ad gustationem excitandam requiritur. Terminus sapor hic sumitur non subjective & ego intelligo per eum illam corporibus insitam qualitatem a salibus eorum dependentem & gustum in actum deducentem. Quod vero saporis qualitas insit insita, exinde apparet, quia in corporum natura latitat nec ab extra adfertur, sed a diversa salium in corporibus contentorum natura & miscela dependet; gustum autem quod subintelligat & com-*

De gusta, gustatione, saporibus & corporibus saporis in genere horumque notis.

plectatur, inde patet, quia sapor est objectum gustus nec sine sapore gustus in actum deducitur nullaque possibilis est gustatio. Corpora autem, quæ saporem præbent seu quorum salia in linguam agunt, dicuntur *sapida*.

§. CCXXIII.

De differen-
tia medica-
mentorū
ratione sa-
poris.

Medicamenta non vno eodemque gaudere sapore sed diverso linguam afficere sapore, acido, dulci, acerbo & austero, amaro, balsamico & aromatico, inter omnes constat. De differentia horum saporum nullam suppedi-
tare possum notionem distinctam neque quisquam a me eam desiderabit, qui novit, hanc differentiam verbis exprimi non posse & nos non nisi *claram horum saporum habere ideam*. Scire quidem & dicere possumus, hoc corpus gaudere sapore acido, dulci, acerbo vel amaro, sed characteres istos, quibus hi saporis a se invicem distinguuntur, indicare & determinare non valemus.

§. CCXXIV.

A sapore me-
dicamenti
quocunque
ad salium in
eo præsen-
tiam conclu-
di potest.

Cum omnis sapor dependeat a salibus §. CXV. CCXXII, semper certo & tuto ex sapore, quem medica-
mentum linguæ imprimat, quicumque sit, ad salium in medicamento præsentiam argumentari licet: id quod jam pluribus ostensum fuit in antecedentibus. Quamvis vero hoc certum sit atque indubitatum, quod omnis sapor proficiscatur a salibus atque a sapore ad salium existentiam certo concludi possit, nihilominus tamen, cum sapor sit vel acidus vel dulcis vel acerbus vel aromaticus hique saporis a se invicem maximopere differant §. CCXXIII, prona fluit consequentia, quod sal, si saporem exhibere debet acidum, dulcem, acerbum, amarum vel aromaticum, singulari modo sit comparatum & determinatum. Non immerito ergo hinc quæstio movetur, quamam specifica indole sal, si saporem acidum, dulcem, acerbum, amarum & aromaticum excitare debet, sit præditum, & annon ex sapore medicamentorum acido, dulci, acerbo,
ama-

amaro & aromatico partes eorum constitutivæ quædam cognosci & quarumnam præsentia exinde concludi possit. Tentandum igitur mihi erit, annon hac in re certi quid & quidnam determinari possit.

§. CCXXV.

Cum ex sapore medicamenti, quicumque sit, certo concludi possit, ipsi inesse salia §. CCXXIV, patet, quod sapor medicamenti, quicumque sit, nos doceat, salia esse partes medicamenti constitutivas.

Sapor medicamenti docet, salia ipsius esse partes constitutivas,

§. CCXXVI.

Non dum adhuc hic determino, num partes medicamentorum istæ, quorum præsentia in iis ope sensuum detegi possunt, sint partes eorum constitutivæ proximæ an remotæ. Hic tantum sollicitus sum de cognoscendis & determinandis ope sensuum partibus medicamentorum constitutivis, neque inquiri, num sint partes constitutivæ remotæ an proximæ. Quicquid sint, sive sint partes constitutivæ remotæ siue proximæ, hoc mihi hic perinde est, in sequentibus vero determinabitur, quamnam partes medicamentorum constitutivæ sint proximæ vel remotæ, & quomodo hæ utræque cognosci & determinari possint. Hoc monere debui, ne quis me forsan vitii accuset.

Scholion.

§. CCXXVII.

Ex sapore medicamenti, quicumque sit, ad salium in eo præsentiam certo concludi potest §. CCXXIV. Cum vero salia acida tantum saporem exhibeant acidum omnisque acidus sapor a salibus proficiscatur acidis, sequitur, ut, si quod medicamentum sapore gaudet acido, certo exinde inferre liceat, quod salibus præditum sit acidis.

Ex sapore medicamenti acido ad salium acidorum in eo præsentiam argumentari licet.

§. CCXXVIII.

Ex sapore medicamenti acido argumentari licet ad salium acidorum in eodem præsentiam §. CCXXVII, adeoque

Sapor medicamenti acidus docet,

falia acida
esse partes
ejus consti-
tutivas.

Scholion.

que hujus ope cognoscimus, falia acida esse partes medicamenti sapore acido præditi constitutivas.

§. CCXXIX.

Non nego, quod medicamenta sapore acido gaudencia præter falia acida nullas alias possideant partes constitutivas, sed cum mihi hic tantum res sit cum iis medicamentorum partibus constitutivis, quorum præsentia sensuum ope cognosci & detegi potest, de reliquis non sum sollicitus, quamvis concedam, alias quoque adesse. Vnius positio non est alterius exclusio.

§. CCXXX.

Sapor medicamentorum dulcis a quo nam specificè determinato sale proficiscatur.

Si quod medicamentum saporem exhibet dulcem, manifestum est, quod, quemadmodum omnis sapor salium præsentiam demonstrat §. CCXXIV, sic dulcis quoque sapor medicamenti salium in eo existentiam clare ostendit, adeoque ex dulci medicamenti sapore certo concludimus, quod falia ipsi insint. Quanam vero specifica qualitate hæc falia debeant esse prædita, ut saporem exhibeant dulcem, ulterius mihi est determinandum. Ego experimentis convictus asserere non dubito, quod falia, si saporem exhibere debent dulcem, debeant esse acida & cum partibus sulphureis debita in proportione & certo modo commixta; nam experimentis chemicis luculenter demonstrari potest, quod omnia dulcia copiosis salibus acidis & partibus sulphureis sint prædita & quod ista massa, quæ saporem efficit dulcem, sit mixtum ex salibus acidis & particulis sulphureis. Saccharum mel passulæ & manna sapore gaudent dulci nec vllus nisi chemiæ ignarus & cognitione partium hæc corpora constituentium destitutus negare potest, hæc corpora falia acida & sulphureas partes in sat magna continere copia. Quin si arte chemica a corpore dulcis saporis partes sulphureæ & falia acida separentur & tollantur, simul evanescet saporis dulcedo; ex quo clarissime patet, quod sapor dulcis proficiscatur a salibus acidis cum sulphureis partibus certo modo combinatis.

§. CCXXXI.

§. CCXXXI.

Quod sapor dulcis proficiscatur a salibus acidis cum partibus sulphureis certo modo commixtis jam fuit probatum §. CCXXX, & præterea quoque hoc demonstrarunt Viri exquisitissimæ eruditionis & de materia medica optime meriti, Excellentissimus Dominus D. *Cartheuser* & Celeberrimus beatus Georg. Wolffg. *Wedelius*. Hic in sua *Theoria saporum medica* Sectione III. de dulcium natura usu & abusu p. m. 80. ita scribit: dulcia ex sale acido & sulphure æquabiliter mixtis constare, ratione & experientia edocti asserimus. Sic in regno vegetabili omnia dulcia hæc exhibent principia. Videmus enim speciatim ex saccharo melle & manna aliisque ad oculum demonstrari ac fundi spiritum acidum corrosivum ac oleum, modo excutiantur tria sulphuris spumescens, quæ intimius secum gerunt & ligant hæc talia, ut sal liberari & fluorem adipisci queat - Experimento facto eadem enheiresis succedit in radice glycyrrhizæ, & polypodii, particulis scilicet sulphureis separatis & depressis acor & amarities in promptu est - - Vnde revera ubi mel, ibi fel, ibi acor demonstrari potest. In singulis illis ut & omnibus dulcibus est sulphur roscidum blandum oleosum spirituosum inflammabile, inest & acidum - - Exemplo sit porro præter alia saccharum saturni ex acido & sulphure aceto destillato & minio constans. Postquam nimirum sulphur saturni per calcinationem aptatum fuit, ut poris suis admittat acetum in eoque solvi queat, in momento adest dulcedo, quæ cum saccharo vel melle certare possit. Tantum vero sulphuris cum acido est connubium, ut si postmodum destilletur saccharum saturni per se, spiritus inde habeatur inflammabilis instar spiritus vini ob particulas spirituosas prius sub acidi jugo depressas & inversas laxatis & depressis vinculis resuscitatas. Parili modo id elucet in vitriolo ipso, quod cum acrimonia dulcedinem præ se fert, tum nativo tum arte facto & quasi tali, quando liquores acidi, succus citri, cydoniorum, pomorum, acetum,

Adducuntur probationes aliorum de origine & sede saporis dulcis.

tum, spiritus acidi salis, vitrioli, aqua fortis &c. limaturæ martis tanquam sulphure terreo apprimè toeti affunduntur immutatis sic ac obtusis particulis acidis & cum terreo sulphureis intime combinatis. Doctissimus vero Dominus D. Cartheuser in suis *Fundamentis Materia medica tam generalis quam specialis Parte 1. Sect. VIII. de dulcibus moleculæ*, dicit, illæ, quæ sub aggregatione sua massas dulces formant, ex terra teneriori in aqua, quamdiu mixtio durat, solubili nec minus acido subtili mobili volatili & substantia oleoso-unguinosa aut tenerima saltem phlogista compositæ sunt, quibus in saccharo vulgari & concretis similibus arte paratis ordinario salinum alcalinum cum acido nativo in sal medium degenerans accedit. Principium oleoso-unguinosum aut inflammabile tenerius portionem salino-terream per se in naturalibus austeram ac stypticam involvit ac temperat adeoque concursu suo & intima ad- & immixtione dulcedinem primario producit. Nam saccharum, manna, mel, & quævis dulcia nativa reliqua, sive sint mucilaginea, aut resinoso mucilaginea, sive sicca saliniformia, in arenæ balneo e retorta igne sicco destillata transmittunt 1) phlegma flavescens debili odore & sapore acidulo balsamico præditum 2) spiritum flavum vel ex flavo-rubicundum pinguem phlogisto-acidulum mobilissimum, qui recens tenerrima effluvia copiose spargit, quæ naribus excepta instar armoraciæ contritæ violentum pruritus excitant. Ipse quoque spiritus cuticulæ instillatus leviter eam arrodit & flavam producit maculam aliquamdiu pertinaciter in hærentem; hæc 3) paucillum olei substantialis ex bruno-nigricantis succedit, quod ceu spiritu specificè gravius fundum petit & in fundo retortæ caput mortuum nigrum terreum iners fixissimum relinquitur & quidem copiosissimum post siccorum saliniformium, parcius post mucilagineorum destillationem. Non diacriseos tantum sed etiam syncriseos exemplis prædicta dulcium principia constitutiva probantur. Noto v. g. notius est, fructus plantarum dulcissimos

cissimos in principio fuisse austeros ac stypticos & successiva demum eaque intimiori principii vnguinosi aut oleosi immixtione, cooperante tamen calore solis, dulcedinem adipisci. Uvæ primo austeri saporis sunt, deinde acidum puriorem subtilioremque postea acidulo-dulcem tandemque dulcem perfectissimum consequuntur. Chymus animantium, præsertim illorum, quæ solis radicibus dulcibus, granis, herbis, foliis, gramine &c. vescuntur, in ventriculo adhuc crudus crassus terreo-acidus est, mutatur tamen postea in duodeno superveniente intima olei admixtione in chylum dulcem & sensim magis magisque alteratur, donec in sanguine pristina aciditas penitus evanescat, adeo, ut in sanorum sanguine ne micula acidi expliciti, nisi tædiosum ac multiplex artificium chemicum accedat, demonstrari queat. Hactenus Excellentissimus D. D. Cartheuser,

§. CCXXXII.

Hæc adducta §. CCXXX. CXXXI. satis clare demonstrant, saporem dulcem proficisci a salibus acidis cum partibus sulphureis certo modo combinatis. Quæ igitur cum ita sint, ex sapore medicamentorum dulci certo concludi potest, quod istis insint salia acida certo modo cum partibus sulphureis mixta, & quod tam salia acida quam partes sulphuræ sint eorum partes constitutivæ.

Sapor medicamentorum dulcis docet, partes eorum constitutivas esse salia acida & partes sulphuræ.

§. CCXXXIII.

Quamvis igitur a sapore medicamentorum dulci certo concludatur, quod salia acida & partes sulphuræ sint partes eorum constitutivæ §. CCXXXII, minime tamen inverso modo potest inferri, quod omnia ista medicamenta aliaque corpora, quæ salibus acidis partibusque sulphureis gaudent, sapore dulci quoque prædita esse debeant. Nam hoc tantum scimus experimentis convicti, quod sapor dulcis a salibus acidis cum partibus sulphureis certo modo & determinata in proportione commixtis proficiscatur §. CCXXXI, adeoque ex sapore medicamentorum

Qua ratione & proportione salia acida & partes sulphuræ tum inter se tum cum aliis partibus debeant esse commixta, ut sapor in-

de emergat
dulcis, non-
dum liquet

dulci iusto inferre licet, quod salia acida & partes sulphureæ sint partes eorum constitutivæ §. CCXXXII, qua vero ratione & proportione hæc duo principia, scilicet salia acida & partes sulphureæ, debeant esse combinata, & quænam his aliæ partes quaque ratione & proportione hæc debeant esse commixtæ, ut sapor exinde emergat dulcis, nondum est cognitum & determinatum admodum difficile, mihi que sum persuasus, quod hæc in re veritas, quæ tantis tamque crassis occultata est & circumfusâ tenebris, in lucem vix proferri queat; quamvis differentiam dulcedinis in hoc fundatam esse non negem. Quamdiu igitur hæc nobis nondum sunt cognita & perspecta, tamdiu etiam argumentari non licet, quod ea medicamenta & corpora, quæ salia acida & partes sulphureas continent, sapore gaudere debeant dulci; simulac vero nobis innotuerit, quomodo & qua proportione salia acida tum inter se tum cum aliis partibus & cum quibusdam debeant esse commixta, ut sapor exinde oriatur dulcis, statim quoque tunc nobis longe facilius erit determinatum, quænam corpora ac medicamenta salibus acidis & partibus sulphureis prædita sapore gaudeant dulci & quæ non item.

§. CCXXXIV.

Sapor acerbus & austerus unde?

Vocabula austerum & acerbum sunt synonyma & si qua inter ea intercedit differentia, nulla alia est nisi ratione gradus, ita, ut acerbum gravius & vehementius, austerum autem mitius & lenius gustum afficiat, plerumque vero hæc distinctio negligitur. Si in saporis acerbis & austeris causam inquirimus, chemia nos docebit, sal acidum cum partibus terreis intime unitum saporem efficere acerbum atque austerum, atque idem præter beatum Georg. Wolffg. Wedelium in sua *Theoria saporum medica Sect. VII. de austerorum & acerborum natura usu & abusu Excellentissimus D. D. Cartheuser* in suis *Fundamentis Materia medica tam generalis quam specialis Sect. VI. de austeris stypticis §. I. III. IV. demonstravit. Styptica terrea & metallico-salina, dicit*

dicit hic l. c., primario quidem e terra minerali aut metallo & acido gravissimo & potentissimo corrosionis beneficio unitis componuntur, paucillum nihilominus substantiæ cujusdam vnguinoso-inflammabilis iisdem admixtum esse, observationes & experimenta nonnulla satis testantur. Quemadmodum styptica mineralia aluminosa & vitriolica, pergit, acidum gravissimum & terram crudiorum mineralium aut completum metallum in mixtione sua sovent; sic gummosa & gummeo-resinosa substantia in austeris vegetabilis profapia e terra comparative teneriori, pauca materia oleosa, aut saltem vnguinoso-inflammabili & acido itidem leviori componitur. Binæ v. g. vnciæ cum semisse radice tormentillæ dederunt, cum eadem ex retorta igne sicco per gradus aucto destillarem 1) aquæ pellucidæ, debili odore, sapore empyreumatico, nequaquam tamen styptico præditæ drachmas duas 2) liquoris flavescens tandemque brunni vnciam dimidiam & grana duodecim 3) olei empyreumatici e brunno-nigricantis circiter drachmas tres. Caput mortuum terrestre pendebat vnciam vnam & drachmas duas. Liquor flavo-brunus sapore pollebat acido & empyreumatico ac manifeste cum alcalicis effervescebat, turbidus tamen reddebatur atque lutosus. Similia quoque eliciuntur e radice bistortæ, terra catechu & reliquis. Notari tamen debet, terram sive succum inspissatum catechu ante destillationem aqua nonnihil humectandum esse; alias valde spumescit ac vehementi expansione sua facile vasa dirumpit. Ex vnciis quatuor conjunctim tres circiter vnciæ liquidi aquei, acidi spirituosi & olei crassi & brunni prodeunt. Remanet vncia vna captis mortui terrestris, quod aqua elixivatum grana duodecim salis fixi alcalici ignis sicci vehementia demum geniti largitur: oleum quoque jam aliquot guttulis spirituosum-vrinosam indolis remixtum observatur. Conf. Memoires de l'academie Royale des sciences an. 1709. p. 293.

§. CCXXXV.

Ex sapore medicamentorum acerbo & austero jure concluditur, ipsis inesse partes terreas & acidas.

Cum igitur sapor acerbus & austerus a sale acido cum terreis partibus combinato proficiatur §. CCXXXIV, clarissime liquet, quod sapor medicamentorum acerbus & austerus demonstret, salia acida & partes terres tanquam partes constitutivas his inesse. Docent id quoque exemplo suo mespila immatura, uvæ immaturæ, cupulæ & glandes quercus, cortex & flores granatorum, gallæ, castaneæ sylvestres, pyra & poma sylvestria immatura, malicorium, acacia & alia. Horum enim omnium neque minus reliquorum austerorum & acerborum mixtionem tanquam partes constitutivæ ingrediuntur partes terreae & acidæ: id quod chemiæ ope luculenter demonstrari potest.

§. CCXXXVI.

Non argumentari licet a præsentia partium terrearum & salium acidorum in medicamentis ad saporem acerbum & austerum.

Quamvis a sapore medicamentorum acerbo & austero jure meritoque ad partium terrearum & acidarum præsentiam in medicamentis concludi possit §. CCXXXV, nihilominus tamen inverso argumentari non licet modo, quod omnia corpora & medicamenta, in quibus salia acida cum terreis partibus combinata continentur, sint acerbæ & austera. Minime; hoc enim modo si legitime ratiocinari vellemus, nobis prius cognitum esse deberet, qua ratione & proportione inter se & cum aliis partibus & cum quibus & qualibus sint commixtæ hæ partes, ut sapor exinde emergat acerbus & austerus. Harum vero rerum cognitione cum sumus destituti, minime quoque argumentari nobis licet, quod omnia ista corpora & medicamenta, quæ salia acida & partes terreas continent, acerbæ & austera esse debeant. Plura, quæ §. CCXXXIII. dixi, etiam huc quadrant.

§. CCXXXVII.

Sapor medicamentorum acerbis variat pro

Cum medicamenta acerbæ & austera sint vel mineralia vel vegetabilia, adeoque eorum terra & acidum, quæ principia sunt saporis acerbi & austeri §. CCXXXIV, vel mine-

mineralia vel vegetabilia sint & præterea medicamentorum acerborum & austerorum terra & acidum ratione gravitatis differat, facile est collectu, quod, prout terra & acidum medicamentorum acerborum sunt ex regno vel minerali vel vegetabili & vel magis vel minus gravia, pro eo etiam sapor eorum acerbus atque austerus ipse variet & modo major modo minor fit; id quod etiam a posteriori confirmatur.

qualitate & gravitate terræ & acidorum.

§. CCXXXVIII.

Si medicamenta saporem exhibent amarum, ex eo quidem, quemadmodum ex omni sapore, certo concluditur, salia ipsis inesse y. CCXXIV, sed, qualia sint hæc salia & quibusnam partibus & quomodo his sint commixta ut saporem illum efficiant, determinatu est difficile, & ego malo hac in re meam profiteri ignorantiam meumque suspendere iudicium, quam sententias debili vel nullo plane fundamento superstructas proponere, neque ea omnia, quæ hac de re apud chemiæ & materiæ medicæ scriptores leguntur, mihi satisfaciunt. *Celeberrimus* D. D. *Caribæuser* putat, eas moleculas, quæ saporem efficiunt dulcem, aliquo modo aliter mutatas & determinatas principia esse saporis amari & hac de re sic se explicat in *Fundamentis suis Materia medica tam generalis quam specialis* Seç. IX. §. V. *Elementa*, inquit, ad substantiæ amaræ fixæ compositionem necessaria materialiter eadem quidem sunt, quæ moleculas dulces formant, terra videlicet, phlegma, sal acidum & materia oleoso-phlogistica aut saltem, qualis sæpe in mere gummosis reperitur, tenerior inflammabilis; ast longe tamen alia adest eorum proportio & alius omnino mixtionis modus, qui chemicis hætenus nondum satis innotuit nec unquam forsitan perfecte innotescet. Alii pro principiis saporis amari habent salia acida cum particulis gummoso sulphureis & terrestribus juncta & quidem salia acida cum gummoso-sulphureis particulis non ad decentem proportionem mixta, inde non sat subacta nec domata a sulphure. A sale acido oriri saporem amarum inde obtrudunt,

Vnde sapor amarus oritur, non liquet.

quia sal acidum amarum additum saporem magis amarificantem redderet, secundum regulam, tale additum tali illud magis reddit magis tale, & ex diversa combinatione partium istarum acido-gummi resinoso-terrearum majori his vel illis gradu presentium saporis amari varietatem derivant. Quum vero hæc mihi nondum satis perspecta atque explorata videantur, nihil certi de principiis saporis amari iisque, quæ exinde concludi possunt, determinare audeo.

§. CCXXXIX.

Sapor medicamentorum balsamicus ac aromaticus docet salia volatilia oleosa esse eorum partes constitutivas.

Si sapor medicamenti balsamicus & aromaticus est, ex eo, quemadmodum ex omni alio sapore, jure meritoque inferitur, medicamenti balsamico & aromatico sapore præditis salia inesse §. CCXXXIV. Nunc porro ex principiis patet chemicis, quod sapor balsamicus ac aromaticus a sale volatili oleoso proficiscatur. Quæ de re sapor medicamentorum balsamicus atque aromaticus salia volatilia oleosa partes eorum esse constitutivas manifeste docet.

§. CCXL.

A sapore alcalico ad salis alcali presentiam valet conclusio.

Si alcalica gustu explorantur, sapor eorum dicitur alcalicus adeoque a tali sapore ad salium alcalicorum presentiam argumentari licet §. CCXXXIV.

§. CCXLI.

A sapore salso ad presentiam salis medii valet conclusio.

Si salia media gustu percipimus, sapor eorum nominatur salis. Vocabulum salis sumitur in sensu vel latiori vel strictiori. In priori significato omnia ista dicenda sunt salia, quæ sapida sunt & omnis sapor est salis. In posteriori vero significato ille tantum sapor dicitur salis, qui oritur a salibus mediis ut sale communi, adeoque ex hoc sapore concludi potest ad presentiam salis medii §. CCXXXIV.

§. CCXLII.

§. CCXLII.

Pervenio nunc ad olfactum & modum, quo hujus beneficio partes medicamentorum constitutivæ cognosci & detegi possint. Verum enim vero hic sensus perpauca tantum de his nobis manifestat, neque hoc est mirandum, cum nondum sit detectum, in quo odores corporum diversi a se invicem differant & a quibus partibus hic vel ille odor proveniat. Interea tamen hoc ex odore, quem spargit medicamentum, concludi potest, quod partes volatiles & subtiles ipsi inesse debeant; qua vero particula odorifera specifica gaudeant indole & in quo ab aliis differant particulis odoriferis, vix vel plane non determinari potest. In eo quidem omnes particulae odorabiles conveniunt, quod volatiles sint & subtiles, sed ratione conveniunt specifici, quem excitant, magna inter eas intercedit differentia. Nonnulla effluvia odorabilia sunt inflammabilia, id quod sensu visus facile potest detegi, adeoque sulphurea §. CLXXIV, alia vero sapida sunt & in aqua solubilia & per consequens naturæ salinæ §. CCXXIV. adeoque salia volatilia. Nam cum particulae odoriferae sint volatiles & vi hypotheseos simul sapidae & in aqua solubiles esse debeant, necessario salia volatilia esse debent: hæc enim sunt ejusmodi partes.

Quid olfactus nos doceat de partibus medicamentorum constitutivis.

§. CCXLIII.

Ope olfactus ad egregiam ac perutilem deducimur veritatem, cujus ope facile cognoscere possumus, num acidum salis communis aliis subjectis ut pars constitutiva insit annon. Olfactu nempe percipimus, quod acidum salis communis cum phlogisto seu terra inflammabili combinatum igni injectum odorem spargat alliaceam §. CCXXXVII. Nunc præterea edocemur, quod nullum sal nisi tale acidum ejusmodi exhibeat odorem. Quid igitur certius exinde inferri potest, quam quod omnia ea corpora & medicamenta, quæ odorem spargunt alliaceum, acidum salis communis cum phlogisto combinatum in se contineant?

Olfactus ope detegitur præsentia acidi salis communis in corporibus & medicamentis.

§. CCXLIV.

§. CCXLIV.

Olfactus no-
bis detegit,
quibusnam
corporibus
insit acidum
salis.

Quibus hæc propositio, quod omnia ea corpora, quæ odorem spargunt alliaceum, acidum salis contineant §. CCXLIII. minus vera videtur, illis assensum, non dicam elicere, sed velut extorquere potest chemia. Arsenicum igni injectum experientia teste odore nares ferit alliaceo, qua de re vi hujus propositionis §. CCXLIII. merito inferitur, arsenico inesse acidum salis communis & chemia etiam docet, quod ex acido salis communis & portione metallica arsenicum preparari possit adeoque ex acido salis communis & parte metallica constet. Phosphorus similem exhalat odorem, adeoque exinde vi propositionis §. CCXLIII. sequitur, ut acidum salis communis ipsi insit, atque idem confirmat chemia. *Quin allium ipsum talem, qui ab eo nomen habet, spargit odorem, hinc prona etiam fuit consequentia, quod acidum salis communis allio insit §. CCXLIII, sed nunc quæritur, quomodo hujus acidi in allio presentia ope chemiæ demonstrari possit? In parte hujus systematis speciali probabo, quod allio insit oleum æthereum. Nunc ex antecedentibus est manifestum, quod olea ætherea constent ex acido §. CLXXXI, & ab hoc acido specificè determinato singularem suam nanciscantur naturam atque indolem §. CLXXXII, qua de re hæc omnia quoque valere debent de oleo allii æthereo ejusque acido. Iam ex oleo allii æthereo debito modo secundum artem chemicam cum sale alcalino subtili tractato oritur sal commune. Cum vero nullum acidum cum sale alcali abeat in sal commune, nisi acidum salis communis §. CLXI, manifestum est & perspicuum, quod oleo allii æthereo insit acidum salis communis.*

§. CCXLV.

Quomodo
ope visus de-
ducamur ad
cognitionem
partium me-
dicamenta
constituen-
tium.

Ope visus etiam partes medicamentorum constitutivæ cognosci possunt, si tantummodo ad phænomena medicamentorum in hunc sensum cadentia attendatur, cujus generis sunt productiones scintillarum & flammæ, effervescentiæ, præcipitationes & colorum mutationes; aliæque muta-

mutationes in visum cadentes, quæ cum medicamentis vel solis vel cum aliis commixtis contingunt. Demonstrandum igitur mihi erit exemplis, quomodo per ea, quæ sensus visus nos docet de inflammabilitate, effervescentiis, præcipitationibus, colorum mutationibus aliisque phænomenis in visum incurrentibus, quæ de medicamentis observantur, ad cognitionem partium medicamentorum constituentium pervenire possimus.

§. CCXLVI.

Si videmus, medicamentum flammæ admotum flammam concipere, certo concludere possumus, hoc medicamentum esse sulphureum & partes continere sulphureas §. CLXXIV. CLXXV, adeoque hac ratione de- tegere valemus, quod partes sulphuræ sint partes ejus constitutivæ.

Inflammabi-
litas medica-
menti osten-
dit, ei sul-
phur inesse.

§. CCXLVII.

Si visu cognoscimus, medicamentum quoddam colorem syrupi violarum & tincturæ heliotropii tricocci cœruleum mutare in rubrum, cum salium alcalinorum solutionibus effervescente, solutiones ope salium alcalicorum factas præcipitare, & cum sale alcalico unitum abire in sal medium, certo exinde argumentari licet, ejusmodi corpus vel esse sal acidum vel continere sal acidum §. CXXVI. E contrario autem, si visu percipimus, medicamentum quoddam colorem syrupi violarum mutare in viridem, cum salibus acidis effervescente, cum iis unitum constituere sal medium & solutiones ope acidorum factas præcipitare, ex his jure meritoque colligitur, hoc medicamentum vel sal esse alcalinum vel tale continere §. CXLIV.

Effervescentiæ, solutiones & præcipitationes quid indicent de partibus medicamenti constitutivis.

§. CCXLVIII.

Porro nos docet visus, quod magnes ferrum omnesque partes ferreas attrahat, & jam dudum hoc axioma fuit stabilitum, quod omnia corpora omnesque partes, quæ a magnete attrahuntur, sint ferreæ naturæ. Si igitur videmus, medicamentum vel ejus partes a magnete at-

Quomodo cognosci queat, an & quod ex ferro constet medicamentum.

K

trahi,

trahi, jure meritoque exinde inferimus, **medicamentum** vel partes ejus ex ferro constare.

§. CCXLIX.

Quomodo
ope arsenici
detegi possit
existentia
sulphuris in
medicamen-
tis,

Visus nobis demonstrat, quod arsenicum album, quod jure meritoque verus sulphuris magnes nominari potest, sulphuri vel corpori sulphureo admotum eique commixtum semper sulphur ex eo attrahat & album colorem deponat flavumque assumat. Si igitur videmus, quod arsenicum album debito modo cum quodam medicamento tractatum flavum evadat, vera hinc fluit conclusio, quod sulphur huic insit medicamento ejusque pars sit constitutiva.

§. CCL.

Quomodo
vitrioli in
medicamen-
tis præsentia
manifestari
possit,

Solutiones seu potius infusa aquea vegetabilium adstringentium & stypticorum vt gallarum, florum balaustrorum, corticum granatorum &c. injecto pulvere vel instillata solutione vitrioli martis colore inficiuntur rubente, violaceo & nigro, atque eadem contingunt, si solutioni vitrioli martis pulveres vegetabilium adstringentium v. g. gallarum vel eorum infusa aquea adduntur. Absolute autem vitriolum martiale requiritur; nam cum venereo memorata haud succedunt, sed loco coloris nigri flavescens ac lutosus color ex hac miscela oritur. Hac igitur ratione detegere possumus, num medicamentum constet ex vitriolo annon? Idem confirmat testimonio suo Præstantissimus Dominus *Geoffroy*, vt pote qui in *Traçtatu suo de materia medica* dicit Tom. I. pag. m. 36.: si quid vitrioli in mixtis contineatur, atro colore vel purpureo gallarum infusionem inficiunt & Tom. I. pag. 46.: quæ gallarum tincturæ atropurpureum vel purpureum colorem conciliant, eadem sale ad vitriolum accedente vigent.

§. CCLI.

Quomodo
salis marini
in mixtis &

salis marini vel minima portio in mixtis contenta sacchari saturni solutionem turbat, hinc hoc experimento
vti

vti possumus ad salis marini in medicamentis præsentiam demonstrandam. Eadem hac solutione sacchari saturni cum aqua facta, si instillatur aquæ, detegere possumus, num aqua partibus heterogeneis sit repleta annon. Si enim hæc solutio aquæ instillata eam turbat, certum est indicium, aquam non esse puram sed partes heterogeneas in se continere. Neque minus solutio argenti cum aqua forti facta & pauxillo aquæ puræ diluta item solutio salis fixi alcalini puri, vt oleum tartari per deliquium, puritatem atque impuritatem aquæ demonstrat; si enim aqua ab his solutionibus ei instillatis lactescit & turbatur, manifestum est signum, aquam heterogeneis scatere partibus. Præterea vina solent adulterari additione cerussæ non sine magno exinde in vitam sanitatemque redundante incommodo, sed hæc adulteratio facile detegi potest, si vino affunditur auripigmentum in aqua calcis ope coctionis solutum; si enim vinum auripigmenti solutione ei affusa atro inficitur colore, certissimum est indicium, id cerussæ additione esse adulteratum & cerussam in se continere.

partium heterogearum in aqua præsentia vinorumque adulteratio detegi possit.

§. CCLII.

His igitur pertractatis partium mearum erit ostendere, quomodo partes medicamentorum constitutivæ ope chemiæ detegi atque determinari possint. Fac igitur, hac ratione, nimirum ope chemiæ partes medicamentorum constitutivas cognoscendas esse & determinandas, tunc quilibet sine vilo perspicit negotio, hoc sine certis instrumentis eorumque actione & usu perfici non posse. Instrumenta vero, quæ ad hoc requiruntur, sunt vel *materia- lia* vel *formalia*. Formalia instrumenta sunt operationes chemicæ ipsæ, vt extractio, solutio, destillatio &c. Instrumenta materialia iterum duplicis sunt generis. Vel enim vi sua propria corpora mutant vel omni vi agendi sunt destituta & ei tantum inserviunt vsui, vt priora instrumenta materialia corporibus mutandis legitime applicari atque in ea vim suam debito modo exercere possint.

Transitus ad considerationem, qua ope chemiæ deteguntur partes medicamentorum constitutivæ, cum notionibus præmittendis.

Priora instrumenta materialia dicuntur *activa* seu *immediata* & talia sunt aer ignis aqua & omnia reliqua menstrua, posteriora vero appellantur instrumenta *passiva*, *mediata*, seu *instrumenta administrationis* & talia sunt vasa chemica & alia instrumenta.

§. CCLIII.

Ad partes medicamentorum constitutivas cognoscendas adhibenda sunt instrumenta apta atque idonea,

Si ope chemiæ partes medicamentorum sunt detegenda & determinanda, huic scopo convenientia, idonea atque apta sunt instrumenta adhibenda. Nam ad certum obtinendum finem ejusmodi media semper sunt eligenda, quæ ei impetrando idonea sunt atque accommodata. Si igitur cognitio & determinatio partium medicamentorum ope chemiæ est id, quod intenditur seu finis, necessario quoque talia sunt adhibenda instrumenta, quibus hic scopus obtineri potest, id est, convenientia apta atque idonea.

§. CCLIV.

non inepta atque inconvenientia,

Si ope chemiæ partes medicamentorum constitutivæ sunt cognoscenda & determinanda, convenientia idonea atque apta adhibenda sunt instrumenta §. CCLIII, adeoque inepta incommoda atque inconvenientia instrumenta ad hunc scopum nec quadrant nec usurpanda sunt.

§. CCLV.

Ad partes medicamentorum constitutivas cognoscendas idoneæ operationes atque apta menstrua sunt adhibenda.

Si ope chemiæ partes medicamentorum constitutivæ sunt detegenda & determinanda, convenientia idonea atque apta ad hunc scopum obtinendum sunt adhibenda instrumenta, & contra minus idonea inepta atque inconvenientia rejicienda §. CCLIII CCLIV. Nunc operationes chemiæ & menstrua sunt instrumenta chemica §. CCLII. Qua de re ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ detegendas & determinandas decentes aptæ & idoneæ operationes neque minus convenientia atque idonea menstrua sunt adhibenda atque e contrario minus talia

lia

lia menstrua vna cum minus talibus operationibus nec quadrant nec vsurpari debent.

§. CCLVI.

Ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ cognoscendas & determinandas idonea convenientia atque apta instrumenta sunt adhibenda, minus vero talia rejicienda, §. CCLIII. CCLIV. Nunc ea instrumenta, quæ partium medicamenta constituentium mixtionem atque indolem destrunt vel alterant seorsim vel conjunctim, sunt instrumenta inepta, incommoda atque inconvenientia ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ cognoscendas & determinandas. Qua de re ad partes medicamentorum ope chemiæ cognoscendas & determinandas instrumenta partium medicamenta constituentium mixtionem atque indolem destruentia vel alterantia conjunctim vel seorsim non sunt adhibenda.

Instrumenta, quæ partes medicamentorum constitutivas destrunt vel alterant seorsim vel conjunctim, ad eas detegendas ope chemiæ non sunt adhibenda.

§. CCLVII.

Ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ detegendas & determinandas ejusmodi sunt adhibenda instrumenta, quæ partium constitutarum mixtionem atque indolem nec destrunt nec mutant seorsim vel conjunctim §. CCLVI. Nunc operationes chemiæ neque minus menstrua sunt instrumenta §. CCLII. Ergo ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ detegendas & determinandas ejusmodi operationes atque menstrua non sunt adhibenda, quæ mixtionem atque indolem partium constitutarum vel destrunt vel mutant seorsim vel conjunctim.

Eidem scopo §. precedentibus allegato obtinendo non quadrant operationes & menstrua partium constitutarum mixtionem alterantia vel destruentia.

§. CCLVIII.

Menstrua salina partes medicamentorum vegetabilium constitutivas ratione mixtionis atque indolis earum alterant, quoniam mixtum quoddam ex suis ipsarum & vegetabilium partibus efficiunt, hinc non sunt apta & convenientia menstrua ad partes medicamentorum vegetabilium

Menstrua salina non sunt apta menstrua ad vegetabilium partes con-

stitivas de-
tegendas.

lium constitutivas ope chemiæ cognoscendas & determi-
nandas §. CCLV. adeoque nec ad hunc scopum adhi-
benda §. CCLVII.

§. CCLIX.

Applicatio
demonstra-
torum §.
CCLIII.
CCLIV. ad
partes medi-
camentorum
constitutivas
tam proxi-
mas quam
remotas.

Partes medicamentorum constitutivæ sunt vel proxi-
mæ vel remotæ §. XXVIII. Nunc ad partes medicamen-
torum constitutivas ope chemiæ cognoscendas & determi-
nandas apta atque idonea adhibenda sunt instrumenta
§. CCLIII. non vero alia contrariæ indolis §. CCLIV.
Ergo ad partes medicamentorum constitutivas tam proxi-
mas quam remotas ope chemiæ cognoscendas & determi-
nandas instrumenta apta atque idonea, non alia contrariæ
indolis sunt adhibenda.

§. CCLX.

Applicatio
demonstra-
torum §.
CCLV. ad
partes medi-
camentorum
constitutivas
proximas &
remotas.

Ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ
cognoscendas & determinandas operationes & menstrua
convenientia atque idonea sunt adhibenda, operationes
vero & menstrua contrariæ indolis nec quadrant nec vsurpa-
ri debent §. CCLV. Nunc partes medicamentorum con-
stitutivæ sunt vel proximæ vel remotæ §. XXVIII. Ergo ad
partes medicamentorum constitutivas tam proximas quam
remotas ope chemiæ detegendas & determinandas opera-
tiones idoneæ atque convenientes neque minus menstrua
ejusdem conditionis sunt adhibenda, operationes vero &
menstrua contrariæ indolis nec quadrant nec vsurpanda
sunt.

§. CCLXI.

Applicatio
demonstra-
torum §.
CCLVI. ad
partes medi-
camentorum
constitutivas
tam proxi-
mas quam
remotas.

Ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ
cognoscendas & determinandas talia non sunt adhibenda
instrumenta, quæ earundem mixtionem atque indolem de-
struunt vel mutant seorsim vel conjunctim §. CCLVI. Jam
partes medicamentorum constitutivæ sunt vel proximæ
vel remotæ §. XXVIII. Ergo ad partes medicamentorum
constitutivas tam proximas quam remotas ope chemiæ
cognoscendas & determinandas non ejusmodi instrumen-
ta

ta

ta sunt adhibenda, quæ earundem partium vel proximarum vel remotarum mixtionem atque indolem destruunt vel mutant seorsim vel conjunctim.

§. CCLXII.

Ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ detegendas & determinandas operationes & menstrua, quæ partium constitutarum mixtionem atque indolem destruunt vel immutant seorsim vel conjunctim, speciatim menstrua salina ad partes medicamentorum vegetabilium constitutivas ope chemiæ detegendas non sunt adhibenda §. CCLVII. CCLVIII. Cum igitur partes medicamentorum constitutivæ sint vel proximæ vel remotæ §. XXVIII, necessario quoque eadem demonstrata observanda sunt, si partes medicamentorum constitutivæ tam proximæ quam remotæ ope chemiæ sunt detegendæ & determinandæ.

Applicatio demonstratorum §. CCLXVIII. ad partes medicamentorum constitutivas proximas.

§. CCLXIII.

Si partes medicamentorum constitutivæ proximæ ope chemiæ sunt detegendæ & determinandæ, medicamenta in partes eorum constitutivas proximas, non remotas sunt resolvenda. Fac enim, medicamenta resolvi in partes eorum constitutivas remotas, tunc hæ, non illæ, detegerentur. Cum vero per hypothesein partes medicamentorum constitutivæ proximæ tantum sint ope chemiæ determinandæ, necessario quoque medicamenta in partes eorum constitutivas proximas, non remotas sunt resolvenda.

Si partes medicamentorum constitutivæ proximæ ope chemiæ sunt detegendæ & determinandæ, medicamenta in partes eorum constitutivas proximas, non remotas sunt resolvenda.

§. CCLXIV.

Si partes medicamentorum constitutivæ proximæ ope chemiæ sunt detegendæ & determinandæ, medicamenta in partes eorum constitutivas proximas, non remotas, sunt resolvendæ §. CCLXIII, hinc ad hanc resolutionem medicamentorum in partes eorum constitutivas proximas perficiendam non ejusmodi adhibenda sunt instrumenta, quibus

Ad partes medicamentorum constitutivas proximas

ope chemiæ detegendas non talia adhibenda sunt instrumenta, quibus partes medicamentorum constitutivæ proximæ in alias partes resolvuntur.

quibus partes medicamentorum constitutivæ proximæ in alias, ex quibus constant, partes resolvuntur, sed talia, quibus medicamenta tantum in eorum partes constitutivas proximas resolvuntur. Si enim ejusmodi instrumenta vsurparentur, quibus partes medicamentorum constitutivæ proximæ in alias, ex quibus constant, partes resolverentur, partes medicamentorum constitutivæ remotæ, non proximæ detegerentur; nam partes partium medicamentorum constitutivæ proximæ sunt partes medicamentorum constitutivæ remotæ §. XXVIII. Quod vero cum repugnet hypothese, utpote vi cujus partes medicamentorum constitutivæ proximæ, non remotæ sunt ope chemiæ detegendæ & determinandæ, patet, quod ad hoc perficiendum non talia adhibenda sunt instrumenta, quibus partes medicamentorum constitutivæ proximæ in alias, ex quibus constant, partes resolvuntur, sed talia, quibus medicamenta in partes tantum constitutivas proximas resolvuntur.

§. CCLXV.

Ad partes medicamentorum constitutivas proximas ope chemiæ detegendas quales operationes sint adhibendæ.

Si partes medicamentorum constitutivæ proximæ ope chemiæ sunt detegendæ & determinandæ, non ejusmodi adhibenda sunt instrumenta, quibus partes medicamentorum constitutivæ proximæ in alias, ex quibus constant, partes resolvuntur, sed talia, quibus medicamenta in partes constitutivas tantum proximas resolvuntur §. CCLXIV. Nunc operationes chemicæ sunt instrumenta §. CCLII. Ergo ad partes medicamentorum constitutivas proximas ope chemiæ detegendas & determinandas non ejusmodi sunt adhibendæ operationes chemicæ, quibus partes medicamentorum constitutivæ proximæ in partes alias resolvuntur, sed tales, quibus medicamenta in partes constitutivas proximas tantum resolvuntur.

§. CCLXVI.

Modo dicto scopo obtinendo quænam inferriant mensura.

Eodem, quo de operationibus chemicis demonstratum fuit §. CCLXV, modo probari potest, quod ad partes medicamentorum constitutivas proximas ope chemiæ detegendas

regena-

regendas & determinandas non ejusmodi menstrua sint eligenda, quibus partes medicamenti constitutivæ proximæ resolvuntur in alias, sed talia, quibus in partes constitutivas tantum proximas resolvuntur.

§. CCLXVII.

Ex principiis constat chemicis, quod per destillationes siccas resinæ, gummata, saponæ, corpora saponacea & gelatinæ resolvantur in partes suas constitutivas proximæ. Sic resina destillationi siccæ subjecta largitur oleum & acidum liquorem §. CLXXXVIII, gummi sicco igne destillatum aquam, oleum, acidum & terram §. CXCVIII. & gelatina eodem modo tractata aquam, oleum, sal & terram §. CCI, quin destillatione sicca producuntur ex corporibus & medicamentis, quæ ei subjiciuntur, alia quædam, quæ ipsis naturaliter non insunt, vti patet ex gummatis & gelatinis, si destillationi siccæ subjiciuntur §. CXCVIII. CCI.

Destillationes siccae in quasnam partes constitutivas resolvant medicamenta.

§. CCLXVIII.

Si partes medicamentorum constitutivæ proximæ sunt resinosa, gummosa, gelatinosa, saponacea fixiores seorsim vel conjunctim, destillationes horum medicamentorum siccæ resolvunt partes eorum constitutivas resinosas gummosas gelatinosas & saponaceas fixiores in partes harum partium constitutivas proximæ §. CCLXVII. Cum vero vi hypotheseos partes resinosa, gummosa, gelatinosa & saponacea fixiores sint partes medicamentorum constitutivæ proximæ & hæ partes ope destillationis siccæ in suas partes constitutivas iterum resolvantur proximæ §. CCLXVII, patet, quod hæ partes constitutivæ proximæ, in quas partes resinosa, gummosa, gelatinosa vel saponacea fixiores ope destillationis siccæ resolvuntur, sint ipsorum medicamentorum, quorum partes constitutivæ proximæ sunt resinosa, gummosa, gelatinosa vel saponacea fixiores, partes constitutivæ remotæ §. XXVIII. XXIX. Fac enim e. g. medicamentum constare ex parte resinosa eamque esse partem ejus constitutivam

Destillationes siccae resolvunt medicamenta in partes eorum constitutivas non proximæ sed remotas.

tivam proximam, tunc acidum & oleum, ex quibus hæc pars resinosa constat, sunt partes hujus partis resinosa constitutivæ proximæ, ipsius vero medicamenti, cujus pars constitutiva proxima est hæc pars resinosa, partes constitutivæ remotæ §. XXIX. Destillationes ergo sicca medicamenta, quorum partes constitutivæ proximæ sunt resinosa, gummosa, gelatinosa, vel saponacea fixiores seorsim vel conjunctim, resolvunt in partes eorum constitutivas non proximas sed remotas.

§. CCLXIX.

Destillationes sicca medicamentorum adhiberi nequeunt ad partes eorum constitutivas proximas ope chemiæ detegendas & determinandas.

Si partes medicamentorum constitutivæ proximæ ope chemiæ sunt detegendæ & determinandæ, non ejusmodi adhibendæ sunt operationes chemicæ, quibus medicamenta in partes suas constitutivas resolvuntur remotas, sed talia, quibus resolvuntur in partes constitutivas proximas §. CCLXV. Nunc destillationes sicca sunt operationes chemicæ & quidem tales, quibus medicamenta non in partes constitutivas proximas sed remotas tantum resolvuntur §. CCLXVIII. Ergo destillationes sicca ad partes medicamentorum constitutivas proximas detegendas & determinandas nec quadrant nec sunt adhibendæ.

§. CCLXX.

Destillationibus humidis oleorum æthereorum præsentia in medicamentis detegi potest.

Ex principiis notum est chemicis, quod destillationes, quæ cum aqua fiunt, oleorum æthereorum, si mixtionem corporum & medicamentorum ut partes constitutivæ proximæ ingrediuntur, mixtionem atque *indolem* nec mutant nec destruant, atque ea non mutata ex corporibus, quibus insunt, elicere atque educere possint. Destillationes ergo, quæ cum aqua fiunt, sunt apta idonea atque convenientia instrumenta, quibus utendum est, si ope chemiæ detegendum est & determinandum, num olea ætherea sint partes medicamentorum constitutivæ §. CCLIII.

§. CCLXXI.

§. CCLXXI.

Ejusmodi menstrua ad partes medicamentorum constitutivas ope chemiæ detegendas & determinandas sunt adhibenda, quæ harum mixtionem atque indolem nec destruant nec alterant seorsim vel conjunctim §. CCLVII. Nunc spiritus vini rectificatissimus & aqua sunt ejusmodi menstrua docente id chemia. Ergo aqua & spiritus vini rectificatissimus convenientia atque idonea sunt menstrua ad partes medicamentorum ope chemiæ detegendas & determinandas.

Aqua & spiritus vini rectificatissimus sunt idonea menstrua.

§. CCLXXII.

Si quod medicamentum in aqua vel ex toto vel ex parte solvitur & saporem vel ex toto vel ex parte exhibet, jure meritoque exinde concluditur, illud aut ex toto vel ex parte esse sal, aut ex toto vel ex parte esse gummosum. Demonstratio hujus propositionis sequens est: Omne corpus, quod solvitur in aqua & saporem afficit, vel sal est vel gummi; nam horum utrorumque corporum proprium est, quod in aqua solvi possint §. CXV. CLXXXV. & gummi aque ac sal saporem excitat, hac tamen cum differentia, quod sal sit principium saporis atque totum sapidum §. CXV, gummi vero saporem suum debeat sal, quod ejus mixtionem ingreditur §. CXCVII, neque ex toto uti sal sed tantum ex parte & eatenus sit sapidum, quatenus sal continet. Qua de re medicamentum in aqua vel ex toto vel ex parte solubile & saporem vel ex toto vel ex parte excitans aut est ex toto vel ex parte sal aut totum vel ex parte gummosum.

Medicamentum, quod in aqua vel ex toto vel ex parte solvitur & vel ex toto vel ex parte sapidum est, aut ex toto vel ex parte est sal aut ex toto vel ex parte gummosum.

§. CCLXXIII.

Cum medicamentum ex toto vel ex parte in aqua solubile & saporem vel ex toto vel ex parte excitans sit aut ex toto vel ex parte sal aut ex toto vel ex parte gummosum §. CCLXXII, sequitur, ut ejusmodi medicamentum, si non est sal ex toto, sit ex toto vel ex parte gummosum. Gummata enim & partes gummosæ continent salia seu, quod perinde est, ex parte tantum sunt salia §. CXCVII.

Si ejusmodi medicamentum §. præc. non est sal ex toto, est ex toto vel ex parte gummosum.

L 2

§. CCLXXIV.

§. CCLXXIV.

Quomodo
ope chemiæ
determinan-
dum sit,
quod medi-
camentum
ex toto vel
ex parte sit
gummosum.

Si ope chemiæ detegendum est & determinandum, num medicamentum sit ex toto vel ex parte gummosum, solutio ejus tentanda est in aqua, deinde, si hæc procedit, indagandum, num illud, quod in aqua solutum est, ex toto sal sit, & si hoc non est, certa atque indubitata est hæc conclusio, quod hoc medicamentum sit vel ex toto vel ex parte gummosum. Nam medicamentum in aqua vel ex toto vel ex parte solubile aut est sal ex toto vel ex parte aut ex toto vel ex parte gummosum §. CCLXXII. Si ergo vi hypotheseos non est sal, necessario vel ex toto vel ex parte gummosum esse debet §. CCLXXIII. Qua de re, si chemiæ ope indagandum est & determinandum, num medicamentum sit ex toto vel ex parte gummosum, solutio ejus tentanda est in aqua, postea, si hæc procedit, inquirendum est, num illud, quod in aqua solutum est, ex toto sal sit, & si hoc non est, certo concludi potest, medicamentum hoc vel ex toto vel ex parte esse gummosum.

§. CCLXXV.

Scholion.

Hæc igitur ratione §. CCLXXIV. detegere possumus, num medicamenta vel sint ex toto gummosa vel gummosas partes in se contineant. Sic opii pars in aqua solvitur atque exinde jure meritoque inferitur, partes gummosas opio inesse.

§. CCLXXVI.

Quantam
alia ratione
detegi possit,
num medi-
camentum
sit gummo-
sum.

Alia præterea ratione, quamvis hac §. CCLXXIV. difficiliori & operosiori, cognosci potest, num medicamentum sit ex toto gummosum vel partes gummosas contineat, si nimirum detegi potest, quod aqua oleum acidum & terra vnum constituent mixtum eiusque mixtionem vel ex toto vel ex parte absolvant. Nam gummi est mixtum vnum constans ex aqua oleo sale acido & terra §. CXCVII. Si quis igitur certior fieri potest, quancunque fiat ratione, quod aqua oleum sal acidum & terra mixtum constituent vnum & quod hoc medicamenti mixtionem

tionem vel ex toto vel ex parte absolvat, is certo quoque exinde concludere potest, quod medicamentum vel ex toto vel ex parte sit gummofum.

§. CCLXXVII.

Fac, quendam nescire, quod gummi arabicum fit verum gummi, cum multa medicamenta nominentur gummata, quæ tamen non sunt, & modo §. CCLXXVI. determinato indagare velle, num sit gummi, omnem operam navare debet, ut certior fiat, quod hoc gummi sit mixtum constans ex aqua oleo sale & terra §. cit. Hoc sine consideret ea, quæ distillatione sicca ex hoc gummi eliciuntur, ut phlegma acidum, oleum, liquorem alcalinum & cineres, qui ex terra constant & calcinati multum salis alcali fixi largiuntur, §. CXCVIII, atque examinet, quænam harum partes ab igne producantur, & quæ contra naturæ suam debeant existentiam; sic deprehendet, quod sal alcali vi ignis ex olei acidi & terræ parte producatur, adeoque nihil præter aquam oleum acidum & terram in hoc gummi reperitur atque ex his partibus constans sit mixtum & per consequens verum & genuinum gummi. Hoc igitur exemplum ostendit, quod determinata etiam methodo §. CCLXXVI. detegi possit, num medicamentum ex toto vel ex parte sit gummofum. Facile autem patet, illam methodum detegendi præsentiam gummatis in medicamento §. CCI. XXIV, hac §. CCLXXVI. longe esse præstantiorem eique anteponendam, cum hæc longe operosior sit atque difficilior.

§. CCLXXVIII.

Gummi, mucilago & gelatina a se invicem non differunt nisi quod mucilago sit gummi vegetabile & gelatina gummi animale §. CXCIX. Si igitur ope chemiæ cognoscendum est & determinandum, num medicamentum sit ex toto vel ex parte mucilaginosum vel gelatinosum, modis procedendum est descriptis §. CCLXIV. CCLXXVI, magis tamen illo §. CCLXXIV, quam hoc §. CCLXXVI, quia ille hoc est præstantior §. CCLXXVII.

Quomodo chemiæ ope detegi possit, num medicamentum sit gelatina vel partes continet at gelatinosas vel mucilaginosas.

L 3

§. CCLXXIX

§. CCLXXIX.

Quomodo
hoc alia ra-
tione detegi
possit.

Facile quoque alia ratione ope chemiæ detegi potest, num medicamentum sit gelatina vel partes contineat gelatinosas. Omnis gelatina, si igni committitur sicco, qui per gradus augetur, vt destillationi siccae, largitur aquam oleum spiritum urinosum & sal volatile §. CCI. Qua de re prona fluit consequentia, quod omne id, ex quo igne sicco vt destillatione sicca elicitur aqua, oleum spiritus urinosus & sal volatile, vel ex toto sit gelatina vel gelatinosas partes contineat. Facile autem cognosci potest, num medicamentum sit totum gelatinosum an tantum ex parte, si attendatur, num præter gelatinam seu partes ad gelatinæ naturam constituendam necessarias alias contineat annon? Si enim prius locum habet, certo concludi potest, quod medicamentum sit tantum ex parte gelatinosum seu partes gelatinosas contineat; si vero posterius locum invenit, medicamentum totum est gelatinosum.

§. CCLXXX.

Corollari-
um.

Lapides cancrorum, conchæ, putamina ovorum, testæ ostrearum, perlae, mater perlarum, os sepia, corallia rubra & alba & id genus alia exhibent, si igni committuntur sicco, aquam, oleum, spiritum urinosum & sal volatile, vnde patet, his inesse substantiam gelatinosam §. CCLXXIX.

§. CCLXXXI.

Quomodo
ope chemiæ
fit detegen-
dum, num
medicamen-
tum sit resi-
na vel par-
tes tantum
resinosas
contineat.

Si ope chemiæ deregendum est & determinandum, num medicamentum sit resina vel partes tantum resinosas contineat, ejus solutio tentanda est in spiritu vini rectificatissimo, & si hæc vel ex toto vel parte succedit, certo exinde concludi potest, quod medicamentum in priori casu sit resina, in posteriori vero partes tantum resinosas contineat. Nam resina solvitur tantum in spiritu vini rectificatissimo §. CLXXXV. Si ergo medicamentum vel ex toto vel ex parte tantum solvitur in spiritu vini rectifi-

fica-

ficatissimo, certo exinde argumentari licet quod in priori casu sit ex toto resina, in posteriori vero partes tantum resinosas contineat. Paret igitur propositionis veritas.

§. CCLXXXII.

Hac igitur methodo §. CCLXXXI. cognoscere possumus, num medicamenta constent ex resina annon. Sic spiritus vini rectificatissimus solvit opii partes quasdam, hinc ipsi resinosas partes apparet §. CCLXXXI. Scholion

§. CCLXXXIII.

Alia præterea methodo detegi potest, num medicamentum sit resina vel partes resinosas contineat. Cum enim quævis resina sit mixtum constans ex oleo æthereo & acido §. CLXXXVI. CLXXXVII. CLXXXVIII, certo concludi potest, quod medicamentum sit resina vel partes resinosas contineat, si perspectum fuerit, quod sit vel mixtum ex acido & oleo æthereo vel quod ejusmodi mixtum ex acido & oleo æthereo compositum ejus mixtionem ingrediatur & constituat. Si igitur medicamentum, dum resolvitur in partes constitutivas proximas, exhibet oleum æthereum & acidum, quæ simul vnum efficiunt mixtum, vel partem ejus, quæ ex oleo æthereo & acido constat, certum est atque indubitatum, quod in priori casu sit resina, in posteriori vero partem contineat resinosam. De alia methodo detegendi, num medicamentum sit resinosum.

§. CCLXXXIV.

Corpus, quod ex parte est gummi, ex parte resina dicitur *gummi-resina*. Si ergo chemiæ ope est determinandum, num medicamentum sit gummi-resina, secundum utramque methodum §. CCLXXXIV. & CCLXXXI. est procedendum atque sic patebit veritas. Quomodo detegi possit, num medicamentum sit gummi-resina.

§. CCLXXXV.

Si ope chemiæ investigandum est, num medicamentum sit saponaceum vel partes saponaceas fixiores in se contineat, tentanda est ejus solutio tam in aqua quam in spiritu Quomodo detegatur, quod medicamentum

fit saponaceum vel partes continent saponaceas fixiores.

spiritu vini rectificatissimo simul & medicamentum, si solvitur totum tam in aqua quam spiritu vini rectificatissimo, totum est saponaceum, si vero partes continet fixiores tam in aqua quam spiritu vini rectificatissimo solubiles, partes possidet saponaceas fixiores. Nam corpus dicitur saponaceum, si tam in aqua quam spiritu vini rectificatissimo est solubile §. CLXXXV, & partes medicamenti fixiores tam in aqua quam spiritu vini rectificatissimo solubiles nominantur partes saponaceæ fixiores §. CXCVI. Si ergo medicamentum tam in aqua quam spiritu vini simul solvitur totum, certum est atque indubitatum, quod sit saponaceum, adeoque, si determinandum est, num medicamentum sit saponaceum, tam in aqua quam spiritu vini rectificatissimo tentanda est ejus solutio &, si hæc succedit, certo exinde concludi potest, quod medicamentum sit saponaceum. Eodem quoque patet modo, quod medicamentum partes contineat saponaceas fixiores, si fixis præditum est partibus tam in aqua quam spiritu vini rectificatissimo solubilibus, adeoque hoc sine partium medicamenti solutio tam in spiritu vini rectificatissimo quam in aqua est tentanda, & si hæc succedit, argumentari exinde licet, quod medicamentum partes contineat saponaceas fixiores.

§. CCLXXXVI.

Scholion.

Manna solvitur tam in aqua quam spiritu vini adeoque exinde patet, quod sit corpus saponaceum §. CCLXXXV. Porro opium ex sat magna parte solvitur in aqua & solidiorem substantiam, in quam hæc solutio ope evaporationis fuit redacta, solvit quoque ex sat magna parte spiritus vini rectificatissimus affusus. unde apparet, quod opium contineat partes saponaceas fixiores §. cit.

§. CCLXXXVII.

Quomodo ope chemiæ cognosci queat, num medicamen-

Si ope chemiæ indagandum est & determinandum, num medicamentum partes contineat spirituosas, suscipienda est ejus tam cum spiritu quam cum aqua destillatio, &, si tam aqua quam spiritus, quæ per alembicum tran-

scen-

ascendunt, ejus odore sunt prædita, hoc argumento infer-
 vit luculentissimo, quod medicamentum contineat partes ^{tum partes}
 spirituosas. Nam si spiritus & aqua, quæ in destillatione ^{spirituosas}
 per alembicum transcenderunt, odore medicamenti sunt ^{contineat.}
 imbuta, hoc manifesto inservit documento, quod medica-
 mento insint partes, quæ tam cum aqua quam cum spiritu
 commisceri & tam cum aqua quam cum spiritu ope calo-
 ris in altum elevari possunt. Sed ejusmodi partes dicun-
 tur spirituosæ §. CXCVI. Ergo si spiritus & aqua medi-
 camento affusa & destillatione in vas recipiens propulsa
 odore medicamenti sunt prædita, apparet exinde, quod
 medicamentum gaudeat partibus spirituosis. Si igitur ope
 chemiæ est investigandum, num medicamentum partibus
 gaudeat spirituosis, medicamentum tam cum aqua quam
 cum spiritu est destillandum, &, si tam aqua quam spiritus
 per alembicum transcendens odore medicamenti sunt imbu-
 ta, hoc partium spirituosarum in medicamento præsentiam
 satis luculenter demonstrat.

§. CCLXXXVIII.

Si ope chemiæ determinandum est atque cognoscen-
 dum, num medicamentum contineat partes saponaceas
 volatiliores, hoc tam cum aqua quam spiritu est destillan-
 tum, &, si aqua in vas recipiens destillatione propulsa
 odore medicamenti est imbuta, spiritus vero abstractus
 non item, certo exinde inferri potest, quod hoc medica-
 mentum gaudeat partibus saponaceis volatilioribus. Nam
 si aqua abstracta odore medicamenti est imbuta, spiritus ve-
 ro abstractus medicamenti odore caret, hoc certum est argu-
 mentum, quod insint medicamento partes, quæ tantum
 cum aqua, non vero cum spiritu ope caloris elevari pos-
 sunt. Cum vero ejusmodi partes sint partes saponaceæ
 volatiliores §. CXCVI, clarissime liquet, quod sub modo
 dictis conditionibus medicamentum partibus saponaceis
 volatilioribus sit præditum. Qua de re, si ope chemiæ
 est determinandum, num medicamentum partes conti-
 neat

Quomodo
 præsentia
 partium sa-
 ponacearum
 volatiliorum
 in medica-
 mentis ope
 chemiæ de-
 tegi possit.

M

neat

neat saponaceas volatiliores, hoc determinato modo est detegendum.

§. CCLXXXIX.

Scholion.

Opium, si destillationi humidæ subjicitur, nullum largitur oleum athereum, sed aquam, quæ in vas recipiensabit, & nihil singulare præter opii odorem sensibus offert. Cum vero hæc aqua opii odorem spargere non posset, nisi partibus opii volatilioribus esset prædita, patet, ejusmodi partes aquæ huic esse commixtas, easque, cum non æque cum spiritu ac cum aqua ope caloris elevari possint, esse saponaceas volatiliores §. CCLXXXVIII, vnde apparet, has opio inesse.

§. CCXC.

Quomodo detegatur partium terrarum in medicamento præsentia.

Si determinandum est, num medicamentum partes contineat terreas, inquirendum est, num gaudeat partibus solidis friabilibus, quæ nec ab igne fundi nec in aqua oleo & spiritu solvi possunt, & si hoc ita deprehenditur, concludi exinde potest, medicamentum terreas possidere partes. Hujus propositionis veritas patet ex §. CCIX.

§. CCXCI.

Quomodo detegi possit, num medicamentum metallicas vel semimetallicas contineat partes.

Si quis scire cupit, num medicamentum sit metallum vel semimetallum aut partes contineat metallicas vel semimetallicas, inquirere debet, num medicamentum vel ejus partes characteribus metalli vel semimetalli gaudeant. §. CCXII. Hoc enim si deprehendit, certus esse poterit, medicamentum vel ejus partes esse metallicas vel semimetallicas.

§. CCXCII.

Quomodo detegenda sit terræ martialis & cupri præsentia.

Vitriolum martis constat ex acido vitriolico & terra martiali & vitriolum veneris ex eodem acido & cupro (per princ. chem.) Quicquid igitur cum acido vitriolico unitum constituit vitriolum vel martis vel veneris, illud continere debet vel terram martialem vel cuprum.

§. CCXCIII.

Scholion.

Corallia rubra cum acido vitriolico conjuncta constituunt

tuunt vitriolum martis, hinc terram martialem vt conti-
neant necesse est §. CCXCII.

§. CCXCIV.

Si alio modo quam gustu indagandum & determi-
nandum est, num medicamentum sal sit vel sal contineat,
tentetur ejus solutio in aqua & crystallisatio, & si hæc
procedunt, id est, si medicamentum ex toto vel ex parte
in aqua solvitur & in crystallos abit, jure meritoque exin
de inferri potest, medicamentum vel ex toto vel ex parte
esse sal. Salium enim non aliorum corporum proprium
est, vt in crystallos abeant.

Quomodo
alio modo
quam gustu
detegi possit
salis præsen-
tia.

§. CCXCV.

Si nunc fuimus convicti, medicamentum vel ex toto
vel ex parte esse sal, vltcrius nobis inquirendum est, num
sit sal acidum an alcalicum. Hoc fine instituenda nobis
sunt ea experimenta, quæ demonstrant, sal vel acidum
vel alcalinum esse medicamentum, atque allegata fuerunt
§. CXXVI. CXLIV. Si enim medicamentum, quod ex to-
to vel ex parte sal esse edocti fuimus, syrupi violarum vel
tincturæ heliotropii tricocci colorem cœruleum mutat in
rubrum, cum solutione salis alcalini vt salis tartari effe-
vescit, cum sale alcali abit in sal medium, solutiones ope
alcalinorum factas præcipitat, certo concludere possu-
mus, sal istud esse acidum, nam hæc experimenta cer-
tum salis acidi indicium præbent ejusque præsentiam lu-
culenter demonstrant §. CXXVI. Si vero medicamen-
tum, quod ex toto vel ex parte sal esse probatum fuit,
colorem syrupi violarum cœruleum mutat in viridem,
cum sale acido soluto effervesceat, cum eodem abit in sal
medium, solutiones ope acidorum factas præcipitat, jure
meritoque exinde inferri potest, illud sal esse alcalinum
§. CXLIV. Si denique hoc sal neque cum acido neque
cum alcali effervesceat neque syrupi violarum colorem mu-
tat, clarissime exinde apparet, illud esse sal medium
§. CLVII.

Quomodo
salis acidi
vel alcalini
vel medii
præsentia
demonstrari
possit.

M 2

§. CCXCV.

§. CCXCVI.

Quomodo
cognosci
queat, quod
acidum sit
acidum vi-
triolicum.

Si cognito atque perspecto eo, quod medicamentum sit acidum vel acidum contineat, ulterius determinandum est, num sit acidum vitriolicum, nitri, an salis communis, notandum est, quod hoc facile detegi possit, si attendatur, num cum sale alcalino fixo unitum constituat tartarum vitriolatum, vel cum sale alcalino nitri arcanum duplicatum, vel cum sale alcalino salis communis sal mirabile Glauberi, vel cum sale alcalino volatili sal sic dictum ammoniacum secretum Glauberi. Si enim hæc seorsim vel conjunctim fiunt, certo exinde concludi potest, quod acidum sit acidum vitriolicum; nam hæc cum nullo aliò acido nisi vitriolico contingunt §. CLIX.

§. CCXCVII.

Alia metho-
dus cognos-
cendi, num
acidum sit
acidum vi-
triolicum.

Acidum vitriolicum omnium acidorum est gravissimum & liberat omnia reliqua acida corporibus inhærentia, vt acidum salis communis & nitri. Quodcumque ergo acidum salis vel nitri acidum liberat, illud est acidum vitriolicum.

§. CCXCVIII.

Quomodo
detegi queat,
quod aci-
dum sit aci-
dum nitri.

Si vero acidum quoddam cum sale alcalino fixo constituit nitrum regeneratum, & cum sale alcalino volatili nitrum volatile seu flammans, hæcque seorsim vel conjunctim contingunt, hoc clarissimo infertur argumento, quod acidum sit acidum nitri, quoniam hæc phænomena soli acido nitri sunt propria §. CLX.

§. CCXCIX.

Alia metho-
dus hoc §.
præc. de-
monstrandi.

Alia quoque ratione detegi potest, num acidum sit acidum nitri. Cum enim acidum nitri id sibi proprium habeat, vt sub vaporum forma colorem exhibeat rubrum §. CXXXVII, ex hoc, quem acidum in vapores resolutum repræsentat, colore rubro argumentari licet, ejusmodi acidum esse acidum nitri.

§. CCC.

§. CCC.

Quod acidum sit acidum salis communis, hoc ex eo cognoscitur, si cum sale alcalino fixo combinatum efficit sal commune regeneratum & cum sale alcalino volatili sal ammoniacum vulgare, sive hoc seorsim sive conjunctim fiat; nam hæc phenomena contingunt tantum cum acido salis communis §. CLXI.

Methodus detegendi, num acidum sit acidum salis communis.

§. CCCI.

Alia præterea ratione demonstrari potest, quod acidum sit acidum salis communis. Hoc enim id habet peculiare, quod sub vaporum forma nebulam exhibeat albam §. CXXXVII, qua de re acidum, cum quo in vapores resolutum idem contingit phenomenon, esse acidum salis communis, merito inferitur.

Alia methodus hoc detegendi.

§. CCCII.

Num sal acidum sit fixum an volatile, hoc facile potest cognosci, si igni admoventur. Si enim avolat, volatile est §. CXVIII, si vero non elevatur in aerem, fixum est §. cit.

De modo cognoscendi, num sal acidum sit fixum an volatile.

§. CCCIII.

Si cognito & perspecto eo, quod medicamentum sit sal alcali vel id contineat, ulterius determinandum est num sit sal alcali volatile, §. CXLV. allegata sunt instituenda experimenta, quæ salis alcalini volatilis præsentiam manifestant. Si enim sal alcali cum acido unitum abicit in sal ammoniacale spiritui nitri appropinquata vaporem nebulosum excitat, cum solutione cupri commixtum colorem eleganter cœruleum sapphirinum generat & solutioni mercurii sublimati additum præcipitationem efficit albam eaque seorsim vel conjunctim fiunt, merito exinde inferitur, quod sal alcali sit volatile §. CXLV. Si vero sal alcali modo dicta non exhibet phenomena, sed præterea etiam igne tractatum fixum manet & liquefit, salis ammoniacalis sal volatile liberat, sulphur via tam

Quomodo salis alcalini vel fixi vel volatilis præsentia detegi possit.

ficca quam humida solvit, cum oleo vnitum constituit saponem, cum terris pellucidis & arena pura fustum dat vitrum, linguæ acrem causticum saporem imprimit, eaque seorsim vel conjunctim contingunt, certo exinde argumentari licet, sal alcali esse fixum, quoniam hæc phenomena cum salibus alcalinis fixis tantum contingunt.

§. CXLVI.

§. CCCIV.

Quomodo detegi possit, quod sal quoddam sit sal medium & quale.

Cum salia media cum sale neque acido neque alcalino effervescent & colorem syrupi violarum non mutant §. CLVIII, patet, quomodo cognosci queat, quod sal quoddam sit sal medium. Et cum salia media ratione formæ crystallorum a se invicem differant §. CLVI, ex forma quoque crystallorum salii medio propria intelligi potest, quale sit sal medium, num nitrum, an sal commune, an aliud.

§. CCCV.

In determinandis partibus medicamentorum constitutivis ratio maxime est habenda discriminis inter partes constitutivas proximas & remotas.

Qui partes medicamentorum constitutivas accurate vult determinare, illi summa adhibenda est cura, ut partes constitutivas proximas a remotis probe discernat easque inter se neque confundat, neque alias partes, quæ vi ignis ex medicamentis fuerunt productæ, pro veris & genuinis naturalibus partibus eorum constitutivis habeat. Has etenim cautelas si quis negligit, in multos eosque gravissimos delabitur errores neque veram partium medicamentorum constituentium, earum numeri & proportionis adipisci potest cognitionem. Vir de materia medica alias optime meritus, illustris Dominus *Geoffroy* multique alii nullam plane harum cautelarum habuerunt rationem, atque hinc factum est, ut partes medicamentorum constitutivas non rite & legitime determinaverint, falsas pro veris, arte productas pro naturalibus, remotas pro proximis & has pro remotas assignaverint. Illustris Dominus *Geoffroy* ad partes medicamentorum constitutivas deregendas & determinandas usus fuit destillationibus siccis, ut id ex ejus *Tractatu de materia medica* apparet, sed qui considerat,

fiderat, quod destillationes siccae medicamenta resolvant in partes eorum constitutivas non proximas sed remotas tantum & novas producant ex iis partes, quae illis a natura non insunt §. CCLXVII. CCLXVIII, ille facile mente potest comprehendere, quod allegatae ab hoc Viro illustri partes medicamentorum constitutivae partim non sint proximae sed remotae tantum, partim vero non verae sed falsae, dum illas partes, quae ex medicamentis igne productae fuerunt, a natura ipsis inesse contendit.

§. CCCVI.

Exemplum veritatem dictorum CCCV. demonstrans & confirmans adducam. *Illustris Dominus Geoffroy in Tractatu suo de Materia medica Tom. II. pag. 603. sequentes gummi ammoniaci partes allegat constitutivas: analysi chemica, inquit, ex gummi ammoniaci libris duabus destillaverunt phlegmatis limpidi rufescentis odorati & subacidi vnciae sex, drachma una & grana triginta quatuor: phlegmatis vrinosi vncia una & drachmae sex: olei limpidi flavescens odorati vnciae duae, drachmae quinque & grana octodecim olei rufescentis & fusci spissioris vnciae septem & drachmae duae. Massa nigra in retorta residua pendebat vncias octo & drachmas septem; quae per viginti horas in crucibulo calcinata reliquit cinerum fuscorum vnciam unam & grana duodecim: ex quibus per lixivium extracta sunt salis alcali fixi grana duodecim. In hac destillatione partium jactura fuit ad vncias quinque & drachmas duas, in calcinatione vero ad vncias septem, drachmas sex & grana novem. Per hanc analysin, pergit, liquet, ammoniacum multo sulphure tum crasso tum tenui componi cum sale tartareo & ammoniacali, pauca vero terra.*

Exemplum dicta confirmans allegatur.

§. CCCVII.

Quicumque chemiae peritus adductas ab Excellentissimo Domino *Geoffroy* partes gummi ammoniaci constitutivas accuratori subicit examini, sine ullo perspiciet negotio, sal neque tartareum neque ammoniacale nec alcali fixum & vola-

Judicium de partibus constitutivis allegatis §. praec.

volatile a natura gummi ammoniaci inesse idque non in partes constitutivas proximas sed remotas hac analysi §. CCCVI. fuisse resolutum & multas partes pro partibus constitutivis naturalibus ab eo fuisse habitas, quæ tamen igne fuerunt productæ nec naturaliter huic gummi insunt §. CCLXVII. CCLXVIII. Si enim hoc gummi legitimo modo arte *chemica* in partes suas resolvitur constitutivas proximas, reperitur, has esse 1) partem resinofam, 2) partem gummosam; 3) partem saponaceam fixiorem & 4) oleum æthereum, quod præter istud oleum æthereum, quod cum acido resinam constituit §. CLXXXVI. CLXXXVII. CLXXXVIII, huic resinæ inest. Quod vero resinosa gummi ammoniaci parti præter oleum æthereum, quod cum acido eam constituit, aliud oleum æthereum insit, ex eo est manifestum, quoniam hæc pars resinosa manet resinosa, si vel maxime hoc oleum æthereum ab eo separetur. Præterea eidem huic parti resinosa inhaeret substantia acris, quæ accedente colore in auras avolat, adeoque *volatilis est* §. CCXVII. Hæ partes sunt partes gummi ammoniaci constitutivæ proximæ, quæ ipsi naturaliter insunt, & analysi chemica debito modo instituta sensibus fisti possunt. Cum vero pars resinosa ex oleo æthereo & acido, pars gummosa vero ex aqua, oleo, terra & acido & pars saponacea fixior iterum ex suis partibus constitutivis constet §. CLXXXVI. CLXXXVII. CLXXXVIII. CXCVII., ratio patet, cur illustris Dominus *Geoffroy* analysi chemica, quæ destillatione sicca peracta fuit, ex gummi ammoniaci obtinuerit phlegma odoratum acidum & oleum §. CCCVI. Porro, cum vi ignis sal alcali tam fixum quam volatile ex acido oleo & terra producat §. CXLVIII. CLI., ratio quoque perspicitur, cur phlegma vrinofum destillatione sicca ex gummi ammoniaci & ex cineribus ejus calcinatione sal alcali fuerit impetratum §. CCCVI.

§. CCCVIII.

§. CCCVIII.

Aliud exemplum eadem §. CCCV. dicta confirmans Aliud exem-
 præbet analysis opii ab eodem illustri viro Domino *Geoffroy* plum affer-
 instituta & in *Tractatu eius de materia medica* Tom. II. tur.
 pag. 692. allegata. Opii, inquit, analysi instituta hujus
 succi puri & sinceri libræ duæ præbuerunt liquoris tum
 acidi tum vrinosi vncias duodecim & drachmas duas, olei
 crassioris vncias duas & drachmas tres. Caput mortuum in
 retorta superstes pendebat vncias quindecim & drachmas
 quatuor: quod igne reverberii calcinatum reliquit cine-
 rum fuscorum vncias duas & grana novem; ex quibus
lixivio salis fixi mere alcali drachmæ quatuor & grana
quatuordecim extracta fuerunt. Deperditio partium in
destillatione fuit ad vnciam vnam & drachmas septem, in
calcinatione ad vncias tredecim, drachmas tres & grana
duodecim. Itaque, pergit, in opio plus inest salis vola-
tilis vrinosi quam in foliis aut capitibus. Sed non solus
sal alcali vrinosus in opio reperitur, vt Pittcarnius existi-
mavit; verum etiam acidum sal & quidem potens: quod
probatum tum per analysin, tum etiam, si solutio opii in
heliotropii tincturam affundatur; colorem enim rubrum
igneum huic tincturæ conciliat. Hactenus Excellentissi-
mus Dominus Geoffroy.

§. CCCIX.

Si de hac analysi opii & partibus ejus constitutivis
 §. CCCVIII. verum fateri licet, celare non possum, quod Judicium de
 partibus
 opii consti-
 tutivis.
 neque sal volatile vrinosum neque sal alcali fixum opio a
 a natura insit & quod oleum & acidum, quæ hac ana-
 lyfi ex opio fuerunt obtenta §. CCCVIII, non sint partes
 constitutivæ opii proximæ sed tantum remotæ. Opium
 enim debito modo secundum artem chemicam tractatum
 nullas alias exhibet partes constitutivas proximas quam
 gummosas §. CCLXXV, resinosas §. CCLXXXII, sa-
 ponaceas fixiores §. CCLXXXVI, saponaceas volatiliores
 §. CCLXXXIX, terreas & substantiam quandam vinctuo-
 sam. Terrearum partium in opio præsentia ex eo patet,
 N quia

quia opium, quocunque modo sive per destillationem sive per extractionem sive per coctionem tractetur, partes relinquit in aqua oleo & spiritu non solubiles §. CCXC, & vntuosæ substantiæ in opio præsentia ex eo cognoscitur, quia opium in aqua coctum substantiam dimittit vntuosam ei innatantem. Apparet igitur, quod hac analysi ab illustri Domino *Geoffroy* instituta partim opium in partes suas constitutivas remotas sit resolutum §. CCLXVII. CCLXVIII, partim vero vi ignis nova quædam producta fuerint, quæ ipsi naturaliter non insunt §. CCLXVII.

SECTIO V.

DE

MODO AGENDI MEDICAMENTORVM IN GENERE.

§. CCCX.

Explicatio actionis medicamentorum est difficilis & ratio hujus difficultatis allegatur.

Si cujus mutationis explicatio multis magnisque obnoxia est difficultatibus, certe est dilucida & perspicua actionis medicamentorum explanatio. Rationem hujus difficultatis in eo latere arbitror. Maxime difficile est determinare causam illius effectus, ad quam plures concurrunt causæ, proximam. Cum igitur ad effectus medicamentorum non vna sed longe plures concurrant causæ, vt
 1) partium solidarum & fluidarum in corpore humano actiones, quæ iterum sunt admodum variæ & vel a) actiones partium corporis humani solidarum & fluidarum in genere spectatarum seu quatenus communes cum aliis corporibus fluidis & solidis habent affectiones vel b) actiones partium corporis humani fluidarum & solidarum in specie consideratarum seu quatenus sunt corpora fluida & solida corporis speciatim humani & quidem c) vivi & vel d) sani vel e) morborum 2) actiones partium corporis humani tam solidarum quam fluidarum, quatenus hæc a medicamentis sunt mutata 3) actiones corporum extra

tra

tra corpus humanum positorum & in id agentium & 4) actiones medicamentorum ipsæ, liquido apparet, quod admodum difficile sit determinatu, quam actiones proprie & proxime a medicamentis proficiscantur, & quod sæpe atque ut plurimum effectus medicamento ut causæ attribuat proxima, qui tamen ab eo vel plane non vel remote tantum dependet.

§. CCCXI.

Isti itaque magnopere falluntur & fallunt alios, qui, Continuatio
antecedentis. simulac perspiciunt, quod medicamento vsu hic vel ille sequatur effectus, eundem medicamento ut causæ adcribunt proxima, qui tamen a longe alia proficiscitur causa. Mutationes enim vsu medicamentorum in corpore humano vivo sequentes sunt actiones potissimum corporis humani vivi §. VIII. X. &, si verum fateri licet, nullum medicamentum vi sua sola urinam, alvum, salivam, sudorem movere & morbos curare potest, sed hæc omnia fiunt a corpore humano vivo, postquam ejus partes a medicamento fuerunt mutata, quin infra ostendam, quod pauca medicamenta ad partem affectam pervenire eique applicari queant, nisi corpus humanum sit vivum & quod istæ etiam actiones, quæ propriae & verae medicamentorum sunt actiones §. V, magna ex parte a viribus corporis humani vivi determinentur & dependeant. Quicumque igitur hæc omnia exactius pensitat, facile mente potest comprehendere, cur non vita solum amissa per medicamenta restitui nequeat, sed cur etiam, si actiones plurimæ eaque principales seu vitales non adparenter, sed actu & graviter læsæ sint, neque in medici neque medicamentorum viribus situm sit ægri vitam conservare.

§. CCCXII.

Demonstravit vir de philosophia naturali & medicina Medicamen-
ta non agere
possunt in
corpus hu-
tiam ad certitudinem mathematicam evchenda optime meritus, illustris *Hambergerus* in Præfatione ad editionem tertiam

mauna, nisi
id contin-
gant.

tiam *Elementorum suorum Physices* §. LIX. ad §. LXV, quod corpora in se agere nequeant, nisi se contingant, siue hoc fiat vel mediante alio corpore vel sine isto seu mediate vel immediate, quin, si inter duo corpora A & C hæreat tertium B, & A & C versus se invicem agant, nulla tamen alia ratione A & C in se invicem agere queant quam pro conditione corporis *intermedii B* fieri potest, & quod actio corporis A in corpus C & hujus actio in corpus A potius & rectius sit actio corporis *intermedii B* in sua contigua corpora A & C, quam actio corporum A & C in se invicem. Nunc medicamenta sunt corpora §. I. Ergo medicamenta eorumque partes in corpus humanum agere nequeunt, nisi id contingant.

§. CCCXIII.

Medicamen-
ta agunt vel
cum vel sine
motu.

Si in omnes omnino modos, quibus medicamenta agunt in corpus humanum, inquirimus, eos omnes ad hos duos sequentes reduci posse deprehendemus. Omnia enim medicamenta in corpus humanum agunt vel cum motu vel sine motu. Cum motu agunt, si sub forma *injectionis, gargarismatis, clysteris, stillicidii* vel id genus alia forma applicantur.

§. CCCXIV.

Scholion.

Si secundum rigorem rem considerare velimus, omnia medicamenta agunt cum motu §. XII, sed, quemadmodum a physicis cohesio & pressio ut actiones sine motu considerantur, ita etiam actionem medicamentorum sine motu in eodem sumo significato. Præterea, quoniam plurima medicamenta eo temporis nomento, quo agunt cum motu, nullum ut medicamenta producant effectum, & eorum effectus in illis etiam locis, in quæ cum motu agunt, ut in faucibus, oesophago & ventriculo, utpote in quas partes, dum assumuntur, cum motu agunt, plerumque nec desideratur adeoque nec consideratur, eam ob causam maxima pars actionis medicamentorum qua talium tanquam actio sine motu consideratur.

§. CCCXV.

§. CCCXV.

Fac, medicamentum quoddam in partem quandam agere cum motu, idemque in eandem partem alio tempore agere sine motu, tunc actio medicamenti prior est factum ex massa ejusdem in quadratum celeritatis, hæc vero actio medicamenti posterior factum ex massa ejusdem in celeritatem ejusdem futuram (per princip. phoronom.) adeoque actio medicamenti cum motu ab ejusdem actione sine motu nulla alia re nisi ratione quantitatis seu gradus majoris differt.

Actio medicamentorum cum motu gradu tantum majori differt ab actione eorum sine motu.

§. CCCXVI.

Si medicamenta agunt sine motu, agunt vel vi causæ cujusdam externæ actionem eorum determinantis vel sine ista. Causa externa actionem medicamentorum sine motu agentium determinans est vis externa premens, quæ iis applicatur, & medicamenta sine motu agentia agunt vi ejusmodi causæ externæ determinantis, si iis vis applicatur externa premens, id quod fit, si v. g. pars, cui medicamenta sunt imposita, fascia constringitur, vel linimenta & vnguenta corporis humani partibus infricantur vel illinuntur manuum pressione. Vis vero talis externa premens medicamentorum sine motu agentium actionem determinans vel eorum actionem auget & promovet, vel eorum effectum, qui eorum adplicationem alias fuisset securus, si iis hæc vis non fuisset applicata, impedit. Prius fit, dum vel conatum, quo medicamenta in corpus agunt humanum, auget, vel partium corporis humani resistentiam imminuit, id quod fit e. g. in frictionibus fortioribus, quibus cutis cohesio adeoque resistentia ab ea proveniens imminuitur, vel medicamenta corpori humano retinet contigua, vt eo melius virtutem suam exserere possint, id quod fit, si v. g. epithemata vel cataplasmata evaporabilia vel alia notabili pondere prædita corpori humano contigua retinentur; sic enim effectus ab horum medicamentorum actione sequuntur, qui

Medicamentorum sine motu agentium modus agendi.

non fuissent secuti, si corpori humano non fuissent contigua. Quod vero vis externa premens effectum etiam, qui sine ista medicamenti applicationem fuisset secutus, impediatur, apparet ex applicatione emplastrum vesicatorii, si hoc nimis forti ligatura cuticulæ apprimatur; nam sequitur tunc quidem cuticulæ a cute separatio, sed non ejusdem elevatio, eam ob causam, quoniam vis, qua fluidum cuticulam elevare conatur, minor est illa vi, qua cuticula cuti adprimitur, e contrario autem non sequitur solum cuticulæ a cute separatio sed cuticulæ etiam in modum vesicæ elevatio, si emplastrum vesicatorium cuticulæ non nimis fortiter apprimatur.

§. CCCXVII.

Quomodo medicamenta sine motu agentia agant, si sine causa externa agunt, & quomodo pondus actiones medicamentorum reliquas mutant.

Si medicamenta sine motu agentia non agunt vi causæ cujusdam externæ eorum actionem determinantis, agunt vel vi ponderis sui vel vi cohesionis cum partibus corporis humani. Quod vi ponderis sui agunt medicamenta, exemplo suo demonstrat argentum vivum, si illud ad feces alvivas duriores propellendas & alvum pertinaciter obstructam referendam datur interne. Præterea vero pondus medicamentorum reliquas eorum actiones non mutat, nisi quod eas, quatenus fiunt deorsum, augeat, quatenus vero fiunt sursum, imminuat, quatenus fiunt lateraliter, aliter ratione directionis determinet, & quatenus medicamenta aliis nostrarum partium actionibus resistunt, hanc resistantiam, quoniam pondus majus majorem supponit massam, augeat.

§. CCCXVIII.

Actio particularum medicamentorum minutissimarum vi ponderis sui est admo-

Si medicamenta in ea applicantur forma, in qua vel actu extra corpus humanum constituta in minutissimas iam sunt resoluta particulas vel in easdem in corpore humano resolvuntur, vel subtiles tantum particulas in corpus humanum transmittunt, pondus quoque harum particularum, cum minutissimæ sint, non potest non quoque esse admodum parvum atque exiguum adeo-

adeoque pro infinite parvo seu plane nullo & per consequens non pro sensibili sed plane insensibili est habendum. Quæ igitur cum ita sint, actio quoque ex harum particularum minutissimarum pondere non potest non quoque esse admodum parva atque exigua & itidem pro infinite parva seu nulla nec pro sensibili sed plane insensibili est habenda.

dum exigua & insensibilis.

§. CCCXIX.

Fac, medicamenta sub eadem §. CCCXVIII. forma applicata agere vi causæ cujusdam externæ §. CCCXVI, tunc causæ hujus externæ actio, quantacunque sit in se spectata, semper tamen ex massa ejus corporis, in quod agit, est æstimanda (per princ. physic.) Si igitur medicamenta sub ejusmodi applicantur forma, sub qua vel extra corpus humanum constituta in minutissimas jam sunt resoluta particulas vel in corpore humano in tales resolvuntur, actio quoque causarum externarum in easdem has particulas minutissimas non potest non esse admodum parva atque exigua, adeoque quoque harum ipsarum particularum minutissimarum actio, quæ per causam producitur externam, quantacunque hujus sit actio, itidem admodum parva atque exigua esse debet.

Actio particularum minutissimarum medicamenti per actionem causæ externæ producta est admodum parva.

§. CCCXX.

Pleraque, quæ corpori humano applicantur, medicamenta sub ea adhibentur forma, sub qua vel actu in minutissimas particulas jam extra corpus humanum constituta sunt resoluta vel in tales in corpus humanum delata resolvuntur. Sic pleraque medicamenta sub pulverum vel fluidorum forma porrigi solent. Nonne vero pulveres constant ex particulis minutissimis? & nonne medicamenta fluida, siue sint decocta, infusa, siue essentiæ, tincturæ vel alius generis, habent partes admodum parvas atque exiguas valde parva vi coherentes & vi levissima separabiles? Certe, hoc quilibet rerum gnarus concedet. Ad pilulas quod attinet, hæc etiam agere nequeunt, nisi sint reso-

In quam formam medicamenta applicari soleant.

medicamenta in quibusdam casibus etiam in pulverem resolvuntur

resolutæ in minimas partes & hoc fit vel extra vel intra corpus humanum, & sic res quoque se habet cum multis reliquis medicamentis, id est, ejus sunt conditionis, vt vel actu extra corpus humanum constituta in partes minutissimas jam sint resoluta vel in tales in corpus humanum delata resolvantur.

§. CCCXXI.

Rarissime medicamenta agunt in corpus humanum vi ponderis sui.

Quamvis omnia medicamenta æque ac omnia alia corpora sint gravia, (per princ. phys.) nihilominus tamen medicamenta rarissime agunt & sensibiles in corpore humano producant effectus vi ponderis sui, si mercurii vivi actionem & vsum in pertinaci alvi obstructione exceperis §. CCCXVII. Plurima etenim medicamenta sub ea corpori humano applicantur forma, vt vel actu adhuc extra corpus humanum constituta in partes minutissimas sint resoluta vel in tales in corpus humanum delata resolvantur §. CCCXX. & actio harum minimarum particularum ex pondere est admodum exigua nec sensibiles potest producere in corpore humano effectus §. CCCXVIII.

§. CCCXXII.

Actio particularum minimarum ex cohesione aliquot millies major est earum actione ex pondere.

Demonstravit illustris Hambergerus in *Dissertatione de adscensus vaporum causis* §. 84. no. I., quod particularum in fluidis corporibus minutissimarum vis, qua coheret, earundem pondere aliquot millies sit major, & cum hæc demonstratio non sit ex fluiditatis natura deducta & in solidis corporibus vis, qua eorum particulae minimæ coheret, pondere earundem particularum minimarum longe major sit, patet, quod hoc non de particulis tantum fluidorum minimis sed de omnium etiam omnino corporum particulis minimis valeat, hoc est, quod vis earum, qua coheret, seu cohesio earundem pondere aliquot millies sit major.

§. CCCXXIII.

A minutissimis medicamentorum

Experientia docet, a minutissimis medicamentorum particulis sæpissime sat sensibiles & notabiles, quin interdum

dum maximos & vehementes proficisci effectus. Sic a paucis resinæ jalappæ granis adeo copiosa & frequens producitur humorum & excrementorum per alvum evacuatio, vt primo intuitu vix concipi queat, quomodo a tam paucis resinæ jalappæ granis tantus produci queat effectus.

particulis
notabiles
oriuntur ef-
fectus.

§. CCCXXIV.

Effectus plenus semper causæ suæ debet esse proportionatus (per princ. philosoph.) Nunc a minutissimis medicamentorum particulis sæpissime sat notabiles & sensibiles, immo interdum maximi & vehementes producuntur effectus §. CCCXXIII. Qua de re hi effectus ab actione particularum medicamentorum minimarum tam vi ponderis sui quam vi causæ cuiusdam externæ illarum actionem determinantis vt causa proficisci nequeunt; nam actio particularum medicamenti minimarum tam vi ponderis sui quam vi causæ cuiusdam externæ determinantis earum actionem est admodum exigua neque tales effectus producere potest §. CCCXVIII. CCCXIX. Cum vero actio particularum medicamenti minutissimarum sit aut ab earum pondere aut a causa quadam externa earum actionem determinante aut a cohæsione §. CCCXVI. CCCXVII. CCCXVIII. CCCXIX, duo priora autem hic locum non inueniant (per demonstr.) & sola cohæsio particularum minimarum earum pondere aliquot millies sit major §. CCCXXII, necessario sequitur, vt, si a minutissimis medicamentorum particulis notabiles & sensibiles producuntur effectus, hi ab earum actione vi cohæsionis proficiscantur.

Effectus no-
tabiles a mi-
nutissimis
medicamen-
torum particu-
lis pro-
venientes ab
earum actio-
ne vi cohæ-
sionis pro-
ducuntur.

§. CCCXXV.

Cum rarissime medicamenta agant vi ponderis sui §. CCCXXI. & plurima medicamenta sub ea adhibeantur forma, sub qua vel extra corpus humanum constituta jam in minimas sunt resoluta particulas vel in tales in corpus humanum delata statim resolvuntur §. CCCXX. & neque vi ponderis suarum particularum minimarum neque

Primaria &
fere vniuer-
salis, qua
medicamen-
ta in corpus
humanum
agunt, actio
est cohæsio.

○

que vi causæ cujusdam externæ harum actionem determinantis sensibiles possint producere effectus §. CCCXVIII. CCCXIX, experientia tamen doceat, quod ab omnibus fere medicamentis, quæ sub tali CCCXX. adhibentur forma, sat sensibiles producantur effectus CCCXXIII, hi vero rarissime vel plane neque a pondere neque a causa quadam externa determinante proficiantur (per demonstr.) patet, quod fere omnia, saltem plurima medicamenta vi cohesionis suæ cum corporis humani partibus vel motu ex hac cohesionem oriundo, agant in corpus humanum, & quod cohesio medicamenti cum partibus corporis humani sit primaria & fere vniversalis actio, qua medicamenta in corpus humanum ejusque partes agunt, omnisque actio, quam medicamenta vi sua propria exercent, si paucissimi excipiuntur casus, sit vel simplex medicamenti cohesio cum corporis humani partibus vel motus ex hac cohesionem oriundus. Omnes vero reliquæ actiones, quæ post medicamentorum applicationem in corpore humano sequuntur, sunt actiones corporis humani vivi, quatenus vivum est ejusque partes per actiones medicamentorum proprias sunt mutatæ §. CCCX, sed de his plura dicentur in sequentibus.

§. CCCXXVI.

De casibus
possibilibus
circa actio-
nem medica-
mentorum vi
cohesionis
obviis in
genere.

Cum primaria & fere vniversalis actio, qua medicamenta in corpus agunt humanum, sit cohesio particulæ medicamenti minimarum cum particulis corporis humani §. CCCXXV, varii hic sese nobis offerunt casus attentione & animadversione digni, qui contingere possunt. Vel enim singulæ medicamenti particulæ solitariæ singulas corporis humani particulas solitarias, vel aliquot medicamenti particulæ minores vnâ corporis humani particulam majorem, vel aliquot corporis humani particulæ minores particulam medicamenti majorem, vel aliquot medicamenti particulæ minores duas corporis humani particulas superficie curvilinea præditas & cohærentes in loco contactus contingunt & cum iis cohærent.

§. CCCXVII.

§. CCCXXVII.

Antequam vero ostendam, quænam in minimis corporis humani particulis mutationes oriantur, si has medicamentorum minimæ particulæ contingunt, necessarium esse duco, pauca duntaxat de particularum minimarum affectionibus præmittere. Notandum itaque est, quod quævis particula minima his gaudeat proprietatibus, nimirum certa 1) magnitudine 2) figura 3) gravitate specifica & 4) certo pondere absoluto. Quæcunque igitur particula minima mutatur, illius vel magnitudo vel figura vel gravitas specifica vel pondus absolutum conjunctim vel seorsim debet mutari & omnis particularum minimarum mutatio respicere debet earum vel magnitudinem vel figuram vel pondus absolutum vel gravitatem specificam seorsim vel conjunctim.

De affectionibus particularum minimarum.

§. CCCXXVIII.

Gravitas specifica est pondus, quod corpus sub certa magnitudine possidet. Illud ergo corpus specificè gravius est altero corpore, quod sub eadem, sub qua hoc, magnitudine majus quam hoc habet pondus, & istud contra est alio specificè levius, quod sub eadem, sub qua hoc, magnitudine minori gaudet pondere. Reliquas notiones terminorum §. CCCXXVII, cum magis sint cognitæ, consulto prætermitto.

Notiones terminorum §. præc.

§. CCCXXIX.

Vt eo facilius mutationes, quæ singulis corporis humani particulis accidunt, si eas singulæ medicamenti particulæ contingunt, determinari & intelligi queant, expedit, sibi repræsentare, quod vna tantum medicamenti particula solitaria vnam modo corporis humani particulam contingat. Fac igitur, vnam medicamenti particulam vni corporis humani particulæ occurrere eamque contingere, tunc varii iterum contingere possunt casus ratione particulæ medicamenti. Vel enim hæc est ratio gravitatis specificæ particulæ corporis humani æqualis

De mutationibus in particulis corporis humani, si eas contingunt medicamenti particulæ specificè leviores.

lis vel non, & si posterius locum habet, ea est specificè vel levior vel gravior. Ponamus igitur, particulam medicamenti particula corporis humani specificè levio- rem eandem corporis humani particulam contingere, tunc hanc corporis humani particulam, facile patet, utpote medicamenti particula specificè gravio- rem adeoque majori vi præditam semper tantum reagere posse, quantum particula medicamenti utpote specificè levior ex sua agit vi adeoque ex harum particularum contactu actionem sine motu seu quietem oriri. Cum vero præterea particula corporis humani minima, uti quævis alia, certa gaudeat magnitudine, figura, gravitate specifica certoque pondere absoluto, & omnis mutatio in minima quadam particula fiens respiciat earum vel magnitudinem vel figuram vel pondus absolutum vel gravitatem specificam seorsim vel conjunctim §. CCCXXVII, necessario sequitur, ut magnitudo, figura, gravitas specificæ & pondus absolutum particulae corporis humani minimæ conjunctim mutetur, si aliam medicamenti particulam contingit & cum ea cohæret. Si itaque medicamenti particula, quæ corporis humani particulam contingit & cum ea cohæret, hac est specificè levior, non potest non corporis humani particulae magnitudo & pondus absolutum augeri, ejus gravitas autem specificæ imminui & figura mutari. Nam quod figura particulae corporis humani mutari debeat, ex eo apparet, quia cum alia particula, nimirum medicamenti particula cohæret, atque idem in causa est, ut ejusdam corporis humani particulae magnitudo & pondus absolutum augeatur; nam particula corporis humani non potest non fieri major ejusque pondus augeri, si alia particula, scilicet medicamenti particula, ad eam accedit & cum ea cohæret. Porro cum corpus specificè gravius evadat specificè levius, seu, quod idem est, gravitas ejus specificæ imminuatur, si aliud corpus specificè levius cum eo cohæret, necessario quoque gravitas specificæ particulae corporis humani, utpote specificè gravioris medicamenti particula, imminui debet, si cum

cum particula medicamenti specificè leviori cohæret. E contrario, cum corpus specificè levius evadat specificè gravius seu gravitas ejus specifica augeatur, si cum corpore specificè graviori cohæret, sequitur, vt in præsentî casu, in quo particula medicamenti supponitur specificè levior adeoque corporis humani particula specificè gravior, gravitas specifica particulae medicamenti vtpote specificè levioris, si cum particula corporis humani vtpote specificè graviori cohæret, augeatur. Denique, si particula corporis humani cum alia quadam particula cohæret adeoque in eam agit, & ad hanc corporis humani particulam cum alia quadam cohærentem medicamenti particula accedit & cum ea cohæret, actio corporis humani particulae versus istam alteram non potest non in tantum imminui, in quantum particula corporis humani ob novam cum medicamenti particula cohæsiõnem versus hanc tendit.

§. CCCXXX.

Ponamus, particulam medicamenti particulae corporis humani occurrentem & cum ea cohærentem huic esse ratione gravitatis specificæ æqualem, tunc particula corporis humani easdem, quæ §. CCCXXIX. demonstratae sunt, mutationes pati debet, hoc excepto, quod gravitas ejus specifica hoc in casu non imminuatur sed mutetur. Particulae igitur corporis humani, si eam medicamenti particula contingit & cum ea cohæret, magnitudo & pondus absolutum augetur, gravitas vero ejus specifica & figura mutatur, & si particula corporis humani cum alia quadam cohæret atque in eam agit, actio ejus versus hanc alteram in tantum imminuitur, in quantum particula corporis humani ob novam cohæsiõnem cum particula medicamenti versus hanc tendit. Demonstratio harum propositionum convenit cum demonstratione §. CCCXXIX, & eam ob causam eam hic repetere nolui.

De mutationibus in particulis corporis humani, quas contingunt medicamenti particulae eis specificè æquales.

§. CCCXXXI.

Assumanus, particulam medicamenti, quæ particulam corporis humani contingit & cum ea cohæret, hac esse

De mutationibus in cor-

poris huma-
ni particulis,
si eas con-
tingunt par-
ticulæ medi-
camenti spe-
cifice gravio-
res.

specifice gravio-
rem, tunc eadem, qua §. CCCXXIX. de-
monstratum fuit, ratione patet, quod particulæ corporis
humani magnitudo & pondus absolutum augeatur, figura
mutetur, hoc tantum excepto, quod gravitas ejus spe-
cifica augeatur & actio in particulam contiguam, quacum
coheret, hoc in casu magis cesset, quam in casibus prio-
ribus §. CCCXXIX. CCCXXX; nam particula corporis
humani, utpote quæ præsentem in casu est specificè levior,
pro ratione numeri punctorum contactus tota sua vi agit
in medicamento particulam quippe specificè gravio-
rem, cum e contrario, si medicamento particula sit specificè levior
particula corporis humani, hæc corporis humani parti-
cula utpote specificè gravior parte tantum suæ vis versus spe-
cificè levio-rem medicamento particulam reagat.

§. CCCXXXII.

De mutatio-
nibus in par-
ticulis medi-
camento-
rum, si has
contingunt
corporis hu-
mani parti-
culæ.

Cum hætenus illas, quæ in particulis corporis hu-
mani singulis, si eas singulæ medicamentorum particulæ
contingunt, mutationes consideraverim, ordo quidem
exigit, ut reliquos casus §. CCCXXVI. determinatos perlu-
strarem, sed prius expedit, quam hoc aggredior, paucis
duntaxat illas attingere mutationes, quæ ipsis medica-
mentorum particulis, si eas particulæ corporis humani
contingunt, accidunt. Nunc particulæ medicamentorum
particulis corporis humani sunt ratione gravitatis speci-
ficæ vel æquales vel non & hoc in casu iis specificè vel le-
viores vel graviores & nulla alia mutatio in particulis cor-
porum minimis accidere potest, quam ratione earum magni-
tudinis, figuræ, ponderis absoluti & gravitatis specificæ. §.
CCCXXVII. Quæ de re si medicamento particula specificè le-
vior contingit particulam corporis humani specificè gravio-
rem, illius magnitudo, gravitas specifica & pondus abso-
lutum debet augeri & figura ejus mutari. Demonstratio
harum propositionum eadem est, quæ data fuit §. CCC-
XXIX. Si particula medicamento ratione gravitatis spe-
cificæ particulæ corporis humani est æqualis eamque con-
tingit,

tingit, particulae medicamenti magnitudo & pondus absolutum augeri, figura autem & gravitas specifica ejus mutari debet; quae omnia eodem §. CCCXXX. modo patent. Si denique particula medicamenti particula corporis humani, quam contingit, est specificè gravior, illius magnitudo & pondus absolutum debet augeri, figura mutari, gravitas autem specifica imminui. Ratio horum assertorum eadem est, quae allegata fuit §. CCXXXI. Præterea etiam in omnibus his casibus particulae medicamenti reactio quoque mutatur, cujus ratio apparet, ex §. CCCXXIX. CCCXXX. CCCXXXI.

§. CCCXXXIII.

His igitur pertractatis transeamus ad reliquos casus §. CCCXXVI. allegatos. Ponamus igitur, aliquot minores medicamenti particulas accedere ad unam majorem corporis humani particulam eamque contingere, tunc minores medicamenti particulae aut tantae sunt subtilitatis, ut in poros majoris medicamenti particulae sine impedimento & difficultate penetrare possint, aut non. Si prius locum habet, penetrabunt, uti aqua in vasa capillaria, in poros particulae medicamenti majoris. Si vero posterius locum invenit, hoc est, si particulae medicamenti minores non sunt satis subtiles ad penetrationem in poros particulae corporis humani majoris, particulae medicamenti minores particulas, ex quibus particula corporis humani major est composita, contingentes cum iis cohaerebunt & in iisdem mutationes eadem evenient, quae demonstratae fuerunt §. CCCXXIX. CCCXXX. CCCXXXI.

De mutationibus, quae fiunt, si aliquot medicamenti particulae minores ad unam corporis humani particulam majorem accedunt.

§. CCCXXIV.

Ponamus, aliquot minores medicamenti particulas ad locum contactus duarum corporis humani partiarum superficie curvilinea praeditarum accedere, tunc earum actio versus has duas corporis humani particulas sese contingentes mutatur in compositam, qua conatus, quem

De mutationibus, quae contingunt, si particulae medicamenti ad locum contactus

duarum corporis humani particularum accedunt.

quem adhibent ad separandas corporis humani particulas sese contingentes, maxime augetur, & si sunt satis subtiles earumque actio ex contactu oriunda satis sit magna, actu penetrabunt in modo dictas duas corporis humani particulas sese contingentes earumque cohæsiõnem vel perfecte tollent vel saltem imminuent. Præterea, si in loco, vbi penetrant *medicamenti* particulæ inter particulas corporis humani sese contingentes, aliæ particulæ leviores, vt igneæ, vel medicamenti vel corporis humani particulis adhærent, has plane separabunt, quia earum gravitas specifica adeoque cohæsiõ est admodum exigua.

§. CCCXXXV.

De mutationibus, quæ contingunt, si particulæ fluidæ corporis humani minores contingunt majores medicamenti particulas.

Fac, particulas medicamenti majores simulque fluidis corporis humani partibus specificè graviore contingere particulas corporis humani fluidas minores, tunc particulæ corporis humani fluidæ minores aut penetrant in poros particularum medicamenti majorum & specificè graviorum §. CCCXXXIII, aut separant & dividunt particulas medicamenti majores in subtiliores vel similes vel constituentes §. CCCXXXIV, aut adhærent tantum medicamenti particulis vtpote specificè gravioribus §. CCCXXXI, & si modo dictæ fluidæ corporis humani particulæ ex heterogenis particulis sunt compositæ, ex his, quarum gravitas specifica proxime accedit ad gravitatem specificam particularum medicamenti, his majori vi adhærere debent, quam ex iisdem aliæ, quarum gravitas specifica a gravitate specifica particularum medicamenti magis est remota, speciatim acidæ alcalicis & sulphureæ alcalicis præsertim fixioribus, adeoque a levioribus, cum quibus antea cohærebant, particulis secedere debent.

§. CCCXXXVI.

Transitus ad reliquas actiones medicamentorum usum in

Hæc, quæ hætenus a §. CCCXII. ad §. CCCXXXV. consideravi, tanquam propriæ & veræ medicamentorum actiones §. V. spectari queunt. Restat igitur, vt in istas inquiram actiones, quæ tam in solidis quam in fluidis corporis

poris humani partibus, quatenus sunt vel solidæ vel fluidæ, a dictis medicamentorum actionibus seu mutationibus partium solidarum & fluidarum per medicamenta factis oriuntur. Medicamenta enim mutant particulas corporis humani minimas & quidem earum magnitudinem, figuram, pondus absolutum & gravitatem specificam §. CCXXVII. CCXXIX. CCCXXX. CCCXXXI. Cum vero particula minima sint particula partium vel solidarum vel fluidarum & mutatio ponderis absoluti, figuræ, magnitudinis & gravitatis specificæ particularum minimarum qualitatem & actionem earundem non possit non mutare, considerandum mihi est primo, quanam sequantur actiones ex mutata figura magnitudine gravitate specificæ & mutato pondere absoluto particularum minimarum in partibus fluidis, deinde, quanam orientur actiones ex mutata figura, magnitudine & gravitate specificæ & mutato pondere absoluto particularum minimarum in partibus solidis.

§. CCCXXXVII.

Ego igitur actiones, quæ ex mutatione particularum minimarum in fluidis oriuntur, determinaturus incipio ab earum magnitudine, quam per medicamenta augeri demonstratum fuit §. CCCXXXVII & seqq. Corporum vel gravissimorum particula, si satis minutæ sunt, in fluido sustentari, docent solutiones metallorum aliorumque corporum; si vero eadem particulae fiunt majores, a fluido sese separare conantur & satis magnæ redditæ actu sese separant. Nunc corporis humani fluida sunt ex heterogeneis partibus composita (per princ. physiol.) Qua de re particulae fluidorum majores factæ se a minoribus separare conabuntur & se actu separabunt, & cum non omnes massæ sanguinæ & reliquorum fluidorum partes in & sua natura sint fluidæ, sese in massam non fluidam unire conabuntur.

§. CCCXXXVIII.

In antecedenti paragrapho fluida non quatenus fluida circulantia consideravi. Si vero fluida eo, quo per vasa corporis humani minima moventur, respectu considerantur,

corpore humano sequentes.

Quanam sequantur actiones ex magnitudine particularum minimarum in partibus fluidis aucta.

Antecedentis continuatione.

P

tur,

tur, facile est perspectu, quod eorum partes, si a medicamento earum magnitudo fuit aucta, ista vasa, per quæ antea sub priori magnitudine transire potuerunt, permeare nequeant. Sequitur ergo ex magnitudine particularum minimarum in partibus fluidis aucta impotentia earum transeundi per vasa minima. Quinam vero exinde oriuntur effectus, determinari in genere nequit, hoc tamen affirmari potest, quod diversi exinde sequantur effectus, pro diversitate valorum, partium fluidarum in statu naturali per ea transeuntium & virium ipsarum vitalium in corpore residuarum.

§. CCCXXXIX.

Quasnam
mutationes
producat fi-
gura parti-
cularum flu-
idarum mu-
tata,

Porro particularum fluidarum figura per medicamenta mutatur §. CCCXXVII & seqq., hinc etiam considerandum est, quasnam hæc particularum fluidarum figura mutata producat mutationes, sed notandum est, quod hæc de re in genere pauca tantum determinari possint. Si figura particularum fluidarum est mutata, facile est collectu, quod pro situ, quem circa introitum in vasa minora vel in iisdem occupant, transitui per vasa minora vel resistant vel non resistant, adeoque ex parte tantum ineptæ ad transitum per vasa minora evadant. Præterea cum ad figuram particularum pertineat tam ea superficies, qua particulae sese contingunt, quam illa superficies, quam extra locum contactus obtinent, & pro varia superficie variet numerus punctorum contactus tam particularum coherentium inter se quam earum particularum, quæ coherentes separare conantur; figura particularum fluidarum mutata efficit, ut modo majorem modo minorem vires resolventes inveniant resistantiam.

§. CCCXL.

Quasnam
sequantur
actiones ex
pondere ab-
soluto par-

Si pondus particularum fluidarum absolutum per cohesionem cum medicamento particulis est auctum, uti id actu contingit §. CCCXXVII & seqq., particularum fluidarum pondere absoluto auctarum tanquam agentium, præcipue deor-

deorsum tendentium spectatarum major erit actio in se absque relatione ad magnitudinem earum spectata, quam erat ante earum ponderis augmentum, & tanquam impulsui alterius corporis resistentes & ab alio corpore pulsæ consideratæ majorem contra quamcunque vim impellentem exserunt resistentiam, sed pro gradu vis impellentis vel majori vel minori modo majori modo minori moventur celeritate. Si enim vis impellens minor est resistentia, quam corpus impulsum exserere potest, semper corpus impulsum tanto minori moveretur celeritate, quo majus ejus est pondus seu quo major ejus est massa; e contrario, si vis impellens longe major est resistentia, quam corpus impulsum dare potest, semper tanto minori corpus impulsum per aliquod fluidum transiens moveretur celeritate, quo minus ejusdem est pondus. Denique partes fluidæ pondere absoluto auctæ, adeoque graviores redditæ ad separationem a reliquis fluidi, cui insunt, particulis adeoque ad ejusdem fluidi qualitatem mutandam admodum aptæ sunt & dispositæ.

particularum
fluidarum
aucto.

§. CCCXLI.

Gravitas specifica particularum fluidarum per cohaesionem cum medicamento particulis mutatur & vel augetur vel imminuitur. Fac igitur, particulam fluidam per combinationem cum medicamento particula fuisse specificè leviolem redditam §. CCCXXVII, tunc hæc particula specificè levior facta, quatenus ab ambientibus particulis premitur, ab aliis particulis non specificè levioribus factis longe facilius separari potest, sed nec eum caloris gradum assumere nec retinere potest, quem tanquam specificè gravior assumere & retinere potuisset, nec aliis fluidi particulis nec parietibus vasorum in eo loco, vbi est specificè levior, tanto gradu adhærere potest, quanto antea adhærere potuit. Demonstrarunt enim physici, quod ceteris paribus corpus specificè levius, si a vi externa premittur, a corpore non æque specificè leviori promptius & facilius separari possit, eum, quem corpus specificè gravius,

De mutatio-
nibus, quæ
sequuntur ex
imminuta
gravitate
specificæ
particula-
rum fluida-
rum per co-
haesionem
cum medi-
camento par-
ticulis.

caloris gradum assumere & retinere nequeat, nec tanto gradu aliis corporibus specificè vel aequalibus vel gravioribus adhærere possit, quanto corpus non specificè levius adhærere potest.

§. CCCXLII.

Fluida facilius se resolvunt, si eorum partes fuerint specificè leviores redditæ.

Ex principiis constat physiologicis, quod corporis humani fluida vi, qua particulae eius fluidæ inter se cohærent, resolutioni cuiuscunque resistent. Nunc particulae fluidæ specificè leviores redditæ minori vi tum inter se tum cum aliis partibus cohærent §. CCCXLI. Qua de re fluida, si eorum particulae per cohæsionem cum medicamento particulis fuerunt specificè leviores redditæ, ceteris paribus talem acquirunt qualitatem, ut facilius & citius resolvi queant.

§. CCCXLIII.

Fluida sub hypothese præc. aliam acquirunt aptitudinem ad secretiones.

Nulla fieri potest in corpore humano secretio, nisi fluida adhæreant ad vasa secernentia & pro diverso, quo fluida vasorum secretoriorum parietibus adhærent, gradu, diversæ fiunt secretiones (per princ. physiol.) Iam fluida, si partes eorum fuerunt specificè leviores redditæ per cohæsionem cum medicamento partibus, alia & diversa vi adhærent vasorum secernentium parietibus §. CCCXLI. Ergo fluida, si gravitas partium eorum specifica per medicamenta fuit mutata, aliam ad secretiones acquirunt aptitudinem.

§. CCCXLIV.

Solida sub hypothese præc. minorem acquirunt tonum.

Principia docent physiologica, quod partes solidæ incrementum & tonum suum per adpositionem partium fluidarum acquirant & pro partium fluidarum, quæ ipsis apponuntur, diversitate, varium nanciscantur tonum. Si igitur partes fluidæ, quæ apponuntur, gravitatem specificam possident minorem, fibræ quoque & quæ ex his componuntur, partes solidæ non possunt non quoque alium quam minorem acquirere tonum.

§. CCCXLV.

§. CCCXLV.

Actionem particularum cum aliis cohærentium versus has imminui, si iis particule medicamenti adhærent, demonstratum fuit §. CCCXXIX. Hoc igitur si contingit in particulis fluidis, id est, si actio particularum fluidarum versus alias a medicamentis mutatur, illæ quoque actiones debent imminui, quæ ex priori actione majori oriri potuissent.

Quidnam fiat, si actio particularum fluidarum per cohæSIONEM cum medicamenti particulis versus alias imminuitur.

§. CCCXLVI.

Corporis humani particulas per cohæSIONEM cum medicamenti particulis reddi posse specificè graviores, probatum fuit §. CCCXXI, qua de re considerandum est, quanam exinde oriantur mutationes. Vt vero hæc eo melius intelligi & perspici queant, non abs re erit, sibi concipere, vnam tantum corporis humani particulam specificè gravioREM esse redditam; nam facile est collectu, quod omne id, quod de vna corporis humani particula specificè graviori prædicatur, de omnibus reliquis quoque ejusdem generis particulis valeat. Cum vero particula specificè gravior opposita sit particule specificè leviori, & contrariorum contraria sit ratio, contrariæ iis §. CCCXLI & seqq mutationes vt sequantur, necesse est. Fac igitur, particulam corporis humani per cohæSIONEM cum medicamenti particula specificè gravioREM esse redditam, tunc vi ponderis sui majorem Nilum adhibere debet ad se separandum a reliquis particulis non æque gravibus. Particula quidem corporis humani per medicamenta levior facta itidem promptius & facilius a reliquis particulis non specificè levioribus factis separari potest §. CCCXLI, sed hæc tantum, quatenus ab ambientibus premitur particulis, ab aliis non æque levibus secedere conatur, §. cit, cum e contrario illa particula, scilicet specificè gravior, vi ponderis sui ad separationem a reliquis partibus non æque gravibus tendat.

Particula corporis humani specificè gravior reddita majori nisi se a reliquis non æque gravibus particulis separare conatur,

§. CCCXLVII.

Cum corpora specificè graviora majorem assumere & majorem cæteriorem assumere.

mere & retinere potest, retinere possint caloris gradum (per princ. phys.) idem quoque de particula corporis humani specificè graviori reddita valere debet, id est, majorem caloris gradum assumere & retinere potest.

§. CCCXLVIII.

homogeneis & aliis gravioribus particulis majori vi adhæret,

Corpus specificè gravius majori vi adhæret alii corpori ejusdem vel majoris gravitatis, quam specificè levius. Particula igitur corporis humani specificè gravior reddita majori vi particulis ejusdem vel majoris gravitatis adhærere debet, quin partes leviores eidem majori adhærere debent gradu, hinc omni quoque resolutioni & separationi magis resistet.

§. CCCXLIX.

magis adhæret partibus vasorum secretoriorum specificè æqualibus vel gravioribus & ad secretionem tam apta quam inepta sed diverso respectu evadit,

Eadem ratio §. CCCXLVIII. præcedente allegata in causa est, ut particula corporis humani specificè gravior facta omnibus vasorum parietibus specificè gravioribus vel æqualibus majori vi adhæreat, & secretio, si qua ex tali adhæsione sequitur penetratio in vasa secernentia, promptius succedat, & pars levior graviori adhæreat & cum ea simul penetret in vas secretorium, in quod per se penetrare non potuisset, unde id, quod secernitur, fluidum magis evadit heterogeneum. Quoniam vero corpus fluidum specificè gravius corpori solido specificè leviori non adhæret (per princ. phys.) particula quoque corporis humani specificè gravior facta parietibus vasorum secernentium specificè levioribus amplius adhærere nequit, adeoque in iisdem vasis, in quibus antea secerni potuisset, cum adhuc esset specificè levior, secerni nequit. Si ergo partes fluidorum redduntur per medicamenta specificè graviores, evadunt partim aptæ, ut in quibusdam vasis secretoriis secerni queant, partim ineptæ, ut in aliis vasis secerni nequeant.

§. CCCL.

& fibræ totum auget.

Omnes partes solidæ nutrimentum & incrementum suum capiunt a partibus fluidis. Si ergo partes fluidæ per

per medicamenta specificè graviores fuerunt reddita, non possunt non fibrarum, dum iis apponuntur earumque partes sunt constituentes, tonum augere.

§. CCCLI.

Particulas medicamenti minores, si majorem corporis humani particulam contingunt, in hujus poros penetrare posse, demonstratum fuit §. CCCXXXIII. Fac igitur particulas medicamenti leviores & subtiliores penetrare in poros particularum corporis humani fluidarum ibique subsistere, tunc non earum magnitudo quidem augeri potest, quia in earum poris subsistunt, sed e contrario earum gravitas specificæ, pondus absolutum & cohesio partium constituentium augeri debet. Cum enim earum magnitudo non augeatur, & tamen medicamenti particula leviores in earum penetrent poros atque in iis subsistant, necessario earum gravitas specificæ & pondus absolutum augeri debet, & cum particula medicamenti, quæ penetrarunt in particularum corporis humani fluidarum poros, plura nova in earum interioribus exhibeant puncta contactus, priori numero punctorum contactus non immunito, cohesio quoque partium particulas fluidas constituentium augeri debet. Si igitur particularum corporis humani fluidarum pondus absolutum fuerit auctum, sequuntur actiones determinatæ §. CCCXL, cohesio partium eas constituentium aucta producit resistentiam majorem versus omnem vim resolventem & gravitas partium fluidarum dicto modo aucta efficit, ut majori vi ad separationem ab aliis non æque gravibus particulis vi proprii ponderis tendant & majorem caloris gradum assumere & retinere possint §. CCCXLVI, CCCXLVII, sed non producit, ut alias, majorem ad secretionem tam aptitudinem quam ineptitudinem §. CCCXLIX. Si enim in legibus adhesionis de gravitate specificæ sermo est, semper partium sese contingentium, non vero totius gravitas specificæ intelligitur. Si igitur partes medicamenti subtiliores

De actionibus, quæ sequuntur, si particula medicamenti penetrant in poros partium fluidarum corporis humani.

liores penetrant in poros particularum fluidarum, in earum superficie adeoque & in earum partibus alia corpora contingentibus nihil mutatur, hinc nulla adhaesio a priori diversa, & cum adhaesio partium fluidarum cum vasorum parietibus sit primum secretionis fundamentum, nulla quoque major vel minor ad secretionem aptitudo fieri potest. Ponamus vero, externos particularum corporis humani fluidarum poros particulis medicamentorum subtilioribus & levioribus repleri, tunc in particularum fluidarum superficie augeri debet numerus punctorum contactus & cum numerus punctorum contactus auctus producat majorem adhaesione[m], particulae fluidae, quarum pori particulis medicamenti levioribus & subtilioribus fuerunt repleti, majori vi omnibus vasorum parietibus specificè gravioribus vel aequalibus adherere debent, hinc, si qua ex hac adhaesione sequitur penetratio in vasa secretoria, promptius succedit secretio, quin pars levior iis adherens simul penetrat in vas, in quod alias per se penetrare non potuisset, unde id, quod feceritur, fluidum magis heterogeneum evadit §. CCCXLIX. Eadem particulae fluidae tali modo mutatae iis non amplius adherere possunt vasorum parietibus, quorum particulae sunt iisdem specificè leviores, adeoque, cum adhaesio partium fluidarum cum vasorum parietibus sit primum secretionis fundamentum, in certis quibusdam vasis, in quibus antea secerni potuerunt, non amplius secerni possunt, unde majorem tam aptitudinem quam ineptitudinem ad secretionem sed relativam acquirunt §. CCCXLIX. Si vero in particularum corporis humani fluidarum superficie adeoque in earundem cohaesione cum vasorum fecerentium parietibus nihil mutatur, majori tamen impetu ob pondus seu massam earum auctam agent, dum adherent, haec particulae fluidae & in vasa secernentia vi penetrabunt majori, adeoque, si haec aliis repleta sunt particulis levioribus, has celerius propellent.

§. CCCLII.

§. CCCLII.

Si medicamenti particulae penetrant in particulam corporis humani fluidam, vel in poros tantum ejus penetrant, absque eo, ut eam dividant in alias eius partes, vel in eam ita penetrant, ut in alias partes eam dividant. Quanam fiant mutationes, si prius contingit, demonstratum fuit §. CCCLI. Quanam vero accidant mutationes, si posterius fit, nunc est determinandum, & hae mutationes duplicis sunt generis, quarum aliae fiunt, dum partium divisio est in fieri & antequam sequitur actu, aliae vero contingunt, postquam haec partium divisio actu facta fuit. Fac igitur, medicamenti particulas penetrare ita in fluidam corporis humani particulam, ut istam in ejus partes dividere conentur, tunc hac divisione incipiente partes aerae in corporis humani fluidis particulis contentae minorem sentiunt resistantiam, adeoque non se solum sed ambientes etiam particulas expandere conantur.

Si medicamenti particulae fluidas corporis humani particulas dividere conantur, aer in his inclusus particulis se expandere conatur,

§. CCCLIII.

Cum partes aerae in partibus corporis humani fluidis inclusae sese & ambientes particulas expandere conentur, si fluidae a medicamenti particulis in minores dividi incipiunt partes §. CCCLII, sequitur, ut ipsae quoque corporis humani fluidae particulae in majorem expandantur molem adeoque per ista vasa minora, quae antea sub priori magnitudine permeaverunt, amplius transire nequeant.

particulae fluidae sunt majores & ineptae ad penetrationem per vasa minima,

§. CCCLIV.

Si partes massae sanguineae vel omnes vel saltem plurimas dividere in alias partes conantur, particulae medicamenti, eadem §. CCCLII. CCCLIII. ut fiant in massa sanguinea necesse est. Aerae itaque in massa sanguinea partes debent in majorem expandi molem ipsaeque massa sanguinea turgescere.

& massa sanguinea turgescit.

Q

§. CCCLV.

§. CCCLV.

Transitus ad
considera-
tionem illa-
rum muta-
tionum, si
partes fluidæ
actu fuerint
divisæ.

Hæc omnia a §. CCCLII. ad §. CCCLIV. sequuntur, dum
particulæ medicamenti particulas corporis humani fluidas
in alias dividere conantur necdum perfecte divisionem ab-
solverunt. Quæ de re nunc restat, ut eas consideremus mu-
tationes, quæ contingunt, si particulæ corporis humani
fluidæ actu a medicamenti particulis in alias fuerint divisæ

§. CCCLVI.

Si hoc fit §.
præc, partes
fluidæ sunt
minores &
aptiores ad
penetratio-
nem per vasa
minima, in-
ter partes
alias & in
earum po-
ros.

Ut igitur hæc §. CCCLV. determinemus, ponamus,
particulas corporis humani fluidas a medicamenti particu-
lis in alias fuisse divisas, & clarissime apparet, quod par-
tes istæ, in quas partes corporis humani fluidæ fuerint
divisæ, integris seu non divisis partibus sint minores
adeoque, cum partes eo sint subtiliores, quo minores
sunt, & partes eo promptius & facilius per vasa minima &
inter partes constituentes aliarum partium earumque po-
ros penetrare possint, tam ad transitum per vasa minima
quam ad penetrationem in poros & inter partes constitu-
entes aliarum partium evadant aptiores.

§. CCCLVII.

et si partes
fluidæ con-
stant ex con-
stituentibus
heteroge-
neis, hæc ali-
am magnitu-
dinem, figu-
ram, gravi-
tatem speci-
ficam & ali-
ud pondus
aliamque
vim & po-
tentiam
agendi quam

Ponamus, partes corporis humani fluidas constare
ex partibus constituentibus heterogeneis & a medicamen-
tis in alias adeoque in has constituentes heterogeneas
partes resolvi, tunc partes hæc divisæ constituentes hete-
rogeneæ erunt integris partibus minores §. CCCLVI,
adeoque non solum aliam, quam earum tota, habebunt
magnitudinem, sed aliam etiam figuram, pondus abso-
lutum & gravitatem tam absolutam quam specificam.
Cum vero particularum minimarum vis & potentia agen-
di dependeat ab earum magnitudine, figura, pondere
absoluto & gravitate specifica, necessario quoque parti-
cularum vis & potentia agendi mutari debet, si earum
magnitudo, figura, pondus absolutum & gravitas specifi-
ca mutatur. Nunc partes illæ constituentes heterogeneæ,
in

in quas particulae corporis humani fluidae a medicamentis fuerunt resolutae, aliam plane figuram, magnitudinem, gravitatem specificam & aliud pondus absolutum, quam earum tota possederunt, adipiscuntur (per demonstr.) Quae de re illarum quoque vis & potentia agendi in alias corporis humani partes ut mutetur aliaque evadat necesse est. Denique cum particularum potentia agendi in alias partes eo sit major, quo major ceteris paribus est earundem gravitas specifica, dummodo haec earundem gravitas specifica gravitate specifica illarum partium, in quas agunt, non sit major, patet, quod illae partes constituentes heterogeneae, in quas fluidae corporis humani particulae a medicamentis fuerunt resolutae, tanto majori gaudeant potentia agendi in alias corporis humani partes, quo major earum est gravitas specifica, dummodo gravitas earum specifica illarum, in quas agunt, partium gravitate specifica non sit major.

earum tota
acquirunt.

§. CCCLVIII.

Ex dictis §. CCCLVII. ratio reddi potest, cur & quomodo fiat, ut effectus paucarum subtiliorum medicamenti partium diu in corpore humano continuet immo crescat. Fac etenim, paucas medicamenti partes subtiliores agere in massam sanguineam, ejus globulos resolvere hisque magna in copia inesse, tunc, dum globulos massae sanguineae resolvunt, sui generis partes liberant adeoque sese multiplicant, unde non potest non earum effectus in corpore humano diu continuari immo augeri.

Quomodo
fiat, ut pau-
carum medi-
camenti sub-
tilium parti-
um effectus
diu continu-
et immo cre-
scat in cor-
pore huma-
no.

§. CCCLIX.

Ponamus, fluidas corporis humani partes minores & leviores contingere partes medicamenti majores & graviores, tunc vel in poros particularum medicamenti penetrant vel earum superficiei adherent & circa eam subsistunt §. CCCXXXIII. Quicquid fiat, semper tamen ex particulae corporis humani fluidae minores & leviores, quae adherent medicamenti particulis, cessant agere

De mutatio-
nibus, quae
fiunt in flui-
dis corpo-
ris humani
partibus, si
eorum par-
tes coherent

Q²

agere

entur medica-
menti parti-
culis.

agere tanquam tales fluida, quales erant ante cohaesionem cum medicamento, partim, quia fortius cum medicamento cohaerent quam inter se pro fluido constituendo cohaerebant, partim quia cohaesione cum medicamento particulis majorem magnitudinem, quam antea non possederunt, immo saepe magnitudinem fluidorum particulis non competentem nactae fuerunt.

§. CCCLX.

Antecedentis
continua-
tio.

Si particulae fluidi heterogenei corporis humani minores & leviores, quae particulas medicamenti majores & graviores contingunt & cum iis cohaerent §. CCCLIX, sunt homogeneae, heterogeneae vero cum iis, quae non adhaerent, fluidi heterogenei qualitas non potest non maxime mutari. Exemplum hujus asserti veritatem magis illustrabit. Fac enim, fluidum corporis humani heterogeneum ex acidis aliisque compositum esse particulis & acidas hujus fluidi particulas utpote homogeneas particulis medicamenti adhaerere, tunc fluidum istud aciditatem suam amittit adeoque ejus qualitas manifeste mutatur.

§. CCCLXI.

Antecedentis
continua-
tio.

Si particulae in fluido corporis humani heterogeneo homogeneae cohaerent cum medicamento particulis §. CCCLIX, CCCLX, fieri aliter nequit, quam ut hac cohaesione cum medicamento particulis aliam magnitudinem, figuram & gravitatem specificam nanciscantur. Nunc particularum gravitate specifica, magnitudine & figura nititur qualitas earum specifica & ab hac dependet earum vis & potentia agendi. Quae de re si particulae in fluido corporis humani heterogeneo homogeneae cohaerent cum medicamento particulis, necessario harum particularum homogenarum qualitas specifica adeoque & vis & potentia agendi debet mutari.

§. CCCLXII.

Antecedentis
experien-
tia.

Experientia veritatem paragraphi praecedentis testimonio suo luculenter confirmat. Si enim quoddam

corporis humani fluidum heterogeneum salia alcalia aliasque partes continet, salia alcalica sola & sibi relicta putredinem excitare valent, si vero hæc coherent cum medicamento acidi particulis, mutantur in salia media, quæ putredini resistunt, adeoque pristinam suam qualitatem specificam amittunt aliamque novam acquirunt. Si fluido heterogeneo insunt multa salia acida, hæc sola sibi relicta partes solidas corrodere & destruere possunt, si vero cum terreis vel sulphureis medicamento particulis coherent, qualitatem suam corrodentem deponunt & mitiora evadunt.

§. CCCLXIII.

Non vero solum corporis humani fluida eorumque partes, si cum specificè gravioribus medicamento particulis coherent, aliam acquirunt qualitatem specificam & virtutem §. CCCLIX. CCCLX. CCCLXI. CCCLXII, sed ipsæ etiam medicamentorum particule, dum levioribus fluidorum corporis humani particulis obducuntur, aliam adipiscuntur qualitatem & virtutem. Dum enim particularum medicamenti superficies levioribus fluidorum corporis humani particulis obducitur, particule medicamenti aliam eamque minorem in superficie ut acquirant gravitatem specificam necesse est, hinc iis adherere possunt partibus, quibus antea ob gravitatem specificam nimis magnam adherere non poterant, adeoque nunc virtutem quandam exercere possunt, quam ante collisionem cum particulis corporis humani exserere non poterant.

tia confrimantur.

Si fluidorum partes cum medicamento particulis coherent, hæc quoque aliam nanciscuntur qualitatem & vim.

§. CCCLXIV.

Ex demonstratis §. CCCLIX. CCCLX. CCCLXI. CCCLXII CCCLXIII. ratio nunc perspicitur, cur & quomodo vnum idemque medicamentum duplicem in corpore humano exserere possit virtutem, primo aliam statim in principio, dum corporis humani fluidis miscetur, deinde aliam, postquam corporis humani fluidis per certum tempus fuit commixtum. In principio enim, quo

Cur vnum idemque medicamentum diversas exserat virtutes.

Q 3

ejus-

ejusmodi medicamentum, quod in corpore humano duplicem talem exserere potest virtutem, cum corporis humani fluidis miscetur, non efficit solum, ut eæ, quæ ei adhærent, partes fluidæ tanquam tales fluidæ, quales erant ante cohæsiõnem, agere cessent §. CCCLIX. sed aliam etiam novam qualitatem & mutationem in corporis humani fluidis producit §. CCCLX. CCCLXI. CCCLXII. adeoque certam exserit statim in principio, quo fluidis miscetur, virtutem, quæ a modo dictis effectibus, quos in fluidis produxit, oritur. Postquam vero idem medicamentum per certum tempus corporis humani fluidis fuit commixtum, ejus partes, dum earum superficies aliis ex corporis humani fluidis obducitur particulis, aliam acquirunt gravitatem specificam adeoque & aliam qualitatem & virtutem §. CCCLXIII. Patet ergo, cur & quomodo vnum idemque medicamentum duplicem exercere queat virtutem, aliam statim in principio, quo fluidis corporis humani partibus miscetur, & aliam, postquam jam per certum tempus fluidis corporis humani partibus fuit commixtum.

§. CCCLXV.

Antecedentis continuatio,

Ea quoque medicamenta, quæ, dum ad corporis humani, fluida perveniunt, notabili gaudent magnitudine & postea in minutas resolvuntur partes, eandem duplicem immo multiplicem exserere possunt virtutem §. CCCLXIV. Dum enim ejusmodi medicamenta in partes resolvuntur minimas a corporis humani fluidis, partes minimæ, in quas medicamenta fuerunt resoluta, non solum aliam quam earum tota habebunt magnitudinem, sed illæ ipsæ etiam, si diversæ sunt, diversam inter se magnitudinem, figuram, atque gravitatem specificam §. CCCLVII. Cum igitur a particularum gravitate specifica, magnitudine & figura dependeat earum qualitas specifica & vis singularis §. CCCLVII, diversæ ut fiant a particulis, in quas modo dicta medicamenta fuerunt resoluta, minimisisque inter se diversis actiones necesse est. Interea tamen non nego,

nego, fieri quoque posse, vt medicamentum magnitudine notabili præditum ante suam in partes vel constituentes vel similes divisionem nullam plane sensibilem in corporis humani fluidis producat mutationem.

§. CCCLXVI.

Quum igitur medicamenta post eorum resolutionem in partes vel similes vel constituentes aliam plane exferant virtutem & diversas actiones quam ante hanc resolutionem §. CCCLXV, illi, qui medicamenti cuiusdam virtutem & actionem nosse & determinare vult, maximopere in id est inquirendum, in quasnam medicamentum resolvatur partes, num in similes, an in constitutivas & in hoc casu posteriori vtrum in constitutivas tantum an remotas? Si enim medicamenta in partes similes tantum a corporis humani fluidis dividuntur, vi harum tantummodo agunt partium. Sic mercurius vivus in corpore humano non resolvitur in partes constitutivas sed similes tantum, atque eam ob causam non vi partium suarum constitutarum sed similiarum suam perficit operationem. Tartarus vitriolatus constat ex sale alcali fixo & acido vitriolico tanquam ex suis partibus constitutivis §. CLIX, sed non resolvitur in corpore humano in partes constitutivas, nimirum sal alcali fixum & acidum vitriolicum nec agit vi salis alcali fixi vel acidi vitriolici seorsim seu vt alcali fixum vel acidum vitriolicum seorsim sed vt mixtum ex acido vitriolico & sale alcali fixo. In quascunque enim vel minutissimas tartarus vitriolatus resolvatur particulas, eæ tamen singulæ totius naturam atque indolem retinent, id est, sunt mixta ex acido vitriolico & sale alcali fixo adeoque & vt ejusmodi mixta agunt. Ex his igitur patet, quod medicamenta, quæ resolvuntur in corpore humano in partes similes, vi harum suam operationem absolvant, quæ vero in partes constitutivas proximas resolvuntur, vi harum suam peragant actionem.

Prout medicamenta in partes vel similes vel constitutivas dividuntur, pro eo etiam agunt.

§. CCCLXVII.

§. CCCLXVII.

Transitus ad
consideratio-
nem actio-
num a parti-
bus solidis
per medica-
menta muta-
tis profi-
ciscentium.

Pertractatis iis actionibus partium corporis humani fluidarum, quatenus a medicamentis sunt mutatae, ordo requirit, ut istas etiam considerem partium solidarum actiones, quatenus haec a medicamentis mutatae sunt. Cum vero partium solidarum a medicamentis mutatarum actiones intelligi & determinari nequeant, nisi singulares earum proprietates sint cognitae, necessarium est, prius proprietates partium solidarum singulares, quibus a fluidis partibus distinguuntur, praemittere, quam explicationem actionum partium solidarum a medicamentis mutatarum aggredior.

§. CCCLXVIII.

De proprie-
tatibus par-
tium solida-
rum praemittenda.

Corporis humani solida a fluidis non nisi gradu cohaesionis majori differunt. Nam analysis demonstrat chemica, quod partes corporis humani solidae ex iisdem, ex quibus fluidae, consistunt partibus, & sola tantum harum proportio in solidis & fluidis variet partibus. Praeterea principia docent physiologica, quod omnes, quotquot & quam diversissimae sint, partes solidae ex vno eodemque fluido, massa nempe sanguinea, ortae fuerint nec vlla partibus solidis insit particula, quae precedenti tempore non fuisset particula fluidi. Hic vero gradus cohaesionis major, quo solida a fluidis differunt, haec potissimum praestat, ut 1) corpora majora determinatae figurae ex solidarum partibus possint strui & componi 2) superiores corporis humani partes ab inferioribus in suo queant conservari loco 3) ut fluida determinatam acquirant sui motus viam 4) eadem fluida solidis diversa gravitate specifica praeditis diverso adhaereant gradu 5) ipsa solida, quatenus sunt flexilia, sint apta ad fluida decenter movenda 6) alias manifesto pondere praeditas partes in suo queant conservare loco & 7) alias solidas corporis humani partes & per has totum corpus humanum decenter movere queant. Haec sunt singulares partium solidarum proprietates, quibus a fluidis partibus distinguuntur, istaeque seorsim vel conjunctim mutari debent, si solida a medicamentis mutantur.

§. CCCLXIX.

§. CCCLXIX.

Si medicamenta partes corporis humani solidas mutant, earum vel magnitudinem vel figuram vel pondus absolutum vel gravitatem specificam mutare vel in interstitia partium solida constituentium vel inter partes partium solidarum coherentes penetrare debent. Cum vero medicamenta non in majori sed minori corpori applicentur quantitate, nec concipi nec fieri potest, ut per medicamenta omnium partium solidarum magnitudo vel figura vel pondus mutetur. In vno quidem vel altero partium solidarum loco particulæ earum magnitudo, figura, vel pondus a medicamentis mutari potest, sed hæc nihil sensibilibiter in allegatis §. CCLXVIII. partium solidarum proprietatibus mutant, & si in minutissimorum vasorum parietibus particulæ cujusdam magnitudo vel figura a medicamentis sit mutata, nihil tamen aliud quam vasculi angustatio exinde derivari potest, & si pondus partium solidarum in quibusdam locis a medicamentis fuerit auctum, vel nullus plane sensibilis exinde proficiscitur effectus, vel, si quis hinc proficiscitur, in nullo alio quam in hoc consistere potest, ut paulo magis fluidorum actioni resistent.

De mutationibus, quæ a magnitudine, figura & pondere solidorum per medicamenta mutantur oriuntur.

§. CCCLXX.

Si gravitas partium solidarum a medicamentis mutatur, illa vel augetur vel imminuitur. Restat igitur, ut inquireamus, quanam mutationes ex gravitate partium solidarum specifica per medicamenta aucta sequantur. Ponamus igitur, gravitatem specificam in vasculis per medicamenta fuisse auctam, tunc, quoniam cum gravitate corporis specifica aucta crescit numerus punctorum contactus & cum hoc cohesio (per princ. phys.), fluida majori vi ad parietes dictorum vasculorum, quorum gravitas specifica fuit aucta, adherere debent.

De mutationibus, quæ a gravitate solidorum specifica per medicamenta aucta proficiscuntur.

§. CCCLXXI.

Si gravitas vasculorum specifica a medicamentis augetur, cohesio inter particulas fibrarum vascula constituentium

Antecedentis continuationis auctio.

R

tium auctio.

rium non potest non augeri & cum ab hac partium
 fibras constituentium cohesionem dependeat earum elasticitas
 seu robur physicum, hoc debet augeri. Pro gradu
 vero, quo hæc fibrarum & vasorum elasticitas augetur,
 majori vel minori diversus sequitur effectus. Sic
 si elasticitas fibrarum & vasorum majori in gradu augetur,
 fibræ & vasa fiunt rigida adeoque inepta ad fluida decenter
 movenda, si vero id fit in gradu minori, fibræ & vasa sunt
 magis apta tam ad resistendum fluidorum impetui quam
 ad fluida decenter movenda. Fibræ enim & vasa fluida
 legitime movere nequeunt, si sunt rigida, sed ea tantum
 movent decenter, quatenus debitam flexilitatem possident,
 debito expandi possunt & post expansionem factam sese
 contrahunt modo. Si denique fibræ circulares vasculorum,
 quorum gravitas specifica fuit aucta, sese contrahunt,
 vascula non possunt non angustari.

§. CCCLXXII.

De actionibus solidorum, quorum gravitas specifica per medicamenta fuit imminuta.

Si e contrario gravitas fibrarum specifica per medicamenta imminuitur, iis, quæ demonstrata sunt §. CCCLXX. CCCLXXI. contraria ut sequantur necesse est. Fluida ergo solidis, quorum gravitas specifica a medicamentis fuit imminuta, minori adhærebunt vi & solidorum elasticitas seu robur physicum imminuetur. Cum vero robur solidorum vitale nitatur robore eorum physico & locum non habeat nisi supposito robore physico, utraque vis, qua solida agunt in fluida, ut vis eorum physica & vitalis debet imminui. Si vero vis solidorum physica & vitalis imminuitur, ea fiunt inepta ad fluida aliaque mobilia decenter sustinenda movenda & mutanda. Atque hæc mutationes sunt istæ, quæ in partibus solidis a gravitate earum per medicamenta imminuta producuntur.

§. CCCLXXIII.

De mutationibus, quæ

Si gravitas fibrarum specifica a medicamentis vel imminuitur vel augetur, hoc fit vel æqualiter vel inæqualiter, ita

ita nempe, ut fibræ in hoc vel illo loco fiant specificè vel in fibris con-
 graviores vel leviores, in reliquis vero locis pristinam re-
 tineant suam gravitatem specificam. Si posterius fit, partes tingunt, si
 fibrarum specificè graviores factæ majori vi se contrahere earum gravi-
 debent quam reliquæ fibrarum earundem partes non muta- tas specificè
 tæ resistere valent, & specificè leviores partes fibrarum inaequaliter
 factæ minori resistere debent vi, quam reliquæ partes fuerit aucta
 rundem fibrarum non mutatae se contrahere conantur, vel imminu-
 atque in utroque hoc casu partes fibrarum minus cohæ- ta.
 rentes magis tenduntur, & continuum solvitur vel ex par-
 te vel ex toto, & fibræ, in quibus hæc contingunt, iam
 debiles magis debilitantur immo plane rumpuntur.

§. CCCLXXIV.

Ponamus, medicamenti particulas penetrare in par- De mutatio-
 ticularum solidarum interstitia, ita, ut hæc tantum reple- nibus, quæ
 antur, prior vero harum particularum contactus maneat fiunt, si me-
 idem, tunc particularum solidarum gravitas tantum spe- dicamenti
 cificè augetur & exinde oriuntur mutationes §. CCCLXX. particulae
 CCCCXXI. Si vero medicamenti partes penetrant in penetrant in
 partes fibrarum cohærentes, prior cohæsiō vel plane interstitia
 litur vel saltem imminuitur. Nam medicamenti particu- partium so-
 larum utpote specificè leviores, dum penetrant inter partes lidarum vel
 fibrarum cohærentes, cum cohæsiōnis gradum dare ne- in partes so-
 queunt, quo partes earundem fibrarum specificè gravio- lidas cohæ-
 res gaudent. Accedit ad hoc, quod, si fibræ, inter quarum rentes.
 partes medicamenti particulae penetrant, flexiles & tales sunt, ut ab aliis contiguis in sua contractione non
 impediantur, istæ harum fibrarum partes, inter quas nulla medicamenti particula penetravit, uti semper conatum
 propius ad se invicem accedendi & sibi appropinquandi exercent, sic simulac in eo loco, ubi medicamenti parti-
 cula penetravit, cohæsiō adeoque tendentia priori conatui resistens sublata seu imminuta est, statim actu propius ad
 se invicem accedant, unde in loco cohæsiōnis imminutæ particulae magis a se invicem recedere debent, adeoque

R 2

con-

contactus inter duas particulas separatas & particulam separantem permanere nequit.

§. CCCLXXV.

Quidnam
fiat, si medi-
camenti par-
ticulæ cohæ-
sionem fibra-
rum sustule-
riunt.

Si in corporis humani fibræ flexilibus cohæsiō tollitur, earum quoque potentia fluidis viam determinandi, ea decenter movendi, alias solidas partes in earum debito loco conservandi easdemque decenter movendi §. CCCLXVIII. simul tollitur. Quin, si cohæsiō plurium minorum partium contiguarum in vna vel pluribus fibræ a medicamento tollitur, hæ partes levi vi a reliquis possunt separari & cum hæ ipsæ partes ex heterogeneis iisque talibus consistant partibus, quæ, quando pro sua agunt vi insita & humido imbutæ sunt sufficienti, putredinem concipere possunt, actu in putredinem abibunt, si fluidum sufficiens affluat, & cum partes putridæ sanas adhuc partes putredine inficere possint, his quoque putredinis labem communicare valebunt, si vero humidum deficit, solidam præternaturalem acquirant consistentiam & crustam formabunt.

§. CCCLXXVI.

De mutatio-
nibus, quæ
contingunt
in solidis, si
in hæc spe-
cifice gra-
viores agunt
medicamen-
torum par-
tes.

Ponamus, medicamenta corporis humani fibræ specificè graviora iisdem applicari, tunc eadem sequi debent mutationes, quæ fiunt, si partes medicamenti specificè graviores fluidis corporis humani heterogeneis adhærent §. CCCLX & seqq., id est, leviores & minus cum aliis particulis cohærentes particulæ ab iis secedent, medicamento adhærebunt & vna cum hoc vel vi proprii ponderis vel alia vi levi accedente a fibræ separari poterunt. Sic si partes fibrarum leviores sunt humidæ & a fibræ, dum medicamento partibus adhærent, separantur, fibræ debent majus acquirere robur physicum, immo tantum, ut plane rigidæ evadant, hinc majori vi se contrahere & præterea eas sequi debent mutationes, quæ dictæ fuerunt §. CCCLXXI. Si vero salia a fibræ per cohæsiōnem cum medicamento particulis separantur, eorum quoque in fibræ actiones,

vt resolutiones & atrosiones & omnia reliqua, quæ ex salium actione sequuntur, debent cessare.

§. CCCLXXVII.

Si salia praternaturaliter in corporis humani fibras agentia in earum superficie hærent libera, non necesse est, vt medicamentum salia a fibris separans sit specificè grauius, sed quodlibet aliud corpus, quodcunque sit, siue sit solidum siue fluidum, siue specificè æquale siue specificè leuius salium actiones in fibras tollere vel saltem imminuere potest, dummodo salia contingat; nam omnes particulae, quando sese contingunt, cohærent. Dum vero medicamenti, quodcunque sit, particulae contingunt salia & cum iis cohærent, salium magnitudo figura & grauitas specifica non potest non mutari & cum a salium magnitudine figura & grauitate specifica eorum dependeat vis & actio, salia vt salia actionem suam amplius exercere nequeunt.

Medicamentum, quod salia libera in superficie fibrarum hærentia separat ab his, quomodo-cunque comparatum esse potest.

§. CCCLXXVIII.

Restaret nunc, vt de iis actionibus, quæ a vi corporis humani vitali ejusque, quatenus vivum est, actionibus post partium tam solidarum quam fluidarum per medicamenta factas mutationes producuntur, agam. Cum vero hæc maximam partem ad specialiora pertineant, ea prætermitto, hæc tantum subiuncturus, quomodo nempe medicamenta vi vitalitatis ad partes corporis humani interiores perveniant & quid vis vitalis ad actionem medicamenti quamcunque conferat.

Cur non agatur de actionibus medicamentorum, quæ dependent a vi corporis humani vitali.

§. CCCLXXIX.

Quæ ad interiores corporis humani partes penetrare debent, medicamenta vel ori vel faucibus vel naribus vel cuti applicantur. Quomodo vero medicamenta parti cuius singulari applicata vi hujus structuræ & vitalitatis ad interiora corporis humani deferantur, non est hujus loci

De modo, quo applicantur & ad interiora corporis humani penetrant medi-

R 3

deter-

amenta
corumque
condicione.

determinare atque perpendere, sed hæc ad specialio-
rem pertinent pertractationem. Medicamenta vero, quæ cor-
pori applicantur humano, possident partes aut paulo
crassiores aut admodum subtiles. Partibus gaudent cras-
sioribus unguenta spissa, tenacia, mere pinguia, lini-
menta ex pinguedinibus & oleis seorsim vel conjunctim
composita, lac, immo aqua ipsa aliaque hujus generis
fluida. Subtilioribus vero partibus prædita sunt ignis, ex-
halationes ex corporibus animantium recens necatis &
dissectis omniaque spirituosa.

§. CCCLXXX.

Partes medi-
camentorum
crassiores
parum pro-
funde in cor-
pus pene-
trant huma-
num.

Quamvis partes medicamentorum crassiores cuti vel
cuiunque corporis humani parti solidæ applicatas in cor-
pore humano mortuo sine vitalitatis auxilio tam in fibra-
rum poros quam vascula extrema penetrare posse, negari
nequeat, nihilominus tamen hæc medicamentorum
partes crassiores, in corpore etiam mortuo, quo altius
penetrant, eo plura inveniunt puncta contactus ob mul-
titudinem vasorum & fibrarum infinitam. Cum vero
cum numero punctorum contactus crescente crescat etiam
cohesio, sequitur, ut partes medicamentorum crassiores,
quo altius penetrant, eo pluribus cum fibris, eoque ma-
gis cum iis cohæreant. Nunc cohesio dat resistantiam.
Ergo partes medicamentorum crassiores, quo altius pe-
netrant in corpus humanum, eo majorem inveniunt re-
sistentiam, & hæc tandem tanta evadere debet, ut ulterio-
rem partium penetrationem earumque, quæ penetrarunt,
propulsionem ulteriorem impediat. Paulo crassiores er-
go medicamentorum partes parum profunde in corpus
humanum mortuum penetrare possunt.

§. CCCLXXXI.

Quomodo
partes exter-
norum me-
dicamento-
rum in vascu-

Si partes medicamentorum corpori humano vivo exter-
ne applicatorum in vascula excretoria penetrare conantur,
partes quidem fluidorum ex iisdem vasculis prodire conan-
tes penetrationi partium medicamenti crassiorum resistunt,
sed,

sed, cum partes fluidorum, quæ ex hisce vasculis prodire conantur, crassioribus medicamento longe sint leviores adeoque longe minori quam hæ, gaudeant vi, utpote quæ ob suam crassitiem longe majori præditæ sunt vi, hæ, dum contingunt parietes vasculorum excretoriorum, vi debent in illa penetrare majori, quam illa vis est, qua intra hæc vascula constitutæ particulæ prodire conantur. Deinde medicamenta cuti vel internæ intestinorum superficiæ applicata in sulcos prius penetrant, quam ad vasculorum excretoriorum orificia perveniunt, quo motum compositum adeoque auctam vim penetrandi in vascula excretoria acquirunt, quam partes ex iisdem vasculis prodituræ obtinere nequeunt. Porro partes medicamentorum crassiores insuperficie loco penetrationis opposita nil nisi aerem contingunt, versus quem vix sensibilibiter ex cohesione tendunt, unde nihil ab'extra eas impedit, quo minus in vascula excretoria penetrent; cum e contrario partes fluidæ intra hæc vascula constitutæ cum aliis homogeneis cohæreant, quo earum conatus versus exteriora se movendi imminuitur. Pelluntur quidem partes fluidæ intra vascula excretoria constitutæ a vi cordis & articularum versus exteriora, quæ vis iis medicamentorum partibus, quæ ab extra in hæc vascula penetrare conantur, deest, sed sciendum est, quod hæc vis cordis & articularum in fluidas partes agens in respectu ad actionem particularum fluidarum ex adhæsione sit admodum parva atque exigua, unde iterum patet, quod nihil partium medicamenti crassiorum in vasa excretoria penetrationem impedire possit, dummodo minores sint horum vasculorum aperturis.

la corporis
humani vivæ
excretoria
penetrare
possint.

§. CCCLXXXII.

Si medicamenti partes, quæ in vascula excretoria penetrarunt, ad horum radices perveniunt, fluidas particulas ex vasculis arteriosis versus venosa abeuntes contingunt & cum iis cohærent, & hac ratione una cum corporis humani fluidis ad cor & abhinc ope circulationis humorum

Quomodo
partes me-
dicamento-
rum exter-
norum ad
internas per-
veniant par-
tes.

rum ad omnes interiores corporis humani partes perveniunt.

§. CCCLXXXIII.

Partes crassiores medicamentorum externorum aut suscipiuntur a vasculis, aut exhalant aut subsistunt circa fibras

Si partes medicamenti crassiores in corporis humani vivi fibras penetrant, aut, si fibræ tanquam vasculorum parietes considerantur, in vascula excretoria penetrant & fluida, quæ per vasa moventur, contingunt, aut non. Si prius contingit, determinato modo & dicta via ad partes corporis humani interiores perveniunt §. CCCLXXXI. CCCLXXXII. Si vero posterius fit, aut ob adductam rationem §. CCCLXXX. subsistent, postquam per paucas penetrarunt fibras, aut rursus in aerem exhalabunt. Apparet ergo hinc luculentissime, quod medicamentorum externe applicatorum partes crassiores directe per cutem ad partes ei subjacentes penetrare nequeant, uti vulgo putatur; nam vel a vasculis absorbentur & verus cor deferuntur §. CCCLXXXII., vel subsistunt circa fibras §. CCCLXXX., vel in aerem rursus exhalant.

§. CCCLXXXIV.

Perinde est, cuicumque parti medicamenta externa applicentur.

Cum medicamenta ex partibus crassioribus constantia & externo vsui destinata non directe per cutem ad subjacentes perveniant partes §. CCCLXXXIII. perinde erit in morbis viscerum vel aliarum partium profunde sub cute hærentium in quacunque corporis humani parte & regione ejusmodi medicamenta applicentur; nam ubicunque applicentur, nullo tamen alio modo ad partem pervenire possunt affectam, quam hoc, quo ad massam sanguineam & cum hac demum ad partem deferuntur affectam §. CCCLXXXI. CCCLXXXII.

§. CCCLXXXV.

Subtiles medicamentorum externorum partes nullo alio modo

Si partes medicamentorum externe applicatorum subtiles ad interiores corporis humani partes penetrare debent, nullo alio modo, quam crassiores medicamentorum partes, ad corporis humani interiora pervenire possunt. §. CCCLXXXI. CCCLXXXII. Non igitur directe per

per cutim ad subjacentes partes pervenire possunt sed a vasis deferuntur ad massam sanguineam & cum hac ad partem affectam §. CCCLXXXI. CCCLXXXII. Et quamquam ob id ipsum, quia sunt subtiles, minorem in penetratione in poros fibrarum sentiant resistenciam atque tam ex hac ratione quam quia plures particulæ iis, quæ pori parietes contingunt, in vno poro esse possunt, facilius & promptius ex poro vnius fibræ in porum alterius adeoque profundius quam crassiores in corpus humanum directa via penetrare possint, infinita tamen, qua corpus humanum gaudet, vasculorum multitudo efficit, vt partes medicamentorum subtiles in poris fibrarum aut parietum vasculorum haerentes, antequam per musculos cuti subjacentes penetrare possunt, aut omnes a vasculis suscipiantur, & cum massa sanguinea ad cor deferantur, aut in fibrarum poris subsistant, aut si non profundius penetrarint, in aerem rursus exhalent.

quam crassiores ad interiora corporis humani perveniunt nec directe penetrant per cutem ad partes subjacentes.

§. CCCLXXXVI.

Cum partes medicamentorum externorum subtiliores aut ope vasorum cum massa sanguinea ad cor & abhinc ad partem deferantur affectam aut in fibrarum poris subsistant aut exhalent §. CCCLXXXV, patet, eas non directe ad partes capitis, pectoris & abdominis sub cute iacentes vel alias profundius sub cute haerentes partes penetrare posse sed vna cum massa sanguinea, postquam ei fuerunt commixtæ, ad has partes deferri, vt hinc in dictarum partium morbis medicamenta ex subtilibus partibus constantia pari effectu cuicumque corporis humani parti externæ applicari possint & perinde sit, in quacunque cutis parte applicentur.

Perinde est, cuicumque parti medicamenta subtilia externa applicentur.

§. CCCLXXXVII.

Experientia docet, quod medicamenta linguæ fauci bus & naribus applicata sæpius celerrimum & subitaneum edant effectum Verum enim vero exinde minime inferri potest, quod medicamenta his partibus applicata sub-

Quando medicamenta agant in aëre vos.

S

stan.

stantialiter & directe interioribus corporis humani partibus misceantur, sed potius hic celerrimus & subitaneus effectus ab horum medicamentorum in nervos, qui his in partibus copiosi & minus tecti jacent, actione, qua fluidum nerveum tam in his quam reliquis nervis subito in motum concitatur, proficiscitur. Eundem effectum, sed longe minorem, quia cutis nervi magis sunt tecti, medicamenta cuti applicata producere possunt.

§. CCCLXXXVIII.

Quomodo
agant medi-
camenta in
ventriculum
& intestina
delata.

Eodem modo §. CCCLXXXVII. celerrimum & subitaneum possunt edere effectum medicamenta, quæ deglutiuntur, si scilicet in partium interiorum nervos agunt. illa vero medicamenta, quæ in ventriculum atque intestina tenuia fuerunt delata, vel agunt in harum partium nervos vel non, &, si posterius fit, agunt vel intestinorum liquida mutando vel vna cum iisdem per vasa lactea & ductum thoracicum ad massam deferuntur sanguineam.

§. CCCLXXXIX.

Quomodo
agant medi-
camenta in
sanguine.

Medicamenta, si ad massam fuerunt delata sanguineam, quicquid agunt, eo gradu, quo agunt, non amplius ex sola sua vi insita agunt, sed omnes eorum actiones per massæ sanguinæ qualitatem motumque determinantur, ut hinc nullus medicamentorum in massa sanguinea hærentium effectus, quicumque sit, sive salutaris sive noxius, tanquam solius medicamenti actio spectari possit.

§. CCCXC.

Antecedens
exemplo
confirmatur.

Veritatem hujus asserti §. CCCLXXXIX. abunde confirmat experientia. Mercurius enim vivus, ut vnum tantum adducam exemplum, non producit in corpore humano resolutionem, si humores per decoctorum sudoriferorum usum a salibus fuerint liberati & depurati, uti id ex exemplo ab illustri b. m. Boerhave in præfatione ejusdem ad *Lovisini Aphrodisiacum* in fine adducto satis superque

que apparet, si vero massa sanguinea salibus scatet acidis, tunc omnino egregiam exserit virtutem resolventem. Liqueat igitur, quod actio mercurii vivi in massam sanguineam delati per ejusdem qualitatem determinetur.

SECTIO VI.

DE

COGNOSCENDIS ET DETERMINANDIS VIRTUTIBVS MEDICAMENTORVM IN GENERE.

§. CCCXCI.

Vires medicamentorum considerantur vel per se solæ sine consideratione corporis humani, per cujus vires determinantur, vel simul respectu corporis humani, per cujus vires determinantur. In priori casu vires medicamentorum nomine absolutas, in posteriori vero relativas.

Quid sint vires absolutæ & relativæ.

§. CCCXCII.

Vires medicamentorum propriæ seu insitæ sunt ejusmodi vires, quæ eo considerantur respectu, quo medicamentis competunt solis neque per vires corporis humani determinantur. Nunc medicamentorum vires, quæ hoc considerantur respectu a medica sunt absolutæ §. CCCXCI. Ergo vires medicamentorum propriæ sunt vires medicamentorum absolutæ.

Vires medicamentorum propriæ sunt vires eorum absolutæ.

§. CCCXCIII.

Vires medicamentorum propriæ seu absolutæ sedent seu existentia suam rationem sufficientem habent in partibus medicamentorum constitutivis §. XXXI. Quam ob rem medicamenta, quæ easdem habent partes constitutivas, easdem habere debent vires, & eatenus easdem possidere debent vires, quatenus iisdem gaudent partibus constitutivis.

Medicamenta earundem partium constitutivarum easdem habent vires.

S 2

§. CCCXCIV.

§. CCCXCIV.

De modo
cognoscendi
medicamen-
torum vires.

Duplex datur via vires medicamentorum cognoscendi vel a posteriori vel a priori: nam ad omnium omnino rerum, quarum cognitio acquiri potest, pervenimus vel a priori vel a posteriori. A posteriori pervenitur ad cognitionem virium medicamentorum, si attendimus ad ea, quæ experientia docet de effectibus vsu medicamentorum sequentibus. A priori vero cognoscimus vires medicamentorum, si eas ex partibus eorum constitutivis deducimus.

§. CCCXCV.

Quænam
cautela sit
observanda,
si ex parti-
bus medica-
mentorum
constitutivis
eorum vires
sint deter-
minandæ.

Si ex partibus medicamentorum constitutivis vires eorum sunt cognoscendæ & determinandæ, omnis adhibenda est cura, ne partes constitutivæ proximæ cum remotis & hæc cum illis confundantur. Hoc enim si fit, vel plane nulla vel falsa virium medicamentorum cognitio acquiritur.

§. CCCXCVI.

Virtus medi-
camenti cer-
ta non sem-
per ab omni-
bus ejus par-
tibus consti-
tutivis pro-
ficiscitur.

Demonstravi in antecedentibus, quod medicamentorum vires determinaturo sit inquirendum, in quasnam in corpore humano medicamenta resolvantur partes, utrum in similes an constitutivas & utrum in constitutivas proximas an remotas, & quod medicamenta, quæ in partes resolvuntur similes, vi harum agant, & illa, quæ in partes resolvuntur constitutivas proximas, vi harum suam peragant actionem §. CCCLXVI. Minime vero putandum est, quod, si medicamenta certam exserunt vim, hæc vis ab omnibus eorum partibus vel similaribus vel constitutivis proficiscatur, sed vis medicamenti ab vna eius tantum parte vel simili vel constitutiva vel aliquot tantum ejus partibus oriri potest. Opium hanc veritatem exemplo suo demonstrat luculentissime. Vnicum enim extracti opii granum vel guttulæ essentiæ opii vndecim, quæ granum vnum extracti quam proxime continent, non somnum solum inferunt sed gravi-

vissimos etiam calculi dolores leniunt saltim insigniter, sæpe plane fugant, nec necesse est, ut hoc granum totum in corpore humano solvatur pro effectu deliderato obtinendo; nam observatum est, pilulam opii assumptam egregios exseruisse effectus vomitum nempe per octo horas sistendo, quanquam ista altero die vomitu fuerit rejecta, de quo videatur *Celeberrimi van Switen Commentarius in Aphorismos Boerhavi de cognoscendis & curandis morbis Tom. I. pag. 370. edit. Leid.* Ex his igitur clarissime apparet, quod opium non vi omnium suarum partium constitutarum sed vi partis suæ volatilioris & minima quantitate potentis virtutem exserat narcoticam & quod hæc virtus in hac parte volatili & minima quantitate potente sedeat.

§. CCCXCVII.

His itaque præmissis, antequam ulterius pergo, necessarium esse duco, præmonere, quod talem in sequentibus sim secuturus ordinem, ut demonstrarem, quasnam alias virtutes medicamenta præter virtutem ipsi competentem exserere possint, e. g. stimulantia quasnam alias præter virtutem stimulantem exserant virtutes, & deinde simul, quibusnam virtutibus partes medicamentorum tam similes quam constitutivæ sint præditæ & quomodo medicamentorum virtutes ex eorundem partibus constitutivis cognosci & determinari possint.

De ordine in sequentibus observando.

§. CCCXCVIII.

In antecedentibus jam probavi stimulantia esse contrahentia §. LXIX. Nunc demonstrabo, quod stimulantia, si lenia sunt seu leniter agunt, sint roborantia. Stimulantia leniter agentia leniter tantum stimulant corporis humani fibras, adeoque majorem in eas fluidi nervei & sanguinis influxum leniter concitant, hinc earum tam vim vitalem quam tonum vitalem §. LXVIII. LXXII. augent. Iam ea, quæ partium solidaneum tonum augent, sive sit physicus sive vitalis, audiunt roborantia §. LXX. Ergo leni-

Leniter stimulantia sunt roborantia.

leniter stimulantia sunt roborantia. Dum vero leniter stimulantia vim fibrarum & vasorum augent, fibræ & vasa majori gradu & vi sese contrahunt, humidum ergo tam in vasorum cavo quam in fibrarum interstitiis hærens propellitur, vnde, si sat diu applicantur, vis quoque fibrarum physica & tonus earum physicus augetur LXXVIII. LXXII. vnde iterum patet, quod sint roborantia LXX.

§. CCCXCIX.

Stimulantia
augent mo-
tum fluido-
rum tam
progressi-
vum quam
intestinum.

Stimulantia augent fibrarum & vasorum contractionem §. LXIX. Nunc aucta fibrarum & vasorum contractione non potest non fluidorum motus tam progressivus quam, intestinus augeri atque accelerari (per princ. physiol.) Ergo stimulantia augent atque accelerant motum fluidorum tam progressivum quam intestinum, eoque magis, quo vehementiora sunt.

§. CCCC.

Stimulantia
sunt calida.

Principia docent physiologica, quod auctus & acceleratus humorum motus progressivus & intestinus producat calorem auctum. Nunc stimulantia augent atque accelerant motum fluidorum progressivum atque intestinum §. CCCXCIX. Ergo stimulantia calorem producunt adeoque calida seu calefacientia nominari possunt §. XCV.

§. CCCCII.

Stimulantia
sunt resol-
ventia.

Si vasa majori gradu agunt in fluida eorumque motus tam progressivus quam intestinus augetur, fluidorum resolutio producitur major (per princ. physiolog.) Nunc stimulantia efficiunt, ut vasa majori vi in fluida agant eorumque motum tam progressivum quam intestinum accelerent §. CCCXCVIII. CCCXCIX. Ergo stimulantia eatenus resolventia dici merentur.

§. CCCCII.

Stimulantia
se- & excre-

Inter conditiones, quæ requiruntur, si secretiones atque excretiones debent succedere auctæ, hæ sequen-
tes

res locum quoque obtinent, si scilicet vasa majori vi agunt in fluida, eorum motus tam progressivus quam intestinus augetur, eorum resolutio major & calor major produ-
citur. Nunc stimulantia actionem vasorum in fluida au-
gent §. CCCXCVIII, fluidorum motum tam progressi-
vum quam intestinum accelerant §. CCCXCIX, flui-
dorum resolutionem & calorem majorem producunt
§. CCCC. CCCCI. Ergo stimulantia secretionem quoque
atque excretionem augere possunt.

§. CCCCIII.

Stimulantia motus nimis depressos augent, id quod
ex eorum notione patet, adeoque sunt excitantia seu mo-
ventia. §. LXXXI.

Stimulantia
sunt excitantia,

§. CCCCIV.

Stimulantia, si vehementer agunt, efficiunt spasma-
ticas fibrarum contractiones §. LXIX, hinc sub hac hy-
pothesi sunt spastica §. XCII.

Stimulantia
sunt spastica.

§. CCCCV.

Omnia acria in partes corporis humani solidas ita
agunt, ut versus eas majorem excitent fluidorum affluxum,
adeoque sunt stimulantia seu irritantia §. LXIV. quin,
quo acriora sunt corpora & medicamenta in corpus hu-
manum agentia, eo vehementius ceteris paribus stimulant
seu irritant.

Omnia acria
sunt stimulantia.

§. CCCCVI.

Leniter stimulantia sunt roborantia §. CCCXCVIII.
Acria sunt stimulantia §. CCCCIV. Ergo leniter acria
sunt roborantia.

Leniter acria
sunt robo-
rantia.

§. CCCCVII.

Stimulantia augent motum fluidorum tam progressi-
vum quam intestinum §. CCCXCIX, calorem §. CCCC.
& resolutionem fluidorum producunt, §. CCCCI. secre-
tiones atque excretionem augere possunt §. CCCCII, exci-
tantia

Demonstrata
reliqua de-
stimulanti-
bus valent
quoque de
acribus.

tantia sunt & spastica §. CCCCIII. CCCIV. Ergo hæc omnia quoque valere debent de acribus, utpote quæ stimulantia sunt §. CCCCV.

§. CCCCVIII.

Demonstrata de acribus valent etiam de salibus, si sat magna vi agunt.

Omnis acrimonia dependet a salibus & corpora eatenus sunt acria, quatenus salia continent, speciatim tamen & magis propriè ea corpora dicuntur acria, in quibus salium vis prædominatur eorumque actio magna est. Salia ergo itidem stimulare seu irritare debent §. CCCCV, & omnia, quæ demonstrata sunt de acribus §. CCCCVII, de salibus quoque valere debent, si vi agunt vehementiori.

§. CCCCIX.

Emollientia sunt relaxantia.

Transeamus, missis stimulantibus, ad emollientia. Hæc, si agunt in partes corporis humani solidas, eas ita mutant, ut fibræ eorum se facilius extendi atque elongari patiantur. Nunc hæc audiunt relaxantia §. LX. Ergo emollientia, si agunt in partes corporis humani solidas, sunt relaxantia.

§. CCCCX.

Relaxantia sunt emollientia.

Quemadmodum emollientia partium corporis humani solidarum sunt relaxantia §. CCCCIX, ita vice versa relaxantia sunt emollientia. Nam relaxantia mutant partium solidarum fibras ita, ut se facilius extendi atque elongari patiantur §. LXI. adeoque, ut tactui facile cedant. Cum vero medicamenta, quæ corporis humani partes ita mutant, ut tactui facile cedant, sint emollientia §. LXXXVII. LXXXVIII., patet, quod relaxantia sint emollientia.

§. CCCCXI.

Emollientia sunt anodyna.

Ponamus, fibram dolere ideo, quia continuo irritatur & ob continuo vel durantem vel crescentem irritationem sese contrahere conatur, non tamen actu sese contrahere potest, vel quia ejus extrema sequi non valent, ut in spasmo antagonistarum simultaneo, vel quia, si fibra sit circularis,

laris, in ejus cavo hæret corpus, quod fibræ contractioni resistit, & apparebit, emollita tali fibra non contractionis solum gradum imminui, sed fibræ etiam elongari, qua elongatione fibræ præsens major tensionis gradus dolorem inferens cessat & apta redditur, vt actionem causæ extendentis ita sustinere queat, vt status rupturæ proximus exinde non sequatur. Emollita igitur tali fibra dolor cessare debet & emollientia sunt anodyna & quidem stricte sic dicta §. LXXXV.

§. CCCCXII.

Emollientia sunt anodyna stricte sic dicta §. CCCCXI. Relaxantia sunt anodyna.
Relaxantia sunt emollientia §. CCCCX. Ergo relaxantia sunt anodyna stricte sic dicta.

§. CCCCXIII.

Minime autem necessarium est, vt ipsa irritata fibra & ex irritatione se contrahere conans emolliatur, si dolor mitigari debet, sed ad hoc sufficit, si connexa tantum fibra emollitur. Fibræ enim corporis humani fere omnes inter se cohærent, & vti vi hujus cohæisionis fit, vt fibra vna irritata & ex irritatione sese contrahente altera tendatur adeoque irritetur & sic ex connexarum contractione simultanea iste demum magnus dolorem inferens tensionis gradus oriatur, sic etiam aliquot harum fibrarum emollitis reliquæ se quidem contrahere, minime vero in statu tenso permanere possunt, partim, quia earum extremitates non sunt fixæ, partim, quia gradus, ad quem fibræ se contrahere possunt, est determinatus & parvus. Si igitur fibræ emollitæ tantum cedunt, quantum reliquæ se contrahere possunt, cessat vltior contractio adeoque etiam status fibræensus & qui hinc oritur, dolor.

§. CCCCXIV.

Hac §. CCCCXIII. ratione clysteres emollientes dolorem a calculo in ureteribus subsistente mitigant. In dolore enim a calculo ureterum fibræ proxime irritantur & dolent, intestina vero per consensum tantum; Exemplis confirmantur & illustrantur demonstrata.

T

intesti-

intestinarum contra fibræ emolliuntur tantum a clystere, quatenus est humidus, his vero emollicis cessat primario ureterum compressio, quam intestina spasmodice contracta efficiebant, unde magnum motus calculi impedimentum sic removeretur & calculus citius in vesicam descendere potest, deinde quoque ipsi ureteres non manent in statu stricto, quia peritonei tunica, quæ ureteribus atque intestinis est communis, relaxatur minusque sit tensa.

§. CCCCXV.

Roborantia
sunt anody-
na.

Quæcunque fibras corporis humani ita aptas reddunt, ut actionem causæ extendentis ita sustinere queant, ut exinde status rupturæ proximus non sequatur, illa sunt anodyna strictè sic dicta §. LXXXV. Nunc corporis humani fibræ, si roborantur, ita disponuntur, ut actionem causæ extendentis sustinere valeant absque eo, ut status rupturæ proximus exinde sequatur. Ergo roborantia sunt anodyna strictè sic dicta.

§. CCCCXVI.

De virtute
antispasmo-
dicorum
cognoscenda
& determi-
nanda.

Nunc de virtute antispasmodicorum differemus. Spasmus semper oritur a causâ irritante sed hæc causâ irritans admodum est varia, ut acrimonia, tensio fibrarum & vasorum nimia a corpore intra vas subsistente illudque extendente, calculi, vermes & alia. Ponamus vero, spasmum provenire ab acrimonia ut causâ, tunc illa, quæ hanc corrigunt atque emendant, sunt antispasmodica §. XCII. Quænam vero sint ista, in sequentibus explicabitur. Si vero spasmus a sanguine vel sero spisso vasa infarciente eaque nimis extendente proficiscitur, resolventia sunt antispasmodica & sic res quoque se habet cum reliquis casibus, in quibus spasmus ab alia oritur causâ; nam hæc quæ tollunt, erunt antispasmodica.

§. CCCCXVII.

De virtute
aperitivo-

Antispasmodicis consideratis aperientium virtutem determinemus. Hæc supponunt vasorum obstructionem & vaso-

vasorum obstructorum reſerationem §. XCIV. Vasorum rum deter-
vero obſtructio a multis iisque variis proficiſci poteſt cauſis, minanda.
& hæ omnes, quorquor & quam diverſæ ſint, ad has ſequentes
poſſunt reduci claſſes, ita, vt ſedeant vel intra vaſa
vel extra vaſa, &, quæ intra vaſa ſedent, in eorum vel
parietibus vel fluido hæreant. Ad cauſas obſtructionis in
vaſorum parietibus hærentes pertinet parietum atonia,
ſpasmodyca conſtrictio & rigiditas. Ad cauſas obſtructionis
in fluido hærentes pertinet ejus ſpiſſitudo, acrimonia
&c. Fac igitur, obſtructiones vaſorum provenire ab
eorum debilitate ſeu atonia, tunc ea vaſa obſtructa reſe-
rant adeoque ſunt aperientia §. XCIV, quæ vaſa robo-
rant. Patet hinc, cur, quomodo & quo reſpectu martia-
lia inter aperitiva reſerantur & actu aperientia ſint. E
contrario, ſi ſpasmodyca vaſorum conſtrictio obſtructiones
effecerit, ea, quæ hanc tollunt, ſunt aperitiva §. XCIV,
& ſic res quoque ſe habet in reliquis ejusmodi caſibus.

§. CCCCXVIII.

Ad virtutem temperantium & demulcentium acrimonia De acrimo-
humorum quod attinet, hæc determinari nequit, niſi antea acrimoniae natura fuerit declarata, hinc nix natura.
hujus explicationem vt præmittamus neceſſe eſt. Omnis
acrimonia dependet a ſalibus eoque major eſt, quo major
eſt vis, qua ſalia agunt. Nunc ſalia non agunt niſi ſint
ſoluta &, ſi ſunt ſoluta, ex ipſa ſolutionis natura apparet,
quod in minimas & minutiffimas ſint diviſa particulas &
quod hæ in fluido diſtributæ ſuſtententur. Salia ergo
agunt vt particulae minimæ, & vis illorum non alia eſt,
quam particularum minimarum. Iam vis particularum
minimarum dependet ab earundem qualitate ſpecifica &
hæc ab earum gravitate ſpecifica, figura & magnitudine.
Salium ergo vis vt per eadem determinetur neceſſe eſt.

§. CCCCXIX.

Salia poſſident gravitatem ſpecificam particularum De gravitate
aquearum gravitate ſpecifica majorem & fibrarum corpo- ſalium ſpe-
I 2 ris cifica.

ris humani gravitate specifica minorem, hinc vi suæ gravitatis specificæ fortius quam aqueæ corporis humani fibris adhærere & impulsæ majorem quam hæ exercere debent impetum.

§. CCCCXX.

Gravitas salium specifica aucta vel imminuta auget, vel imminuit eorum vim.

Cum salium vis dependeat ab eorum gravitate specifica §. CCCCXIX, sequitur, vt salium gravitate immutata & vel aucta vel imminuta eorum virtus quoque mutetur, & vel augetur vel imminuatur. Nunc quidem salium, quosque sunt & manent salia, gravitas specifica mutari nequit; cum vero leges adhesionis eam tantum considerent gravitatem specificam, quæ partibus sese proxime contingentibus competit, patet, gravitatem salium specificam posse immutari. Sulphurea corpora, speciatim ea, quæ sal vel nullum vel non satis manifestum vehunt, si salibus adhærrent eorumque superficiem obducunt, hanc specificè leviolem, hinc salium adhesionem, actionem & vim minorem reddunt.

§. CCCCXXI.

Quid ex antecedentibus intelligi queat.

Quoniam salia, si eorum superficies corpore obducitur sulphureo, vim suam amittunt §. CCCCXX. ratio patet, cur spiritus acidi corrosivi per commixtum & pro intimiori miscela simul destillatum spiritum vini fiant mites & innoxii, & cur cum oleo olivarum, amygdalarum dulcium vel alio simili hausto arsenicum vel aliud venenum acre sine noxa devorari queat.

§. CCCCXXII.

Subtilitas particulæ salinarum eas ad majorem exercendam vim reddit aptas.

Particulas corporis ad eo majorem vim exercendam esse aptas, quo sunt non subtiliores a priori solum demonstravit Vir de philosophia naturali & medicina ad certitudinem evehenda optime meritis *illustris Hambergerus in Elementis suis Physices* §. CCVII. & *schol.* sed experientia etiam confirmatur. Hæc etenim docet, salia media, quæ ex vnione salium simplicium acidorum & alcalicorum oriuntur, non tantam possidere acrimoniam, quantam hæc, & acida ter-

terreis particulis iuncta acrimoniam suam amittere, cum tamen hoc acrimonie decrementum nil nisi solam magnitudinem auctam pro sua agnoscat causa. Verum enim vero cum corporum particulae eo sint subtiliores, quo sunt minores, subtilitatem eas ad maiorem exercendam virtutem reddere aptas manifestum est & perspicuum. Idem valere quoque de salibus, hoc est, ea ad magnam exercendam virtutem esse aptiora, quo sunt subtiliora, veritas est, quae ex praemissis prona fuit consequentia. Cum igitur salium activitas maxime dependeat ab eorum subtilitate & quo haec major est, eo maiorem possint exercere virtutem, sequitur, ut salium subtilitate immutata, & vel imminuta vel aucta eorum vis immutetur, & vel imminuatur vel augeatur.

§. CCCXXIII.

Majora adeoque minus subtilia evadunt salia, si cum particula quacunque cohaerent. Sic sulphurea corpora salium activitatem & vim infringunt non eorum solum gravitatem specificam imminuendo §. CCCXX, sed eorum etiam magnitudinem augendo adeoque subtilitatem imminuendo §. CCCXXII. Potest vero eadem salium magnitudo augeri eorumque subtilitas imminui per terrea vel alia salia contraria, quibus salia adhaerent, & haec est ratio, quod conchae in ista cardialgiae specie, quae est ab acido acri in ventriculo haerente, & oleum tartari per deliquium in soda profint.

Quomodo salium subtilitas imminui possit.

§. CCCXXIV.

Si in eadem fluidi quantitate major haeret salium copia, salia hoc in fluido dicuntur magis concentrata. Fac igitur, in quadam fluidi quantitate determinatam esse distributam salium copiam, fac porro, in eadem ejusdem fluidi quantitate maiorem haerere eorundem salium copiam, & in utroque hoc fluido eadem salia eadem celeritate agere in idem corpus, tunc in casu posteriori salium actionem & vim maiorem esse quam in priori, reliquis circumstantiis positis iisdem,

De concentratione salium.

corum gnarus perspicit. Salium ergo concentratione immutata & vel aucta vel imminuta eorum activitas vt immutetur & vel augeatur vel imminuatur necesse est.

§. CCCCXXV.

Salium activitatis de crementum & incrementum vnde dependeat.

Vis & activitas salium aucta vel imminuta dependet ab eorundem gravitate specifica, subtilitate & concentratione aucta vel imminuta seorsim vel conjunctim §. CCCCXX. CCCCXXI. CCCCXXII CCCCXXIII, CCCCXXIV, & quicquid vim & activitatem salium augere vel imminuere debet, illud eorum gravitatem specificam, subtilitatem & concentrationem seorsim vel conjunctim augere vel imminuere debet, & quicquid salium gravitatem specificam, subtilitatem & concentrationem seorsim vel conjunctim imminuit, illud salium vim atque activitatem imminuit. Salium ergo activitas & vis minuitur, si 1) diluuntur; sic enim in majus distribuuntur spatium & concentratio ista, a qua eorum vis & activitas dependet §. CCCCXXIV, imminuitur, 2) si subtilitatem suam amittant & majora evadunt; nam in eorundem subtilitate insigne eorum activitatis haret fundamentum §. CCCCXXII, 3) si in superficie fiunt specificè leviora; sic enim minori vi adherere & agere possunt §. CCCCXX, 4) si quantitas eorum imminuitur.

§. CCCCXXVI.

Diluentia quomodo salium vim imminuant.

Diluentia salium vim atque activitatem imminuunt, non solum, dum eorum concentrationem imminuunt §. CCCCXXIV, sed etiam, dum gravitatem eorum specificam minorem reddunt §. CCCCXX, eorumque magnitudinem augent §. CCCCXXIII.

§. CCCCXXVII.

Aquea salium activitatem imminuunt.

Aquea proprium est diluere §. XCVI. Nunc diluentia salium activitatem & vim infringunt §. CCCCXXVI. Ergo aqua & aquea salium activitatem imminuunt.

§. CCCCXXVIII.

Lac, olea expressa,

Lac, olea expressa non rancida, butyrum insulsum, pinguedines non rancidæ, gummosa, mucilaginosæ, gelatino-

latinosa salina manifesta qualitate non prædita & aqueo-oleosa superficiem salium obducendo reddunt specificè levio-
viorem, eorum subtilitatem valde imminuunt, immo, quatenus aquam continent, diluunt & salium concentrationem impediunt. Nunc ea, quæ salium gravitatem specificam, subtilitatem & concentrationem imminuunt, salium activitatem infringunt §. CCCCXXXV. Ergo lac, olea expressa non rancida, pinguedines non rancidæ, butyrum insulsum, gummosa, mucilaginosæ gelatinosæ & aqueo-oleosæ activitatem salium infringunt. Terrea denique subtilitatem salium vtpote præcipuum activitatis eorum fundamentum imminuendo eorum vim debilitant §. CCCCXXII. CCCCXXIII.

pinguedines
& gummosa
salium vim
infringunt.

§. CCCCXXXIX.

Cum omnis acrimonia dependeat a salibus eorumque activitate §. CCCCXVIII, sequitur, ut acrimonia temperari nequeat, nisi salium vis & activitas infringatur & quod acrimoniam temperare perinde sit ac salium activitatem & vim debilitare. Quæ igitur salium activitatem & vim infringunt, ea sunt edulcantia, edulcorantia, temperantia seu demulcentia §. XCVII.

Quænam sint
acrimoniam
temperantia
seu demulcentia.

§. CCCCXXX.

Diluentia, lac, olea expressa non rancida, pinguedines non rancidæ, butyrum insulsum, gummosa, mucilaginosæ, gelatinosæ, aqueo-oleosæ & terrea acrimoniam temperant §. CCCCXXVIII. CCCCXXIX. adeoque sunt edulcantia, edulcorantia, temperantia seu demulcentia §. CCCCXXXIX.

Allegantur
speciatim
acrimoniam
temperantia.

§. CCCCXXXI.

Postquam medicamentorum acrimoniam temperantium virtutem in genere determinavimus, eandem considerationem circa caleficientia instituemus. Antequam vero hanc aggredimur explicationem, necessarium est, ut antea caloris in corpore humano naturam & genesis expli-

Transitus ad
considerationem
virtutis caleficientium &
speciatim
expli-

naturæ &
generales ca-
loris.

explicemus. Calor corporis humani consistit in motu particularum ignearum (per princip. physic.) Nunc particula ignea non moventur, quamdiu cum aliis coherant. Ergo ut moveantur necessario requiritur earum separatio a contactu cum aliis particulis. Hæc vero fit, dum partes salinæ & terrestres in se invicem tum ex adhesionem tum ex impetu ex motu sanguinis progressivo oriundo agunt; sic enim non solum salia diversa per actionem in se invicem sulphur intermedium conterunt, sed speciatim etiam salia alcalica actione sua in sulphureas partes & acida in terreas igneis cinctas has separant & sic motum ignearum cient, quæ in motu constitutæ in alias agunt partes, ibi igneas adhærentes impellunt, cohesionem suam liberant & sic rursus earum motum cient atque sic calorem totius massæ sanguinæ excitant.

§. CCCCXXXII.

Vltior
evolutio ge-
nerales calo-
ris.

Quicquid effectum quendam producit, illius est causa. Nunc demonstratum fuit, per salium actionem particularum ignearum fieri liberationem §. CCCCXXXI. Ergo salia sunt causa caloris. Actio autem eorum est partim in se invicem, dum utriusque generis salia in corpore humano existunt §. CCCCXXXI, partim alcalicorum in partes sulphureas, partium acidorum in partes terrestres §. cit, adeoque tam acida quam alcalica salia ad hunc concurrunt effectum, dum actione sua particulas igneas liberant. Quumque partes sulphureæ in longe majori, quam partes terreae & salia acida, & salia alcalica in longe majori quam acida quantitate massæ sanguinæ insint (per princip. physiol.), deinde, cum salia alcalica partes potissimum & speciatim sulphureas resolvant, (per princip. chem.), qua resolutione particulas igneas, quibus partes sulphureæ præ omnibus aliis sunt repletae (per definit.), liberant (per princip. physiol.), tum, cum salia acida partes potissimum resolvant terreas (per princip. chem.), qua resolutione itidem particulas his adhærentes igneas liberant (per

(per princ. physiol.) denique, cum salia tam acida quam alcalica in se invicem agant & hac sua actione particulas igneas ipsis adhærentes liberent (per princ. physiol.), apparet luculenter, quod partes quoque sulphureæ fiat causa caloris & quod calor ab actione salium tum se invicem tum in alias massæ sanguineæ partes, speciatim salium acidorum in terreas partes, potissimum vero a resolutione particularum sulphurearum, quæ fit per salium alcalicorum in eas actionem, oriatur.

§. CCCCXXXIII.

Quamquam partes massæ sanguineæ sua actione ex adhaesione calorem producant §. CCCCXXXI. CCCCXXXII, minime tamen earum ex adhaesione actionem non sufficere ad illum caloris gradum, quem corpus humanum sanum possidet, producendum cadavera ostendunt, utpote quæ, quamvis in iis omnes hæ partes adsint & ex adhaesione agant, tamen ad tactum frigidiora sunt & manent. Accedere ergo debet adhuc alia causa, quæ tantum caloris gradum in corpore humano, quantus in ejus sanitate adest, excitat, & hæc nulla alia est quam actio vasorum in massam sanguineam. Per hæc etenim partim pressione partim impulsu actio salium tum in se invicem tum in alias partes, & speciatim salium alcalicorum in partes sulphureas, augetur, unde non potest non quoque liberatio particularum ignearum adeoque & calor augeri §. CCCCXXXI. CCCCXXXII.

Requiritur ad calorem corporis humani naturalem actio vasorum.

§. CCCCXXXIV.

Ex principiis notum suppono physiologicis, quod, si corporis humani calor naturalis nec justo vel major vel minor esse debet, requiratur, primo, ut vasa debito gradu in massam agant sanguineam, & deinde, ut partes massæ sanguineæ debitam ac decentem versus se invicem habeant proportionem, speciatim salia acida ad alcalica & hæc ad partes sulphureas.

De requisitis ad calorem corporis humani naturalem.

§. CCCCXXXV.

Quicquid vasorum in sanguinem actionem auget atque intendit, auget salium in massa sanguinea in se invicem

Medicamenta vasorum in sanguinem

actionem au-
gentia sunt
calesfacientia.

cem aliasque partes actionem §. CCCCXXXIII. Quicquid vero auget salium in massa sanguinea in se invicem & alias partes actionem, auget calorem §. CCCCXXXI. adeoque medicamenta, quæ vasorum in sanguinem actionem augent, sunt calesfacientia seu calida §. XCV.

§. CCCCXXXVI.

Salino - ful-
phurea me-
dicamenta
sunt calida.

Medicamenta salino - sulphurea, speciatim alcalico-sulphurea, sulphureas potissimum corporis humani partes resolvunt. Quatenus enim salia sulphureis sunt circumdata particulis, ipsis corporis humani particulis sulphureis sunt quoad superficiem specificè saltim æqualia, si non leviora, ergo his adhærent & in eas agunt. Quatenus vero salia sunt, massa salino-sulphureorum major est quam sulphureorum sibi relictorum, unde ista majori impetu agunt in sulphureas corporis humani partes easque magis resolvunt quam hæc. Nunc ex resolutione particularum corporis humani oritur calor §. CCCCXXXI. CCCCXXXII. Qua de re medicamenta salino-sulphurea jure meritoque calida potentia talia seu calesfacientia nominari possunt.

§. CCCCXXXVII.

Recensentur
medicamen-
ta modo di-
cti generis.

Medicamenta, quæ ad hanc pertinent classem §. CCCCXXXVI, sunt 1) salia volatilia oleosa & spiritus cornu cervi, eboris, fuliginis &c. 2) salia alcalica volatilia, sive sint simplicia & pura sive partibus sulphureis seu oleosis juncta; nam si vel maxime sint simplicia & pura, non possunt tamen non is jungi in corpore humano sat multæ particulæ sulphuræ adeoque in salia volatilia oleosa mutari 3) lixivium saponariorum 4) olea ætherea, ut oleum cinnamomi, caryophyllorum, lavendulæ, rorismarini, majoranæ, melissæ, menthæ, rutæ, citri, ligni sassafras, carvi, anisi, anethi, chamomillæ, millefolii &c. 5) omnia corpora & medicamenta, ex quibus olea ætherea destillari possunt, ad quæ præter ea, quorum olea ætherea jam nominavimus no. 4. cardamomum, amomum
verum

verum, antophylli, piper &c. pertinent 6) castoreum, camphora & crocus.

§. CCCCXXXVIII.

Medicamenta, quæ in corpore humano copiam particularum sulphurearum seorsim vel salium & particularum sulphurearum conjunctim augent, causam caloris materialem §. CCCCXXXI. CCCCXXXII. adeoque calorem ipsum augent, hinc calida sunt §. XCV. Cum enim omnia sulphurea corpora tanta particularum ignearum copia gaudeant, vt his decenti gradu commotis ista in libero aere constituta scintillas excitent, sequitur, vt sulphureæ partes sine separatione particularum ignearum ab aliis cohærentibus, id est, sine harum liberatione resolvi nequeant, vnde medicamenta, quæ sulphurearum particularum seorsim vel salium & sulphuris copia simul gaudent, merito nominantur calida.

Quæ partium sulphurearum & salium copiam augent, sunt calida.

§. CCCCXXXIX.

Ex his, quæ demonstrata sunt in antecedentibus, nunc facile potest determinari, quænam medicamenta sint refrigerantia, seu frigefacientia seu frigida. Cum enim corporis humani calor oriatur ab actione salium, speciatim & potissimum salium alcalicorum in partes sulphureas harumque resolutione, qua particula ignea liberantur §. CCCCXXXI. CCCCXXXII. sequitur, vt ista medicamenta calorem minuunt adeoque refrigerantia sint §. XCV, quæ salium, speciatim & potissimum alcalicorum in sulphureas partes actionem inminuunt vel partes sulphureas ad resolutionem reddunt ineptas idque seorsim vel conjunctim efficiunt.

Quæ salium actionem & sulphurearum particularum resolutionem impediunt, frigefacientia sunt.

§. CCCCXL.

Acida in massam sanguineam delata mutant salia alcalica, dum cum iis in connubium abeunt, in salia media eaque hac ratione reddunt inepta ad partes sulphureas decenter resolvendas & hujus resolutionis ope particulas igneas liberandas; hoc enim tantum efficiunt salia alcalica,

Acida sunt refrigerantia.

ca, quatenus sunt simplicia. Deinde acida partes sulphureas reddunt ad resolutionem ineptas (per princ. chem.) Nunc ea, quæ hoc efficiunt, sunt refrigerantia §. CCCXXXIX. Ergo acida sunt refrigerantia.

§. CCCXXLI.

Diluentia non calida refrigerantia sunt.

Diluentia salium actionem infringunt §. CCCXXXVI. hinc sunt frigefacientia §. CCCXXXIX, si non sunt calida. Si enim sunt calida, magna particularum ignearum copia gaudent, & hinc calorem imminuere adeoque refrigerantia esse nequeunt.

§. CCCXXLII.

Mucilagino-
sa non calida sunt refrigerantia.

Mucilaginosa, gelatinosa, aqueo-oleosa salium activitatem & vim imminuunt CCCXXVIII, adeoque, si non sunt calida, sunt refrigerantia §. CCCXXXIX.

§. CCCXXLIII.

Terrea sunt refrigerantia.

Igneæ particulæ, quatenus sunt liberæ, hanc vnicam possident qualitatem, quod ex vno corpore in aliud transire possint, & hoc motu isti corpori, intra cuius partes moventur, calorem conciliant. Terrea vero igneas particulas absorbent &, quatenus sunt absorptæ, eatenus terreis cohærent & vel non amplius sunt liberæ vel minimum in isto corpore, ex quo sunt absorptæ, non amplius moventur. Amittunt ergo particulæ igneæ per absorptionem tam qualitatem, qua ex vno corpore in aliud transire valent, quam potentiam proximam partibus nostri corporis calorem conciliandi. Deinde terrea absorbent salia & particulas sulphureo-salinas, qua absorptione salia & particulæ salino-sulphureæ vim suam & activitatem amittunt §. CCCXXV. adeoque vim suam excitandi calorem. Terrea igitur eatenus ad refrigerantia recenseri merentur §. CCCXXXIX.

§. CCCXXLIV.

Resolventia sunt attenuantia.

Restant, quæ de virtute resolventium in genere determinanda sunt dicenda. Omnia resolventia cohesionem

nem in fluidis vel solidis imminuunt §. LVIII. vel ex toto vel ex parte, adeoque cohæſionem vel plane auferunt vel ex parte imminuunt. Fac igitur, resolventia agere in fluidas corporis humani partes, tunc harum cohæſionem tollunt adeoque illas in alias partes dividunt. Iam cum totum semper majus sit sua parte, sequitur, vt per resolutionem fluidorum magnitudo particularum fluidarum imminuatur. Nunc ea, quæ partium fluidarum magnitudinem imminuunt, nominantur attenuantia §. LIX. Ergo resolventia fluidorum sunt attenuantia fluidorum.

§. CCCCXLV.

Inter condiciones, quæ requiruntur, si secreciones Resolventia se-& excretiones augent. atque excretiones legitime succedere debent, hæc, si non primarium, saltem non vltimum occupat locum, vt partes secernendæ & excernendæ non sint majores aperturis vaſorum, per quæ secerni & excerni debent; si enim sunt justo majores, ea nec intrare nec transire adeoque nec secerni nec excerni possunt. Cum igitur resolventia partium fluidarum magnitudinem imminuant easque attenuent §. CCCCXLIV, sequitur, vt resolventia fluidis majorem aptitudinem ad secernendum atque excernendum concilient. Si igitur nimia partium secernendarum & excernendarum magnitudo causâ fuit sola secretionis & excretionis impeditæ, resolventia secreciones atque excretiones augere debent.

§. CCCCXLVI.

Alio etiam modo fluidis aptitudinem ad secretionem Alius modus, quo resolventia se-& excretiones augere possunt. atque excretionem conciliant resolventia. Si enim secreciones atque excretiones legitime fieri debent, requiritur, vt secernendum adhareat parietibus vaſis secernentis, adeoque, vt iis specificè sit vel leuius vel æquale, vel si specificè grauius sit, specificè leuiori tamen cinctum. Si itaque particula talis secernenda cohæreat particulis specificè grauioribus, fieri potest, vt ob hanc cohæſionem non veniat ad contactum cum vase secernente adeo-

adeoque ei adherere & consequenter secerni nequeat. Si vero talis particula specificè levior secernenda per resolventia ab hac cohesionè cum particulis specificè gravioribus liberatur, vas secernens contingere, ei adherere adeoque secerni atque excerni potest, ergo & hoc modo, contactum nempe particularum fluidarum secernendarum cum parietibus vasorum secernentium reddendo possibilem, majorem ad secretionem atque excretionem fluidis partibus conciliant aptitudinem.

§. CCCCXLVII.

Ultimus modus, quo resolventia secretionem augent.

Ultimus denique modus, quo resolventia secretionem augere possunt, hic est. Secretiones atque excretiones sapius sunt impeditæ & sufficienter succedere nequeunt, si vasa secretoria atque excretoria a viscida materia, quæcunque sit, sunt obstructa. Nunc resolventia resolvunt viscidum & tollunt vasorum secretoriorum atque excretoriorum obstructionem a viscido. Ergo resolventia secretionem atque excretionem augere debent, si ob vasorum secretoriorum atque excretoriorum obstructionem a materia viscida productam sufficienter non succedunt.

§. CCCXLVIII.

Resolventia fieri possunt diuretica & sudorifera.

Ad secretionem atque excretionem pertinet secretio atque excretio urinae, transpiratio & sudor. Nunc resolventia secretionem atque excretionem augere possunt & actu augent, si modo allegatae causae sunt impedimenta secretionum atque excretionum §. CCCCXLV. CCCCXLVI. CCCCXLVII. Ergo resolventia urinae & sudoris secretionem atque excretionem augere possunt atque eas actu augent, si ob allegatas causas §§§. cit. sufficienter non succedunt, adeoque possunt esse & evadere diuretica & sudorifera, eaque actu evadunt, si ob allegata impedimenta §§§. cit. sudor & urina sufficienter secerni atque excerni nequeunt.

§. CCCCXXIX.

Flatus quomodo & unde orientur,

Carminativorum anthelminticorum & lithontripticorum virtutem nunc in genere considerabimus adeoque nobis

nobis de flatibus quaedam sunt praemittenda. Flatus nihil aliud sunt quam vapores seu aer in ventriculi atque in testinorum cavitate haerens & intestina elasticitate sua extendens. Proveniunt vel ab assumtis flatulentis seu minera flatulenta vel ab intestinorum atonia seorsim vel ab his utrisque causis conjunctim. Homo sanus, licet flatulenta assumat, nullum tamen exinde sentit incommodum, sed isti, qui ex flatulentis ingestis in intestinis generantur, vapores nullos in eo excitant flatus sed vi toni intestinorum integri & naturalis insensibiliter e corpore eliminantur & propelluntur, unde patet, intestinorum atoniam praecipuam esse generationis flatuum causam.

§. CCCCL.

Cum generatio flatuum ab intestinorum atonia proficisci possit §. CCCXLIX., sequitur, ut, si flatus ab hac oriuntur causa, ea sint carminativa, quae intestinorum tonum roborant §. CII. CCCXLIX.

Roborantia sunt carminativa.

§. CCCCLI.

Omnia purgantia vermes expellere adeoque anthelmintica evadere possunt §. CII. Deinde omnia sunt anthelmintica, quae vermes necant. Necant vero vermes, quae actionem partium fluidarum in eorum corporibus versus partes solidas vel fluidorum, in quibus haerent, actionem in eorum partes solidas seorsim vel conjunctim ita augent, ut haec tanquam teneriores cito destruantur & mors sequatur, quo facto in intestinis vel putrescunt vel una cum fecibus ejiciuntur.

Quaenam sint anthelmintica.

§. CCCCLII.

Quae transpirationem in vermium corporibus impediunt, ut oleosa, illa impediunt quoque, quo minusordes atque effluvia acria ex eorum corporibus prodire queant atque efficiunt, ut in eorum corporibus retineantur atque accumulentur, quo eorum activitas & vis partes vermium solidas eorumque corpora destruendi augetur iis mors

Transpirationem in vermium corporibus impediunt sunt anthelmintica.

mors

mors inferitur. Ea igitur, quae transpirationem in vermium corporibus impediunt, sunt anthelmintica §. CCCCLI.

§. CCCCLIII.

Quae acriora reddunt fluida corporis, in quo haerent vermes, sunt anthelmintica.

Quae fluida corporis, in quo haerent vermes, reddunt acriora, efficiunt, ut fluidorum, in quibus vermes haerent & quae in eorum corpora attrahuntur, acrimonia augeatur. Jam hoc acrimoniae augmentum destruit eorum corpora & mortem ipsis inferit. Ergo ea, quae fluida corporis, in quo haerent, reddunt acriora, sunt anthelmintica §. CCCCLI.

§. CCCCLIV.

Viscidum destruentia sunt anthelmintica.

Quae viscidum utpote conveniens vermium alimentum destruunt, non sufficiens solum ipsis subtrahunt alimentum sed efficiunt etiam, ut acres salinae & biliosae corporis, in quo haerent, particulæ in eorum corpora deferantur, quæ omnia ipsis mortem inferunt. Quæ igitur viscidum destruunt, sunt anthelmintica §. CCCCLI.

§. CCCCLV.

Acida sunt lithontriptica.

Ad lithontriptica quod attinet, notandum est, calculos ex terra constare adeoque ea erunt lithontriptica, quæ terreas partes resolvunt. Nunc hoc faciunt acida. Ergo acida erunt lithontriptica. Cum vero acida differant a se invicem ratione activitatis, fortiora & concentratiora acida, dummodo partibus solidis nullam inferant noxam, optima erunt lithontriptica.

§. CCCCLVI.

Alcalina & saponacea quoque sunt lithontriptica.

Non vero solum acida fortiora & concentratiora sunt lithontriptica §. CCCCLV, sed alcalica etiam, præsertim potentiora & concentratiora. Nam per multiplicem fuit comprobatum & confirmatum experientiam, quod calculi æque ab alcalicis ac ab acidis fuerint resoluti, facile tamen est collectu, alcalina eos potissimum resolvere calculo-

calculos maximam partem oleosos, cujus generis sunt calculi bilarii. Saponacea itidem insigni resolvendi virtute sunt prædita atque hinc cum aliis præcipuum inter lithon- triptica obtinent locum.

§. CCCCLVII.

De virtute discutientium pauca tantum in genere sunt monenda. Discussientia sunt, quæ materiam stagnantem ita mutant, ut ex isto, in quo stagnat, loco abeat §. CV. Nunc vero resolventia materiam stagnantem eodem mutant modo. Ergo resolventia sunt discutientia.

Resolventia sunt discutientia.

§. CCCCLVIII.

Emollientia fluidorum coagulatorum cohesionem reddunt minorem & efficiunt majorem versus istam, cui applicantur, partem fluidorum affluxum, a quo fluida coagulata adhuc majorem acquirunt fluiditatis gradum. Si igitur fluida coagulata tam ab usu emollientium quam corporis humani fluidis affluentibus perfectam rursus acquirant fluiditatem nec sint extravasata, partim ex isto, in quo stagnant, loco abeunt & una cum reliquis fluidis per circulum redeunt in corpus, partim per vasa excretoria extra corpus abeunt, id quod conjunctim discussionem vocant §. CV. Ergo emollientia interdum fieri possunt discutientia & actu fiunt, si modo dictæ occurrunt circumstantiæ.

Quando & quomodo emollientia fiunt discutientia.

§. CCCCLIX.

Virtus medicamentorum, quæ in solutionibus continui conducunt, ut traumaticorum, suppurantium, maturantium, ischæmorum & stypticorum, restat adhuc in genere consideranda. Traumatica ea quidem vocantur, quæ præternaturaliter soluta uniunt §. CI, sed, cum unio præternaturaliter solutorum a medicamentis provenire nequeat sed solius machinæ humanæ, quatenus sana est, sit actio, dum nempe per circulationem sanguinis succi boni ad alendum apti ad partem perferuntur læsam, ibique in extremis poris ex adhæsione subsistunt & fibrarum molem

Quænam sint traumatica.

X

molem

molem augent, vsque dum fibrarum duæ extremitates oppositæ separatæ sese contingant & ex contactu cohæreant, facile patet, traumatica dicta medicamenta esse tantum ea, quæ vnionis præternaturaliter solutorum impedimenta removent. Vulgo ea medicamenta referuntur ad traumatica, quæ tonica sunt & adstringentia atque eam ob causam istæ herbæ & radices habentur pro traumaticis, quæ tonicæ sunt & adstringentes.

§. CCCCLX.

Quæ fluida
coagulant &
vasa contra-
hunt, sunt
styptica.

Quæ fluidorum extravasationem compescunt, sunt styptica & quæ sanguinis effluxum sistunt, ischama §. CI. Nunc fluidorum & sanguinis fluxus cessat, si fluida & sanguis coagulantur vel vasa contrahuntur seorsim vel conjunctim. Qua de re quæcunque fluida & sanguinem coagulant vel vasa contrahunt, seorsim vel conjunctim, sunt styptica & ischama.

§. CCCCLXI.

De suppura-
tionis genesi.

Materia fluida viscida pinguis albicans cum aqua miscibilis odoris & saporis expers dicitur *pus*, & quæ hoc generant, nominantur suppurantia §. CI. Nunc experientia docet, quod in corpore mortuo & morbofo nullum generetur pus, qua de re suppuratio debet esse actio corporis humani vivi & sani, & si in statum suppurationis præcedentem inquirimus, deprehendemus, quod suppurationem semper stasis antecedere debeat, & denique, si suppuratio legitime procedere debet, requiritur, 1) vt vasa obstructa & materia stagnans ab aliis partibus, quibuscum cohærent, separentur & resolvantur, id quod natura etiam præstat vi motus a tergo aucti, 2) vt quædam vasa integra & sana simul resolvantur & destruantur & fluida sana & serum præcipue sufficienti in quantitate affluent, 3) vt fluida in loco, in quo suppuratio fit, sufficienti in copia retineantur nec abeant 4) vt tam vasa obstructa & materia stagnans quam vasa integra & sana resoluta vna cum fluidis sanis affluentibus in motum abeant

abeant intestinum & 5) hoc motu intestino prior horum omnium tam solidorum quam fluidorum mixtio invertatur & destruat & alia nova saliumque mutatio manifesta producat. Si igitur suppuratio est promovenda, vasorum tam obstructorum quam ex parte integrorum & materiæ stagnantis resolutio est promovenda, ita tamen, ut fluidorum & seri affluxus non imminuatur sed potius augeatur, & transpiratio in loco, in quo suppuratio est promovenda, est imminuenda. Suppurantia ergo ita comparata esse debent, ut 1) sint resolventia, non tamen nimis fortiora, ne nimiam fibræ inducant constrictionem & hac ratione seri affluxum impediunt, sed blandiora & leniora 2) affluxum seri augeant, adeoque sint emollientia; hæc enim resistantiam imminuunt, quo facto fluida majori affluunt quantitate & 3) transpiratio in loco suppurando imminuant adeoque sint infarciencia & constipantia leviora vel æqualia corporis humani partibus.

§. CCCCLXII.

Qui demonstrata §. præcedente accuratius perpendit, facile perspicit, medicamenta suppurantia non semper esse debere ejusdem conditionis sed varianda esse pro ipsius materiæ suppurandæ conditione & loco. Sic si materia stagnans est acris, uti in inflammatione, resolventia inter suppurantia sunt omittenda, & si nimis profunde hæret, constipantia sunt omittenda; nam per crassam carnem vel nulla vel vix notabilis succedit transpiratio nec constipantia penetrare per crassam carnem nec vllum præstare possunt usum.

Suppurantia variare debent pro materiæ suppurandæ conditione,

§. CCCCLXIII.

Quæ pus immaturum mutant in purum, dicuntur suppurantia §. CL. Nunc medicamenta suppurantia, si eorum usus continuatur, mutant pus immaturum in maturum. Ergo medicamenta suppurantia per usum continuatum fiunt maturantia.

Suppurantia hæc sunt per usum continuatum maturantia.

X 2

§. CCCCLXIV.

§. CCCCLXIV.

Salia stimu-
lant & resol-
vunt.

His igitur pertractatis ordo postulat, vt ex partibus medicamentorum constitutivis eorum virtutem determinem, atque hoc fine initium faciam a salibus, quæ inter partes medicamentorum constitutivas principem obtinent locum. Omnia salia, quæcunque sunt, in eo conveniunt, quod stimulent seu irritent & resolvant. Prius probatum fuit §. CCCCVIII., posterius vero sequenti demonstratur modo. Cum enim salia sint stimulantia & stimulantia sint resolventia §. CCCCI. hac ex ratione salia erunt resolventia. Deinde notum est principiis chemicis, quod salia sint vel acida vel alcalica vel media §. CXXI., & quod salia acida resolvant terrea corpora, salia alcalica sulphur & corpora sulphurea, media vero viscidum pituitosum. Nunc partes terreæ, sulphureæ & viscidæ insunt corpori humano. Ergo ex his per inductionem inferre licet, quod omnia salia resolvant.

§. CCCCLXV.

Medicamen-
ta salina sti-
mulant &
resolvunt.

Cum omnia salia stimulent & resolvant §. CCCCLXIV. sequitur, vt omnia medicamenta, quæ vel ex toto sunt salia vel ex parte salia continent, vel ex toto vel ex parte sint stimulantia & resolventia.

§. CCCCLXVI.

Quosnam
alios effectus
producant
salia.

Præterea salia alios quoque maiores possunt producere effectus, vt solutionem, arrosionem, erosionem & destructionem fibrarum, spasmodicas earum constrictiones, aliosque, qui exinde proficiuntur, effectus. Verum enim vero omnes hi, quotquot sunt, effectus a sola, qua salia agunt, vi & activitate majori vt ab eorum vel concentratione vel subtilitate majori proficiuntur. Si igitur medicamenta salia sunt magna activitate prædita vt vel maxime vel subtilia vel concentrata vel talia continent, eosdem producere debent effectus.

§. CCCCLXVII.

Medicamen-
ta alcalica
partes sul-

Salia alcalica partes speciatim sulphureas corporis humani resolvunt & salia acida mutant in media. Medicamenta

menta igitur, quæ vel ex toto salia alcalica sunt vel ea ex parte continent, eosdem producere debent in corpore humano effectus. Patet hinc, cujus virtutis sint sal tartari, oleum tartari per deliquium, & id genus alia.

phureas resolvunt & mutant acida in media.

§. CCCCLXVIII.

Salia acida terreas & tartareas speciatim resolvunt corporis humani particulas, cum alcalinis salibus in salia abeunt media & sulphureas partes ad resolutionem reddunt ineptas, id est, eas ita mutant, ut particula ignea ex iis tam prompte & facile liberari nequeant, (per princ. chem.) Quod vero partes sulphureas, si cum acidis combinentur & commisceantur, fiant minus resolvables, patet ex sulphure acidis spiritibus commixto, quod per se non est inflammabile, & ex camphora, quæ sibi relicta promptissime flammam concipit, in spiritu nitri vero fusa & ab eodem separata accendi nequit. Medicamenta igitur, quæ vel ex toto vel ex parte acida sunt, easdem vel ex toto vel ex parte, scilicet eatenus, quatenus acida sunt, in corpore humano exserere debent virtutes.

Acida medicamenta terreas resolvunt partes, salia alcalica mutant in media & sulphureas partes ad resolutionem reddunt ineptas.

§. CCCCLXIX.

Medicamenta acida quod cur & quomodo sint refrigerantia, jam demonstravi §. CCCCXL. Nunc vero probabo, quod & cur medicamenta acida sana corporis humani fluida inspissent. Cum enim acida terreas speciatim solvant partes §. CCCCLXVIII, majorem terrearum particularum quantitatem ex assumtis solvere & in massam deferre debent sanguineam. Si vero plures partes terreæ ad massam perveniunt sanguineam, evadent vel pars feri vel, si chylicationis tempore ad sanguinem penetrant, pars chylî & globulorum sanguineorum. Iam experientia & ratione teste terreis paribus tam salia quam partes sulphureæ & igneæ fortiter adhærent, & ob hanc cum partibus terreis cohesionem majorem resolutioni & liberationi magis resistunt adeoque decenti nec modo nec

Acida sunt refrigerantia & inspissantia.

gradu liberari possunt. Si vero particulae sufficienter nec resolvuntur sulphureae nec liberantur igneae, calor corporis humani non in debito generatur gradu, quem etiam hanc ob causam imminuunt, dum salia alcalica simplicia partium sulphurearum menstrua mutant in salia media §. CCCCLXVIII. ad resolutionem partium sulphurearum inepta. Deinde salia quoque ob cohesionem cum partibus terreis subtilitatem, quae tamen maximum eorum activitatis est fundamentum §. CCCCXII, minorem & gravitatem specificam mutatam acquirunt §. CCCCXIX. CCCXXIII, ut decentem actionem ut salia exercere nequeant. Accedit ad haec, quod partes terreae in massa sanguinea abundantes serum majorem in copia absorbeant & ut specificè graviores ab aliis non aequè gravibus partibus facilius sese separare, majorem vi inter se cohaerere & in massam non fluidam venire soleant. Porro acida partibus gelatinosis in lympa solutis adhærent hasque graviores & ad separationem a lympa magis pronas reddunt, unde iterum coagulatio oriri potest. Nunc a calore naturali & salium actione, quae in resolutione fluidorum consistit, dependet naturalis fluidorum corporis humani fluiditas (per princ. physiol.) Qua de re patet, salia & medicamenta acida non una sed multiplici ratione corporis humani fluida inspissare.

§. CCCCLXX.

Acida sunt
roborantia.

Acida quoque sunt roborantia, quatenus partim stimulando §. CCCCLXIV, & sic vim vitalem ad tempus augendo §. LXIV. LXVIII. partim coagulando seu leniter præcipitando §. CCCCLIX. agunt. Sic etenim majorem gradu separatur a partibus serosis humidum & hoc tanquam magis aptum ad excretionem majorem quoque excernitur gradu reliquis corporis viribus concurrentibus, unde serum residuum, dum fit pars fibrarum nutriens, fibras reddit magis robustas. Hoc fibrarum robur alio etiam produciunt modo, dum scilicet copiosiores terreas partes ex assumptis solvunt & ad massam deferunt sanguineam

neam §. CCCCLXIX, ex qua deinde tanquam partes nutri-
erientes in fibras abeunt hasque roborant.

§. CCCCLXXI.

Acida sunt roborantia §. CCCCLXX. Nunc robo-
rantia sunt anodyna §. CCCCLXXV. Ergo acida quoque
sunt anodyna.

Acida sunt
anodyna.

§. CCCCLXXII.

Gummosa, quæ ad indolem gummi tragacanthi vel
arabici accedunt, etiam fluidis corporis humani cohesio-
nem naturali majorem seu spissitudinem conciliant,
aut, quatenus particularum fluidarum interstitia re-
plent aut eorum particulae in diversis particularum flui-
darum interstitiis hærentes sese contingunt, & hoc utro-
que modo numerum punctorum contactus augent, aut
quatenus salia obducunt, eaque eorum subtilitatem immi-
nuendo & gravitatem specificam leviorum reddendo
§. CCCCLXX. CCCCLXXII. CCCCLXXIII. inepta reddunt,
ut tanquam salia decenter agere & resolvere nequeant, a
quo tamen naturalis fluidorum fluiditas dependet (per
princ. physiol.) aut quatenus hæc seorsim vel conjunctim
efficiunt. Si hæc fiunt in sanorum corporum ventriculo
& intestinis, concoctio & digestio impeditur, si vero hæc
in sero fiunt, secretiones atque excretiones imminuuntur
vel plane cessant.

Gummosa
inspissantia
sunt.

§. CCCCLXXIII.

Mucilaginosæ & gelatinosæ sunt gummosæ §. CXCIX.
Nunc gummosæ corporis humani fluida inspissant
§. CCCCLXXII. Ergo mucilaginosæ & gelatinosæ quo-
que fluida corporis humani inspissant.

Gelatinosæ &
mucilaginosæ
sunt inspis-
santia.

§. CCCCLXXIV.

Quamvis gelatinosæ æque ac gummosæ determinatæ
indolis fluida corporis humani inspissent §. CCCCLXXII,
nihilominus tamen ejusmodi gummosæ hoc majori in gra-
du præstant quam gelatinosæ, quoniam corporis humani
serum in statu etiam sanissimo est gelatina diluta adeoque
serum

serum

serum a gelatinosis commixtis mutatur tantum in fluidum magis saturatum & quia gelatina facile in corpore humano eo usque resolvitur, ut non sit gelatina; quod utrumque de determinatæ indolis corporibus gummosis §. CCCCLXXII. dici nequit. Cum vero corpora gelatinosa sint varia, facile patet, quod ea corpora gelatinosa, quæ gradu visciditatis ad corpora gummosa determinatæ indolis accedunt, eodem quoque gradu inspissent.

§. CCCCLXXV.

Olea destillata sunt stimulantia.

Olea destillata tam ætherea quam empyreumatica sunt acria; id quod vehemens ista, quam sola sibi relicta linguæ imprimunt, sensatio satis superque demonstrat. Nunc acria sunt stimulantia §. CCCCXV, eoque magis stimulant, quo sunt acriora. Ergo olea destillata tam ætherea quam empyreumatica sunt stimulantia eoque vehementius stimulant, quo majorem possident acrimoniam.

§. CCCCLXXVI.

Olea destillata sunt calefacientia.

Olea destillata ætherea sunt corpora salino-sulphurea §. CLXXVII. CLXXX. & olea empyreumatica æque ac ætherea copiosis gaudent partibus salinis adeoque sunt etiam corpora salino-sulphurea. Nunc corpora salino-sulphurea sunt calefacientia §. CCCCXXXVI. CCCXXXVIII. Ergo olea destillata tam ætherea quam empyreumatica sunt calefacientia. Præterea cum sint stimulantia §. CCCCLXXV, & stimulantia sint calefacientia §. CCCC, hac quoque ex ratione sunt calefacientia.

§. CCCCLXXVII.

Olea destillata sunt resolventia.

Stimulantia sunt resolventia §. CCCC. & salino-sulphurea sunt quoque resolventia §. CCCCXXXVI. Nunc olea destillata sunt salino-sulphurea §. CCCCLXXVI, & stimulantia §. CCCCLXXV, ergo olea destillata sunt resolventia.

§. CCCCLXXVIII.

Olea destillata sunt roborantia.

Olea destillata tam ætherea quam empyreumatica agunt spiritus & calorem augendo §. CCCCLXXVI, quo
non

non humidum solum minorem cohesionis gradum & debilitatem exinde pendentem efficiens & conservans ad excretionem magis aptum redditur, sed vis etiam vasorum vitalis ad tempus augetur tam per augmentum caloris & spirituum, quam per stimulationem vasorum, quam ut acria efficiunt; quo facto fibræ majorem acquirunt vim vitalem & resistantiam & humidum majori excernitur gradu, quo vis quoque physica seu tonus physicus & per hunc vis resistendi constanter magis augetur. Sunt ergo olea destillata tam ætherea quam empyreumatica roborantia.

§. CCCCLXXIX.

Olea destillata tam ætherea quam empyreumatica sunt roborantia §. CCCCLXXVIII. Sed roborantia sunt anodyna §. CCCCLXXV. Ergo olea destillata sunt anodyna.

Olea destillata sunt anodyna.

§. CCCCLXXX.

Olea destillata sunt stimulantia §. CCCCLXXV. calefacientia §. CCCCLXXVI, resolventia §. CCCCLXXVII, roborantia §. CCCCLXXVIII, & anodyna §. CCCCLXXIX. Medicamenta ergo, ex quibus olea ope destillationis vel ætherea vel empyreumatica impetrari possunt, eatenus, quatenus ex his constant, stimulantia, calefacientia, resolventia, roborantia & anodyna esse debent.

Medicamenta, quæ olea destillata continent, quasnam virtutes habeant.

§. CCCCLXXXI.

Olea expressa sunt partibus corporis humani solidis specificè leviora & cum corpora specificè leviora adhæreant corporibus specificè gravioribus, olea expressa partibus corporis humani solidis adhærere debent. Si ergo partes corporis humani solidæ sunt duræ, inter partes earum penetrare earumque cohesionem, quoniam specificè leviora sunt, imminuere debent. Nunc ea, quæ hoc efficiunt, sunt emollientia §. XC. XCI. Ergo olea expressa corporis humani partes solidas emolliunt. Præterea hoc efficiunt alio etiam modo. Notum enim est, quod partium

Olea expressa emolliunt partes solidas.

tium solidarum durities proficiscatur a spasmodica earum
 constrictione & hæc a salibus stagnantibus & fibras ad con-
 tractionem spasmodicam irritantibus sæpius producat. Nunc olea expressa superficiem salium, dum iis adherent,
 reddunt specificè leviores eorumque subtilitatem immi-
 nuunt §. CCCCXX. CCCCXXI. CCCCXXII. CCCCXXIII.
 Ergo salium actionem infringunt §. CCCCXXV. adeoque
 & partium solidarum duritiem ab hac productam tollunt.

§. CCGCLXXXII.

emolliunt
 partes sul-
 phureas in-
 duratas,

Si corpora indurata sunt sulphurea, qualia sunt
 crustæ ex ulceribus ortæ, feces induratae &c. aqua
 ea, quacunque iis applicetur quantitate, non emol-
 lit, quia iis ob ignearum particularum in sulphureis co-
 piam majorem parum adhæret. Alia ergo pro sulphureo-
 rum corporum emolliatione fluida vel minimum satis mol-
 lia sunt adhibenda, & talia sunt olea expressa.

§. CCGCLXXXIII.

sunt relaxan-
 tia,

Emollientia partium solidarum sunt relaxantia
 §. CCCCIX. Nunc olea expressa sunt emollientia
 §. CCCLXXXI. Ergo olea expressa sunt relaxantia.

§. CCGCLXXXIV.

anodyna,

Relaxantia sunt anodyna §. CCCCXII. Olea ex-
 pressa sunt relaxantia §. CCGCLXXXIII. Ergo olea ex-
 pressa sunt anodyna.

§. CCGCLXXXV.

salium actio-
 nem & acri-
 moniam mi-
 tigant,

Olea expressa salium, dum earum superficiem obdu-
 cunt, specificè leviores reddunt & subtilitatem immi-
 nuunt, adeoque activitatem infringunt §. CCCCXXV.
 CCCCXXVIII. & acrimoniam demulcent seu temperant
 §. CCCCXXIX.

§. CCGCLXXXVI.

sunt pare-
 gorica,

Principia docent pathologica, quod dolores a salibus
 & humorum acrimonia proficisci possint. Nunc olea
 expres-

expressa salium activitatem & acrimoniam mitigant §. CCCCLXXXV. Ergo olea expressa dolores, qui ab hac causa oriuntur, mitigant. Sed ejusmodi medicamenta dicuntur paregorica §. LXXXV. Ergo olea expressa sunt paregorica.

§. CCCCLXXXVII.

Spasmodica fibrarum constrictio tollitur, si acrimonia, a qua producitur, demulcerur, & si fibræ relaxantur. ^{antispastica,} ^{ca,} lam utrumque præstant olea expressa §. CCCCLXXXIII. CCCCLXXXV. Ergo olea expressa spasmodicam fibrarum contractionem mitigant seu sunt antispastica.

§. CCCCLXXXVIII.

Quod olea expressa sint anthelmintica, jam fuit demonstratum §. CCCCLII. Præterea egregia sunt antiodontica, si venena acria & corrosiva fuerunt assumpta. Nam ^{anthelmintica & antidota,} primo vim & activitatem eorum vehementer infringunt §. CCCCLXXXV. deinde spasmos & dolores, qui ab his producuntur, mitigant §. CCCCLXXXIV. CCCCLXXXVII, ad quæ accedit, quod vomitum excitent & venena ex ventriculo eliminent.

§. CCCCLXXXIX.

Cum olea expressa salium vim atque activitatem ^{& inspissantia,} infringant §. CCCCLXXXV, liquoris quoque gastrici, pancreatici & bilis salia inertia minusque activa horumque liquorum actionem imminuere atque eam ab causam debitam ciborum resolutionem chylique præparationem impedire debent, unde non potest non chylus & sanguis evadere spissus, quin ipsæ oleosæ partes a salibus commixtis saponaceæ redditæ & in massam sanguineam delatæ tam tanquam sapo lympham & serum magis inspissant quam etiam hic salium actionem imminuendo atque infringendo §. CCCCLXXXV. decentem massæ sanguineæ reliquorumque fluidorum resolutionem impediunt, quod non potest non massæ sanguineæ reliquisque fluidis conciliare spissitudinem.

Y 2

. CCCXC.

§. CCCCXC.

Scholion.

Probe notandum est, quod omnia ea, quæ de oleis expressis demonstravi in antecedentibus, de recentibus sint intelligenda. Nam notum est, quod olea expressa vetustate corrumpantur & rancorem atque acrimoniam assumant, eoque citius & facilius, si in loco asservantur calido. Rancida vero olea expressa alios plane contrarios effectus quam recentia producant, immo noxios; nam ut acria agunt, & hinc stimulant & irritant, adeoque dolores, spasmodicas fibrarum constrictiones atque inflammationes excitare solent & possunt.

§. CCCCXCI.

Medicamenta, quæ oleum expressibile continent, quibusnam gaudeant virtutibus.

Cum olea expressa partes emolliant §. CCCCLXXXI, CCCCLXXXII, fibras relaxent §. CCCCLXXXIII, fallium actionem infringant & acrimoniam temperent §. CCCCLXXXV, anthelmintica & antidota §. CCC LXXXVIII, anodyna §. CCCCLXXXIV, paregorica §. CCCCLXXXVI, antispastica §. CCCCLXXXVII. & inspissantia sint §. CCCCLXXXIX, sequitur, quod medicamenta, ex quibus olea expressionis ope impetrari possunt, eatenus, quatenus ex his constant, eosdem producere debeant effectus.

§. CCCCXCII.

Virtus resinæ qualis sit in genere.

Nunc partium resinofarum virtutem contemplantur. Constant ex oleo æthereo & acido §. CLXXXVI. CLXXXVII. CLXXXVIII. Virtus ergo resinarum debet esse ex virtute olei ætherei & acidi composita.

§. CCCCXCIII.

Resinæ stimulant.

Oleum æthereum stimulat §. CCCCLXXV. & acido vis quoque competit stimulans §. CCCCLXIV. Nunc resinæ virtus constat ex virtute olei ætherei & acidi §. CCCCXCII. Ergo resinæ stimulare debent.

§. CCCCXCIV.

Resinæ calefaciunt.

Stimulantia sunt calefacientia §. CCCC. Resinæ sunt stimulantia §. CCCCXCIII. Ergo resinæ sunt calefacientia

cientia Præterea resinæ sunt corpora salino - sulphurea CLXXXIX. Iam salino - sulphurea corpora sunt calefacientia CCCCXXXVI. Ergo alia quoque ex ratione resinæ inter calefacientia recenseri merentur.

§. CCCCXCV.

Stimulantia sunt resolventia §. CCCI. & de salino-sulphureis corporibus idem valet §. CCCCXXXVI. Nunc resinæ sunt stimulantia §. CCCCXCIII. & salino-sulphurea corpora CLXXXIX. Ergo resinæ sunt resolventia.

Resinæ sunt resolventia.

§. CCCCXCVI.

Oleum æthereum vi gaudet roborante §. CCCCLXXVIII & acida eadem sunt prædita virtute §. CCCCLXX. Nunc virtus resinæ est composita ex virtute olei ætherei & acidi §. CCCCXCII. Ergo resina vi gaudet roborante.

Resinæ sunt roborantia.

§. CCCCXCVII.

Cum resinæ virtute gaudeant stimulantia §. CCCCXCIII calefaciente §. CCCCXCIV, resolvente §. CCCXCV. & roborante §. CCCCXCVI, sequitur, ut medicamenta, quæ partes continent resinofas, iisdem prædita sint virtutibus.

Medicamenta, quæ partes resinofas continent, quibusnam gaudeant virtutibus.

§. CCCCXCVIII.

Sapones & sic dicta medicamenta saponacea vi gaudere resolvente, ex eo patet, quoniam sunt corpora salino-sulphurea, de quibus demonstratum fuit, quod virtute prædita sint resolvente §. CCCCXXXVI. Quod enim tam saponem quam corpora saponacea sint corpora salino-sulphurea, ex eo manifestum est, quoniam constant ex sale & oleo, quod fluidum est sulphureum §. CXCI. CXGV. Quæcunque igitur medicamenta vel ex toto sunt saponacea vel partes continent saponaceas, illa sunt vel ex toto vel ex parte resolventia.

De virtute saponum & saponaceorum in genere.

§. CCCCXCIX.

Partes saponaceæ volatiliores itidem, quatenus tam salinæ quam sulphuræ sunt naturæ, corporis humani fluida

De virtute partium saponacearum in genere.

fluida minus viscida, id est, fluidiora reddere debent & solent, quatenus nempe salia sulphureis partibus obducta omnibus tam rubicundis quam serosis adhærent globulis, subtilitate sua ex volatilitate cognoscenda iisdem interponuntur contactumque haud alium quam ipsis levioribus intermediis admittunt, & sic cohæsiorem eorum reddunt minorem.

§. D.

De virtute medicamentorum, quæ partes continent saponaceas volatiliore.

De virtute medicamentorum, quæ partes spirituosas.

Quæcunque igitur medicamenta partes continent saponaceas volatiliore, illa virtute gaudent resolvente §. GGGCCXCIX.

§. DI.

Partes spirituosas alio modo quam stimulando, spiritus & calorem augendo, roborando, resolvendo & discutiendo in corpus humanum non agunt. Quæcunque igitur medicamenta spirituosas continent partes, illa easdem debent exferere virtutes.

§. DII.

De virtute pinguedinum in genere.

Pinguedines maxime ex parte constant ex oleis expressis §. CCV., hinc iisdem, quibus hæc, debent præditæ esse virtutibus, quæ demonstratæ sunt a §. CCCCLXXXI. usque §. CCCCLXXXIX.

PARS II.

DE

MATERIA MEDICA

IN SPECIE.

LIBER I.

DE

MEDICAMENTIS EVACVANTIBVS

SECTIO I.

DE

MEDICAMENTIS PVRGAN-
TIBVS.

CAPVT I.

DE

MEDICAMENTORVM PVRGANTIVM

MODO AGENDI ET VSV.

§. I.

Excretio alvi solito fluidior & frequentior, quæ ope
medicamentorum producitur, dicitur *purgatio*, & me-
dicamenta, quæ talem producant alvi excretionem, no-
minantur *purgantia*.

Definitio
purgationis
& purgan-
tium.

§. II.

Experientia docet, quod, si quis purgans assumsit
medicamentum, plerumque excretionem alvinam infimi
ventris dolor, qui modo lenis, modo vehementior est,
itemque borbrygmi precedere soleant, prima sedes excre-
menta naturalis consistentiæ vel interdum tantum sola,
vel fere semper cum aliis fluidoribus partibus commixta
educat, sequentes vero sedes liquida ratione consistentiæ &
colo-

Quid expe-
rientia do-
ceat de pur-
gatione.

coloris varia, partim aquæ similia, partim mucosa & pituitosa, interdum non colorata, interdum colore, ut flavo, viridi vel nigro prædita evacuent, quin sanguis ipse, si vehementis efficaciae purgans fuerit assumptum, sæpe excerni solear, & tandem purgationem plerumque lassitudo & excretionis alvinæ retardatus successus vel obstructio per aliquot dies sequi solear.

§. III.

De differentiâ purgantium ratione gradus, quo agunt.

Purgantia differunt a se invicem ratione modi & gradus, quo suam peragunt operationem, & pro hujus diversitate varia nanciscuntur nomina. Vel enim admodum leniter & sine magno agunt incommodo vel corpus in operando maxime afficiunt vel inter hæc duo medium obtinent locum. Piora dicuntur *laxantia*, *lenientia*, *lubrificantia*, *eccoprotica*, posteriora *drastica*, & quæ mediæ sunt indolis, a quibusdam *cathartica completa* nominantur.

§. IV.

De veterum divisione circa purgantia.

Veteres dividebant purgantia in quatuor classes secundum quatuor, quos in corpore humano statuebant, humores. Ad primam classem referebant ea, quæ *phlegmagoga* nominabant. Per hæc intelligebant talia, quæ phlegma seu pituitam vitream palmario evacuare perhibebant. Alteram classem constituiebant *cholagoga*, quæ bilem flavam seu hepaticam subducere observaverant tertio humori, quem hydor appellabant & qui id est fluidum, quod nos nominamus serum, adsignabant *hydragoga*, & tandem ea, quæ bilem atram eliminare putabant, *melanagoga* appellabant.

§. V.

Veteres statuebant specifica purgantia.

Si purgantium divisionem, quam veteres secuti fuerunt §. IV, consideramus, facile perspiciamus, veteres certis humoribus peculiariter adsignavisse purgantia, quæ eos educerent adeoque statuisse purgantia specifica. Neque hæc sententia plane est rejicienda, cum negari nequeat, quod vnus humor

mor præ alio ab hoc vel illo medicamento alteretur. Quilibet enim corporis humani humor peculiari gaudet mixtione adeoque peculiare requirit solvens. Accedit ad hoc, quod quilibet humor gravitatem possideat specificam, ex qua peculiaris ejus cum aliis corporibus cohaesionis gradus est derivandus, & de medicamentis purgantibus itidem notum est, quod specifica gaudeant gravitate adeoque certo cohaesionis gradu. Quo magis igitur specifica medicamenti cujusdam gravitas ad specificam hujus vel illius humoris gravitatem accedit, eo major eius cum hoc fit cohaesio & consequenter major actio in se invicem atque ita efficitur, ut ab hoc medicamento hic præcipue humor vel alteretur tantum vel simul ad excretionem reddatur aptus.

§. VI.

Fere semper in intestinis reperiuntur scybala, nunquam vero in iisdem nisi in statu præternaturali bilis vel pituita invenitur, & ex eo, quod in statu naturali excrementa sint spissæ ac compactæ consistentiæ & fere ad solidam accedentis, quamvis ex glandulis in fine intestini ilei, processu vermiformi, intestino coeco, colo & recto sitis haud parum liquidi acquirant, neque alvi excretio fit fluida, certo & tuto argumentari licet, quod nunquam in statu naturali in intestinis crassis liquidum in tanta colligatur copia, ut sub forma liquidi ibi hæreat vel excerni queat. Hoc etenim si esset, necesse esset, ut in statu sano semper alvus deponeretur fluida, quod vero experientiae repugnat quotidiana.

Nullum liquidum naturaliter colligitur in intestinis.

§. VII.

Insignis salivæ quantitas quotidie secernitur, cujus maxima pars per oesophagum ad ventriculum atque intestina defertur, neque in excessu peccamus, si asserimus, intra viginti quatuor horas salivæ, quæ in ventriculum defertur, quantitatem ad libram unam & dimidiam accedere. Cui hæc quantitas nimia videtur, legat Histoire de l'Académie Royale des sciences an. 1710. pag. 43.

Quantum salivæ deferatur in ventriculum & intestina.

Z

§. VIII.

§. VIII.

Quantum li-
quidi ex
glandulis
oesophagi &
ventriculi &
per potulen-
ta deferatur
in intestina.

Porro ex principiis notum est physiologicis, quod lymphæ in oesophagi & ventriculi glandulis secernatur atque ad intestina defluat, sed hujus lymphæ, quæ vno die in his secernitur glandulis, quantitas vix dimidiæ libræ est æqualis. Quo minor vero hujus lymphæ, quæ quotidie ad intestina defluit, est quantitas, eo major e contrario liquidorum quantitas per potulentorum & aliorum cum cibis liquidorum ingestionem ad ventriculum deferatur, ita, ut non multum a vero simus aberraturi, si asserimus, quotidie novem libras liquidorum per potulentorum & ciborum assumptionem in plerisque masculis Germanis adultis in ventriculum deferri.

§. IX.

Quantum
fluidi ex
glandulis
duodeni
precedenti-
bus admisce-
atur fluidis.

Omnia hæc liquida, quorum mentionem feci §. VII. VIII, ad intestinum perveniunt duodenum, in quo ipsis alia iterum liquida, ut liquor, qui ex glandulis Brunneri in duodeno sitis secernitur, liquor pancreaticus & bilis, in larga admiscetur copia. Ad glandulas enim duodeni quod attinet, illæ sunt quidem parvæ atque exiguæ, sed si consideramus, eas esse admodum copiosas & vi motus partium circumjacentium, quem ob respirationem continuo succedentem exercent, alternative premi & moveri, non in excessu peccabimus, si tantum liquidi a duodeni glandulis quotidie secerni asserimus, quantum a glandulis oesophagi & ventriculi vno die separatur, nimirum libram dimidiam §. VIII.

§. X.

Quantum li-
quoris pan-
creatici &
bilis fluidis
precedenti-
bus admi-
sceatur.

Liquoris pancreatici, qui modo nominatis fluidis §. VII. VIII. IX. admiscetur, insignis est quantitas. Nemo hac de re dubitabit, qui considerat, quod glandula pancreas ratione structuræ cum glandulis salivalibus conveniat, ratione vero magnitudinis & loci ab iis maxime differat. Nam ratione magnitudinis triplo major est, quam omnes glandulæ salivales junctim sumptæ, & deinde ralem
habet

habet situm, in quo continuo premitur & agitur. Glandulæ salivales jacent quidem in ejusmodi loco, in quo a motu linguæ & maxillarum premuntur & saliva secretion augetur, sed cum maxillæ & lingua non continuo moveantur, glandula pancreas vero nunquam durante vita ab externa pressione libera sit, patet, secretionem liquoris pancreatici hac ex ratione longe copiosiore esse quam salivæ, & si simul insignem, qua glandula pancreas omnes glandulas salivales junctim sumtas superat, magnitudinem consideramus, nos minime vitii cujusdam accusari posse judicamus, si asserimus, quod liquor pancreaticus saliva secernatur triplo copiosius & ejus quantitas, quæ quolibet die secernitur, ad quatuor libras & dimidiam ascendat. Denique bilis etiam quotidie in duodenum ad aliquot excernitur uncias.

§. XI.

Si hanc fluidorum, quæ ad intestina deferuntur §. VII. VIII. IX. X. quantitatem perpendimus, apparebit, se-
decim fluidorum libras quotidie ad intestinum vsque jejunum descendere, & si decima tantum horum pars ad anum descenderet, omnem excretionem alvinam in statu naturali debere esse fluidam. Cum vero in statu naturali excrementa non excernantur fluida sed spissæ & compactæ & ad solidam fere accedentis consistentiæ, & excretio alvina omnis non sit fluida §. VI, sequitur, ut omnia ista fluida, quæ ad ventriculum & intestina tenuia deferuntur §. VII. VIII. IX. X. in statu naturali in intestinis tenuibus nec maneant nec colligantur, sed ex his per vasa resorbentia deferantur in massam sanguineam atque ex hac iterum ad modo dicta perveniant intestina, adeoque in statu naturali continuo fiat istorum fluidorum ex massa sanguinea circulus in os, œsophagum, ventriculum atque intestina tenuia atque ex his rursus per vasa resorbentia in massam sanguineam. Neque fere quicquam ab hac insigni liquidorum, quæ ad intestina defluunt tenuia, copia in statu naturali ad intestina descendere potest crassa.

Z 2

Hoc

Fit circulus
humorum ex
intestinis in
massam san-
guineam &
ex hac in in-
testina.

Hoc etenim si fieret, feces spissam, compactam & ad solidam fere accedentem semper in statu naturali habere deberent consistentiam. Quod vero cum repugnet experientia, utpote quæ potius docet, excrementa, quamvis iis non parum liquidi ex glandulis in fine intestini ilei, processus vermiformis, intestini coeci coli atque recti admisceatur, spissa, compacta atque ad solidam fere accedente gaudere consistentia §. VI, luculenter apparet, de hac magna liquidorum, quæ ad intestina defluunt tenuia, copia nihil fere ad intestina pervenire crassa.

§. XII.

Purgantia debent circulum humorum §. XI. ita invertere, ut minori copia ad sanguinem quam ex hoc ad intestina deferantur.

Si purgatio fieri debet, alvus excerni debet solito fluidior §. I. Nunc vero alvi excretio produci nequit solito fluidior, nisi circulus liquidorum ex intestinis tenuibus ad massam sanguineam atque ex hac ad illa ita turbetur atque invertatur, ut liquida minori copia ad massam sanguineam per vasa resorbentia ex intestinis tenuibus redeant, quam ex massa sanguinea ad hæc intestina deferuntur §. XI. Ergo, si purgatio fieri debet, hic humorum circulus, cujus mentionem feci, modo dicto per medicamenta est turbandus atque invertendus, & purgantia ita agere debent, ut hunc memoratum humorum circulum dicto turbent atque invertant modo.

§. XIII.

Purgantia debent affluxum fluidorum versus intestina vel eorum refluxum seorsim vel conjunctim augere.

Si circulus fluidorum lymphaticorum ex massa sanguinea ad intestina tenuia atque ex his ad massam sanguineam ita turbandus est atque invertendus, ut fluida minori copia ad massam redeant sanguineam quam ex hac ad ista perferuntur, hoc triplici tantum modo fieri potest. Aut enim fluida naturali majore copia ad intestina tenuia defluere debent quam ex his per vasa resorbentia reducuntur ad massam sanguineam, aut affluxu fluidorum in intestina tenuia manente eodem uti in statu naturali per vasa resorbentia minori copia redire debent in massam sanguineam.

sanguineam aut vtrumque simul fieri debet, hoc est, debet ultra gradum naturalem fluidorum affluxus versus intestina augeri & simul eorum refluxus ad massam sanguineam imminui. Nunc purgatio fieri nequit, nisi fluidorum circulus ex massa sanguinea ad intestina tenuia atque ex his ad massam sanguineam ita turbetur atque invertatur, vt fluida minori copia ex intestinis tenuibus ad massam redeant sanguineam quam in illa defluunt & purgantia hoc modo agere debent § XII. Qua de re, si purgatio fieri debet, vel prius vel posterius seorsim vel conjunctim fieri debet, & purgantia vel prius vel posterius seorsim vel vtrumque simul efficere debent.

§. XIV.

Purgantia efficere debent, vt fluida vel majori copia ad intestina defluant tenuia quam ex iis redeunt ad massam sanguineam vel minori copia, affluxu eorum ita manente vti in statu naturali, revehantur vel vtrumque simul efficere debent §. XIII. Fac igitur, purgantia agere modo primo, seu ita, vt fluidorum affluxum augeant versus intestina §. cit, tunc hoc nullo alio efficere possunt modo, quam augendo secretionem fluidorum in intestinis tenuibus. Nam si fluidorum in intestinis tenuibus secretio augetur, hac longe majori in copia deferuntur in intestina tenuia quam ex his ad massam penetrare possunt sanguineam, adeoque majori in copia remanent & colliguntur in intestinis tenuibus, vnde alvus sequitur fluida, quam purgantia efficere debent.

Purgantia, si agunt affluxum humorum augendo versus intestina, horum secretionem augere debent.

§. XV.

Fluidorum serosorum, quæ ad intestina deferuntur tenuia, secretio augetur, si potulenta in majori assumuntur quantitate. Nam secretio cujuscunque materiae fluidæ in corpore humano augetur, si materiae secernendæ quantitas augetur, qualitas ejus ad secretionem apta redditur & vasa secretoria dilatantur (per princ. physiol.) Nunc potulenta majori in quantitate hausta feri seu humorum, quæ ad intestinorum tenuium cavitatem deferuntur, quan-

Potulenta, si in majori hauriuntur quantitate, non sunt purgantia.

titatem augent, illos diluendo ad secretionem reddunt aptiores & vasa secretoria dilatant. Ergo potulenta, si majori in quantitate assumuntur, secretionem fluidorum serosorum, quæ ad intestinorum tenuium cavitatem deferuntur, augent. Verum enim vero potulenta, si in majori hauriuntur quantitate, secretionem humorum serosorum non in intestinis solum tenuibus augent, sed in omnibus etiam reliquis partibus, in quibus serosi secernuntur humores, æqualiter, nisi peculiaris adsit causa, quæ motum potulentorum determinat versus partem quandam, ut debilitas eiusdem. Cum vero potulenta, si in majori ingeruntur quantitate, fluidorum serosorum secretionem augeant æqualiter in omnibus omnino partibus, in quibus humores serosi secernuntur, eam vel nihil vel parum tantum augere possunt in intestinis tenuibus, quin potius eandem imminuere debent, adeoque nec purgantia esse possunt §. XIV, quamvis purgationem per aliud medicamentum productam augere possint. Neque quælibet potulentorum copia major neque quælibet potulentorum species apta est ad purgationem scopo medico convenientem excitandam. Si enim nimia potulentorum quantitas ingurgitatur, vel vomitus excitatur vel vasa ob nimiam eorum repletionem nimis extenduntur & debilitantur. Deinde potulenta sunt vel aquea vel spirituosæ & assumuntur vel calida vel frigida. Si potulenta ingeruntur frigida, urinæ excretio augetur & per hanc serosæ partes in majori eliminantur quantitate, unde non potest non earum secretio in reliquis partibus ut in intestinis imminui. Si vero potulenta assumuntur calida, urinæ excretionem & transpirationem seorsim vel conjunctim augent, quo iterum humorum serosorum secretio in intestinis imminuitur. Potus aquosus urinam potius provocat & spirituosus transpirationem auget, hinc etiam hac ratione serosi humores, minori in copia secernuntur in intestinis tenuibus. Potulenta ergo, sive calida sive frigida, sive aquosæ exhibeantur majori in copia, per se sola secre-

secretionem fluidorum serosorum in intestinis tenuibus potius impediunt adeoque hac ratione purgationem excitare nequeunt.

§. XVI.

Secretio quoque humorum serosorum, quæ ad intestina perferuntur tenuia, motu corporis progressivo leni intenditur. Cum enim hic augeat motum humorum circulatorium adeoque intestinum, eorum resolutionem, ad secretionem aptitudinem atque impetum in vasa secretoria, quo paululum extenduntur & ad fluidorum secretionem aptiora redduntur, hæc omnia vero fluidorum serosorum secretionem promoveant, necessario secretionem fluidorum serosorum augere debet. Sed quoniam secretio fluidorum non in intestinis solum tenuibus, sed in toto etiam reliquo corpore omnibusque reliquis partibus, quæ humores serosos fecernunt, augetur æqualiter, ob hanc causam fluidorum serosorum secretio in intestinis tenuibus vel nihil vel admodum parum augetur. Motus ergo humorum progressivus leniter auctus non purgat per se solus, quamvis purgationem per aliud medicamentum purgans productam promoveat, neque medicamenta, quæ augendo secretionem fluidorum serosorum in intestinis tenuibus, purgationem excitare debent, hanc excitare possunt leni augmento motus humorum progressivi, neque ista, quæ motum humorum progressivum in toto corpore intendunt, nisi adsit peculiaris causa determinans motum humorum, purgantia esse & evadere possunt.

Quæ motum humorum progressivum augent, non sunt purgantia.

§. XVII.

Porro secretio liquidorum serosorum, quæ ad intestina deferuntur tenuia, augetur quoque, si serum funditur seu resolvitur. Serum enim est in statu naturali gelatinosum adeoque in se ad excretionem minus aptum. Si vero resolvitur, partium ejus cohesio & magnitudo imminuitur adeoque hoc utroque modo ad secretionem atque excretionem fit magis aptum. Verum enim vero hæc

Resolutio seri sola non excitat purgationem & si serum resolutum tantum non sunt purgantia.

feri resolutio, cum in toto fiat corpore, aut plane non alvi excretionem reddit fluidam, saltem non vnice talem reddit, sed alias etiam excretiones, vt vrinæ & sudoris, auget, adeoque purgationem excitare nequit talem, qualis medico scopo conueniens est & a medico intenditur.

§. XVIII.

Obstructio ductuum excretoriorum in intestinis tenuibus potest excitare purgationem & obstruentia ductus hos excretorios purgantia evadere possunt.

Si cuius partis serum secernentis vasa secretoria vel excretoria obstruuntur, serum per ea transire nequit sed eius impeus versus parietes vasculorum obstructorum determinatur, quo vascula tanquam mollissimæ partes magis dilatantur & debilitantur, donec obstructio cessat, quo facto copiosior feri sequitur secretio atque excretio. Si ergo ductus in intestina tenuia hiantes excretorii obstruuntur, serosi humores majori in copia in intestinorum cavitatem secerni atque excerni debent. Obstructio igitur ductuum excretoriorum in intestina tenuia hiantium alvum reddere potest fluidam adeoque purgationem excitare, atque ea medicamenta, quæ vasa excretoria intestinorum tenuium obstruunt, purgantia evadere possunt.

§. XIX.

Quotuplici modo secretio liquorum serosorum, quæ ad intestina tenuia deferuntur, augeri possit.

Quadruplici ergo tantum modo fluidorum serosorum, quæ ad intestina deferuntur tenuia, secretio augeri potest 1) potulentorum majori assumptione §. XV. 2) motus humorum progressivi augmento leni §. XVI, 3) feri resolutione §. XVII. & 4) obstructione ductuum secretorium & excernentium in partibus istis, quæ serum secernunt §. XVIII.

§. XX.

Quomodo refluxus humorum ex intestinis in sanguinem impediatur.

Cum continuus fiat in statu naturali humorum serosorum ex intestinis tenuibus in massam sanguineam atque ex hac in intestina tenuia circulus §. XI. sequitur, vt, si vasa resorbentia in intestinorum tenuium cavitatem hiantia sunt obstructa, humores serosi ex intestinis tenuibus ad massam sanguineam redire nequeant sed in his mane-

maneat atque colligantur, unde non potest non alvi excretio sequi fluida adeoque purgatio produci.

§. XXI.

Purgantia vel affluxum fluidorum serosorum versus & Purgantia
in intestina tenuia augere vel eorum refluxum ad massam agunt ob-
sanguineam imminuere eaque vel seorsim vel conjunctim struendo da-
efficere debent §. XIII. Faciuntur medicamenta purgantia ctas excre-
agere affluxum fluidorum serosorum augendo versus & torios inte-
in intestina tenuia, tunc hoc non alio efficere possunt mo- stinorum te-
do quam augendo secretionem fluidorum serosorum, quæ nuum,
ad intestina perferuntur tenuia §. XIV. Nunc humorum se-
rosorum, quæ ad intestina perferuntur tenuia, secretio qua-
druplici tantum modo augeri potest vel majori potulen-
lorum assumptione vel leni augmento motus humorum
progressivi vel feri resolutione vel obstructione ductuum
serum secermentium atque excernentium §. XV. XVI.
XVII. XVIII. XIX. Ergo purgantia vel debent esse potu-
lenta, quæ majori in copia ingeruntur, vel leniter au-
gendo motum humorum progressivum vel serum resol-
vendo vel obstruendo ductus excretorios in intestinis agere
debent. Verum enim vero potulenta, si vel maxime majori
in copia ingeruntur, non sunt purgantia §. XV, ne-
que ea, quæ æqualiter vel motum humorum progressi-
vum leniter intendunt, vel serum resolvunt, purgantia
sunt, neque purgantia vel æqualiter augendo tantum
leniter motum humorum progressivum vel resolvendo se-
rum agunt §. XVI. XVII. Ergo purgantia, quæ agunt
secretionem humorum serosorum, quæ ad intestina defe-
feruntur tenuia, augendo, nullo alio modo quam ob-
struendo ductus excretorios in intestina tenuia hiantes
agere possunt. Cum enim quadruplici tantum modo
humorum serosorum, quæ ad intestina perferuntur te-
nuia, secretio augeri possit ut potulentorum copiosio-
re assumptione, augmento leni motus humorum progres-
sivi, feri resolutione & obstructione ductuum serum secer-
nentium atque excernentium §. XIX, tres vero priores
A 2 modi

modi hic locum non inveniunt §. XV. XVI. XVII. nullus alius modus, quo purgantia, quæ secretionem fluidorum serosorum in intestinis tenuibus augendo agunt, agere possunt, restat, quam hic, quo scilicet ductus excretorios in intestinorum tenuium cavitatem hiantes obstruunt.

§. XXII.

& orificia vasorum resorbentium.

Si purgantia agunt serosorum humorum refluxum ex intestinis in massam sanguineam impediendo, affluxu eorum manente naturali, tunc non alio agere possunt modo quam obstruendo orificia vasorum resorbentium in intestina tenuia hiantium §. XX. Cum vero nulla adsit ratio, cur purgantia agant obstruendo tantum orificia ductuum excretorios & orificia vasorum resorbentium intacta relinquendo, nec ejusmodi dentur medicamenta, quæ in orificia vasorum vel excretorios vel resorbentium tantum seorsim agunt, patet, purgantia agere duplici semper simul modo, obstruendo orificia vasorum tam resorbentium quam excretorios in intestina hiantium.

§. XXIII.

Non necesse est, ut si purgatio fieri debet, omnia vasa in intestina hiantia obstruantur.

Non autem necesse est, ut purgantia, si ut purgantia agere debent, omnia omnino vasa tam revehentia quam excretoria in intestinorum cavitatem hiantia obstruantur. Major enim liquidorum quantitas sponte in intestina descendit §. XI, quam unquam medicus prudens ope medicamentorum purgantium uno die evacuare intendit & studet, & si hoc fieret, non periculosa solum fluidorum intemperies sed summa etiam virium prostratio exinde oriretur.

§. XXIV.

Quænam esse possint purgantia.

Cum purgantia agant obstruendo orificia vasorum tam excretorios quam resorbentium in cavitatem intestinorum hiantium §. XXII. XXIII, sequitur, ut, quæcumque vasa per intestinorum tunicam villosam disseminata obstruunt, purgantia eise & evadere possint.

§. XXV.

§. XXV.

Medicamenta, quæ salia acria particulis sulphureis juncta possident, possunt esse & evadere purgantia. Nam salium proprium est resolvere §. CCCCLXIV., & si sulphureas partes habent conjunctas, in superficie sunt specificè leviora adeoque feri & sanguinis sulphureis aliisque partibus adhærere in easque agere possunt. Si igitur ejusmodi medicamentum, quod salia continet acria cum sulphureis partibus juncta, ore assumtum fuerit atque in ventriculum delatum, ejus salia acria sulphureis partibus juncta ab humoribus in ventriculum delatis ut liquore gastrico & saliva solvuntur, sed, uti facile patet, non simul & semel, sed lente & successive. Prior hujus solutionis pars minus debet esse saturata, sed potius satis diluta, partim, quia ab affluentibus aliis liquoribus in sat larga quantitate ut liquore pancreatico & glandularum duodeni diluitur, partim quia medicamentum non nisi lente & successive solvitur. Nunc solutiones salinæ, quo minus saturatæ sunt & quo magis dilutæ, eo minus sunt acres. Qua de re prima salium acrium medicamenti ore assumti solutio minus acris erit adeoque intestinorum fibras non irritabit, sed per vasa resorbentia in sanguinem penetrabit nec ullam fere in intestinis efficiet mutationem. Quamquam vero hæc solutio intestinorum fibras non afficiat, serum tamen resolvere & fundere incipit. Nunc medicamentum salia acria cum sulphureis partibus juncta continens in intestinis successive magis magisque solvitur, & sequens ejus solutio continuo magis fit concentrata & acrior, partim, quia ad remanentes in intestinis solutionis prioris partes semper accedunt novæ, partim, quia serosi humores, qui in intestina deferuntur, non amplius sunt blandi sed salia acria in serum delata illudque resolventia jam continent. Hæc igitur sequens solutio medicamenti purgantis, utpote magis acris facta, majori gradu in intestinorum fibras agit earumque irritationem producit, qua facta spasmodica earum sequitur contractio. Hæc vero

Quæ salia acria cum sulphureis partibus juncta continent, possunt esse & evadere purgantia, & quomodo agant, ostenditur.

fibrarum constrictio primum in superioribus intestinorum
 tenuium partibus incipit, partim, quia solutiones salium
 acrium medicamento assumpti non statim ad inferiora per-
 veniunt, partim, quia ista solutionis pars, quæ ad infe-
 riores intestinorum partes pervenit, ab iis humoribus, qui
 a vasis resorbentibus resorberi haud potuerunt, diluitur,
 unde minus acris esse debet. Cum igitur hæc solutionis
 pars, quæ ad intestinorum tenuium partes defertur infe-
 riores, minus sit acris, horum fibras irritare nequit, sed
 denuo per vasa resorbentia ad massam revehitur sangui-
 neam, ad quam delata seri resolutionem & acrimoniam
 a priori medicamento solutione jam productam auget.
 Hæc omnia tamdiu continuare debent, donec medica-
 mentum assumptum in intestinis fuit plenarie solutum &
 consumptum. Quanquam vero ejusmodi medicamentum
 in intestinis sat brevi solvitur & consumitur tempore,
 nihilominus tamen, quoniam ad sanguinem delatum seri
 resolutionem atque acrimoniam auget, liquores serosi
 continuo in intestina deferuntur acres, eorumque acri-
 monia crescit. Hæc serosorum, qui ad intestina de-
 scendunt, humorum acrimonia non inferiores solum
 intestinorum tenuium partes sed ipsa etiam intestina
 crassa irritantur, quo facto harum partium fibræ constri-
 nguntur. Nunc in intestinorum tenuium cavitatem hiant
 orificia vasorum tam resorbentium quam excretoriorum,
 atque in intestinorum crassorum cavitatem terminantur
 orificia ductuum excretoriorum glandularum hic sita-
 rum, qua de re hæc omnia orificia non possunt non con-
 stringi atque obstrui. Si vero orificia vasorum excreto-
 riorum in intestinis tenuibus obstruuntur, major sequi-
 tur humorum in intestinorum tenuium cavitatem secre-
 tio, &, cum vasa resorbentia tantum resorbere non va-
 leant, quantum affluit §. XIV, alvus sequi debet fluida.
 Deinde cum orificia vasorum quoque resorbentium ob-
 struantur, fluida, quæ majori in copia in intestinorum
 cavitatem deferuntur, minori copia revehuntur §. XX,
 hinc

hinc ex hac quoque ratione alvi excretio producitur fluidior. Denique cum ductus excretorii glandularum in intestinis crassis sitarum obstruantur, harum quoque obstructionem major liquorum secretio adeoque hanc quoque ob causam fluidior alvi excretio sequi debet. Atque hic est iste modus, quo purgantia agunt, & affluxum humorum versus intestina augent, refluxum vero eorundem imminuunt §. XIII.

§. XXVI.

Acria ferum resolvunt ejusque acrimoniam augent & vasa tam resorbentia quam excernentia in intestinorum cavitatem hiantia constringere adeoque obstruere valent, adeoque purgantia esse & evadere possunt §. XXIV.

Acria purgantia esse & evadere possunt.

§. XXVII.

Viscida orificia vasorum in cavitatem intestinorum hiantium, dum illis adhærent, obstruunt. Nunc ea, quæ vasorum tum excretoriorum tum resorbentium in intestinorum tunica interna disseminatorum orificia obstruunt, purgantia esse & evadere possunt §. XXIV. Hinc idem quoque de viscidis valere debet.

Viscida purgantia esse possunt.

§. XXVIII.

Olea expressa, ut oleum lini, amygdalarum &c. sunt viscida, adeoque purgantia esse & evadere possunt §. XXVII. Plerique putant, olea expressa lubricando intestina purgare & hinc etiam sub lubricantium nomine adhiberi solent, ita, ut vel ore assumantur, vel, quod frequentius fieri solet usuque magis est receptum, sub forma clysteris ano injiciantur. Verum enim vero, si verum fieri licet, minime fieri potest, ut olea expressa lubricando intestina purgationem inferant. Cum enim fluida, si per intestinorum cavitatem ad anum usque descendere debent, sæpe quoque, quoniam intestina mox ascendunt mox descendunt, ascendere debeant, per viam vero lubricationem ascensus tantum impediatur, quantum descensus acceleratur, patet, olea expressa non lubricando intestina pur-

Oleosa purgantia esse & evadere possunt.

gationem producere, ad quod accedit, quod fluida, si eorum motus accelerari debet, lubricatione plane non indigeant, cum ipsa sint lubricantia, & sine lubricatione per declivia quoque descendant.

§. XXIX.

Cur parva purgantis dosis adeo copiosam producat humorum evaeuationem.

Ex demonstratis facile nunc reddi potest ratio, cur pauca atque exigua medicamenti purgantis dosis, ut grana sex vel octo resinæ jalappæ, adeo copiosam humorum per alvum excretionem producere possit. Resina enim jalappæ, uti in sequentibus demonstrabitur, serum maxime resolvit & acre reddit, humorumque versus & in intestina affluxum auget eorumque refluxum impedit. Neque, si in largiori copia humores per anum evacuari debent, necesse est, ut permulta vasa resorbentia & excretoria obstruantur, sed ad hoc parva tantum sufficit obstructio, qua pars tantum decima sexta vasorum tum resorbentium tum excretoriorum obstruitur, cum insignis liquidorum quantitas ad intestina deferatur §. XI. Verum quidem est, quod demum intra viginti quatuor horarum spatium sedecim liquidorum libræ ad intestina defluant §. XI, & purgationes intra octo horarum spatium suam plerumque absolvant operationem, quo temporis intervallo vix quinque vel sex fluidorum libræ ad intestina descendunt, quarum pars decima sexta vix tertiam libræ partem constituit, adeo, ut videatur, fieri non posse, ut hac ratione tanta liquidorum copia, quanta intra octo horas a purgante evacuatur, intra idem tempus excernatur, sed, si consideramus, quod purgantia acria adeoque & resina jalappæ vasa tam excretoria quam resorbentia in intestinis superioribus obstruant & ita humorum affluxum versus intestina augeant eorumque refluxum imminuant §. XXI. XXII. XXV, deinde, quod ad crassa descendant intestina & ductus excretorios glandularum magna in copia hirsutarum obstruant atque sic liquorum, qui in his glandulis secernuntur, secretionem maximopere augeant §. XXI. XXV,

XXV, & tandem, quod sola ductus pancreatici obstructio insignem feri adfluxum excitet §. X. XVIII. XXI. satis superque apparet, cur ab exigua medicamenti purgantis dosi & a paucis resinæ jalappæ granis adeo copiosa humorum evacuatio per anum produci possit.

§. XXX.

Cum acria & viscida purgantia esse & evadere possint §. XXVI. XXVII, sequitur, ut medicamenta, quæ vel acria vel viscida seorsim vel conjunctim sunt, purgationem producere possint.

Acria & viscida possunt esse purgantia.

§. XXXI.

Vitii quis me accusare posset, quod in antecedentibus fuerim argumentatus, quod ea medicamenta, quæ alvum reddunt fluidam, purgationem excitent, cum tamen ad purgationem requiratur non alvi excretio solum fluidior, sed frequentior etiam §. I. Verum enim verò notandum est, quod alvi excretio eadem, qua redditur fluidior, ratione efficiatur frequentior, & quod medicamenta, quæ alvi excretionem efficiunt fluidiorem, eandem quoque accelerent; id quod in sequentibus clarius demonstrabitur.

Scholion.

§. XXXII.

Purgantia motum humorum serosorum determinant versus intestina, id quod fit, eorum affluxum augendo & refluxum impediendo, & excernenda reddunt fluidiora §. I. XIII. Si vero excernenda sunt fluidiora, in vno loco nec manent nec magna colliguntur in quantitate, sed quaquaversus, ubicunque us datur accessus, distribuuntur & difflunt, nec tanta vi, quanta excrementa naturalis consistentiæ, cum intestinorum parietibus & inter se sed parum tantum coherent. Cum igitur excernenda fluidiora intestinorum parietibus adhæreant parum nec tanta vi, quanta naturalis consistentiæ excrementa, a causa movente quacunque facilius & celerius quam hæc pro-

Purgantia reddunt alvum frequentem fluiditate, quam excernendis conciliant,

propelli debent. Porro cum excernenda fluidiora cum intestinorum parietibus & inter se parum cohaereant, in omnibus istis regionibus, in quibus intestina descendunt, proprio pondere deorsum ruere, & cum maxima intestinorum pars descendat, maximam suæ viæ partem brevi admodum tempore absolvere debent. Denique cum excrementa fluidiora non in vno loco magna quantitate colligantur sed quaquaversus distribuantur & diffuant, minori tantum copia in intestinorum locis colligi debent adeoque minor tantum eorum copia ab intestinis est propellenda. Cum vero minor excernendorum copia longe facilius & celerius quam major possit propelli & ad minorem excernendorum copiam propellendam minor intestinorum contractio sufficiat, minor tantum intestinorum contractio ad excernenda fluidiora propellenda sufficit contractio, istud vero, quod ab hac intestinorum contractione minori non propellitur, pondere suo inferiorem intestinorum partem premit & ad novam stimulat contractionem, quæ deinde sequenti propellitur momento.

§. XXXIII.

deinde quantitatē fluidorum excernendorum augendo,

Purgantia efficiunt, ut fluida majori quantitate in intestinorum cavo colligantur §. XIII. XIV. XX. Nunc quantitas fluidorum major in intestinis collecta per valvulas conniventes ita retineri nequit, ut excrementa naturalis consistentiæ, nam quicquid de fluidis his majori in copia in intestinorum cavo collectis ultra valvulas eminet, statim defluit, si in loco est declivi, in istis vero locis, ubi intestina ascendunt, brevi tempore major colligitur quantitas, hac intestina valde premuntur & tenduntur & ad maiorem brevi tempore irritantur contractionem. Ergo quantitas fluidorum in intestinorum cavo collectorum major alvum reddit frequentiore, & cum purgantia efficiant, ut fluida majori in copia in intestinorum cavo colligantur, necessario alvinæ excretionis frequentiam producere debent.

§. XXXIV.

§. XXXIV.

Purgantia motum intestinorum peristalticum multiplici modo accelerant atque augent. Cum enim purgantia efficiant, ut fluida majori in copia in intestinorum cavo colligantur §. XIII. XIV. XX, & fluida in intestinis accumulata, tum, si non sub priori intestinorum contractione leni propulsa fuerunt, tum vi copiae suae majoris intestina valde premant, tendant & ad contractionem irritent §. XXXII. XXXIII, intestinorum vero, si irritantur, motus peristalticus acceleretur atque augeatur, sequitur, ut purgantia hac ratione intestinorum motum peristalticum accelerent atque augeant. Deinde purgantia ductus excretorios in intestinorum cavitatem hiantes obstruunt §. XXI. XXV. Si vero ductus excretorii sunt obstructi, fluida per eos transire nequeunt sed in horum partibus accumuluntur, fibrasque nerveas his intertextas distendunt & hac ratione intestinorum irritationem producant. Tandem purgantia, si sunt acria, intestinorum fibras irritant §. XXV, & fluida ipsa, quae in intestinorum cavitatem deferuntur, reddunt acriora §. XXV. Nunc acria stimulant & irritant §. CCCC. P. I. Ergo purgantia acria modo dicto intestina stimulant & irritant, & cum irritatio intestinorum motum eorum peristalticum acceleret atque augeat, patet, quod multiplici ratione purgantia motum intestinorum peristalticum celeriore & vehementiorem reddant. Iam ex principiis notum est physiologicis, quod motus intestinorum peristalticus acceleratus atque auctus alvinam excretionem acceleret atque frequentiore reddat. Ergo purgantia hac quoque ratione, qua motum intestinorum peristalticum accelerant atque augent, secessuum frequentiam majorem producant.

§. XXXV.

Hactenus exposui, quomodo per purgantia humores serosi evacuentur, & cum non hos solum sed bilem etiam tam cysticam quam hepaticam, & atram interdum, eliminent.

Bb

minent

minent §. II, restat adhuc, vt in bilis, quæ ope purgantis fit, evacuationem inquiram. Modus vero, quo purgantia bilem vel hepaticam vel cysticam educunt, ab eo, quo humores serofos eliminant, plane non est diversus. Nam purgantia intestina tam tenuia quam crassa irritant §. XXXIV, adeoque intestinum vel duodenum vel colon seorsim vel conjunctim. Nunc ductus cholidochus cum intestino duodeno & ductu cystico, atque hoc intermedio cum vesicula fellea & præterea etiam cum hac intestinum colon per ligamenta connectitur. Purgantia igitur vesiculam felleam per consensum irritant & hæc irritata sese fortius contrahit bilemque copiosius quam in statu naturali in intestina ejicit.

§. XXXVI.

Continuatio
antecedentis.

Purgantia bilis quoque majorem in intestinorum cavitatem effundunt copiam atque e corpore eliminant, dum ejus secretionem augent. Nam bilis eo majori debet excerni in copia, quo majori in copia fecernitur. Tota igitur res eo redit, vt demonstrarem, bilis secretionem per purgantia augeri, atque hoc ita probo. Bilis est fluidum salino-sulphureum, &, si bilis a sanguine debet fecerni, partes sanguinis salinæ & sulphuræ debent ab aliis coherentibus liberari atque resolvi. Quo magis itaque partes sanguinis salinæ & sulphuræ ab aliis coherentibus liberantur & resolvuntur, eo major bilis copia a sanguine fecernitur. Porro bilis a sanguine majori in copia fecernitur, quo magis ad bilis secretionem est præparatus. Nunc præparatio, qua sanguis in statu naturali ad bilis secretionem redditur aptus, consistit in lymphæ & sero ab eodem separatione, (per princ. physiol.) adeoque ea, quæ lymphæ serique copiam in corpore humano minuunt, massam sanguineam ad bilis secretionem reddunt aptiorem. Denique quæ major bilis copia, modo non sit nimia, excernitur, eo major ejus quantitas fecernitur. Nunc purgantia massam sanguineam lymphæ & sero

fero privant, dum ea e corpore eliminant, deinde sunt salino-sulphurea §. XXV., adeoque partes sanguinis salinas & sulphureas ab aliis cohærentibus liberant atque resolvunt, & tandem ductum cholidochum, vesicam felleam & ob fibrarum connexionem ductum quoque hepaticum & poros bilarios irritando bilis excretionem augent §. XXXV. Ergo purgantia bilis secretionem atque hinc ejus excretionem augere debent.

§. XXXVII.

Hæc omnia, quæ demonstrata sunt de majori bilis excretionem, quam purgantia producant, sunt de bile hepatica & cystica intelligenda. Cum vero purgantia non bilem solum hepaticam & cysticam sed atram etiam evacuent §. II., inquirendum mihi est, quomodo atra quoque bilis per purgantia evacuari possit. Atra bilis vel in viscere hæret vel massæ sanguineæ est commixta. Fac, eam massæ sanguineæ esse commixtam, tunc, si ea a purgantibus sufficienter resolvitur, ad ductus intestinorum excretorios defertur, & hos quidem obstruit, sed, cum obstructio ipsa ductuum excretorios eos eo usque extendet & dilatat, donec aperiantur §. XVIII, sequitur, ut, si impetus ex obstructione ductuum excretorios augeatur, & sufficiens impetus ex vasorum stimulo accedit, ductus excretorii obstructi aperiantur & atra bilis in intestinorum cavitatem propellatur & per anum evacuetur. Ponamus vero, atram bilem visceri cuidam hæere infixam, tunc ea, si a purgantibus sufficienter resolvitur & vasorum fluidorumque impetus a tergo satis augetur, ex viscere eliminari massæque sanguineæ commisceri potest, quo facto sequuntur demonstrata & atra bilis e corpore modo dicto eliminatur.

De excretionem bilis atræ, quæ per purgantia producantur.

§. XXXVIII.

Tum ex demonstratis §. XXXVII, tum ex ipsa bilis atræ natura, qua inter omnes humores evacuandos purgantia

B b 2

maxi-

evacuant' bi-
lem atram.

maximum obtinet visciditatis gradum, patet, non per omnia purgantia bilem evacuari posse atram, sed ad hoc requiri ejusmodi purgantia, quibus magna inest vis resolventi & stimulandi, hoc est, quæ magna gaudent acrimonia. Cum enim bilis atra omnium humorum evacuandorum fit maxime viscidus humor, & si evacuari debet, maxima indigeat resolutione & vasorum stimulatione §. XXXVII, necessario ea purgantia, quæ bilem atram evacuare debent, magna vi resolvente & stimulante, hoc est, acrimonia prædita esse debent.

§. XXXIX.

Quomodo
purgantia
dolorem ex-
citent,

Restat adhuc, ut inquiram, quomodo purgantia excitent dolorem. Hoc sine ex principiis notum suppono pathologicis, quod dolor oriatur, si nervus ultra statum extenditur naturalem. Nunc purgantia quælibet que sint, si agunt, ductus intestinorum excretorios obstruunt §. XXI, hinc liquida per eos transire nequeunt sed in harum partium, e quibus hi prodeunt ductus, accumulatur eorumque motus magis determinatur versus ductuum obstructorum parietes, quo nervi intertexti ultra gradum extendi possunt naturalem adeoque teni dolorem excitare. Quo major vero & pertinacior est ductuum excretoriorum in intestina hiantium obstructio, eo magis partes, e quibus hi ductus prodeunt, & nervi extenduntur eoque major producitur dolor. Deinde purgantia, si sunt acria, acrimonia, quam partim ipsa possident, partim ferosis humoribus conciliant, fibras irritant, majorem harum producant constrictionem earundemque & connexarum fibrarum tensionem, quæ dolorem infert, quin leviter vel graviter erodere & hac ratione dolorem excitare possunt. Tandem purgantia acria intestina irritando, majorem eorum producant contractionem, & hac aer in eorum cavo contentus propellitur, si igitur hic ulterius cedere nequit, id quod fit, si diversi & a se invicem remoti intestinorum tractus spasmò simul afficiuntur vel unus tantum intestinorum crassorum locus spasmò constringitur,

gitur, intestina extendit & hac ratione dolorem producit. Antequam vero hic ab aere intestina extendente oritur dolor vel durante hoc dolore, intestina ~~con~~sa se contrahunt aeremque, quem continent, movent. Nunc vero oriuntur borborygmi, si aer in intestinis ~~con~~sis mo-
vetur. Ergo borborygmi hunc dolorem ab aere intestina expandente oriundum comitari debent. Immo si totus intestinorum tractus spasmō afficitur æquabili, aer in eorum cavo contentus magis resistit, quo magis vero resistit, eo magis in fibras agit nerveas easque adeo tendit, ut dolorem inferat.

§. XL.

Cum dolor eo major oriatur, quo major & pertinacior est vasorum excretoriorum in intestinorum cavitate hanc obstructio §. XXXIX, sequitur, ut, iquo purgans acrius est vel viscidius seorsim vel conjunctim, & fluida excernenda quo acriora sunt vel viscidiora seorsim vel conjunctim, eo vehementior producatur dolor. Quo acrius enim est vel viscidius purgans, eo magis & pertinacius obstruit vasa intestinorum excernentia, quo magis vero & pertinacius hæc sunt obstructa, ad eo majorem debent partes, e quibus prodeunt, & nervi extendi gradum, adeoque eo major debet excitari dolor. Eadem est ratio, cur eo major oriatur dolor, quo excernenda sunt viscidiora vel acriora seorsim vel conjunctim.

De gradu doloris, quem purgantia producant.

§. XLI.

Purgantia agunt obstruendo vasa excretoria & glandulas in intestinis §. XXI. XXV. Si igitur hæc obstructio magna est & pertinax, fluidorum, quæ ob obstructionem transire nequeunt, motus & impetus versus vasorum obstructorum parietes maxime determinatur, & ab hoc fluidorum motu & impetu maxime extenduntur. Nunc fibrarum extensio nimia producit earum debilitatem (per princ. pathol.) Qua de re obstructio vasorum excernentium & glandularum in intestinis, quam purgantia producant, si

Quomodo purgantia hypercatharsin & cruentam evacuationem producant.

B b 3

vehe-

vehemens est & pertinax, magnam glandulis & vasis excernentibus in intestinis inferre valet debilitatem. Nunc fluida semper ad eum majori copia & impetu feruntur locum, in quo adest debilitas seu resistentia imminuta. Qua de re humores etiam serosi majori copia & impetu versus glandulas & vasa excretoria intestinorum ab obstructione per purgantia producta nimis debilitata ruerere atque excerni debent. Pater hinc, quomodo purgantia hypercatharsin seu nimiam purgationem excitare possint. Nam quamdiu durat magna glandularum vasorumque excretoriorum in intestinis debilitas, tamdiu motus quoque fluidorum versus has partes determinatur & copiosior quoque sequitur eorum excretio. Denique hæc vasa excretoria & glandulæ in intestinis ob obstructionem, quæ a purgantibus producitur, ad eum vsque gradum extendi & dilatari possunt, ut sanguinem transmittant, adeoque sanguinea sequatur evacuatio, quamvis hæc etiam a nimia, qua purgantia vasa sanguifera erodunt, acrimonia produci possit.

§. XLII.

Quenam purgantia absque notabili dolore agant.

Ex his facile potest determinari, quamnam purgantia sine notabili agant dolore. Cum enim purgantia vi vehementis suæ visciditatis vel acrimoniæ, qua vel fibras intestinorum erodunt vel vasa eorum excretoria & glandulas pertinaciter obstruunt, dolorem excitent §. XXXIX. XL. XLI, sequitur, ut ea purgantia, quæ leniter tantum obstruendo intestinorum ductus excretorios & glandulas, feruntque leniter resolvendo nec nimis acre reddendo agunt, dolorem vel nullum vel vix notabilem inferant. Nam ab ejusmodi purgantibus intestinorum vasa excretoria & glandulæ quidem obstruuntur, sed ab hac obstructione, quoniam levis est, intestinorum vasa excretoria & glandulæ leviter tantum extenduntur & obstructio facile tollitur, unde dolor exinde vel nullus vel vix notabilis oriri potest.

§. XLIII.

§. XLIII.

Sæpe sanguis congruatus, acria, viscidum pituitosum & purulentum, atra bilis, feces induratae, & alia cruda, quæ a corporis humani viribus subigi & in massam pultiformem mutari nequeunt, naturali alvi excretionem non evacuantur, vel, quia nimis fortiter cum intestinorum parietibus coherent, id quod de acris, viscido pituitoso & purulento & sanguine coagulato valet, vel quia nimio intestina onerant pondere, quod sanguini quoque coagulato & viscido pituitoso accumulato neque minus fecibus collectis competit, vel, quia sunt nimis compacta & dura, qualia sunt feces induratae. Nunc purgantia humorum serosorum motum determinant versus intestina atque efficiunt, ut in intestinorum cavo majori in copia colligantur §. XIII. XIV. XX. Ergo hæc fluida acria diluunt & temperant, ita, ut ab intestinorum parietibus facilius separentur & per anum educantur, viscida itidem ut sanguinea, purulenta, pituitosa, feces viscidas, diluunt & ad evacuationem reddunt aptiora, vias, quæ antea sicca fuerunt, lubricas reddunt, ut facilius per eas transire & eliminari possint, & denique purgantia viscida quæcumque, si sunt salinæ indolis, resolvunt, & efficiunt, ut intestina majori impetu in propellenda agant, quæ omnia in causa sunt, ut ista corpora, quæ sub naturali alvi excretionem non excernuntur, a purgantibus evacuentur.

Cur & quomodo purgantia ea evacuent, quæ naturali alvi excretionem non excernuntur.

§. XLIV.

Purgantia humorum, dum eos per anum evacuant, quantitatem atque vna cum humoribus liquidi nervei quantitatem imminuunt. Verum enim vero quantitate fluidorum & liquidi nervei imminuta debita in copia in vasa influere eaque sufficienter replere nequeunt. Nunc vis vitalis in decenti sanguinis & fluidi nervei influxu, tonus vero vitalis in decenti vasorum tensione, quatenus fit per eorundem repletionem, consistit (per princ. physiol.) Ergo purgantia vim & tonum vitalem imminuere

Quomodo purgantia alvi obstructionem & lassitudinem producant.

ere

ere possunt, & cum a toni & vis vitalis imminutione proficiatur lassitudo, ratio patet, cur post purgantium operationem plerumque lassitudo sequatur. Hæc lassitudo neque minus alvi per aliquot dies obstructio alia quoque ex ratione purgantium usum sequi solet. Cum enim purgantia humores serosos & lymphaticos per anum evacuent, ob quantitatem horum imminutam reliqui humores tardius moventur & spissiores redduntur. Si vero humores reliqui tardius moventur & spissiores sunt redditi, per vasa minora nec debita celeritate moveri nec decenter resolvi possunt. Nunc lymphæ & fluidum nerveum decenter secerni nequeunt, nisi humores debita celeritate per vasa ferantur minora nec decener resolvantur. Ergo liquidi nervei & lymphæ in intestinorum cavitatem secretio imminuitur. Prius producit lassitudinem, posterius vero alvinæ excretionis retardatum successum, & sic simul patet altera ratio alvi obstructæ & lassitudinis purgationem sequentis.

§. XLV.

Quando sequatur post purgationem alvus fluidior.

Quamquam vero plerumque alvi purgationem alvus sequatur obstructa §. XLIV, hoc tamen non semper contingit, sed potius alvus, si ante purgationem ob visciditatem, qua humores gaudent, officio suo minus rite functa fuerit, ita, ut vel per biduum vel triduum manserit clausa, posteaquam per purgationem viscidum resolutum fuit atque evacuatum, in debitum redigitur ordinem, adeo, ut postea naturaliter aperiatur.

§. XLVI.

Quomodo purgantia diarrhoeam sistant.

Experientia docet, quod diarrhoea sæpe salutaris cum effectu per purgantia sistatur. Cum vero purgantia diarrhoeam, ut ita loquar, artificialem producant, non immerito hinc quæstio movetur, quomodo purgantia talem exserere possint effectum. Si igitur hujus phænomeni causam detegere atque evolvere cupimus, necessario nobis istæ sunt attendendæ circumstantiæ, sub quibus a purganti-

gantibus diarrhoea sistitur, atque hoc sine nobis experientia est consulenda. Quod si facimus, docebimur, tunc diarrhoeam a purgantibus compesci, si vel a vasorum excrenentium & glandularum in intestinis debilitate, qua majori in copia humores serosos in intestinorum cavitate immittunt, quam vasa resorbentia revehere valent, vel viscido sive pituitoso sive purulento intestinorum vasa & glandulas obstruente, quod in salivatione puerorum variolis vel morbillis decumbentium, quando salivam deglutiunt viscidam vel materia purulenta retrocedit, fieri solet, vel ab acrimonia intestina constanter irritante, oritur. Nunc purgantia morum fluidorum versus & in intestina determinant atque efficiunt, ut majori in copia in intestinorum cavo colligantur §. XIII. XIV. XX. Ergo ab his fluidis acrimonia partim diluitur, quo ejus efficacia infringitur, partim ab intestinis separatur & evacuat §. XLIII, viscidum vero itidem diluitur, resolvitur & evacuat §. cit., & vascula glandulaeque in intestinis, dum per purgantium usum humido, quod ipsis debilitatem conciliavit, privantur & ad contractionem stimulantur, roborantur, adeoque harum partium debilitas removeretur, quo facto diarrhoea, si ab his orta fuerit causis, ut ab acrimonia vel viscido in intestinis harente vel a vasorum excretoriorum & glandularum debilitate, omnino cessare debet. Denique purgantia eadem, qua alvi obstructionem per aliquot dies producant, ratione §. XLIV, diarrhoeam compescere possunt.

§. XLVII.

Experientia docet, quosdam sensibilioris praesertim naturae, tactu, visu & olfactu medicamenti purgantis purgari. Purgationis ab odore solo productae non pauca prostant in libris exempla, ut in *Histor. Acad. Reg. Paris an 1.* pag. 69. edit. Amstel. ubi refertur exemplum purgationis violentissimae ex odore solo rosarum pallidarum ortae. Conferantur etiam de simili purgatione *Pechlini Exercitat. de purgantibus cap. 10. pag. 115.*, ubi prostant exempla ex

Quidam purgantur tactu, visu & olfactu purgantis.

C S

Carda-

Cardano, Fallopio atque Salmutho petita. Videtis quoque Th. Erastum in *Disput. de Propr. Medic. cap. 60.* Purgationis solo medicamentorum conspectu excitatae exemplum reperitur apud Bartholinum in *Histor. Anat. & Med. Centur. 5. Observ. 64.* adde & illud, quod narrat idem Auctor in *Actis Hafniensibus Vol. 5. observ. 49. pag. 136.* ex observatione Olai Borichii de purgatione forsi a conspectu solo pilularum catharticarum, & conferatur præterea Marcell. Donatus, de *Histor. Med. mirab. Lib. 2. cap. 1. pag. m. 91.* & Pechlinus in *Exercit. de Purgantibus cap. 30. pag. 409.*

§. LXVIII.

De remediis,
quæ externe
applicata
purgant.

Quædam externe corporis humani partibus applicata, vt fel tauri, oleum irinum, oleum colocynthidis, vnguentum Agrippæ, vnguentum de Arthanita &c. purgationem excitant.

§. XLIX.

Ex quonam
fonte defu-
mantur pur-
gantia.

Purgantia omnia æque ac omnia reliqua medicamenta depromuntur ex tribus naturæ regnis vt minerali, vegetabili & animali. Vegetabile autem regnum purgantia maxima in copia exhibet tutiora & vfitiora.

§. L.

De partibus
constitutivis
purgantium
vegetabili-
um.

Omnia purgantia vegetabilia constant ex partibus constitutivis proximis gummosis aut resinosis seorsim vel conjunctim: id quod analysi chemica luculenter demonstrari potest. Plurima purgantia vegetabilia sal quoque quoddam acre volatile continent. Ceterum, quæ de singularis purgantis remedii partibus constitutivis sunt notanda digna, in speciali pertractatione adducam.

§. LI.

Principia
purgantium
sunt subtilia
& volatilia.

Si qua purgantia nimis diu coquuntur, eorum vis purgans vel plane perit vel imminuitur. Sic rhabarbarum vim suam amittit purgantem, si nimis diu coquitur, & idem contingit cum reliquis purgantibus, quin rhabarbarum

rum

rum tostum plane contrarios edit effectus. Porro quædam purgantia, si nimis diu asservantur, vetustate corrumpuntur & vim suam purgantem amittunt. Ex his igitur omnibus hæc prona fuit conclusio, quod principium purgans ejusmodi purgantium, quæ coctione vel diuturna asservatione virtute purgante privantur, subtile debeat esse & volatile.

§. LII.

Ex his, quæ antea demonstravi, facile nunc reddi potest ratio, quod & cur quædam purgantia errhinam & ptarmicam edant virtutem, si quid de eorum substantia nares ferit; id quod jam multi & inter hos præcipue Beatus Wedelius in Amoenitatibus suis *Materiae Medicæ Lib. II. Sect. II. cap. III.* & Schulzius in *Thesibus suis de materia medica* multis in locis annotarunt. Cum enim quædam purgantia sal quoddam acre volatile contineant §. L. LL., quod stimulat & resolvit §. CCCCLXIV. Part. I, hoc naribus attractum mucum resolvit, vasa excretoria stimulat & hoc utroque modo ejus excretionem promovet, neque minus membranæ pituitariæ nervos irritat & hac ratione sternutationem excitare potest, vnde satis superque apparet, quod & cur purgantia quædam errhinam & ptarmicam possint exserere virtutem.

Quædam purgantia sunt ptarmica.

§. LIII.

Vt quis vno intuitu ea comprehendere possit, quæ ad purgantia referuntur, sequentem hic subjungam purgantium tabulam & simul talem eorum addam dosin, qualis in nostris regionibus hominibus adultis porrigi solet, quam quilibet medicus prudens pro regionum; vitæ generis, constitutionis, ætatis, morbi, & idiosyncrasiae diversitate variabit. Sumo vero hic vocabulum purgantia in eodem, in quo in toto hoc capite accepi, significato, nimirum in isto, ut sub iis omnia complectar tam eccoprotica seu laxantia quam drastica. Præterea in sequentibus docebo, quænam purgantia aliis sunt visitatiora, tiora

Conspectus purgantium.

tiora & præstantiora, & quæ de præparatis & medicamentis compositis officinalibus dicam, hæc de iis secundum eorum præscriptum in dispensatorio Regio & Electorali Borussia-Brandenburgico sunt accipienda. Purgantia sunt:

Acaciae flores, qui per se soli purgandi fine non adhiberi, infulis vero & decoctis purgantibus addi solent.

Agaricus officinarum, qui in infuso, a drachma vna ad vnciam vsque dimidiam pro dosi adhiberi solet.

Agarici extractum resinofum, cuius dosis a scrupulo dimidio vsque ad vnum extenditur.

Agaricus trochiscatus recens, qui ad drachmam vnam & duas pro dosi propinari potest.

Aloe, quæ a granis sex vsque ad scrupulum vnum pro dosi datur, sed præstat semper eam ad pauciora grana quam largiori exhibere dosi.

Aloes succotrinae extractum, quod pro dosi ad scrupulum integrum dari potest.

Anima rhabarbari seu tinctura rhabarbari aquosa, quæ datur a drachmis duabus vsque ad vnciam dimidiam pro dosi.

Aurum fulminans, quod pro dosi infantibus a grano dimidio vsque ad integrum & dimidium, adultis vero a granis duobus vsque ad octo exhibetur.

Arthanitæ seu cyclaminis radix, quæ tanquam noxia plane non adhibetur, unguentum vero de arthanitæ externe vsurpari solet.

Bryonia, quæ in substantia ad drachmas duas, in infuso ad vncias duas pro dosi præscribitur. *Ejus succus* datur pro dosi ad vnciam integram.

Carthami seu Cnici semina, quæ ad drachmas duas in emulsione pro dosi adhiberi solent.

Cassia, cuius pulpa, quæ *cassia extracta* quoque vocatur, ab vncia vna ad duas in aqua soluta pro dosi porrigitur.

Cassia

Cassia pro clysteribus, quæ pro dosi ab vncia dimidia vsque ad duas exhiberi potest.

Centaurii minoris sumitates, de quibus valent dicta de floribus acaciæ.

Centaurii minoris extractum, quod a scrupulo vsque ad drachmam dimidiam & integram datum laxat.

Coccognidion seu coccognidii grana, quæ ob vehementem vim drasticam plane adhiberi non solent.

Colocynthis, cujus pulpa interne per se non adhiberi, sed cum gummi tragacantha in trochiscos, qui sub nomine *Trochiscorum alhandal* noti sunt, redacta a granis quatuor vsque ad octo aliis purgantibus stimuli causa additur.

Colocynthidis extractum, quod, si resinosum est, drasticum est & minus vsui interno aptum, si vero aquosum est, a granis quatuor vsque ad octo pro dosi dari potest.

Cortex viridis seminis ricini sub ejusdem cortice colorato latitans, qui rarissime adhibetur.

Cortex viridis sambuci, qui drasticum est purgans.

Cremor tartari
Crystalli tartari) quæ purgandi fine non sunt in vsu, sed potius tanquam digestiva purgantibus adduntur & præmittuntur.

Cumumis asininus seu agrestis, qui scopo purgandi in substantia adhiberi non solet, ejus vero succus inspissatus, qui dicitur *Elatarium*, pro dosi a granis tribus vsque ad scrupulum dimidium datur.

Cuscuta, de quo valent dicta de floribus acaciæ.

Cyclaminis radix, quæ tanquam noxia vsu excidit.

Decocta ex herbis, floribus & radicibus emollientibus seu relaxantibus, quæ sub forma clysteris applicantur.

Diacydonium laxativum seu zia' appinum, cujus drachma integra secundum præscriptum in Dispensatorio

Argentoratensi tria resinae jalappæ grana continet.

Diagrydium sulphuratum seu scammonium sulphuratum, quod pro dosi ab aliis a granis septem vsque ad quindecim, ab aliis vero a granis duobus vsque ad sex tantum adhiberi solet.

Ebuli radix, quæ non est in usu.

Elaterium, cujus dosi iam indicata est sub titulo de cucumere asinino.

Electuarium benedictæ laxativæ,

- - - *diacatholicum*

- - - *diaphoenicon*

- - - *de prunis lenitivum*

- - - *diassennæ*

- - - *hieræ picræ simplicis*

- - - *hieræ cum agarico*

- - - *hieræ diacolocynthidos*

- - - *lenitivum Florenzolæ*

- - - *lenitivum de Manna*

- - - *de psyllio Mantagnanæ*

- - - *rosarum Mesues*

- - - *de succo rosarum*

- - - *tamarindinatum*, quod ad unciam dimidiam vel drachmas quinque interne exhiberi potest.

Elixir aperitivum, quod ad drachmam dimidiam offerri potest, donec alvus satis fluat.

Elixir purgans, quod ad drachmam dimidiam, brevibus intervallis eandem repetendo dosin, donec satis operetur, exhiberi potest.

Elleborus niger, cujus fibræ in infuso & decocto ad drachmas duas, immo unciam dimidiam præscribi solent.

Ellebori nigri extractum, quod a granis quinque vsque ad scrupulum dimidium pro dosi ordinatur.

Essentia aloetica, quæ ingrata est & nauseosa.

quæ omnia vel raro vel plane non hodie interne adhiberi, interdum tamen ad clysteres ab uncia dimidia vsque ad integram & duas præscribi solent.

Essen-

- Essentia jalappæ*, cujus, si ex resina est parata, dosis est drachma vna pro homine robusto.
- - *rhabarbari*, quæ improprie sic vocatur & pro dosi a drachmis duabus vsque ad vnciam dimidiam præscribi potest.
- - *scammonæi*, cujus dosis est drachma vna.
- Epithimum*, de quo valent dicta de floribus acaciæ.
- Esula*, quæ tanquam noxia rejicitur.
- Euphorbium*, quod interno vsui non est aptum.
- Extractum agarici*, cujus dosis scrupulus vnus.
- - *aloes soccotrinae*, cujus dosis est scrupulus vnus, sed præstat, id in minori adhibere dosi.
- - *catholicum*, quod a scrupulo dimidio vsque ad drachmam dimidiam pro dosi exhiberi potest.
- - *cholagogum*, quod a granis quindecim vsque ad tringinta pro dosi præscribitur.
- - *colocynthidis*, quod vix solum datur sed stimuli loco aliis purgantibus additur a granis duobus vsque ad octo.
- - *diacarthami compositum*, cujus dosis est drachma dimidia, immo integra.
- - *hellebori nigri*, quod a granis quinque ad scrupulum datur.
- - *marocostinum*, quod a scrupulo dimidio vsque ad drachmam dimidiam & scrupulos duos exhiberi solet.
- - *panchymagogum Crollii*, quod pro dosi ad scrupulum dimidium, immo integrum dari potest.
- - *pilularum aurearum*, cujus dosis est scrupulus vnus & ad duos vsque extendi potest.
- - *pilularum cochiarum*, quod ad scrupulum vnum exhiberi solet.

Extractum rhubarbari aquosum, quod a drachma dimidia usque ad integram præscribi debet.

- - *fennæ foliorum*, de quo dantur grana quindecim, triginta & amplius.

- - *solutivum*, quod a scrupulo vno usque ad drachmam dimidiam exhibetur pro dosi.

<i>Flores acaciae seu pruni silvestris</i>	} qui recentes vi majori purgante gaudent quam sicci & per se soli raro vel plane non adhiberi sed ad infusa tantum & decocta purgantia præscribi solent.
- - <i>jaceae seu violae tricoloris</i>	
- - <i>liliorum convallium</i>	
- - <i>perficorum</i>	
- - <i>violarum</i>	

Frangula, cujus cortex interior ob vehementem, quam possidet, vim drasticam interne raro vel plane non usurpari solet.

Fumariae summitates, de quibus valent dicta de floribus.

Gialappae radix, quæ in pulvere ad scrupulum integrum, drachmam dimidiam & in paulo magis robustioribus ad scrupulos duos pro dosi propinatur.

Gialappae resina, quæ ordinarie ad grana sex, octo, & robustioribus ad scrupulum dimidium, quin grana quindecim præscribitur.

Gratiolae herba, cujus dosis in infuso est uncia dimidia.

Gummi gutta, quod, si pro dosi ad grana tria vel octo datur, copiose sursum deorsumque evacuat.

Helleborus niger, de quo jam dictum fuit.

Hermoadactylus, qui ad drachmam vnam vel duas est propinandus, si alvum laxare debet, quoniam vero nimia doseos mole molestiam creat, raro in pulvere adhibetur, & in infuso & decocto in largiori recipitur dosi.

Ialappa, de qua jam dictum.

Iris

Iris nostras coerulea, radix, quæ infantibus ad grana duo vel quatuor, adultis vero ad drachmam vnam datur.

Iridis nostratis succus, qui datur pro dosi ad drachmam vnam vel duas.

Irinum oleum, quod in clysteribus ad vnciam vnam adhiberi solet.

Lapis Armenus) qui olim ad scrupulum vnum vel drachmam dimidiam adhibiti fuerunt, hodie
Lapis Lazuli) vero non amplius in usu sunt.

Laurcola seu Mezereum, quod ob vim, quam possidet, causticam vehementem non vsurpatur.

Manna, quæ pro dosi ad vnciam vnam vel duas soluta exhibetur.

Magnesia alba, quæ a drachma vna vsque ad vnciam dimidiam pro dosi dari potest.

Matalista, quæ raro præscribi solet.

Mechoacanna radix, quæ, si sub forma pulveris alvum purgare debet, ad drachmas duas immo vnciam dimidiam est propinanda, quoniam vero nimia doseos suæ mole molestiam creat, in hac forma non vsurpatur, sed sub infusi vel decocti forma, sub qua si exhibetur, in largiori potest vsurpari dosi vt ad vnciam integram.

Mercurialia nonnulla, inprimis *mercurius dulcis*, quæ per se quidem non purgant, nisi cum purgantibus commixta dentur vel causa quædam præternaturalis eorum motum determinans versus intestina adsit.

Mezereum, de quo jam dictum.

Morsuli de jalappa, qui pro dosi ad drachmas tres vel vnciam dimidiam propinantur.

Morsuli purgantes, quorum dosi est vncia dimidia.

- - de *rhabarbaro*, qui ad drachmas sex immo vnciam integram pro dosi præberi possunt.

Myrobalanorum quinque species vt *citrinus*, *chebulus*, *belliricus*,

D d

embli-

emblicus, & indus, quæ in infuso & decocto ad vnciam vnam vel integram & dimidiam sed raro præscribi solent.

<i>Olea expressa non acris ut</i>	}	quæ interne ad vnciam dimidiam, immo integram, & amplius adhiberi, externe vero, si sub clysteris forma applicantur, in longe largiori dosi, ut ad vncias tres vel quatuor, vsurpari possunt.
<i>Oleum amygdalarum dulcium</i>		
<i>Oleum chamomillae coctum</i>		
<i>Oleum olivarum</i>		
<i>Oleum lini</i>		

Passulae rhabarbarinae, quæ ad vnciam vnam & aliquot pro dosi propinantur.

Passulae laxativæ, quæ præbentur ad duo vel tria cochlearia, quibus nondum satisficientibus pergitur assumendo, donec effectum optatum exserant.

Persicorum flores, de quibus jam dictum.

Pilulae de agarico, quarum dosis est drachma dimidia vel integra, sed minus sunt vsitatae.

- - - *de succino Cratonis*, quarum dosis est scrupulus vel drachma dimidia

- - - *de ammoniaco*, quarum dosis est scrupulus vnus.

- - - *de aloe lota*

- - - *de aloe & mastiche*) quarum dosis est scrupulus vnus.

- - - *de aloe rosata*

- - - *aperientes stahlii*, quæ pro dosi ad grana tria propinari solent

- - - *aureae*, cujus dosis est scrupulus vnus vel drachma dimidia.

- - - *catarrhales*

- - - *cephalicae*

- - - *cochiae Rhafts*

- - - *gummosae evacuantes Sylvii*

- - - *hierae cum agarico*

- - - *marocostinae*

- - - *mercuriales*

- - - *de tartaro Quercetani*

quarum dosis est scrupulus vnus vel drachma dimidia.

Polydo-

Polypodium, quod in infuso & decocto ad vnciam vnam vel aliquot adhibetur.

Prana.

Psyllii semen.

Pulvis comitis de Warwick alias *Cornachini*, qui pro dosi ad drachmam dimidiam vel scrupulos duos datur.

Pulpa cassiae

- - *passularum*

- - *prunorum*

- - *tamarindorum*

} quæ a drachmis sex vsque ad vnciam vnam, quin aliquot pro dosi exhiberi & in aqua solvi solent.

Resina jalappae, de qua iam dictum.

Resina praeparata Stahlæ, quæ pro dosi ad grana duodecim, vel quindecim datur.

Resina scammonæi, quæ ad grana sex vel decem pro dosi præberi solet.

Rhabarbarum verum, quod in pulvere a drachma dimidia ad integram vsque, in infuso ad drachmas duas vel vnciam dimidiam adhiheri potest.

Rhabarbari extractum, cujus dosis est drachma dimidia vel integra.

Rhabarbari tinctura aquosa, quæ etiam *anima rhabarbari* dicitur, & adhibetur pro dosi ad drachmas duas & amplius.

Rhabarbarum Monachorum, quod raro vel plane non in pulvere ob nimiam doseos, in qua est sumenda, molem adhibetur.

Ricini Americani semina, quæ etiam *grana tiglia* seu *tilli* vocantur & interno vsui minus apta sunt & congrua ob deleteriam, quam possident, vim drastiam.

Ricini medii semina, quæ in emulsione pro dosi ad grana sex, sed raro, dantur.

Ricini minimi seu *lathyr. minoris semina*, quæ in emulsione ad drachmam dimidiam, sed raro, exhiberi solent.

Salia media, de quibus notandum est, quod ea etiam, quæ alias purgandi fine adhiberi non solent, qualia sunt tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, sal commune, nitrum, borax, sal ammoniacum, terra foliata tartari, tartarus tartarifatus, &c. laxantia evadant, si in largiori exhibentur dosi. Quæ vero purgandi scopo frequentius adhiberi solent, sunt

<i>Sal Anglicanum seu Ebshamense seu Ebsoniense</i>	} quæ ab vncia dimidia ad integram in aqua soluta exhiberi solent.
<i>Sal Carolinense</i>	
<i>Sal Egranum</i>	
<i>Sal Sedlicense</i>	
<i>Sal Seidschützense</i>	

Sambuci cortex medius, qui rusticæ genti tanquam domesticum remedium purgans in usu est.

Sapo Venetus, qui in clystere pro dosi adhibetur a drachmis duabus vsque ad vnciam dimidiam & amplius.

Sennæ folia, quæ in infuso ad drachmas duas vel vnciam dimidiam pro dosi præbentur.

Soldanella, cujus dosis est in infuso vel decocto vncia dimidia vel integra.

Scammoneum,

Scammoneum sulphuratum seu diagrydium sulphuratum, de quo jam dictum.

Scammonei resina, de qua ratione doseos jam mentio fuit facta.

Sulphur antimonii auratum ultimæ præcipitationis, quod pro dosi ad grana sex vel septem datur.

Syrupus de cichoreo cum rhabarbaro, qui ab vncia dimidia vsque ad duas adultis pro dosi datur.

Syrupus domesticus seu de rhamno cathartico seu de spina insectoria, de quo valent dicta de præcedente syrupo ratione doseos.

Syrupus lenitivus de tribus, qui raro adhibetur.

Syrn-

Syrupus de manna solutivus, qui ab vncia dimidia vsque ad duas præbetur.

Syrupus passularum laxativus, de quo dari potest vncia vna ad duas.

Syrupus rosarum solutivus, qui ad vnciam vnam vel duas exhibetur.

Tamarindi, qui ab vncia vna ad duas vel plures in infuso adhiberi solent.

Tamarindorum pulpa, de qua jam mentio ratione doseos fuit facta.

Turbith seu turpethum vegetabile, quod per se solum in substantia non vsurpari sed inter infusa purgantia recipi solet.

- - *Resina*, quæ datur pro dosi ad scrupulum dimidium.

- - *Extractum vinosum*, quod a granis quindecim vsque ad scrupulum vnum præberi solet.

§. LIV.

Rationem, cur hanc purgantium tabulam hic appo- Num medi-
fuerim, jam indicavi paragrapho præcedente. Cum vero co cognitio
nonnulli medicamentorum multitudinem medico scitu medicamen-
minus vilem & necessariam eique paucorum tantum medi- torum mul-
camentorum cognitioni acquirendæ studendum esse eam- torum utilis
que sufficere existiment, meam hac de re explicabo senten- fit & neces-
tiam, ne sine ratione & necessitate medicamentorum saria nec ne?
multitudinem & farraginem jam satis accumulata[m] au-
gere ignaris videar, dum multa in paragrapho præceden-
te allegaverim purgantia. Notandum itaque est, medi-
cum eo esse perfectiorem, quo plurium medicamento-
rum quoad vires & genuinum adhibendi modum cogni-
tione est instructus quoque hæc est perfectior. Ponamus
vero, medicum quendam multorum medicamentorum
cognitione sed tali gaudere, vt bona a malis, vtilia ab in-
utilibus, & tuta & secuta a minus securis & minus tutis discer-
nere nequeat eorumque modum adhibendi & vires non satis
cognitas habeat & perspectas, alium contra paucorum sed se-
lecto-

lectorum, vſitatorum tutorum & ſecurorum ſcientia eorumque vires & legitimum applicandi modum noſſe, tunc facile eſt perſpectu, hunc longe majori quam illum in arte exercenda medica uſurum eſſe felicitate, atque hanc veritatem omnibus iis, qui felicem in artis medicæ exercitio ſibi exoptant & acquirere cupiunt ſucceſſum, in ſcriptis ſuis ſerio inculcavit Præceptor meus olim bene de me meritus, *illuſtris b. m. Hoffmannus.*

§. LV.

Quænam purgantia aliis ſint tutiora ſecuriora, præſtantiora & vſitatoriora.

Ex medicamentis purgantibus ſimplicibus eorumque preparatis tutiora, ſecuriora, vſitatoriora & præſtantiora ſunt ſequentia, nimirum

- I) *Rhabbarum verum*, quod ſub forma vel *pulveris* vel *pilularum*, quo in caſu poſteriori vel *rhabbarum* in ſubſtantia cum aliis convenientibus ingredientibus mixtum in pilularem redigi poteſt formam vel ex ejus extracto pilulæ formari poſſunt, vel *elixirii* ſolvendo ejus extractum in liquore terræ foliatæ tartari vel *potionis per infuſionem parandæ* ſeu *tincturæ aquoſæ* pulverem ſcilicet rhabbari cum ſale tartari vel terra foliata tartari mixtum cum aquæ quantitate ſufficiente affuſa leni exponendo digeſtioni, commode exhibere & præterea ad *infuſa laxantia* recipi poteſt.
- II) *Manna electa*, quæ ſub forma potionis, ſolvendo illam cum cremore tartari vel ſale medio in aqua, commode adhibetur.
- III) *Folia ſennæ*, quibus vel ſolis, vel, quod melius eſt & frequentius fieri ſolet, *una cum manna & rhabbaro* aqua calida affundenda eſt, quæ deinde poſt lenem peractam digeſtionem ad alvum laxandam eſt bibenda.
- IV.) *Radix jalappæ*, quæ in forma pulveris, pilularum vel

vel essentia solvendo eam cum aliis idoneis in spiritu vini rectificatissimo exhiberi potest.

V) *Resina jalappae*, quæ cum aliis convenientibus & aptis ingredientibus mixta in forma pulveris, pilularum, emulsionis & essentia commode propinari aliisque purgantibus stimuli causa admisceri potest.

VI) *Magnesia alba*, quæ in forma vel emulsionis vel pulveris seorsim vel, quod melius est & usu magis receptum, cum rhabarbaro conjuncti in commode datur.

VII) *Salia media, speciatim*

Sal Anglicanum,

Sedlicense,

Carolinese,

Egranum

} quæ ad unciam unam in aqua soluta exhibentur.

VIII) *Tamarindi*, qui interne in infuso tantum exhibentur.

IX) *Agaricus trochiscatus*, qui ad infusa laxantia recipi solet.

X) *Aloe*, quæ commode sub pilulari exhibetur forma.

XI) *Sulphur antimonii auratum ultimæ præcipitationis*, quod in pulvere vel pilulari forma exhiberi potest, sed id habet incommodi, quod prima vice datum præter effectum laxantem nonnunquam vomitorium exserat.

XII) *Diagrydium seu scamnoneum sulphuratum*, quod tam in pulveris quam pilularum forma aliaque exhiberi potest.

§. LVI.

Cui scripta Viri de praxi medica optime meriti, illustris b. m. Hoffmanni practica evolvere atque perlegere placet, deprehendet, indicata §. LV purgantia huic experientissimo medico maxime in usu fuisse, imprimis

De purgantibus selectis, quibus B. Hoffmannus usus fuit.

vero

vero rhabarbarum verum, magnesiā albam, mannam, folia fennae, agaricum trochiscatum, & salia media. Formam, in qua hic modo laudatus Vir hæc adhibebat medicamenta, in sequentibus adducam, obiter tantum hic monens, quod ex agarico trochiscato, foliis fennae, rhabarbaro electo, summitatibus centaurei minoris, herba epithymi infusum vinosum componere, & his speciebus pro indicationum & circumstantiarum ratione alia adhuc ingredientia ut radicem pimpinellæ, Zedoariæ, fibras hellebori nigri, cardamomum minus, caryophyllos, cortices pomorum aurantiorum, sal vel cremorem tartari, limaturam martis, passulas & alia addere solet.

§. LVII.

De extractis & pilulis vfitatioribus & præstantioribus.

Extractorum §. LIII. allegatorum vfitatiora & præstantiora sunt *extractum rhabarbari* & *panchymagogum Crollii*, quibus etiam *extractum marocostinum* bonitate succedit & adungi potest. Inter pilulas *pilulae Beccherianae*, *Hoffmannianae*, *de succino Cratonis*, & *Marocostinae*, imprimis laudantur & in usu sunt. Ex Syrupis §. LIII. ille *de cichorea cum rhabarbaro* & post hunc iste *de manna* quoque maxime vsurpari solet.

§. LVIII.

Olea expressa non acrisunt eccoprotica seu lenientia.

Ad eccoprotica seu lenientia sive laxantia pertinent olea expressa non acris, ut oleum lini, amygdalarum, olivarum, chamomillæ &c. Hæc sat magna sunt prædita visciditate atque ob hanc causam vix est probabile, quod sola sibi que relicta per vasa subtilissima resorbentia in massam penetrare possint sanguineam. Non quidem simpliciter nego, ea in vascula minima recipi & ad sanguinem deferri posse, sed hoc tantum assero, quod ad massam sanguineam per vascula resorbentia penetrare nequeant, nisi a bile fuerint soluta atque in saponem naturalem mutata & deinde a lympa vel soluta vel saltim diluta. Verum enim vero, quemadmodum aliæ saponæe partes massæ sanguinæ nullam producant purgationem,

tionem, sic etiam eandem partes oleorum expresso-
in sanguinem delata & saponaceam naturam adepta
excitare nequeunt. Quam ob rem nullus alius modus,
quo olea expressa purgant, superest, quam hic, quod
tanquam sulphurea leviora naturali intestinorum muco
adhæreant atque hac adhæsione orificia vasorum tum ex-
cernentium tum revehentium & glandularum leniter ob-
struant §. XXI. XXII. XXIII. XXIV. XXXVII.
XXVIII. Sic enim humorum affluxus versus inte-
stina augetur eorumque refluxus imminuitur atque
hac ratione producitur purgatio §. XIII. Cum vero
vasorum tum excernentium tum revehentium & glan-
dularum intestinalium obstructio, quam horum oleo-
rum adhæsio producit, non magna sit, facile tolli-
tur; nam eorum adhæsio ad ductus intestinorum excreto-
rios ab erumpentibus liquoribus facile superatur eorum-
que partes adhærentes vasorum resorbentium orificiis ea-
que obstruentes a lymphâ biliosis partibus commixta adeo-
que saponacea reddita mox absterguntur, adeoque hac
ratione circulus humorum ex intestinis in massam sangui-
neam atque ex hac in intestina antea ab oleis perturbatus in
naturalem redigitur ordinem & purgatio producta cessat.

§. LIX.

Quod ad horum oleorum dosin attinet, hujus ratio-
ne vix in excessu peccari potest. Nam fac, illa in magna
exhiberi quantitate, tunc, cum agant vasa intestinorum
excretoria & revehentia obstruendo §. LVIII, illud, quod
abundat, obstruere nec obstructionem præsentem gravio-
rem reddere potest; nam ista horum oleorum partes,
quæ cum intestinorum muco ob alias iam adhærentes par-
tes ad contactum proximum pervenire nequeunt, brevi
tempore ad anum descendunt. Quoniam vero faucibus
& oesophago adhærendo facile nauseam & vomitum
creant, inprimis, si largiori in dosi exhibentur, vel raro
vel plane non in largiori dosi interne vsurpantur purgan-
di scopo, vel, si interne adhibentur, nec in magna

De usu &
dosi oleo-
rum expres-
sorum.

E c

quan-

quantitate nec laxandi sed potius spasmos & dolores fedandi sine §. CCCCLXXXIV. CCCCLXXXVI. ad vnciam dimidiam vel integram porrigi solent. Frequentius vero sub clysteris forma ano injici solent in iis casibus, in quibus vehementes spasmi & dolores in abdomine saeviunt vel alvus a spasmodica intestinorum contractione pertinaciter est obstructa, & profecto egregium & maxime salutarem in ejusmodi casibus exserunt effectum: id quod experientia & observationes medicorum jam dudum confirmarunt.

§. LX.

Quænam porro referantur ad eccoprotica a Boerhavio.

Porro ad eccoprotica seu lenientia sive laxantia referuntur a celeberrimo Boerhavio in *Tractatu de viribus medicamentorum edit. Parisi. p. 238.*

- 1) butyrum
- 2) lactis cremor recens
- 3) juscula pingua ex animalibus parata
- 4) medulla & medullosae partes animantium
- 5) pinguedines omnes recentes
- 6) bilis
- 7) fructus omnes blandi maturi & pingues
- 8) omnia farinacea, quae viscosa sunt,
- 9) omnia decocta emollientia, qualia sunt decocta malvae, altheae, parietariae, hordei, avenae &c.
- 10) Saponacea vegetabilia, ut a) manna b) cassia c) mel d) saccharum e) syrups ex his quatuor praecedentibus aliisque vegetabilium succis confecti f) mulsam, quod etiam hydromeli seu melicera-tum dicitur nec aliud est quam mel aqua coctum & solutum.

11) Saponem artificiales.

Ad secundam eccoproticorum classem Boerhavius refert omnia ea, quae feces nimis cohaerentes diluendo movent, qualia sunt

1) aqua communis, si hoc cum regimine poterit, ut ad intestina abeat,

2) aquae

- 2) aquae minerales
- 3) lac ejusque serum.
- 4) lac ebutyratum
- 5) juscula ex partibus animalium parata.
- 6) omnia composita ex praecedentibus.

Boerhavi tertia eccoproticorum classis ea, quæ feces intestina leviter stimulando expellunt absque reliqui corporis turbatione atque ad hæc ab eo referuntur.

- 1) succi acres animalium, ut a) urina b) bilis c) lac d) serum lactis e) lac acidum f) caseus recens g) coagulum lactis
- 2) partes solidæ animantium, quatenus salia decenter evoluta & prædominantia continent.
- 3) animalcula quaedam integra eaque cruda devorata, uti sunt ostreae vel aliquot piseiculi spiculis armati
- 4) animalium succi carnes pinguedines ova & cetera cuncta, si muria seu sale marino sunt condita.

Ex vegetabilibus

- 5) fructus omnes horaei crudi maturi acres acerbi acidi dulces, ut poma, pyra &c.
- 6) horum fructuum succi expressi sive crudi sive in syrupum redacti.
- 7) Flores plantarum nonnullarum, ut violæ, rosæ pallidæ sive subrubræ, flores persicorum.
- 8) Saponis nativi, ut 1) mel 2) saccharum 3) manna
4) sapae seu spissamenta ex succis maturis coctis
5) succi fructuum maturorum recenter expressi ut cassiae, tamarindorum.
- 9) aloe
- 10) gummata aromatica acria ut gummi ammoniacum, bdellium sagapenum, opoponax, myrrha & id genus alia.
- 11) salia vegetabilium tam nativa quam artificialia.
- 12) salia fossilia nativa.
- 13) Saponis omnes artificiales & naturales.

§. LXI.

Quænam
purgantia re-
ferantur a
Boerhavio
ad phlegma-
goga.

Sub Boerhavii prima phlegmagogorum classe continentur ea, quæ pituitam diluendo educunt vt

- 1) aqua simplex calide epota, ita, vt motus ejus determinetur versus intestina.
- 2) aqua cum saponaceis, vt aqua mulsa fervida epota cum ante dicto regimine, aqua cum cassia & manna permixta, vt & cum sapone Veneto, Philosophorum, atque animalium naturali, i. e. bile.
- 3) gummata saponacea, vt aloe, gummi ammoniacum, asa foetida, bdellium, galbanum, myrrha, opopanax, sagapenum, terebinthina nativa &c.
- 4) aqua calida cum omnibus salibus vegetabilibus, exceptis acidis,
- 5) quaecunque continentur in secunda & tertia horum medicamentorum classe.

Sub Boerhavii secunda phlegmagogorum classe comprehenduntur ea, quæ operari putat, intestinorum fibras vehementer stimulando, quarum actione aucta pituita pressa & contrita resolveretur & resoluta expelleretur. Talia esse putat.

- 1) omnia acria viscida nec nimis volatilia, in classe præcedenti recensita.
- 2) oxymel, quo nihil melius ad pituitam solvendam esse asserit.
- 3) Elixir proprietatis, si addito melle inspissetur.
- 4) Tinctura acetosa cum aromatibus acerrimis
- 5) hiera picra Galeni
- 6) omnia gummi purgantia numero tertio classis primæ enumerata
- 7) mercurialia lenia, imprimis mercurius dulcis,
- 8) emetica & vehementer stimulantia minori aosi sumta.

Reliqua phlegmagoga, quæ putat Boerhavius stimulando fibras ope cujusdam acris volatilis maxime stimulantis substantiæ a partibus viscosis irretita & coercita, sunt

9) agaricus

10) se-

- 10) semina carthami
- 11) colocynthidis pupa
- 12) euphorbium
- 13) hermodactylus
- 14) jalappa
- 15) mechoacanna
- 16) myroalani
- 17) gummi gutta
- 18) turbiti vegetabile
- 19) bryonia

§. LXII.

Celeberrimus Boerhave duas constituit cholagogorum Quenam
 classes, quarum prior illa complectitur purgantia, quæ purgantia
 sanguinem hepaticum attenuando secretionem bilis vberior Boerhavo
 orem promouent, posterior vero illa continet, quæ dia- habeantur
 phragma & abdomen violenter concutiendo bilem ex he pro chola-
 pate & vesica fellea in intestina derivant. Ad priorem clas- gogis.
 sem refert.

- 1) omnia saponacea naturalia ut succos cunctorum fructuum horaeorum acido dulcium & maturorum e. g. uvarum, cerasorum, mororum, baccarum sambuci &c. rubi idaei & vulgaris, pomorum, pyrorum &c. Porro huc ab eo referuntur
- 2) succi plantarum aliquot manifeste saponacearum ut succus lychnidis saponariae dicta, cassia, manna, mel, saccharum, ramarinai, succus rosarum pallidarum, aloë, scammonium, myroalani et rhabarbarum,
- 3) Saponacea artificialia
- 4) elixir proprietatis &
- 5) Syrupi omnes moderate aromatici, ut de artemisia Fernelii botryos quinque radicum aperientium, cichorei simplicis & cum senna, violarum &c.

E e 3

Poste-

Posteriori classi accenset omnia emetica validiora ut asari folia & antimonialia & mercurialia emetica.

§. LXIII.

Quaenam a Boerhaviō hydragogis accensantur.

Hydragogorum tres statuit Boerhavius classes, quarum prima continet ea, quæ feri secretionem promovent glandulas intestinales stimulando, secunda ea complectitur, quæ feri secretionem augent sanguinem in partes rubras dissolvendo eundemque ita solutum velocius movendo, quo majori in copia ad intestinorum glandulas secretorias perveniat, & tertia ea includit, quæ utroque modo simul agunt. Ad priorem classem ab eo referuntur

- 1) mechoacannae radix
- 2) jalappa
- 3) ebulus seu sambucus humilis
- 4) rhamnus catharticus vel spina cervina sine insectoria
- 5) soldanella minor
- 6) gratiola
- 7) iris palustris seu nostras
- 8) esula
- 9) gummi gutta
- 10) elaterium
- 11) mercurius dulcis
- 12) mercurius praecipitatus albus
- 13) mercurius praecipitatus ruber
- 14) mercurius praecipitatus flavus
- 15) mercurius praecipitatus viridis
- 16) metallorum crystalli ut vitriolum lunae, vitriolum veneris, vitriolum martis,
- 17) scobs veneris.
- 18) vitriolum commune

§. LXIV.

Scholion.

Eorum in gratiam, qui Boerhaviī placita sequuntur vel scire cupiunt, quaenam purgantia ad hydrogoga, phlegmagoga vel chologoga referantur, hæc a §. LX. usque ad §. LXIII. apposui, neque, uti unusquisque facile ex ante

ante dictis perspicere potest, Boerhavi sententia in omnibus ejus assertis subscribo, sed potius multum ab ea recedo. Nunc restat, ut pauca adhuc de purgantium usu dicam.

§. LXV.

Nunquam medicus purgans exhibere debet, nisi ratio Quando purgantia adhibenda sint. adsit sufficiens, quae illud suadet. Liquec hinc, quam pessime n, qui hominibus sanis purgantia exhibent copiosam humorum evacuationem producentia, eorum sanitati consulant. Si enim homo est sanus, fluida in ejus corpore in decenti adsunt proportione, purgante vero humores magna in copia e corpore eliminantur, decens fluidorum proportio aufertur & corpus sanum redditur morbosum. Saepe occurrunt exempla, ubi ex consuetudine, ut sibi a morbis praecaveant, corpus expurgant, sed hac ratione, dum alium evitare volunt morbum, in alium longe difficiliorem incurrunt. Longe vero pejus est, si ejusmodi subjectum, cujus corpus feri defectu laborat, purgantia adsumit, cum hic feri defectus augeatur & status mediocris in pessimum commutetur.

§. LXVI.

Si indicatio requirit, ut medicus praescribat purgantia, semper tutiora, securiora & praestantiora adhibere Mediis qualia usurpare debeat purgantia. eaque minus tutis & securis anteponere debet. Prudentis enim est, tutiora & securiora media praeferre minus tutis & securis.

§. LXVII.

Purgantia, fortiora praesertim, praeter effectum laxantem alios quoque effectus ut spasmodicas partium contractiones efficiunt atque inflammationes humorum & sanguinis nimiam commotionem atque exastuationem, haemorrhoidum & mensium fluxum excitare possunt, eaque omnia eo facilius, quo sunt fortiora. Cum enim purgantia, vehementiora imprimis, sanguinis & humorum motum determinent versus uterum atque vasa haemorrhoidaliam,

dalia, hoc vero mensium & hæmorrhoidum fluxum neque minus abortum producere possit, & præterea spasmodicas partium contractiones producant, hæc vero ad vterum propagata itidem abortum, neque minus nimiam humorum & sanguinis commotionem atque exæstuationem atque inflammationes excitare possint, patet propositionis veritas. Quo magis igitur vehementiora sunt purgantia, & quo magis sanguinem & humores commovent, eo facilius hos pessimos producere possunt effectus.

§. LXVIII.

Quoniam purgante utrum drastringo an leniori medicus uti debeat & quando & in quibusnam subiectis.

Ponamus, medicum eum, quem intendit, effectum ope purgantis mitioris æque ac fortioris obtinere posse, tunc, cum sit purgans mitius tutius & securius sit fortiori §. LXVII, illud huic præferre & illud, non hoc adhibere debet §. LXVI. Hinc caveat, ne fortiora purgantia infantibus det, quibus sensibile & ad spasmos & convulsiones proclive nervorum genus est, imprimis tunc, ubi genus nervorum continuo irritatur e. g. in dentitione, nisi iis graviora & periculosiora mala, ut tormina vehementia, cardialgiam, inflammationes & epilepsiam accersere velit. Eandem ob causam medicus a drastico- rum usu in debilibus, senibus & gravidis abstinere debet. Cum enim purgantia plerumque producant lassitudinem §. LXIV. & debilibus & senibus vires jam deficient, hi morti citius traderentur, si drastica ipsis exhiberentur. Gravidis vero si darentur, producerent vel abortum vel alia mala §. LXVII.

§. LXIX.

Quando & ubi drastica adhiberi possunt.

Quamvis medicus prudens & rationalis purgantia mitiora fortioribus & drasticois præferre debeat §. LXVIII, dantur tamen casus, ubi hæc non sine fructu adhiberi possunt. Quinam vero ejusmodi casus sint, rerum gnaro facile est determinatu. Fac enim, intestinorum tractum magna laborare atonia flatusque & excrementa non debito modo per inferiora exire, tunc leniora laxantia hic parum vel nihil efficere possunt sed requiruntur fortiora sub clysteris for-

forma applicanda; id quod in tympanitide locum habet. Deinde si serum in corpore nimis abundat & viscidum est atque intestina laborant atonia, id quod in hydrope obtinet, vel humorum impetus a partibus superioribus revellendus est, drastica adhiberi possunt.

§. LXX.

In omnibus iis morbis, qui a seri abundantia & visciditate seorsim vel conjunctim proficiuntur, purgantia sunt adhibenda & quidem, si serum simul sit viscidum, talia, quæ illud simul resolvunt. Nam in omnibus morbis, qui a seri abundantia & visciditate proficiuntur, ejusmodi medicamenta sunt adhibenda, quæ seri abundantiam ejusque visciditatem minuunt. Nunc purgantia, uti ex antea demonstratis apparet, serosorum humorum quantitatem imminuunt §. II., & quædam horum simul seri, dum illud resolvunt, visciditatem minuunt §. XXV. Ergo in omnibus iis morbis, qui a seri abundantia & visciditate seorsim vel conjunctim proficiuntur, purgantia sunt adhibenda & speciatim, si serum sit viscidum, talia, quæ illud simul resolvunt.

In quibusdam morbis sunt adhibenda purgantia.

§. LXXI.

In cachexia, chlorosi, hydrope, asthma pituitoso, scabie & lue venerea serum prædominatur simulque est viscidum (per princ. pathol) hinc in his morbis purgantia sunt adhibenda & quidem talia, quæ serum simul resolvunt §. LXX.

Corollarium.

§. LXXII.

In omnibus iis morbis, qui a cruditatibus primarum viarum oriuntur vel sustentantur, si non sufficiunt alterantia & corrigentia, purgantia sunt adhibenda, & si fieri potest, talia, quæ has cruditates simul alterant & corrigunt. Nam in ejusmodi morbis, qui a primarum viarum cruditatibus proficiuntur, indicatio requirit, ut hæc cruditates vel alterentur & corrigantur, vel evacuentur seorsim vel conjunctim, adeoque vel alterantia & corrigentia.

In morbis, qui a cruditatibus primarum viarum proficiuntur, adhibenda sunt purgantia.

rigentia vel evacuantia seorsim vel conjunctim sunt adhibenda. Si ergo, uti in hypothesi ponitur, alterantia & corrigentia sola rem non absolvunt, evacuantia sunt usurpanda & quidem talia, quæ simul corrigunt & alterant. Nunc purgantia sunt optima evacuantia, quæ hic conveniunt. Ergo in omnibus iis morbis, qui a primarum viarum cruditatibus proficiuntur vel sustentantur, purgantia sunt adhibenda, & si fieri potest, talia, quæ has cruditates simul alterant & corrigunt.

§. LXXIII.

Purgantia pro cruditatibus, quas evacuare debent & simul alterare, diversitate varia sunt eligenda.

Cruditates, quæ in primis viis colliguntur, variæ sunt indolis & speciei. Vel enim sunt viscidæ vel acres seorsim vel conjunctim & vel putridæ vel acidæ vel alcalinæ. Qualibet harum cruditarum species peculiaris requirit corrigentia & alterantia. Sic acidum prima viarum corrigitur & alteratur vel a medicamento illud absorbente vel a sale alcalino, quod illud, dum cum eo abit in sal medium, iners, inefficax, innoxium & potius naturæ humanæ magis amicum & utile reddit, vel omnium optime a medicamento, quod tam vim illud absorbendi quam alcalinam naturam atque indolem possidet, qualia sunt *terreo alcalina*. Cruditates alcalinæ corriguntur & alterantur tum ab acidis tum a terreis, viscidæ a resolventibus, quæ vero iterum pro viscidæ natura atque indole varia esse debent. Nunc in omnibus iis morbis, qui a primarum viarum cruditatibus proficiuntur vel sustentantur, purgantia sunt adhibenda & quidem talia, quæ eas corrigunt vel alterant §. LXXII. Ergo, si in ejusmodi morbis, qui a primarum viarum cruditatibus proficiuntur vel sustentantur, purgantia sunt adhibenda & quidem talia, quæ eas simul corrigunt & alterant, primo inquirendum est in cruditarum speciem atque indolem atque hac cognita deinde ejusmodi eligenda sunt purgantia, quæ harum cruditarum indoli atque naturæ sunt contraria vel ipsis, si hac proprietate non gaudent, alia desideratæ indolis sunt jungenda.

§. LXXIV.

§. LXXIV.

Vsus horum duorum præcedentium theorematum in praxi medica est insignis; id quod statim exemplis demonstrabo luculenter. Fac, hospitari in primis viis cruditates pituitosas, tunc facile est perspectu, rhabarbarum, mannam, pulpam cassiæ, tamarindorum & id genus alia, si sola darentur, hoc in casu minus convenientia esse purgantia & parum vel nihil indicationi satisfacere, quia nulla sensibili & sufficienti viscidum pituitosum resolvendi virtute sunt prædita, quam tamen ut possidere debeant, indicatio in præfenti casu requirit. E contrario autem, cum salia media dentur, quæ purgandi scopo summo cum fructu vsurpari solent & possunt §. LIII. LV. qualia sunt sal Anglicanum, Sedlicense &c. hæc vero præter virtutem laxantem egregiam possideant vim viscidum pituitosum resolvendi §. CCCCLXIV. patet, quod hæc præ ceteris ejusdem generis remediis hoc in casu convenientissima & præstantissima sine purgantia & eligenda. Si vero aliæ rationes suaderent, ut in hoc casu, in quo viscidum in primis viis hæret, manna vel rhabarbarum sit adhibendum, tunc salium mediorum ut tartari vitriolati vsus vsui rhabarbari vel mannae est præmittendus vel cum eo combinandus. Ponamus porro, bilem in ejus, cui exarsit, intestina ejectam esse atque in iis accumulata & stagnantem per laxans esse subducendam, neque resina & radix jalappæ neque salia media ut sal Anglicanum & id genus alia huic scopo apta atque idonea sunt laxantia, sed omnium optime hic conducit rhabarbarum, si cum nitro & absorbente datur vel ejus vsui pulveris præcipitantis ex nitro & absorbente compositi vsus conjungitur vel præmittitur, vel potio ex manna rhabarbaro cremore tartari & nitro parata vel ex tamarindis confecta; nam nitrum cum absorbente datum, cremor tartari & tamarindi bilis acrimoniam atque exastuationem temperant & corrigunt. Quod cum vero horum medicamentorum in obvio casu sit adhibendum, ex singularibus in eo occurrentibus circumstantiis est de-

Vsus practi-
cus horum
duorum
præc. theo-
rematum
ostenditur.

terminandum. Si denique cruditates acidæ primas occupant vias alvusque obstructa simul est referenda, id quod in hypochondriacis occurrit, magnesia alba vel sola vel cum rhabarbaro mixta huic optime satisfacit scopo atque egregie hic se gerit; nam magnesia alba cum primarum viarum acido abit in sal medium naturæ humanæ magis amicum atque sic non acidum solum alterat corrigit ejusque efficaciam infringit, sed illud etiam simul blande educit alvumque movet.

§. LXXV.

Consensus
b. Hoffmanni
cum affer-
tis ostendi-
tur.

Quemadmodum hæc omnia, quæ paragrapho præcedente asserui & demonstravi, tam rationi quam experientiae maxime sunt consentanea, ita in his omnibus quoque illustrem b. m. Hoffmannum, meum Praeceptorem pie colendum, qui ob egregiam praxeos medicæ cognitionem & felicem, quo in ea exercenda gavissus fuit, successum magnam sui nominis famam atque auctoritatem fuit consequutus, habeo consentientem. Scribit enim modo laudatus Vir in *Medicinae rationalis systematicae Tomo III. p. m. 486.* „sequentia: Acidula vt tamarindi, cremor tartari, „sal acetosellæ, item salia essentialia ex herbis nitrosis, „sal polychrestum, nitrum antimoniatum in regionibus „præcalidis, corporibus cholericis atque tempore aestivo nec non in morbis. vbi copiosa bilis delinquit & vehementior aestus præsto est, tertiana continua, duplici, „aestiva, causo cum inexhausta siti quam maxime conveniunt & aliis anteponenda, eo quod præter facultatem „vacuantem motum quoque intestinum partium sulphurearum sanguinis & bilis ferociam componunt & circulant. - - - Vbi humores tenaces visceri in vitio sunt & „primam regionem occupant ac inappetentiam, tensiones hypochondriorum, ructus, flatulentias causantur, „salia omnia neutra tam arte chemica præparata quam nativa fornicum medicatorum, si paulo majori in dosi & „cum sufficienti liquido offeruntur, efficaciter alvum solvant & recrementa spissa & viscida everrunt. Quando „aci-

„acidum, ut solet fieri in hypochondriacis, melancholi-
 „cis & quartanariis, nimium redundat & omnium alio-
 „rum, etiam acriorum, purgantium virtutem infringit
 „atque eludit, præter mannata magnesia apprime ex usu
 „est, quæ, sicuti a spiritu vitrioli ex toto solvitur atque
 „in sal neutrum amaricantis saporis & virtutis purgantis
 „transit, eandem pariter, si in primis viis offendit aci-
 „dum, induit naturam atque efficaciam, contra ea defi-
 „ciente in corpore solvente succo parum vel nihil ope-
 „ratur & plus incommodi quam commodi creat. Hactenus
 „Hoffmannus. Apparet simul ex his ut & ex antecede-
 „dentibus, quod in obvio casu, in quo laxans remedium
 „est adhibendum, non perinde sit, quodcumque adhibea-
 „tur, sed potius ejusmodi laxans sit eligendum, quod
 „singularibus obvii casus circumstantiis est accommodatum.

§. LXXVI.

Febres intermittentes proficiuntur & sustentantur a Purgantia in
 primarum viarum cruditatibus (per princ. patholog. nec curatione fe-
 solis alterantibus curari possunt (per princ. therapeutica, brium inter-
 hinc purgantia in febribus intermittibus sunt adhi- mittentium
 benda §. LXXII. conducunt.

§. LXXVII.

Colica a bile in intestinis collecta aliisque cruditatibus In colicæ
 acris oriri potest (per princ. pathol.) Hinc in colica quibusdam
 etiam biliosa vel colica ab aliis cruditatibus acris oriun- speciebus
 da laxantia sunt adhibenda §. LXXII. Qualia vero sint conveniunt.
 eligenda, in sequentibus determinabitur.

§. LXXVIII.

In omnibus iis morbis, qui ab humorum feroforum In morbis,
 vel lymphaticorum sive viscidorum sive non viscidorum qui a conge-
 congestione versus partes superiores ut caput vel pectus stione feri
 proficiuntur, purgantia sunt usurpanda, & quidem, si versus partes
 humores sunt viscidi, talia, quæ eos resolvunt. Nam in superiores
 omnibus ejusmodi morbis indicatio requirit, ut humo- proveniunt,
 rum purgantia
 sunt adhi-
 benda,

rum serosorum & lymphaticorum impetus versus partes inferiores derivetur & revellatur (per princ. therapeut.) Nunc huic indicationi purgantia optime satisfaciunt. Ergo in modo dictis morbis purgantia sunt adhibenda. Si denique humores sunt viscidi, indicatio requirit, ut hi resolvantur. Qua de re purgantia, quæ in ejusmodi morbis adhibenda sunt, ita debent esse comparata, ut simul resolvant.

§. LXXIX.

Morbis determinatæ speciei
§ præc. recensentur, in quibus purgantia con-
ducunt.

Cephalalgia, apoplexia, affectus soporosi, rheumatici, ophthalmia, auditus difficultas, aures manantes, lipitudo oculorum, visus debilitas, odontalgia, oralgia, amaurosis, tussis, asthma, catarrhus suffocativus ab humorum serosorum versus caput & pectus congestione proficisci posse principia docent pathologica. Qua de re in modo memoratis malis, si ab hac proficiscuntur causa, purgantia sunt adhibenda §. LXXVIII.

§. LXXX.

Seri & lymphæ acrimonia corrigi-
tur a purgantibus.

Humorum serosorum & lymphaticorum impuritas atque acrimonia a purgantibus optime imminuitur atque corrigitur, si simul diluentia & alia acrimonia & impuritati humorum opposita alterantia adhibentur. Humores enim sunt impuri, si partibus scatent heterogeneis, quas in ea, in qua continent, quantitate continere non deberent, ut salinis, tartareis, lentis, terreis, & appellantur acres, si salia in iis justo magis prædominantur, ex quo patet, quod acrimonia humorum sit impuritas. Nunc purgantia humorum serosorum atque lymphaticorum secretionem atque excretionem augent, uti ex antea demonstratis apparet, adeoque simul humores serosos atque lymphaticos impuros atque acres e corpore humano educere debent, atque eatenus humorum serosorum & lymphaticorum impurorum atque acrim quantum, quæ antea in corpore adfuit, imminuunt. Quoniam vero pur-

purgantia simul multa evacuuant fluida, humores in corpore humano residui magis magisque acres atque impuri evadunt; nam aliter fieri nequit, quam ut humores impuri atque acres fluidis eorum partibus subductis impuriores reddantur atque acriores. Nisi igitur talia corpori humano ingeruntur, quæ fluida deperdita restituunt & humorum acrimoniam atque impuritatem alterando mitigant, purgantia humorum acrimoniam atque impuritatem corrigere atque imminuere non possunt. Necessè igitur est, ut, si hoc præstare debent, alia quoque remedia ut diluentia aliaque, quæ alterando humorum acrimoniam atque impuritatem medentur, adhibeantur.

§. LXXXI.

Cum purgantia humorum ferrosorum acrimoniam atque impuritatem corrigant, si iis diluentia & alia convenientia alterantia jungantur, sequitur § præc., ut in omnibus iis morbis, qui a feri & lymphæ acrimonia atque impuritate proficiuntur, purgantia vna cum diluentibus & aliis feri acrimoniam atque impuritatem alterando corrigentibus sint adhibenda; nam indicatio in ejusmodi morbis requirit, ut talia vsurpanda sint ad eorum curationem medicamenta.

Purgantia conducunt in morbis a feri vel lymphæ acrimonia & impuritate proficiuntibus.

§. LXXXII.

Cephalalgia, hemicrania, ophthalmia, odontalgia, otalgia, affectus rheumatici, arthritici, & id genus alii morbi a feri & lymphæ acrimonia atque impuritate provenire possunt, neque minus affectus scabiosi & venerei feri impuritatem atque acrimoniam pro sua agnoscunt causa (per princ. pathol.) Qua de re in modo dictis morbis, qui a determinatis proficiuntur causis, purgantia vna cum diluentibus aliisque, quæ alterando acrimoniam atque impuritatem feri corrigunt, sunt adhibenda §. LXXX. LXXXI.

Recensentur ejusmodi § præc. morbi, in quibus purgantia conducunt.

§. LXXXVIII.

Quidam morbi ut affectus rheumatici, cephalalgia, odontalgia, hemicrania &c. a feri congestione ejusque

In quibusdam morbis visci purgantia

non ex vna
sed multipli
ci ratione
conducunt.

visciditate & acrimonia proficiuntur (per princ. pathol.)
Hinc in ejusmodi morbis purgantia non ex vna sed mul-
tiplici ratione sunt adhibenda; quoniam ab iis non con-
gestio solum humorum serosorum versus partes superio-
res imminuitur sed eorum etiam visciditas & acrimonia
corrigi potest §. LXX. LXXV. LXXX.

§. LXXXIV.

Purgantia
debent esse
morbis eo-
rumque cau-
sis accom-
modata.

Si in morbis purgantia sunt adhibenda, talia sunt eli-
genda, quæ morbos eorumque causas non augent sed po-
tius iis tollendis vel saltem imminuendis accommodata
sunt. Medicus enim rationalis & prudens purgantia in
morbis eo adhibet scopo, ut illis medeatur. Si igitur
ejusmodi purgantia adhibere vellet, quæ morbos eorum-
que causas augeat, contra scopum suum ageret eum-
que non attingeret. Patet igitur propositionis veritas.

§. LXXXV.

Pro diversitate morbo-
rum varia
sunt eligen-
da purgan-
tia.

Si purgantia in morbis sunt adhibenda, talia sunt eli-
genda, quæ morbis eorumque causis sunt accommodata.
Nunc morbi eorumque causæ differunt (per princ. pathol.)
Ergo pro diversitate morborum causarumque morbifica-
rum varia adhibenda sunt purgantia.

§. LXXXVI.

Veritas præ-
cedentis cau-
telæ specia-
tim ostendi-
tur.

Hæc cautela paragrapho præcedente demonstrata me-
dico in praxi maxime est observanda. Sic in malo hy-
pochondriaco & hysterico purgantia drastica maxime no-
xia sunt nec conducunt, quoniam spasmos primarum via-
rum jam præsentis magis augent & ventriculi atque inte-
stinorum tonum jam destructum magis destruunt, hinc
potius his in malis purgantia leniora tonum ventriculi
atque intestinorum non admodum debilitantia con-
veniunt & sunt usurpanda. In iis e contrario morbis, in
quibus humores serosi cum impetu a partibus superiori-
bus sunt derivandi & revellendi, ut in serosa cephalalgia
odontalgia, oralgia, apoplexia, ophthalmia, affectibus fo-
poro-

porosis & id genus aliis morbis, purgantia fortiora sunt adhibenda. Hydrops quoque perfert & postulat purgantia vehementiora, de quo jam dictum fuit §. LXIX. Maniaci & melancholici vix vel plane non moventur a purgantibus lenioribus sed fortiora postulant. In paralyticis quoque affectibus purgantia drastica reliquis palmam interdum praripiunt. Hæc testimonio suo confirmat *Vir omni laude major Experientissimus b. m. Hoffmannus in Medicinæ rationalis systematicæ Tomo III. p. m. 494.*, vbi ita scribit: „Hydropici ob nimiam laxitatem & torporem „fibrarum intestinalium commodius ejusmodi drastica fer- „re possunt ac egent hæc omnino paulo validiori stimulo, „quo ad motum excretorium aimentur. Pariter acio- „ra hæc purgantia vtiliter in vsum vocari possunt in pa- „ralytica membrorum resolutione, affectibus soporosis, „& vbi ob languorem efficaci medicina opus est, nec non „in amentia, vt veteri proverbio constat; quo etiam re- „ferendum *Celsi* effatum Lib. II. cap. 12. *veratrum nigrum*, „inquietis, aut atra bile vexatis aut cum tristitia insanien- „tibus iis, quorum nervi parte aliqua resoluti sunt, datur. „Neque minus experientia compertum habeo, in acer- „bo ischii & coccygis dolore ad femora per interval- „la excurrente ea, quæ validius alvum ducunt, sup- „petias tulisse & exturbatis septem vel octo sedibus bilio- „forum & male coctorum succorum saburra tormina „conquievit.

§. LXXXVII.

Si circa vsum purgantium ad subjecta respicimus, no- tandum est, quod subjecta sensibilia mitiora & leniora, robustiora vero & difficulter mobilia vehementiora requirant purgantia, neque minus quod corporibus siccis cholericis biliosis & ad iracundiam proclivibus laxantia fluida leniter acida vt potiones mannæ vel rhabarbarino man- natæ præ ceteris conducant neque pilulas purgantes & alia per epicrasin purgantia commode ferant.

Quænam purgantia danda sunt cholericis, sensibilibus & robustioribus.

G g

§. LXXXVIII.

§. LXXXVIII.

De præpara-
tione ma-
teriæ ex-
purgandæ.

Si materia per purgans est evacuanda, vel ea antea ita est præparanda, ut mobilis reddatur & a purgante evacuari possit, vel purgans tale est adhibendum, quod eam ad evacuationem præparat & mobilem reddit §. LXXII. LXXIII. LXXIV. Sic si viscidum e corpore per inferiora est eliminandum, vel præmittenda sunt purgantia talia remedia, quæ illud resolvunt, vel tale purgans est adhibendum, quod id simul ad evacuationem aptum & mobile reddit. Si acrimonia vel acida vel alcalina est per alvum educenda, alterantia sunt purgantia vel præmittenda vel cum eo combinanda & sic quoque res se habet in reliquis casibus.

§. LXXXIX.

De usu pur-
gantium in
plethoricis,

In plethoricis nulla plane purgantia fortiora sunt adhibenda, vel, si sunt in iis adhibenda purgantia, leniora tantum sunt usurpanda, vel, si fortiora adhibenda sunt, horum usus præmittenda est venæ sectio. Plethorici enim in ejusmodi versantur statu, ut, si vel minima accedat causa determinans, facile congestionibus atque inflammationibus corripantur atque in hæmorrhagias incidant. (per princ. pathol.) Nunc purgantia vehementiora sanguinem & humores commovent & spasmodicas partium producunt contractiones §. LXVII. Ergo purgantia fortiora plethoricos vel actu conjiciunt in mala vel maximo saltim subjiciunt periculo. Qua de re vel nulla purgantia vehementiora in plethoricis sunt adhibenda, vel, si in iis sunt usurpanda purgantia, talia sunt eligenda, quæ eos modo memoratis malis non exponunt, qualia sunt leniora purgantia sine humorum & sanguinis commotione agentia, vel, si in iis vehementiora sunt adhibenda, plethora eorum ante eorum usum est imminuenda. Quod vero cum commode fiat usu venæ sectionis (per princ. therapeut.), sequitur, ut usus purgantium vehementiorum in plethoricis præmittenda sit venæ sectio.

Idem

Idem solide demonstravit *Excellentissimus Dominus Professor Cartheuser in Dissertatione de Venae sectione catharsis apud plethoricos praemittenda.*

§. XC.

Porro neque statim post iracundiam praegressam neque in vehementibus in abdomine saevientibus spasmodicis contractionibus purgancia vehementiora sunt adhibenda, & si his in casibus alvus est aperienda, id quod in priori casu indicatio requirit, tunc in casu priori sedato prius spasmis & temperata bile per antispasmodica & temperantia lene laxans, ut rhubarbarum, vel manna cum cremore tartari, est adhibendum, in casu vero posteriori spasmi antea sunt demulcendi, quam laxans est adhibendum. Nam iracundia vehementem spasmodicam ventriculo & intestino duodeno inducit stricturam hisque partibus magnam infert ad inflammationem concipiendam dispositionem, immo saepius in iis eandem excitat, & docuit porro experientia, quod ii, qui statim post iracundiam praegressam drasticum purgans vel emeticum assumerunt, ventriculi inflammatione correpti fuerint. Qua de re post iracundiam praegressam non statim purgans vehementioris efficaciae est exhibendum, sed prius spasmodica ventriculi & intestini duodeni strictura per antispasmodica est demulcenda & bilis temperanda, quo facto dein laxans est adhibendum, quod vero non vehementes esse debet, ne spasmus mox sedatum iterum excitet, sed lene. Scripsit hoc de argumento eleganter *illustris b. m. Hoffmannus in dissertatione de medicina emetica & purgante post iram veneno in ejus Opusculis medico-practicis recusa*, quam, qui plura desiderat, perlegere potest. Quod ad posterius attinet, quod scilicet spasmi in abdomine vehementes prius sint placandi, quam laxans adhibeatur, ex eo patet, quod spasmodicae partium contractiones tali gaudeant natura atque indole, ut vel levissima accedente causa facile recrudescent, vel adhuc praesentes accedente irritatione exacerbentur. Nunc purgans, si

Purgans neque statim post iracundiam neque in vehementibus abdominis spasmis est adhibendum.

vel maxime lenissimum sit, agit irritando, & irritatio partium spasmo obnoxia eum denuo resuscitare vel adhuc presentem augere valet. Qua de re purgans sub vehementibus abdominis spasmodicis non est exhibendum sed hi prius sunt placandi, antequam purgans in usum vocetur.

§. XCI.

Vltior explicatio & determinatio theorematis precedentis

Suppono, in precedente theoremate spasmos abdominis ita esse comparatos, ut eorum causa a purgante removeri nequeat. Ponamus vero, spasmodicam intestinorum contractionem a bilioforum vel aliorum humorum saburra in intestinis collecta provenire nec tantam esse, ut humoribus excernendis exitus praecludatur, tunc utique lenes laxans adhiberi potest, ut in colica biliosa §. LXXII. LXXVII.

§. XCII.

In inflammatione ventriculi & intestinorum purgantia non sunt exhibenda.

Si inflammatio occupat ventriculum vel intestina, nulla purgantia sunt exhibenda; nam eas, si darentur, magis augerent.

§. XCIII.

In obstructa alvo referenda remedium est adhibendum, quod huius obstructionis causa est accommodatum.

Si alvus obstructa est referenda, primo inquirendum est in huius obstructionis causam & hac cognita remedium ei accommodatum est eligendum. Nam alvi obstructio a variis proficisci potest causis ut a fecibus induratis, spasmodica intestinorum constrictione, mucis intestinorum parietes lubricantis defectu aliisque causis. Qua de re si alvus obstructa est aperienda, indaganda est primo huius obstructionis causa & deinde huic accommodatum est eligendum remedium.

CAPVT II.

DE

RHABARBARO VERO

§. I.

De etymologia variisque deno-

Rhabarbarum verum, quod ab aliis, praesertim veteribus, *Rha*, *Rheum* seu *Rheon* appellatur, nominis sui originem vocabulo *Rha*, quod fluvium Tartariae denotat illum, qui hodie *Wol-*

Wolga dicitur, & adjectæ voci barbarum refert, ita, ut vi denominationis suæ radicem apud barbaros nascentem denotet, quæ vel circa fluvium crescit vel huc defertur, & ratio appareat, cur *Tournefort* rhabarbarum nomet radicem apud Barbaros nascentem. Crescit in China, & præsertim ea Chinæ parte, quæ Tartariæ est proxima; an vero in ipsa quoque Molcovia nascatur, non est adhuc compertum, unde ratio patet, cur etiam *Chinense* seu *Oriente* nominatur. Olim ex China per Tartariam Ormuz & Alepum deferebatur, inde Alexandriam & tandem Venetias & hinc ad alias Europæ provincias. A Lusitanis ex vrbe Canton Sinæ portu ac emporio navibus in Indiam advehebatur, & ab aliarum gentium mercatoribus, ex parte etiam a Batavis ex India reducibus ad nos deferebatur: ex quibus omnibus perspicitur ratio, cur *Indicum*, *Levanticum*, & *Alexandrinum* fuerit appellatum. Præterea nominatur quoque *nobile*, *nobilissimum*, *præstantissimum*, *optimum*, *electum*, *officinale*, quoniam reliquis rhabarbari speciebus bonitate & virium præstantia antecellit & in officinis frequentius præscribitur. Nostris temporibus cum florentissimum Russiæ regnum frequentiora per Tartariam cum Sinensibus alat commercia, maxima ejus copia ex Russia ad nos apportatur, ut ideo *Russicum* sive *Moscowiticum* rhabarbarum cum *Chinense* idem sit neque hac aliter a se invicem differant, quam quod per varios & diversos mercatores ad nos apportentur. De hoc eo minus dubitare licet, quo certius est, quod rhabarbari commercium, quod imperatrix Russorum sola exercet, non exiguam redituum ejus partem constituat, & severis interdictum sit legibus, ne quis subditorum merandi & lucrandi causa rhabarbarum ad exterarum gentes sine concessione dimittat. Secundum *celeberrimi Geoffroy* sententiam rhabarbarum nostrum cum veterum Græcorum rhabarbaro a nonnullis Botanicis confunditur & veterum Rha seu Rheum diversum est ab isto rhabarbaro, quo nunc vivitur.

minationibus & origine rhabarbari veri.

§. II.

Descriptio
rhabarbari
veri.

Rhabarbarum verum est radix prægrandis, oblonga, tuberosa, nonnihil fungosa sed hoc non obstante satis ponderosa, extrinsecus colore obscure fusco vel quasi e rubedine nigrescente, intus vero luteo striis maxima, ex parte rubicundi aliusque coloris ornato, sapore nauseoso amaro, odore nonnihil gravi subacri & aromatico, adverso quem tempus debilitat, prædita. A natura liquore est plena interneque succum viscosum e rubedine flavescentem possidet. Apud Sinas, uti jam dictum fuit §. I, nascitur, & corticula exteriori denudata in frustis ad nos adfertur. Convenit cum hac descriptione id, quod *Kircherus in China illustrata* & *Michael Boym Jesuita in Flora Sinensi Viennae Austriae edita anno 1656.* scribit. „Rhabarbarum in vni-
„versa Sina nasci, refert hic posterior, ibique vocari *Tay-
„huam*, quod significat summe flavum; in provinciis *ta-
„Su-civen, Xensi*, atque *Socien* civitate ad muros Sinarum
„proxima vberius provenire: terram, in qua gignitur, ru-
„bram esse & lutosam ob pluvias: Sineses hanc radicem
„effossam in frustra dividere, quæ primo in oblongis re-
„ponunt mensis, & qualibet die tribus aut quatuor vicibus
„revolvunt, ut per hanc industriam succus incorporetur
„frustis & constipatus maneat. Experientia enim docuit,
„si quis statim illa frustra ad siccandum appenderet, un-
„ctuosum, quo scætet radix, humorem mox evaporari,
„radicem levissimam remanere adeoque omnem virtutem
„deperdere: tum vero quatuor dierum spatio concreto
„humore transactis per frustra illa funiculis appensa vento
„exponere, loco tamen umbroso, ne radiis solaribus con-
„tingantur: effodiendo rhabarbaro tempus hibernum esse
„optimum, antequam viridia folia incipiant pullulare;
„quod scilicet eo tempore succus & virtus unita sit &
„collecta. Quod si vero æstate effodiatur aut illo tem-
„pore, quo viridia folia producit, uti necdum hoc tem-
„pore maturuit, flavoque illo succo & rubris venis caret,
„poro-

„porosaque ac levissima est; ita ad perfectionem rhabar-
 „bari hieme effossi minime pertingere.

§. III.

Quo autem notior in officinis hæc radix est, eo ob-
 scurior ac incertior est planta, cujus pars existit. Interea
 tamen omnes prudentiores Botanici in eo conveniunt, quod hæc planta sit lapathi majoris species; id quod in-
 ter alios confirmat *Neubofius in itineraio ad Chinam, Mori-*
sonius, celebris Anglus, qui hanc plantam in *Horto Bles-*
p. 340. lapathum per excellentiam vocat, & *Abrahamus*
Muntingius, qui eam lapathum Chinense longifolium no-
 minat. „Rhabarbarum lanuginosum sive lapathum Chi-
 „nense longifolium, scribit hic vltimus in Dissertatione
 „historico-medica de vera herba Britannica p 196, rara
 „admodum in hæc regionibus planta, visu per amoena at-
 „que ad hominum infirmitatibus medendum ab immor-
 „tali Deo ad illius gloriam perpetuo celebrandam liberali
 „manu benigne producta; e longæva radice, crassa, ferme
 „rotunda, parum vltra semipedem longa, fibris quibus-
 „dam brevibus ac crassiusculis vndique enatis onusta, eo-
 „lore obscuro externe fusco vel quasi ex rubedine ni-
 „grescente, interne vero grato luteo, rubris nonnullis
 „strijs venuste permixto, quæ tamen radice postea mar-
 „cescente & exsiccata enortuæ conspiciuntur, belle do-
 „nata, natura liquore plena interneque succum ex parte
 „viscosum e rubedine flavescens possidente oreve com-
 „mansa admodum amara nec non gustu ingrata &c. Idem
 „l. c. p. 169, se hanc plantam in Belgio excoluisse flo-
 „rentemque obtinuisse, refert, possidentem flores pallido
 „colore coerulesco non ingrato donatos forma & magnitu-
 „dine Leucovii arboriscentis floribus non valde dissimiles,
 „quinque plerumque, quamvis interdum quatuor quo-
 „que, foliis subrotundis constantes, odore admodum in-
 „gratos cum foliis minus vnius longitudinem aut paulo
 „plus continentibus, inferiore parte angustis in medio la-
 „tiori-

De planta,
 quæ rhabar-
 barum ve-
 rum profert.

„tioribus & in anteriori parte latissimis ac in mucronem
 „plane rotundum desinentibus, molli lanugine in margi-
 „ne obductis, planis, colore viridi superiori parte, infe-
 „riori vero pallidiori præditis, sursum tendentibus, an-
 „teriori tamen parte Struthio cameli plumarum instar
 „parum deorsum se incurvantibus, crassis, gustu amaris
 „& tactu mollibus cum tempore marcescentibus flavescen-
 „tibusque & in terram decidentibus.

§. IV.

Uterior de-
 scriptio
 plantæ, quæ
 rhabarbarum
 profert.

Celeberrimus *Geoffroy* sequentia refert in *Materiae me-
 dicae Tom. II. p. 125.* ad hujus plantæ cognitionem perci-
 nentia. Missa est nuper ex Russia, inquit, ad D. D. de
Justieu in Horto regio Parisiensi Botanica Professoris
 dignissimos planta *Rhabarbarum folio oblongo crispo undula-
 to flabellis sparsis* nuncupata; quæ eadem pro vero rhabar-
 baro Sinensi ex eadem regione missa quoque fuerat D. Rand
 Horti Chelseani in Anglia Præfecto sub nomine *Lapathi
 bardanae folio undulato glabro*, quam veram rhabarbari spe-
 ciem esse ex illius fructificatione dubitare non licet. Il-
 lam autem esse quoque legitimum rhabarbarum Sinense,
 præterquam quod ut talis missa est, dubitare vetant con-
 venientia seminum hujusce plantæ cum veri rhabarbari
 seminibus e Sina missis a D. Vandermonde Doctore Me-
 dico Parisiensi; radicum forma, facies eadem, idem color,
 odor & sapor. Colitur hodiernum in Horto Regio Pari-
 siensi, ubi late viret, floret & hiemes perfert etiam fri-
 gidissimas. Radice est longæva, crassa, ferme rotunda,
 in terram cubitum circiter & ultra recta descendente, in
 plures surculos crassiores, & hi in alios minores, divisa,
 colore foris obscuro-rufescente. Cortici exteriori levi-
 ter in areolas discisso pulpa subest seu substantia radice
 punctis e luteo-erocæis veluti in nuce myristica distincta,
 cujus centrum colore est vividiori crocæo, odore ad rha-
 barbarum Sinense inprimis circa radice collum maxime
 accedente. Recens dentibus trita linguam & palatum sa-
 pore viscoso cum quadam amaritie tandem leviter adstrin-
 gente

gente & gummoso afficit. Ex summa radice in orbem nascuntur folia plura in terram alia super alia sese diffundentia, amplissima, integerrima, viridia, aliquatenus cordato-sagittata, basi auriculata, longis & carnosissimis insidentia petiolis, compressis, inferius convexis, superius planis, qui ad foliorum basin in quinque costas dividuntur carnosas quoque, inferne protuberantes, fere quadrilateras, media juxta longitudinem, lateralibus oblique decurrentibus, & in alias quamplures ad marginem vsque profunde undulatum sese divaricantibus, apice obtuso & levissime emarginato. In medio foliorum exsurgit caulis angularis, compressus, striatus, cubitum circiter altus, paulo supra medium ornatu spathis quibusdam vagis partialibus ipsi circuminsidentibus, inæqualiter distantibus ad summum vsque apicem. Flores ex spathis veluti ex involucrio egressi in racemos expanduntur exiguos, singuli proprio pedunculo tenui & brevi, coloris candidi, rhabarbari nostratis floribus prorsus similes, at medio minores. Corolla monopetala est absque perianthio, basi angustata, impervia, campaniformis, limbo sexfida, laciniis obtusis, alternis minoribus; cui inseruntur filamenta novem capillaria ejusdem longitudinis, antheras didymas, oblongas, obtusas sustinentia. Germine donatur brevi, triquetro, stylis vix vllis, stigmatibus tribus, reflexis, plumosis; pericarpio nullo: semine unico, triquetro, acuto, marginibus membranis auctis. Incunte vere germinat, Junio floret, Julio & Augusto semina matureseunt in his regionibus. Hactenus Geoffroy.

§. V.

Autores de determinandis rhabarbari speciebus inter se plane non conveniunt tantusque eorum hac in re est dissensus, ut difficile sit, certi quid determinare. A quibusdam quatuor rhabarbari species recensentur, nimirum 1) rhabarbarum verum quod etiam Orientale, Levanticum, Chinesense, nobile, verum, nobilissimum, præstantissimum, Indicum, Officinale, optimum dicitur §. I. 2) rhabarbarum Thracicum,

H h

cicum,

iticum, seu *rhabarbarum Thracicum*, vulgo *rhaponticum verum*
 seu *rhabarbarum Ponticum* dictum 3) *rhaponticum vulgare*
 seu *spurium* & 4) *rhabarbarum Monachorum*. Hi igitur duas
 rhapontici species statuunt, quarum vna est rhaponticum
 Thracicum seu verum, idque a rhabarbaro vero distin-
 guunt, altera rhaponticum vulgare seu spurium, sed alii
 rhabarbarum verum & rhaponticum verum seu Thracicum
 pro vna eademque radice habent nec alia re a se invicem
 differre asserunt, quam quod superior hujus radices pars
 seu ejus collum cortice denudatum sit rhabarbarum ve-
 rum, inferior vero ejusdem radices pars seu appendix ejus
 rhaponticum verum: alii contra perhibent, rhabarbarum
 verum & rhaponticum verum vnas eademque esse radi-
 ces, solo duntaxat natali a se invicem distinctas, ita, vt
 ea radix, quæ in China tractu orientali crescit, sit rha-
 barbarum verum, eademque radix, quæ in China Septen-
 trionali versus Pontum Euxinum spectante nascitur, sit rha-
 ponticum verum, vnde etiam vocabulum rhaponticum
 originem suam traxit, vtpote quod radicem denotat, quæ
 circa fluvium *Rha* supra pontum, Euxinum scilicet, nasci-
 tur. *Hermannus in Cynosura Materiae Medicæ a Boeclero* edi-
 ta p. m. 121. 122. inquit: Rhaponticum folio Lapathi
 „majoris glabro, Rha & Rheum Dioscoridis C. B. P. est
 „lapathi Thracici maximi radix crassa, oblonga, ramo-
 „sa brachiata, foris fusca, intus crocea, laxa & rara, trans-
 „versim secta spiras ostendens, saporis adstringentis cum
 „levi quadam acredine & lentore, odoris pontici debilis.
 „Rhabarbarum & rhaponticum consimiles flores & semi-
 „na habent & facie plantarum nihil differunt, sed tan-
 „tum ratione radices, idcirco præsumitur, vnam esse
 „plantam; diversitas radices oriri potest a solo. *Pometus*
 refert, quod rhabarbarum verum in magnis ac late rotun-
 frustis striis transversalibus seu obliquis intrinsecus nota-
 tis adferatur, rhaponticum autem verum seu Thracicum ex
 longis frustis constet striis rubris longis intus ornatis, foris
 magis quam rhabarbarum verum ad flavedinem inclinet, &
 varie-

variegatum sit, facilius præterea situm contrahat, citius colorem ac vires amittat, linguæ saporem imprimat magis adstringentem quam amarum & multum in ore viscositatis relinquat. *Valentini in Historia simplicium reformata* scribit p. m. 102, quod rhaponticum verum seu Thracicum raro in officinis inveniatur & plerumque rhabarbari verifrustris intermixtum sit & cum his ob similitudinem his utrisque radicibus propriam dividatur. Neque ego alias, quam tres rhabarbari species, ut rhabarbarum verum, rhaponticum, quod, utrum verum seu Thracicum an vulgare seu spurium sit, determinare nec audeo nec possum, & rhabarbarum Monachorum in nostris officinis invenire potui.

§. VI.

Illustris *Geoffroy* rhaponticum officinale Rha sive De specie-
Rheon Dioscoridis in Tomo II. Tractatus Materiae bus rhabar-
Medicæ p. 130. ita describit: „Radix est oblonga, crassa, bari.
„ramosa, foris fusca, intus crocea, transversim secta strias
„ostendens radiatim dispositas a centro ad circumferen-
„tiam ductas, laxa, rara, odore non ingrato, sapore
„amaricante subadstringente & subacri, lenta & glutino-
„sa, si paululum in ore detineatur. Hanc radicem a rha-
„barbaro officinarum discrepare jam diximus; quod qui-
„dem evidenter patet ex ipsa rhapontici descriptione ex
„Dioscoride depromta. Rha, quod aliqui Rheum vo-
„cant, inquit Dioscorides, provenit in iis, quæ supra
„Bosphorum sunt, regionibus, ex quibus affertur. Ra-
„dix nigra centaury magno similis sed minor & rufior,
„fungosa, aliquantum lævis sine odore. Optimum ha-
„betur, quod teredines non sensit, si gustatu cum re-
„missa adstrictione lentescat, manducatumque colorem
„reddat pallidum aut ad crocum inclinantem. At vero
„hæc descriptio rhapontico Prosperi Alpini seu officina-
„rum apprimè convenit. Prosperus Alpinus, Morissonus
„& alii rhaponticum inter lapathi species collocant sed
„perperam: a D. Tournefort ad genus peculiare reduci-
H h 2 „tur

„tur diciturque rhabarbarum forte Dioscoridis & anti-
 „quorum, I. R. H. Rhaponticum, *P. Alpini exotic.* Ex am-
 „pla, crassa & brachiata radice folia promit amplitudinis
 „foliorum lappæ sed rotundiora, plantaginis modo ner-
 „vis crassioribus donata. Ex mediis foliis caulis assurgit
 „cubito altior, pollice crassior, cavus, striatus, ad cujus
 „nodos folia nascuntur alterna, dodrontalia, e rotundo
 „acuminata. Flores densi in paniculam amplissimam dis-
 „ponuntur, monopetali, campanulati, candidi, in quin-
 „que vel sex partes obtusas plerumque divisi; e quorum
 „centro stamina prodeunt brevia, pistillum trigonum am-
 „bientia, quod abit in semen ejusdem formæ, duas li-
 „neas longum, singulis angulis in alam foliaceam elegan-
 „ter tenuatis. Nascitur non solum in Rhodope monte
 „Thraciæ sed etiam in multis Scythiæ locis. Vulgo in
 „hortis Europæ colitur. Rhaponticum vulgare seu spu-
 „rium, quod *lapathum* rotundis foliis Alpini esse perhibe-
 „tur, in nonnullis Italiæ provinciis, maxime autem Sa-
 „baudia, item Lithuania, Russia stricte sic dicta crescere,
 „& in nostris quoque regionibus coli & radice esse oblon-
 „ga, foris fusca, intus flavescente, saporis amari & adstrin-
 „gendis, odoris, si recens est, fortis admodum & nauseosi
 „scribitur. Planta ejus a Botanicis vocatur rhaponticum
 „folio helenii incano seu centaurium majus folio helenii
 „incano & ob pappum pilosamque scopulam, quam flos
 „deciduus relinquit, cyanis adnumeratur. *Rhabarbarum*
 „*Monachorum* est radix longa, fibrosa, radici angelicæ simi-
 „lis sed ponderosior & compactior, foris obscure fusca, in-
 „tus flava, nullis tamen striis rubris aut albis distincta, di-
 „giti vel pollicis crassitiem in parte superiori æquans, pa-
 „rum amara, acris, & ore masticata adstringens. Planta la-
 „pathi quoque species est & dicitur lapathum hortense la-
 „tifolium C. B., lapathum majus I. B. sive hippolapathum
 „Dioscoridis, ramex latifol. Clusii. Quid vero causæ sit,
 „cur hoc rhabarbarum vocatum fuerit rhabarbarum Mo-
 „nachorum, putant plerique, quod hoc ita dictum fuerit
 „a mo-

a monachis in Mesuen commentatis, utpote qui eo usi fuerunt.

§. VII.

Sæpius rhaponticum rhabarbaro vero substitui & pro eo vendi solet, hinc nobis ab hac fraude cavendum est. Si frustra radicis, quæ pro rhabarbaro vero venduntur, nimis eleganter flavo ornata sunt colore, non putandum est, hunc colorem ipsis esse naturalem sed potius credendum, arte eum esse productum; nam mercatores callidi & ad fraudem acuti ex rhabarbari infuso, orlean, gummi tragacantha vel aliis ingredientibus massam parare norunt, qua colorem eleganter luteum rhabarbari colori similem rhapontici vel alius radicis frustis inducere solent. Ad usum eligenda sunt frusta rhabarbari recentia, non vetusta, nec cariota nec putrida nec levia nec situ obducta nec debilioris odoris sed odorata, compacta & densa, saporis amaricantis nauseosi, lutei coloris striis copiosis rubicundis nonnullisque varii coloris ornati, aquam croceo colore tingentia, commansa glutinosa, minus adstringentia & styptica & mediocris magnitudinis. Frustis exiguis, cum nimis sint exsiccata, & majoribus, cum difficilius siccantur, plerumque male comparata & intus putrida sint, non est fidendum; quandoque enim superficies exterior elegans apparet, interna vero substantia putrida existit & cariota, adeoque frusta mediocris magnitudinis sunt meliora. Illud rhabarbarum verum, quod itinere terrestri advehitur, illi, quod navibus adfertur, tanquam citius corruptili præferri solet. Ceterum hoc monere volo, quod, quæ hæcenus dixi & in sequentibus dicam, de rhabarbaro vero sint intelligenda.

De characteribus bonitatis rhabarbari veri.

§. VIII.

Si rhabarbarum verum, imprimis in pulverem redactum, diutius asservatur, virtus ejus laxans perit, & coctio diuturna vel vehemens, quæ in vase aperto instituitur, illud omni laxante virtute privat. Nunc in coctione

Virtus rhabarbari veri laxans dependet a principio volatili.

H h 3

nihil

nihil perit de rhabarbaro nisi volatile & vetustas seu diuturna asservatio nullam aliam ei infert mutationem quam principii volatilis jacturam. Ergo virtus rhabarbari veri laxans ut a principio volatili dependeat necesse est. Idem confirmatur eo, quod rhabarbarum in substantia datum majorem exferit vim laxandi quam ejus extractum in eadem, qua illud, dosi propinatum, & quod rhabarbarum tostum non laxantem sed roborantem & leniter adstringentem producat effectum.

§. IX.

Principium volatile purgans rhabarbari est sal volatile.

Cum rhabarbari principium volatile ita comparatum sit, ut effectum producat laxantem §. VIII, vim stimulantem ut possideat necesse est. Nunc nullum aliud existit corpus, quod stimulante virtute gaudet & simul tale subtile & volatile principium est, quale rhabarbaro inest. Scit, quam sal volatile. Ergo ut rhabarbari principium volatile purgans sal volatile sit necesse est. Et quidnam hoc principium aliud esse posset quam sal volatile? Nam, quomocunque hoc consideretur, ad nulla alia corpora quam salia volatilia id reduci posse, facile perspicitur.

§. X.

Experimentum primum.

Extraxi uncias duas rhabarbari veri ope aquæ, atque hæc extractio, postquam turbulenta subsederunt, decantata post lenem evaporationem suppeditavit solidiorem quandam substantiam, quæ non sal erat ex toto & ponderabat unciam unam & scrupulum dimidium.

§. XI.

Partes gummosæ constitunt maximam rhabarbari partem.

Si ope chemiæ indagandum est & determinandum, num medicamentum sit ex toto vel ex parte gummosum, solutio ejus tentanda est in aqua, postea, si hæc procedit, inquirendum est, num illud, quod in aqua solutum est, ex toto sal sit, &, si hoc non est, certo infertur, quod hoc medicamentum sit ex toto vel ex parte gummosum §. CCLXXIV. CCLXXV. Part. I. Nunc aquæ ope de rhabar-

rhabarbari veri vncias duabus soluta fuit vncia vna cum aliquot granis §. X. Ergo partes gummosæ vt insint rhabarbaro vero ejusque maximam constituent partem necesse est.

§. XII.

Vnciæ integræ & granis duodecim substantiæ solidioris, quam solutione rhabarbari veri in aqua & hujus leni evaporatione obtinui §. X, affudi spiritum vini rectificatissimum & hic hanc substantiam solvit ad drachmas septem & scrupulum vnum.

Experimentum secundum.

§. XIII.

Si medicamentum tam in spiritu vini rectificatissimo quam aqua solvitur, continet partes saponaceas fixiores §. CCLXXXV. Rhabarbarum ergo verum magna ex parte ex partibus saponaceis fixioribus constat §. XII.

Rhabarbarum verum magna ex parte constat ex partibus saponaceis fixioribus.

§. XIV.

Vncia vna rhabarbari veri solvebatur in aqua simplici & hæc extractio suppeditabat extracti gummosi vnciam dimidiam & grana aliquot. Massæ hujus extractionis residuæ affudimus spiritum vini rectificatissimum atque illud, quod hujus ope ex hac massa extractum fuit, post lenem evaporationem suppeditavit extracti scrupulum dimidium.

Experimentum tertium.

§. XV.

Si medicamentum ex parte solvitur in spiritu vini rectificatissimo, continet partes resinosas §. CCLXXXI Part. I. Nunc rhabarbarum verum continet ejusmodi partes sed paucas in spiritu solubiles §. XIV. Ergo rhabarbarum verum constat ex paucis partibus resinosis.

Rhabarbarum verum continet paucas partes resinosas.

§. XVI.

Si rhabarbarum verum via sicca e retorta destillatur, transmittit successive plegma sapore quidem debili, ipsius tamen rhabarbari odore imbutum, deinde liquor magis magisque acidus tandemque paucum oleum succedit.

Experimentum quartum.

§. XVII.

Quidnam
ex hoc ex-
perimento
concludi
possit.

§. XVII. Si medicamentum, quod inter alias partes constitu-
tivas proximas resinofam possidet, igne sicco destillatur,
resolvitur in partes constitutivas non proximas sed remo-
tas, pars constitutiva vero proxima resinosa in suas par-
tes constitutivas proximas ut oleum æthereum & acidum
§. CCLXVIII, & medicamentum, quod in resolutione
exhibet oleum & acidum, continet partem resinofam
§. CCLXXXIII. Nunc rhabarbarum, si via sicca destil-
latur, largitur liquorem acidum & oleum §. XVI. Ergo
hoc experimentum docet, quod rhabarbarum partes con-
tineat resinofas, quamvis paucas.

§. XVIII.

Rhabarbaro
insunt partes
terrestres.

Residua extractionum rhabarbari veri §. X. XII. XIV.
satis superque ostendunt, quod partes in rhabarbaro vero
sint fixæ nec in aqua nec in spiritu solubiles adeoque terreæ
§. CCXC.

§. XIX.

De partibus
rhabarbari
constitutivis
ejusque mix-
tione.

Ex his omnibus igitur, qua a §. VIII. vsque ad hunc
demonstrata fuerunt, luculenter apparet, partes gum-
mosas, saponaceas fixiores, resinofas & terreas, quibus
sal quoddam volatile est immixtum, esse partes rhabar-
bari veri constitutivas proximas iisque omnibus mixtio-
nem ejus absolvi, ita, ut partes gummosæ & saponaceæ
fixiores ejus maximam, resinofæ vero minimam partem
constituant.

§. XX.

Allegatur te-
stimonium
Cartheuseri
dicta confir-
mans.

Dicta confirmat ex parte locupletissimum Domini Pro-
fessoris Cartheuseri, Viri de materia medica & chemia optime
meriti testimonium, qui in *Fundamentorum Materiae medi-
cae generalis & specialis Parte priori* p. m. 516. ita scribit: Te-
stantibus examinibus chymicis una rhabarbari orienta-
lis uncia circiter vnciam semissem & grana aliquot extra-
cti gummosi suppediat, cujus dimidia tamen drachma
sub tertia infusione & ipsa decoctione separata terram dun-
taxat

taxat teneriorem paucissimis particulis gummosis remixtam adeoque catharticae virtutis prorsus expertem sistit. Infusum aquosum primum colore saturate flavo ad rubrum nonnihil vergente & sapore moderate amaro in recessu austeriusculo atque lenissime adstrictorio gaudet. Unica ejusdem drachma majorem vim cathartica[m] exserit quam portio extracti e binis ejusdem infusi drachmis parata, quid? quod, grana viginti quatuor rhabarbari in pulvere exhibiti validius alvum subducunt quam drachma integra cum semisse in infuso aquoso, & fortius pariter quam drachma vna extracti. Infusum spirituosum primum gratissimo colore flavo se commendat & remissiori quam aquosum amaritie praeditum reperitur. Vero ceteroquin simillimum est, tincturam hanc, nisi vnice, maximam tamen partem a phlegmate, quod menstruis spirituosis ordinariis sat copiose adhuc inhaeret, derivandam esse. Non lactescit enim adfusa aqua frigida, quae mutatio tamen sub aquae frigidae cum tincturis vere resinosis miscela ordinario supervenire consuevit. Extractum inde paratum sapore suo ipsum rhabarbarum perfecte aemulatur, & homini adulto ad drachmam dimidiam exhibitum alvum blande movet. Residuum siccatum ab ipso rhabarbaro respectu coloris, odoris, saporis atque virtutis parum discrepat & satis promptam adhuc alvi solutionem efficit; immo cum aqua amplius digestum tincturam saturatam & post evaporationem ejus notabilem pariter extracti activi quantitatem largitur.

§. XXI.

Vis medicamenti adeoque & rhabarbari insita dependet a partibus ejus constitutivis earumque proportione & qui virtutem medicamenti adeoque rhabarbari insitam determinare vult, illam ex partibus ejus constitutivis earumque proportione deducere, singularum partium constitutarum virtutes, harum virtutum ad se invicem relationes, & virtutes, quae ex combinatione virtutum singularum, quibus singulae partes constitutivae

De modo determinandi virtutem rhabarbari.

funt prædicæ, oriuntur, determinare & demonstrare debet §. XXXIII. XXXIV. XXXV. XXVI. Part. I.

Vis rhabarbari quoad minimam partem dependet a partibus ejus resinosis. De virtute salis volatilis rhabarbari.

§. XXII.

Cum partes resinosa minimam constituent mixtionis rhabarbari partem §. XV, sequitur, ut vis rhabarbari quoad minimam partem a partibus ejus resinosis dependeat.

§. XXIII.

Sal volatile inesse rhabarbaro, & ejus vim purgantem ab illo dependere, demonstratum fuit §. VIII. IX. Nunc omne sal stimulat & resolvit §. CCCCLXIV. Part. I. Ergo & hoc sal volatile rhabarbari stimulare & resolvere debet. Cum vero stimulantia ipsa sint resolventia §. CCCCI, virtus resolvens huic rhabarbari sali volatili duplici respectu, tam quatenus sal est, quam, quatenus ut sal stimulat, comperit. Iam ex Sectione de modo agendi & usu purgantium apparet, quod illa, quæ vi serum resolvendi & stimulante gaudent, purgationem excitare & purgantia esse & evadere possint; nam vi virtutis stimulantis orificia vasorum tum excernentium tum resorbentium in intestinorum cavitatem hiantium contrahunt eaque plane obstruere possunt, quo facto non potest non humorum versus & in intestina affluxus augeri eorumque refluxus ex intestinis imminui adeoque purgatio produci §. XII. XIII. XIV. XVIII. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. Part. II. Cap. I, ad quod accedit, quod vi virtutis solventis serum resolvant & purgationem promoveant §. XXV. XXVI. Cap. I. Part. II. Patet ergo & quidem plane alia quam priori §. VIII. IX, ratione, quod, cur & quomodo sal rhabarbari volatile purgationem producat & vis rhabarbari purgans ab hoc sale tanquam causa potissimum & maxima ex parte dependeat, id quod etiam §. VIII. & IX. abunde evincit.

§. XXIV.

De virtute salis volati-

Quamvis vero sal illud rhabarbari volatile maximam partem virtutis purgantis in se contineat §. XXIII, nihilomi-

RUS

nus tamen gummofæ partes, quæ rhabarbaro infunt copioſæ lis in rhabar-
 §. XI, aliquid ad purgationem conferunt; nam ſunt viſcida baro con-
 & viſcida purgationem excitare poſſunt §. XXVII. Cap. I. tenti.
 Part. II. Porro, cum hoc ſal volatile non inſit rhabar-
 baro, ſolum ſed cum multis aliis partibus vt præcipue
 gummofis & terreis conjunctum exiſtat §. IX. XI. XVIII,
 gummofæ vero partes, quæ maximam rhabarbari par-
 tem conſtituunt §. XI. XIX, & terreæ ſalium activitatem
 imminuant §. CCCCXXVIII. Part. I, vis ſalis volatilis in
 rhabarbaro contenti non magna ſed temperata eſſe debet,
 adeoque vis quoque ſtimulans reſolvens & purgans, qua-
 tenus ab eo ſolo dependet, moderata & lenis eſſe debet.
 Verum enim vero leniter ſtimulantia ſunt roborantia
 §. CCCXCVIII. Part. I, hinc ſali rhabarbari volatili &
 rhabarbaro ipſi, quatenus hoc ſal poſſidet, vis roborans
 vt competat neceſſe eſt.

§. XXV.

Idem, quod nimirum ſal rhabarbari volatile ab aliis
 multis partibus, præcipue gummofis & terreis, ſit tem-
 peratum §. XXIV, in cauſa eſt, vt neque humorum mo-
 tum progreſſivum & inteſtinum neque calorem valde au-
 geat, vti alia faciunt ſtimulantia §. CCCXCIX. CCCC.
 Part. I. Cum enim, ſi ſtimulatio motum humorum & calo-
 rem augere debet, requiratur, vt fiat ſufficienti & magno in
 gradu, activitas vero ſalis volatilis in rhabarbaro contenti
 admodum ſit temperata ejuſque vis ſtimulans valde mode-
 rata §. XXIV, ſequitur, vt hoc ſal rhabarbari volatile vi
 virtutis ſuæ ſtimulantis vix vel plane non humorum mo-
 tum & calorem augeat vel ſaltem non ita, vt hoc in ſen-
 ſus cadat.

Cur ſal vo-
latile rhabar-
bari humo-
rum motum
& calorem
non valde
augeat.

§. XXVI.

Partes rhabarbari veri gummofæ ſuum ad purgatio-
 nem conferunt ſymbolum §. XXIV, tum ſalis volatilis in
 rhabarbaro contenti tum partium reſinoſarum, quæ rha-
 barbaro inſunt, virtutem temperant §. XXIV, & acrimo-
 niam,

De virtute
partium
gummofa-
rum rhabar-
bari.

niam, si quam offendunt, demulcent, temperant & mitigant §. CCCCXXX. Part. I.

§. XXVII.

De virtute partium terrearum rhabarbari.

Partes rhabarbari veri terreæ virtute gaudent roborante & leniter adstringente, dum humidum debilitatis causam absorbent, particulas specificè leviores, ut igneas & aqueas, dum illis adhærent, ut specificè gravioribus, a fibris separant, quo factò specificè graviores fibrarum partes majori vi in se invicem agunt & cohærent, & dum ipsæ fiunt partes fibrarum constituentes, quo factò fibræ majus nanciscuntur robur. Deinde terreæ rhabarbari veri partes acrimoniam mitigant atque infringunt §. CCCCXXVIII. CCCCXXX. Part. I. & reliquarum partium ut salis volatilis & resinofarum partium efficaciam temperant §. CCCCXXVIII. Part. I.

§. XXVIII.

De virtute partium saponacearum fixiorum & resinofarum rhabarbari.

Partes rhabarbari veri saponaceæ fixæ virtutem possident resolventem §. CCCCXCVIII. Partis I. & partes ejus resinofæ virtute quoque gaudent resolvente §. CCCCXCIV. Part. I. Hæ quoque præterea virtute præditæ sunt stimulantè, calefaciente, & roborante §. CCCCXCIV. CCCCXCIV. CCCCXCVI. Part. I, quoniam vero minima virtutis rhabarbari pars a partibus ejus dependet resinosis §. XXII, hæ in virtute rhabarbari totali determinanda non singularem merentur considerationem nisi quatenus virtutem reliquarum partium constitutarum augent atque adjuvant.

§. XXIX.

De rhabarbari virtute purgante.

Virtus rhabarbari purgans residet potissimum in sale volatili & ex parte in partibus gummosis §. VIII. IX. XXIII. XXIV. Quoniam vero ipsæ partes gummosæ virtutem rhabarbari purgantem, quatenus ab ejus sale volatili dependet, temperant §. XXIV, & reliquæ rhabarbari partes etiam virtutem rhabarbari purgantem mitigant, virtus rhabarbari purgans temperata & lenis esse debet.

§. XXX.

§. XXX.

Rhabarbarum verum possidet sal volatile, quod re- De virtute
solvit §. XXIII, copiosas partes saponaceas fixiores, quæ resolvente
resolvunt §. XIII. XXVIII. & resinosas, quamvis paucas, rhabarbari.
quæ itidem resolvunt §. XV. XVII. XXVIII. Magnam
igitur vim resolventem vt rhabarbarum possideat ne-
cesse est.

§. XXXI.

Cum rhabarbarum verum magnam vim resolventem Rhabarba-
possideat §. XXX, & resolventia diuretica evadere pos rum diure-
sint §. CCCXLVIII. Part. I, rhabarbarum quoque cate- ticum evade-
nus, quatenus est resolvens, diureticum effectum exserere re potest.
debet: id quod etiam confirmat B. Ioh. Maurit. Hoffmannus,
qui in *prolusionibus Materiae medicae* scribit, quod rhabar-
barum urinam leniter pellat.

§. XXXII.

Rhabarbarum verum copiosas possidet partes salino- Rhabarba-
sulphureas. Nam copiosas habet partes saponaceas fixio- rum virtute
res §. XIII, quæ salino-sulphureæ sunt §. CCCXCVIII. gaudet se &
Part. I. nec non resinosas §. XV. XVII, quæ itidem salino- excretionem
sulphureæ sunt §. CLXXXIX. Part. I. & præterea sal bilis augen-
volatile §. VIII. IX. Nunc partes salino-sulphureæ bilis di.
secretionem augent & promovent §. XXXVI Cap. I.
Part. II. Ergo rhabarbarum verum bilis secretionem ma-
xime auget & promovet. Deinde rhabarbarum verum
sal volatile & partes resinosas possidet, quæ stimulant
§. XXIII. XXVIII, & per consensum irritando vesiculam
felleam & ductum cholidochum bilis excretionem augent
§. XXXV. Cap. I. Part. II, atque idem efficit rhabarba-
rum vi partium gummosarum, quibus ductum cholidochum
obstruit & hac ratione bilis excretionem promovet
§. XVIII. XXI. XXIV. XXV. XXVI. XXIX. XXXVII.
Cap. I. Part. II. Iam bilis eo majori in copia secernitur,
in quo majori excernitur §. XXXVI. Cap. I. Part. II. Er-
go rhabarbarum excretionem bilis augendo secretionem

ejus auget. Denique rhabarbarum, quatenus ut purgans massam sanguineam sero & lympham privat, bilis secretionem promovet §. XXXVI. Cap. I. Part. II.

§. XXXIII.

Rhabarbarum habet virtutem roborantem.

Rhabarbarum verum possidet sal volatile, quod roborat §. XXIV. & partes terreas & resinosas, quæ roborant §. XXVII. XXVIII. Rhabarbarum igitur verum vi gaudet roborante.

§. XXXIV.

Rhabarbarum est egregium purgans.

Cum virtus rhabarbari veri purgans lenis sit & temperata §. XXIX, non est drasticum sed blandæ & naturæ valde amicæ operationis adeoque tutum, securum, planè benedictum & polychrestum purgans, quod infantibus, senibus, adultis, puerperis & prægnantibus, singulisque fere constitutionibus, & si non omnibus, plerisque tamen morbis convenit.

§. XXXV.

Rhabarbarum in humorum visciditate, solidorum atonia & impedita bilis secretionem conducit.

Cum rhabarbarum verum præter vim laxantem egregiam virtutem resolventem, bilis secretionem atque excretionem promoventem & roborantem possideat §. XXIX. XXX. XXXII. XXXIII, sequitur, ut in omnibus iis affectibus, in quibus humores sunt spissi viscidi, & tenaces, bilis secretio atque excretio est impedita, partesque solidæ atonia laborant, vel qui ab his causis proficiuntur vel sustentantur, rhabarbarum summo cum fructu usurpari possit & conducatur.

§. XXXVI.

Rhabarbarum in obstructionibus viscerum convenit.

Obstructiones viscerum tam a partium solidarum atonia quam ab humoribus spissis & viscidis proficisci, docet pathologia. Si enim humores viscidi sunt & tenaces, vi moveati nimis resistunt & facillime subsistunt, si verò partes solidæ atonia laborant, vis movens debita deficit & hinc motus eorum cessat. Nunc rhabarbarum in omnibus conducit affectibus, qui ab humoribus spissis & tenacibus

cibus & solidorum atonia oriuntur vel sustentantur
§. XXXV. Ergo rhabarbarum egregium est in viscerum ob-
structionibus & morbis, qui exinde oriuntur, remedium.

§. XXXVII.

Quamvis rhabarbarum verum promiscue in viscerum ^{praecipue}
obstructionibus conducatur §. XXXVI, nihilominus tamen ^{hepatis,}
præ ceteris visceribus hepatis præsertim obstructioni re-
ferendæ dicatur & accommodatum est. Cum etenim he-
par hoc præ aliis visceribus habeat peculiare, quod bilem
secernat, & bilis omnium humorum, qui secernuntur,
maxime viscidus sit humor, pater, quod hepar ex parte
bilis, si hæc vel per se nimis spissa est vel ob ejus exitum
impeditum spissa evadit, vel stagnat, obstructionibus sit ob-
noxium. Nunc vero rhabarbarum ex ejusmodi constat par-
tibus, quæ præsertim bilem resolvunt ejusque secretionem
augent §. XXXII. Ergo rhabarbarum in hepatis præsertim
obstructione conducit.

§. XXXVIII.

Icterus semper oritur a bilis secretionem impedita, quin ^{in ictero,}
sæpius ab hepatis obstructione ortum ducit, semper vero in-
fluxum bilis in intestinum duodenum impeditum comitem
habet, quo non potest non chylicatio lacti, utpote quæ
sine sufficienti bilis legitime constitutæ affluxu decenter
peragi nequit (per princ. physiok & patholog.) Porro ex
principis notum est therapeuticis, quod ea remedia, quæ
vicem bilis supplent, qualia sunt saponacea, præstantissi-
ma sint ad icterum curandum remedia. Nunc rhabarba-
rum bilis secretionem, quæ in omni ictero est impedita,
egregie promover atque auget §. XXXII, deinde in ob-
structione hepatis referenda adeoque in ictero, si ab
hac causâ oritur præstantissimum est remedium §. XXXVII,
tum vasorum atoniæ & debilitati, quæ ut causâ hepatis
obstructionem producere potest §. XXXVI, vi sua robo-
rante succurrit §. XXXIII. XXXV. & denique vi partium
sapo-

saponacearum, quæ magna in copia continet §. XIII, bilis quoque vicem supplet. Quæ de re rhabarbarum præstantissimum in ictero est remedium reliquisque aliis palam præcipit.

§. XXXIX.

Scholion.

Si auctorum testimoniis eorum, quæ §. XXXVI. XXXVII. XXXVIII. de rhabarbaro demonstravi, veritatem confirmare & corroborare eaque hic allegare meus esset animus, innumera mihi sese offerrent, sed sufficiat mihi nunc, hoc tantum hic monere, quod a multis iisque celeberrimis medicis rhabarbarum anima hepatis, vita & theriaca hepatis fuerit nominatum.

§. XL.

Rhabarbarum egregie conducit in diarrhoeis & dysenteriiis,

Pathologia docet, quod diarrhoea a variis possit proficisci causis, inter quas debilitas glandularum & vasorum excretoriorum in intestinis & acrimonia intestinalis irritans non infimum obtinent locum, & in Capite I. §. XLVI. demonstratum fuit, quod purgantia eatenus diarrhoeam sistant, quatenus humidum nimium & acrimoniam diarrhoeæ causam educunt. Nunc rhabarbarum est purgans. Ergo rhabarbarum, quatenus est purgans, diarrhoeam sistere potest. Verum enim vero rhabarbarum copiosas habet partes gummosas, quibus acrimoniam, si fuerit diarrhoeæ causa, demulcet §. XXVI, adeoque diarrhoeam ipsam curat, item partes terreas, quæ debilitati glandularum & vasorum excretorium in intestinis medentur §. XXVII, adeoque diarrhoeam ipsam hinc oriundam sistunt. Cum vero eadem, quæ diarrhoeam efficiunt, causæ dysenteriam excitare possint, si fuerint graviores, sequitur, ut rhabarbarum in dysenteria quoque utilissimum sit medicamentum; nam materiam peccantem educit & intestinalia debilitata roborat.

§. XLI.

item in malo hypochondriaco & hysterico.

In pathologia demonstratur, quod malum hysterium in impedito sanguinis per uterum progressu, hypochondriacum autem in sanguinis per abdominis viscera circuitu

retar-

retardato consistat, & vtraque mala a sanguine spisso, atonia vasorum & obstructionibus viscerum proficisci possint, speciatim malum hypochondriacum a progressu sanguinis per hepar impedito sapissime oriatur, ventriculi atque intestinorum atoniam, bilis secretionem atque excretionem impeditam, chylificationis læsionem atque alvi obstructionem habeat conjunctam. Nunc rhabarbarum egregium est laxans §. XXIX. XXXIV, humores viscidos & spissos resolvit §. XXX, partium solidarum adeoque & ventriculi atque intestinorum atoniæ medetur §. XXXIII, bilis secretionem atque excretionem promovet §. XXXII, bilis viæem supplendo chylificationi inservit §. XXXVIII, atque in viscerum, præsertim hepatis, obstructionibus egregie conducit §. XXXVI. XXXVII. Qua de re rhabarbarum fere omnibus, saltem plurimis indicationibus in mali hypochondriaci & hysterici curatione satisfacit adeoque in his morbis ejus vsus non satis potest commendari.

§. XLII.

Ex principiis notum est pathologicis, quod hydrops ^{in hydrope,} a viscerum, præsertim hepatis, obstructione oriri possit, & si hoc locum obtinet, bilis secretionem atque excretionem impeditam secum ducit, præterea autem, a quacunque oriatur causa, debilitatem atque atoniam partibus solidis inducit, serique abundantiam & ejus acrimoniam vel visciditatem seorsim vel conjunctim indivulsam habet comitem. Hujus morbi curatio requirit, ut serum abundans e corpore eliminetur, ejus visciditas resolvatur & acrimonia temperetur, obstructum viscus referetur, bilis secretio excretio atque impedita restituantur & partes solidæ debilitatæ roborentur. Nunc rhabarbarum seri abundantiam per purgationem, quam excitat, minuit §. XXIX. XXXIV, ejus visciditatem resolvit §. XXX, bilis secretionem atque excretionem promovet §. XXXII, in viscerum, præsertim hepatis obstructione egregie se gerit §. XXXVI, XXXVII, partium solidarum atoniæ medetur §. XXXIII, & seri acrimoniam temperat §. XXXVI. Qua de re rhabarbarum

K k

barum

barum in hydropo, praesertim incipiente, summo cum fructu adhiberi potest.

§. XLIII.

in cachexia
& chlorosi,

In cachexia & chlorosi partes solidae laborant atonia, & humores serosi viscosi abundant & saepe visceris obstructio subest. Verum enim vero rhabarbarum humorum serosorum abundantiam ope purgationis, quam excitat §. XXIX. XXXIV, minuit, serum viscidum resolvit §. XXX, viscus obstructum reserat §. XXXVI, & partium solidarum atoniae medetur §. XXXIII. Quam ob rem rhabarbarum indicationibus in cachexia & chlorosis curatione formandis quadrat adeoque his in morbis egregie conducit.

§. XLIV.

in pollutionibus,

Pollutiones a majori humorum affluxu versus partes genitales, harum debilitate & humorum affluentium acrimonia has partes irritante proficiuntur (per princ. pathol.) Nunc rhabarbarum purgat §. XXIX. XXXIV, adoque hac ratione humorum affluxum a partibus genitalibus avertit atque aliorum dirigit, eorum acrimoniam corrigit & temperat §. XXVI, materiam peccantem, si qua adest, e corpore eliminat, & partium genitalium atoniae medetur §. XXXIII. Ergo in pollutionibus egregium exserit effectum.

§. XLV.

in gonorrhoea & fluore albo,

Cum in gonorrhoea benigna & fluore albo benigno eadem, quae in pollutionibus, adsint causa sed gradu majores §. XLIV, apparet, quod rhabarbarum his in morbis summo cum fructu adhiberi possit. Neque, si vel maxime his morbis insit malignitas, rhabarbari usus est rejiciendus, sed potius conveniens est & suadendus ob saepius allegatas in antecedentibus rationes.

§. XLVI.

in vomitu
eruento,

In curatione vomitus cruenti extra paroxysmum alvus laxante remedio est aperienda, quod ita comparatum esse

esse debet, vt leniter sine magna sanguinis & humorum commotione agat, vasa, e quibus hæmorrhagia orta est, roboret, & partis obstructionem, quæ vomitum cruentum excitavit, resolvat (per princ. therap.) Nunc rhabarbarum leniter & sine sanguinis & humorum commotione alvum laxat §. XXIX. XXXIV, vasa roborat §. XXXIII, & obstructiones resolvit §. XXXVI. XXXVII. Ergo rhabarbarum optime conducit in vomitu cruento ad alvum extra paroxysinum solvendam. Idem commendat *illustris b. m. Hoffmannus in Medicinæ rationalis systematice Tom. IV. Parte II. Sect. 1. cap. III. pag. m. 74, ubi §. VIII, extra paroxysinum, inquit, in vomitu cruento ad arcendum mali recursum eximie conducit rhabarbari electi pulvis ad dimidiam drachmam vel solus, vel cum cancrorum lapidibus aut duodecim trochiscorum de Karabe granis & dimidio camphoræ grano bis singulis septimanis ante lecti introitum cum haustu aquæ fontanæ sumtus; est enim rhabarbarum quasi specificum ad referandas paulatim obstructiones.*

§. XLVII.

Omnia purgantia anthelmintica esse & evadere possunt §. CCCCLI, P. I, hinc etiam rhabarbarum scopo anthelmintico usurpari potest, cum sit purgans §. XXIX. XXXIV. Deinde rhabarbarum copiosas possidet particulas gummosas §. XI, hæ vero vermium corpora obducendo & involvendo transpirationem eorum impediunt & hac ratione mortem iis inferendo effectum exerunt anthelminticum. §. CCCCLI. Part. I. in vernibus pellendis,

§. XLVIII.

Rhabarbari vsus quidem in diarrhoeis & dysenteriiis fuit demonstratus §. XL, sed facile est collectu, hoc in horum morborum curatione non omne absolvere punctum sed simul alterantia requiri, atque eadem ex ratione his in morbis rhabarbarum vel tostum, quod magis alterantem & roborantem quam purgantem exserit effectum, in diarrhoeis biliosa,

ctum § VIII, vel cum aliis alterantibus & roborantibus junctum adhiberi solet. *Meus olim Praeceptor, cujus cineres adhuc veneror, illustris b. m. Hoffmannus*, rhabarbarum tostum in diarrhoea biliosa maxime commendat. In *Medicinae enim rationalis systematicae Tom. IV. Parte III. sect. II. Cap. VIII. Cautel. §. VI*, diarrhoea biliosa, „inquit, uti alia omnis „non statim sisti debet, sed pededentim humores temperandi sunt; quo in casu rhabarbarum leviter tostum „ad scrupulum unum vel drachmam dimidiam cum aliquot granis nitri perquam utile est; dum humores vitiosos leniter educit & postea intestinorum tunicas roborando leviter constringit, nam partibus suis subtilioribus laxat, terrestrioribus adstringit, quae praevallent in tosto.

§. XLIX.

Denique notandum est, quod rhabarbarum in iis omnibus omnino casibus supra a me determinatis a §. LXX. usque ad §. LXXXIV. Cap. I., in quibus purgantia conducunt & adhibenda sunt, sit usurpandum, neque minus in omnibus iis casibus & morbis, in quibus alvus purgante non drastico sed admodum leni est aperienda, maxime conveniat.

§. L.

Postquam morbos, in quibus rhabarbarum conducit, ostendimus, nunc de speciali ejus usu & adhibendi modo differemus. De ejus usu in substantia jam supra §. XX. annotavimus, quod efficaciorum exserat vim laxantem quam si in forma extracti vel tincturae porrigitur, & Dominus *Boulduc* scribit, se observasse, quod grana viginti quatuor pulveris rhabarbari tantum effectum producerent purgantem, quantum drachma integra & dimidia infusi & drachma integra extracti. Eadem confirmat *illustris Geoffroy* „testimonium, qui in *Materiae medicae Tomo II. p. g. 129.* „ita scribit: Observandum est, rhabarbari substantiam longe valentius alvum cedere quam infusum decoctum

in omnibus aliis morbis, qui pureantibus, & quidem lenis, non drastici, usum postulant.

Rhabarbarum in substantia plus laxat quam in forma tincturae vel extracti,

„tum vel etiam ipsum extractum, licet duplicato pon-
„dere exhibitum.

§. LI.

Cum rhabarbarum virtute gaudeat roborante §. XXXIII, & purgante §. XXIX. XXXIV, quidam torrefaciendo ejus vim purgatricem minuere, roborantem vero & adstringentem virtutem intendere atque augere contendunt, sed hæc correctio mihi minus necessaria & plane inutilis videtur. Morbus enim aut laxans remedium postulat aut non, & si prius locum habet, aut laxans & roborans remedium simul aut laxans tantum. In casu posteriori rhabarbarum tostum plane non adhiberi debet, cum virtute laxante sit privatum §. VIII; si vero in morbo laxans & roborans remedium simul & rhabarbarum purgandi scopo est usurpandum, vel hoc cum aliis roborantibus conjunctum exhiberi vel præmissæ purgationi per rhabarbarum roborantium usus subjungi potest. Hoffmannus rhabarbarum tostum in diarrhoea biliosa commendat §. XLVIII.

Quid de rhabarbaro tosto fit sentiendum.

§. LII.

Si rhabarbarum non laxandi solum sed roborandi etiam fine in morbis ut in diarrhoea, dysenteria, gonorrhoea benigna, fluore albo benigno & id genus aliis morbis est adhibendum, optime datur in forma pulveris, quoniam hic terrestres partes omnes, a quibus vis roborans dependet §. XXXIII in se continet, & pro circumstantiarum ratione absorbentia & roborantia ipsi jungi possunt.

Quali in forma dandum rhabarbarum roborandi fine.

§. LIII.

In pulvere rhabarbarum præscribitur a drachma dimidia ad integrum & eodem modo pro circumstantiarum ratione miscetur cum terra foliata tartari, tartaro vitriolato, magnesia alba, cremore tartari, nitro depurato, & absorbente quodam remedio ut lapidibus cancerorum vel conchis, addita stimuli causa & ne dosis pulveris nimia fiat

De præscriptione rhabarbari in forma pulveris.

vno alterove grana resinæ jalappæ. Si vero solo rhabarbaro alvum sufficienter & majori in gradu subducere malumus, duæ pulveris rhabarbari doses drachmam dimidiam ponderantes ita possunt præscribi, vt vna dosis tempore vespertino circa decubitum, altera sequenti mane capiat. Non vero existimandum est, perinde esse, cum quocunque præscribatur rhabarbarum, sive cum absorbente sive cum sale medio, sed ex singulis in casu singulari occurrentibus circumstantiis est determinandum, quodnam pulveri rhabarbari sit jungendum, neque medicus nihil præscribere debet, nisi de quo rationem sufficientem reddere potest. Ex his igitur omnibus clarissime apparet, quomodo formulæ pulveris rhabarbarini sint concinnandæ, sequentes tamen hic apponere placet:

Recipe rhabarbari electi scrupulos duos, magnesiæ albæ scrupulum vnum

Misce, fiat pulvis, dividatur in duas partes æquales, detur, signetur Rhabarberpulver, davon eins des Abends vor Schlafengehen und das andere des Morgens frühe darauf zu nehmen,

Recipe rhabarbari electi scrupulum vnum, magnesiæ albæ scrupulum dimidium

Misce, fiat pulvis, detur, signetur Rhabarberpulver, welches auf einmahl zu nehmen, vel

præscribe rhabarbarum & magnesiã albam in æquali quantitate & exhibe pro dosi drachmam dimidiam & adde, si opus est, stimuli causa grana duo resinæ jalappæ. Ejusmodi pulvis in omnibus iis casibus, in quibus cruditates acidæ primas occupant vias alvusque obstructa leniter est reseranda, id quod in hypochondriacis præsertim occurrit, egregie convenit; nam magnesiã alba cum primarum viarum acido conjunctum in sal medium egregiæ virtutis resolventis & stimulantis & rhabarbari virtutem adjuvantis §. CCCCLXIV. Part. I. ab it §. LXXIV. LXXV. Cap. I. Part. II. Si effectum absorbentem majori in gradu pulvis ex rhabarbaro & mague-

magnesia conficiendus exferere debet, jungatur ipsi ab-
sorbens ut lapides cancrorum vel conchae preparatae e.g.

Recipe rhabarbari electi drachmam dimidiam
magnesiae albae &
lapidum cancrorum preparatorum vel
concharum preparatarum ana grana quin-
decim.

Misce, fiat pulvis, dividatur in duas partes aequa-
les, vel, si placet seu indicatio postulat, praescribantur omnia in aequali quantitate.

§. LIV.

Si remedio rhabarbarino non alvus solum leniter est laxanda sed bilis etiam acrimonia & exastuatio temperanda & bilis subducenda est, vel sanguinis commotio & re-
refactio ejusque versus partes superiores congestio temperanda est & sedanda, rhabarbarum sequenti modo est praescribendum :
De praescr-
ptione rha-
barbari in
pulvere.

Recipe rhabarbari electi &
lapidum cancrorum preparatorum ana
drachmam dimidiam, nitri purificati grana
quindecim seu scrupulum integrum,

Misce, fiat pulvis, dividatur in duas partes aequa-
les vel

Recipe rhabarbari electi drachmam dimidiam, lapi-
dum cancrorum preparatorum vel concha-
rum preparatarum &
nitri purificati ana grana quindecim vel
scrupulum integrum,

Misce, fiat pulvis, dividatur in duas partes aequales.

Ejusmodi pulvis post iracundiam praegressam, in sangui-
nis congestionibus versus partes superiores ab alvi obstru-
ctione pendentibus, sanguinis commotione atque exastua-
tione, haemorrhagia narium, haemoptysi, vomitu cruen-
to, bile in intestina copiose effusa ibique stagnante &
acrio-

acriori reddita, colica biliosa, item subjectis cholericis, sensibilibus & ad spasmos sanguinisque ebullitiones proclivibus egregie conducit.

§. LV.

De præscri-
ptione rha-
barbari in
pulvere.

Si ope rhabarbarini remedii non alvus solum est aperienda sed ipsius etiam rhabarbari adhibendi virtus resolvens est intendenda atque augenda, rhabarbarum cum terra foliata tartari vel tartaro tartarifato est conjungendum secundum sequentes formulas:

Recipe rhabarbari electi & terræ foliatæ tartari ana drachmam dimidiam

Misce, fiat pulvis, dividatur in duas partes æquales, quarum vna tempore vespertino ante decubitum, altera sequenti mane est exhibenda, vel

Recipe rhabarbari electi drachmam dimidiam, terræ foliatæ tartari scrupulum dimidium vel grana quindecim

Misce, fiat pulvis. Detur per dosi.

Si præsentibus cruditatibus viscidis in primis viis rhabarbarum est exhibendum, formula ita potest concinnari:

Recipe rhabarbari electi drachmam dimidiam tartari vitriolati grana quindecim

Misce, fiat pulvis, detur pro dosi.

Sic etiam præscribi potest rhabarbarum:

Recipe rhabarbari electi drachmam vnam, cremoris tartari scrupulum vnum

Misce, fiat pulvis, dividatur in duas partes æquales, quarum vna vespere ante decubitum, altera sequenti mane est exhibenda.

§. LVI.

De præscri-
ptione rha-
barbari in
pulvere.

Si ope rhabarbari non alvum solum laxare sed roburare etiam intendimus, rhabarbarum similiter quoque cum aliis convenientibus remediis vt coralliis rubris, succino præparato, cortice cascarillæ, crystallo montana præparata, & id genus aliis commode potest permisceri e. g.

Reci-

Recipe rhabarbari electi drachmam dimidiam succini præparati vel loco hujus coralliorum rubrorum præparatorum grana quindecim corticis cascarillæ grana duo.

Misce, fiat pulvis, detur pro dosi.

Ejusmodi pulvis egregie se gerit in pollutionibus nocturnis, gonorrhoea benigna, fluore albo benigno, & si his in casibus est exhibendum, commode ipsi opobalsamum verum a granis tribus vsque ad sex admiscetur. Idem pulvis in nimis alvi dejectionibus fructu non destituitur & in his vel loco succini præparati vel coralliorum præparatorum vel cum iis crySTALLUS montana præparata ei jungi potest. Rhabarbari denique vis roborans additione olei de cedro vel macis commode quoque exaltari potest.

§. LVII.

Rhabarbari pulvis raro vel plane non in forma pilulari præscribi, sed loco ejus ad hanc formam extractum rhabarbari adhiberi solet. Verum enim vero, cum sapissime requirant circumstantiæ, vt rhabarbari pulvis, non extractum, in forma pilulari exhibeatur, cur non certa rhabarbari pulverisati quantitas cum extracti rhabarbari sufficienti quantitate in formam pilularem redigi possit, nullam plane video rationem, & si pilulæ ita formatæ nimis multæ pro dosi essent deglutiendæ, vt sufficientem, qui intenditur, effectum exserant, resina jalappæ vel trochisci alhandal ad earum virtutem augendam & dosin imminuendam debita in quantitate addi possunt. Si pilularum rhabarbarinarum virtus laxans majori in gradu desideratur, admisceatur ipsis aloë correctæ vel extractum panchymagogum Crollii, si vero earum virtutem resolventem augere volumus, recipiamus saponem Venerum & gummi ammoniacum vel mercurialia, & si virtutem earum roborantem intendere noster est animus, gummi mastiche, corticem cascarillæ, vel extractum cascarillæ addamus.

De præscriptione rhabarbari in forma pilulari.

L1

§. LVIII.

§. LVIII.

De tincturis
rhabarbari
aquosis ea-
runique vir-
tute.

Tincturæ rhabarbari parantur vel cum spiritu vel cum aqua & omnes, siue sint spirituosæ siue aquosæ, dicuntur animæ rhabarbari. Quo plures quoque efficaciores e rhabarbaro extractas continent tincturæ partes, eo sunt meliores, & cum eæ, quæ in vase probe clauso per infusionem cum aqua & menstruo alcalino conficiuntur, ita, vt non vehementi igni sed leni tantum digestionem, qua particulæ volatiles non abiguntur, exponantur, præ aliis omnibus plurimas & efficacissimas rhabarbari partes in se contineant, patet, eas esse optimas. Nam tinctura rhabarbari, quæ hac methodo paratur, continet 1) sal tartari, utpote quod ab aqua solvitur §. CCXCIV. Part. I. 2) partes rhabarbari gummosas, quæ ab aqua solvuntur §. CCLXXIV. Part. I. 3) sal rhabarbari volatile, quod itidem in aquam transit nec per hypothesin igne abigitur 4) partes rhabarbari saponaceas fixiores, quæ in aqua solvi possunt 5) partes diversas rhabarbari resinosas a menstruo alcalino solutas. Omnis igitur ejusmodi tincturæ virtus a virtute harum partium vt dependeat necesse est adeoque possidet vi salis tartari, quod continet solutum, vi salis volatilil, quod ex rhabarbaro extrahit, vi partium saponacearum fixiorum & resinosarum admodum insignem atque egregiam virtutem resolventem atque aperientem §. CCCCLXIV. CCCCLXV. Part. I. & §. XXIII. XXVIII. hujus capitil, & vi ejusdem salis volatilil, quod ex rhabarbaro extrahit, & partium gummosarum virtutem laxantem §. XXIII. XXIV, vnde patet, quod hæc tinctura in omnibus iis morbis, qui ab humoribus spissis & tenacibus proficiscuntur, viscerum & præsertim hepatis obstructionibus morbisque, qui exinde oriuntur, saluberrimum atque præstantissimum exserere debeat effectum. Longe autem facilius & magis hæc omnia præstare potest ejusque virtus medicata saponacea, id est, resolvens, aperiens atque abstergens magis intenditur atque augetur, si cum terra foliata tartari mixta datur vel hæc debita in quantitate ipsi

ipsi inter extrahendum additur. Denique cum resolutiva fieri possint diuretica §. CCCXLVIII. Part. I. & per diuresin sanguinis & humorum massa ab impuritatibus liberetur (per princ. physiol.), tinctura hæc rhabarbari aquosa vt impuritates hac via atque ratione a massa sanguinis & humorum separare atque e corpore eliminare, adeoque summo cum fructu purificandi scopo vsurpari possit, manifesto sequitur, atque hinc eadem ex ratione egregie quoque conducit in humorum, vt lymphæ, feri & sanguinis impuritate atque morbis exinde oriundis, vt scabie, morbis venereis, cachexia & id genus aliis affectibus.

§. LIX.

Tinctura rhabarbari aquosa optime modo §. LVIII, determinato præparatur ita:

Formulae
tincturarum
rhabarbari
aquosarum.

Recipe pulveris rhabarbari electi vnciam dimidiam
salis tartari drachmam vnam & dimidiam
his mixtis & probe tritis affusas
aquæ cinnamomi vncias quatuor
digere per viginti quatuor horas admodum leni calore & tandem filtra.

Loco aquæ cinnamomi aqua communis vel menthæ vel alia potest sumi. In *Dispensatorio Regio & Electorali Borussia Brandenburgico* sequens hujus tincturæ præparatio extat cum priori conveniens:

Recipe pulveris rhabarbari optimi vnciam semis
salis tartari drachmam vnam semis
aquæ cinnamomi buglossatæ vel borraginatae &

cichorei ana vncias tres,
stent infusa loco tepido horas viginti quatuor pro extrahenda digerendo essentia tandem per emporeticam filtranda.

Rolsincius ita præparare solitus fuit hanc tincturam:

Recipe pulveris rhabarbari orientalis drachmas sex,
salis tartari drachmas tres

L I 2

teran-

terantur invicem & adfusis
 aquæ cichorei vncias vndecim
 stent in digestionem per triduum,
 dein procede vt artis est.

Vel

Recipe pulveris rhabarbari electi drachmas tres
 salis tartari drachmam vnam
 aquæ melissæ vncias quatuor

Misce digere leni calore & filtra

Si terra foliata tartari est adjicienda,

Recipe pulveris rhabarbari electi vnciam dimidiam
 salis tartari
 terræ foliatæ tartari ana drachmam vnam
 aquæ communis vel destillatæ vncias quatuor

Misce & post digestionem leni calore institutam
 filtra.

Si tinctura rhabarbari non fuerit preparata cum terra
 foliata tartari, hæc tamen in substantia vel ejus liquor illi
 potest admisceri. Denique est notandum, quod hæc
 rhabarbari tinctura etiam essentia rhabarbari sed minus
 proprie & per abusum vocetur.

§. LX.

De usu &
 modo adhi-
 bendi tin-
 cturam rha-
 barbari
 aquosam.

Si tinctura rhabarbari aquosa vti volumus ad purgan-
 dum, in largiori dosi est exhibenda, vt ad drachmas
 duas vel vnciam dimidiam, immo sæpius hæc dosis non
 sufficit, sed dosis antea sumpta vel integra vel ad dimi-
 dium est repetenda, si sufficientem excitare debet purga-
 tionem. Si vero hujus tincturæ usu non alvum solum
 apertam servare sed potissimum etiam effectum resollen-
 tem atque aperientem intendimus, in longe minori dosi
 vt ad drachmam dimidiam immo in magis refracta dosi,
 sed eo crebriori vt quatuor vicibus de die sumenda est
 exhibenda; & sic scopum, quem intendimus, facile as-
 sequemur.

§. LXXI

§. LXI.

Quod ad tincturam rhabarbari spirituosam attinet, illius virtus pro vario, quo preparata fuit, modo variat. Sic si hæc tinctura cum spiritu vini rectificatissimo phlegmatis experte preparatur, hic ex rhabarbaro non nisi partes resinosas & saponaceas fixiores extrahit §. CCXXXI. CCXXXV. Part. I. adeoque tincturæ hoc modo paratæ virtus ex virtute partium saponacearum fixiorum & resinosarum est determinanda. Nunc utraq; hæc partes virtute gaudent resolvente §. XXVIII. & speciatim partes resinosa stimulantem calefacientem & roborantem §. cit. Quæ de re tinctura rhabarbari spirituosæ dicto modo preparata virtutem possidet imprimis resolventem & simul magis stimulantem & calefacientem, quam tinctura rhabarbari aquosa; ad quod accedit, quod spiritus vini rectificatissimus ipse virtute magna præditus sit stimulantem & calefacientem, unde tinctura spirituosæ virtutem stimulantem & calefacientem suam ei maxima ex parte debet. Patet itaque ex dictis, quod hæc tinctura subjectis torpidioribus, segnioribus, laxioribus & phlegmaticis ceteris paribus magis quam aquosa conveniat & in humorum & sanguinis visciditate & morbis inde oriundis egregium & salutarem exserat effectum. Deinde, cum resolventia evadere possint diuretica §. CCCXLVIII. Part. I. & per diuresin multæ impuritates a sanguine saparentur, hæc tinctura vero resolvente virtute gaudeat, apparet, quod purificans quoque ei competat virtus adeoque in morbis ab humorum ut lymphæ, seri & sanguinis impuritate proficiscentibus ut scabiæ, morbis venereis idque genus aliis optime conducatur, & si hujus tincturæ virtus resolvens diuretica atque purificans intendenda est, commode ipsi admiscetur tinctura antimonii acris, essentia pimpinellæ seorsim vel conjunctim, atque ejusmodi mixtura egregie resolvit & purificat & olim maximo in usu fuit beato Teichmeyero atque etiamnum frequentissime a *Viris excellentissimis atque experientissimis Celeberrimo Domino Doctore*

De tincturæ
rhabarbari
spirituosæ
virtute &
usu.

Mohsen artem medicam cum omnium applausu summa prudentia atque felicitate Berolini exercente & Praenobilissimo Domino Doctore Storchio summo cum fructu usurpatur & maximopere commendatur. Si vero spiritus vini, qui ad tincturæ rhabarbari spirituosæ præparationem adhibetur, multum phlegma continet, præter partes resinosas & saponaceas fixiores sal quoque volatile & partes gummosas ex parte separat a rhabarbaro extrahendo adeoque ex dictis facile ejusmodi tincturæ virtus, modus adhibendi atque usus potest determinari.

§. LXII.

De præparatione extractorum rhabarbari.

Extractum rhabarbari est vel aquosum vel spirituosum. Prius præparatur, dum rhabarbari pulvis solvitur in aqua & hæc solutio evaporatur atque inspissatur vsque ad extracti consistentiam, posterius vero, dum rhabarbarum in spiritu vini rectificatissimo solvitur, & hæc solutio evaporatur atque inspissatur vsque ad extracti consistentiam. Paucis, extracta rhabarbari parantur per tincturæ rhabarbari vel aquosæ vel spirituosæ evaporationem atque inspissationem vsque ad extracti formam. Potest etiam extractum rhabarbari præparari ope spiritus vini multum phlegma continentis & ejusmodi extractum non incommode posset vocari extractum aqueo-spirituosum.

§. LXIII.

Extracta rhabarbari non continent sal volatile rhabarbari.

Cum rhabarbari extracta parentur ope evaporationis atque inspissationis §. LXII, per evaporationem autem sal rhabarbari volatile in auram abigatur (per princ. chemica), sequitur, vt extracta rhabarbari, quæcunque sint, vel nihil vel saltim parum salis volatilil rhabarbaro inhaerentis contineant, adeoque eorum virtus ab hoc sale plane nec sit derivandum nec dependeat.

§. LXIV.

Vnde virtus extractorum

Cum extracta rhabarbari præparentur cum menstruo vel aquoso vel spirituofo §. LXI, & aqua partes rhabarbari

bari gummosas & saponaceas fixiores, spiritus vini autem rhabarbari
rectificatissimus resinofas & saponaceas fixiores rhabarbari dependeat.
partes solvat §. CLXXXV. Partis I., sequitur, ut extra-
ctorum rhabarbari virtutes variant pro menstrui, cuius
ope præparata fuerunt, diversitate & ut virtus extracti
rhabarbari aquosi a virtute partium rhabarbari gummo-
sarum & saponacearum fixiorum, virtus vero extracti
rhabarbari spirituosi a virtute partium rhabarbari re-
sinofarum & saponacearum fixiorum dependeat & deri-
vanda sit.

§. LXV.

Partes rhabarbari saponaceæ fixiores virtute gaudent
resolvente §. XXVIII. Iam virtus extracti rhabarbari
aquosi dependet a virtute partium saponacearum fixiorum
§. LXIV. Ergo ut extractum rhabarbari aquosum virtu-
tem resolventem possideat necesse est. Cum vero extra-
cti aquosi virtus dependeat quoque a partium gummosa-
virtute §. LXIV, hæ vero partium saponacearum virtu-
tem resolventem imminuant, dum eas obducunt atque
involvunt §. CCCCXXX. Part. I, alvum laxam reddant
§. XXVI, & acrimoniam demulceant §. cit, patet, quod
extractum rhabarbari aquosum virtute gaudeat resollen-
te, quæ ab admixtis partibus gummosis temperata est,
leniter purgante & acrimoniam temperante.

§. LXVI.

Extractum rhabarbari spirituofum continet partes sa-
ponaceas fixiores & resinofas, quæ utraq; virtute gau-
dent resolvente §. XXVIII. Cum vero hujus extracti vir-
tus ab harum partium virtute dependeat §. LXIV, & vir-
tus partium saponacearum fixiorum resolvens hoc in ex-
tracto non uti in aquoso ab admixtis partibus gummosis
temperetur sed potius a resinofarum partium præsentia
augeatur, huic extracto major quam aquoso ut competat
vis resolvens necesse est.

§. LXVII

§. LXVII.

Quenam
præterea
consideranda
sint circa vir-
tutem extra-
ctorum rha-
barbari de-
terminan-
dam.

Si extractum rhabarbari aquosum præparatur ex tin-
cturæ aquosæ secundum methodum descriptam §. LIX,
confectæ evaporatione & inspissatione §. LXII, eæ quo-
que partes, quæ huic rhabarbari tincturæ in præparatio-
ne additæ fuerunt, quales in præsentī casu sunt salinæ al-
calicæ, in determinanda extracti virtute sunt consideran-
dæ, & cum hæ virtute gaudeant resolvente §. LVIII, ab
his quod virtus extracti rhabarbari aquosi resolvens inten-
datur atque augeatur, luculenter apparet. Idem probe ob-
servandum est circa aliorum extractorum rhabarbari vir-
tutem determinandam.

§. LXVIII.

Virtus ex-
tractorum
rhabarbari
purgans vni-
de?

Experientia docet, quod rhabarbari extractum aquo-
sum modo descripto §. LXII. LXVII. paratum, si in lar-
giori dosi exhibetur, ut ad drachmam vnam, alvum laxet
sed leniter. Nunc virtus hujus extracti laxans a sale vo-
latili rhabarbari non provenit §. LXIII, & cum nullæ
aliæ ei insint partes, a quibus dependeat, quam partes
gummosæ & salinæ §. XXV. XXVI. Cap. I. & §. XXIV.
LXIV. LXV. Cap. II. Part. II, in his ut sedeat, necesse
est. Eodem modo inferri potest de reliquis rhabarbari
extractis, quod eorum vim laxantem, si quam habent,
non debeant sibi rhabarbari volatili sed aliis partibus.

§. LXIX.

De differen-
tia rhabar-
bari in sub-
stantia ab ex-
tractis ratio-
ne virtutum.

Ex præparatione extractorum rhabarbari, quæ fit
ope evaporationis atque inspissationis, §. LXII, liquido
apparet, quod partes volatiles multæque aliæ rhabarbaro
in substantia inhaerentes in aerem abigantur & pereant.
Cum vero harum partium jactura virtutum quoque in iis
fundatarum jacturam inferat §. XXXI. Part. I, apparet,
quod & cur rhabarbari extracta talibus tantisque virtuti-
bus non gaudeant, quantis & qualibus rhabarbarum in
substantia est præditum, id quod etiam a posteriori con-
firmatur §. XX. L.

§. LXX.

§. LXX.

Cum extractum rhabarbari aquosum egregiam possidet virtutem resolventem §. LXV. LXVII. & leniter laxantem §. LXVIII, sequitur, vt in omnibus iis morbis, qui ab humoribus spissis & tenacibus & viscerum obstructionibus proficiscuntur & ad suam curationem alvinæ excretionis liberum requirunt successum, quales sunt morbus hypochondriacus, hystericus, icterus, hydrops, cachexia &c. optime conducatur & bono cum fructu usurpari possit.

De usu extracti rhabarbari aquosi in morbis.

§. LXXI.

Exhibetur extractum rhabarbari aquosum in forma vel fluida, vel solida vt pilulari. Sic in forma fluida commode cum liquore terræ foliatæ tartari, qui virtutem ejus resolventem maximopere auget atque intendit, præscribitur ita:

De modo adhibendi extractum rhabarbari aquosum.

Recipe extracti rhabarbari aquosi drachmam vnam liquoris terræ foliatæ tartari vnciam vnam
Misce, detur, signetur: Erbsnendes Elixir, davon 80 bis 100 Tropfen auf einmahl zu nehmen.

Hoc Elixir maximopere commendavit & frequentissime usurpavit *illustris b. m. Hoffmannus* in viscerum obstructionibus, malo hypochondriaco, cachexia, ictero, atque incipiente hydrope, saluberrimo cum effectu, & profecto, proficuum atque egregium est remedium, quod spissos & viscidos humores viscerum vasculis impactos eaque infarcientes potenter resoluit, vasa obstructa atque imperuia referat atque aperit, alvum laxam atque apertam servat, & humorum impuritates per diuresin e corpore eliminat. Eidem modo laudato Viro maximo & frequentissimo in usu fuerunt, vt ejus scripta clarissime docent, elixiria sic dicta visceralia, quæ ex extractis amaris vt extracto gentianæ rubræ, centaurii minoris, cardui benedicti, cascarillæ in aqua cum sale tartari vel terra foliata tartari solutis concinnabat hisque ad alvum apertam ser-

M m

van-

vandam extractum rhabarbari aquosum, vel, quod melius
& fortius operatur, rhabarbarum in substantia addebat.
En! ejus generis formulas:

Recipe extracti rhabarbari aquosi
gentianæ rubræ
cardui benedicti
centaurii minoris ana drachmam
vnam

Salis tartari vel
terræ foliatæ tartari drachmam vnam &
semis

solvantur leni calore in vase clauso in
aquæ menthæ &
melissæ ana vnciis duabus integris &
dimidia

filtretur detur & signetur: *Viscerals Elixir,*
davon 80 bis 100 Tropfen auf einmahl des Tages
über viermahl zu nehmen.

vel

Recipe pulveris rhabarbari electi drachmas duas
vel tres

extracti gentianæ rubræ
centaurii minoris
cardui benedicti

salis tartari
terræ foliatæ tartari

solvantur leni calore in vase probe clauso in
aquæ menthæ vnciis octo,

filtretur, detur & signetur: *Elixir wie das vorher-*
gehende zugebrauchen.

Ejusmodi elixir subjectis cholericis, sensibilibus, spirituo-
sa non commode ferentibus, in ventriculi atque intesti-
norum atonia, humorum visciditate, viscerum obstru-
ctionibus, & morbis ex his causis oriundis egregie con-
ducit, & si magis roborans desideratur, addatur extractum
cascarillæ vel essentia corticum pomorum citri, aurancio-
rum,

rum, cascarilla, succini, scopo sedativo antispasmodico & anodyno liquor mineralis anodynus Hoffmanni, spiritus nitri dulcis, essentia castorei, croci & scopo carminativo essentia carminativa Wedelii, spiritus nitri dulcis vel liquor anodynus Hoffmanni. De modo adhibendi extractum rhabarbari in pilulari forma hoc tantum annoto, quod illud inter omnes pilulas resolvendi & leniter laxandi scopo commode recipi possit & quod *Excellentissimus b. m. Schulzius in Praelectionibus suis ad dispensatorium Borussia-Brandenburgicum* de rhabarbari extracto scribat, quod illud cum extracto croci aequo pondere junctum faciat pilulas bonas sedativas, in omni spasmodico morbo & dolore proficuas, exigua dosi unius vel duorum granorum efficaces.

§. LXXII.

Rhabarbarum in substantia ob egregiam, quam possidet, vim resolventem §. XXX. & sine molestia & damno laxantem §. XXIX. XXXIV. inter infusa vinosa resolventia & laxantia cum aliis speciebus resolventibus, laxantibus & roborantibus summo cum fructu recipitur, sed majori quam in substantia dosi ut ad drachmas duas vel unciam dimidiam ob allegatas rationes §. XX. L. Equidem actum agerem laborem, si hunc rhabarbarum adhibendi modum atque insignem ejusmodi infusorum vinosorum utilitatem multis encomiis extollere vellem, sed sufficiat, hoc tantum annotare, quod in omnibus morbis, quorum curatio resolutionem, roboris augmentationem & liberum alvinæ excretionis successum requirit, quales sunt permulti morbi chronici, saluberrimum exerant effectum atque in iisdem morbis prosperrimo cum successu ab *illustri b. m. Hoffmanno* fuerint usurpata. Ita vero Vir modo laudatus infusorum talium formulas praescribat:

De usu rhabarbari in infusis.

Recipe rhabarbari electi

foliorum sennæ sine stiptibus
agarici trochiscati ana drachmas duas

M m 2

radi-

radicis Zedoariae
 pimpinellæ albæ ana drachmam
 vnam & dimidiam

herbæ epithymi
 summitatum centaurei minoris ana pugil-
 los quatuor

cardamomi
 falis tartari ana drachmam dimidiam

Concisa, contusa, mista dentur ad chartam, signentur:
 Species infusi vinosi laxantis. Infusæ hæ species cum di-
 midia aquæ mensura exponantur in vase probe clauso ca-
 lori, tanto tamen, vt non ebulliant, postea liquor trans-
 coletur, & affundatur denuo speciebus relictis vini Rhe-
 nani mensura dimidia, digerantur itidem leni calore, dein
 vinum per colum trajiciatur & liquori priori misceatur.
 De hoc bibantur omni mane vel si fortior effectus desi-
 deratur, bis de die vacuo stomacho tres vnciæ. Specie-
 bus hujus infusi commode & summo cum fructu, si id po-
 stulant circumstantiæ, corticum pomorum aurantium
 vel citri vncia dimidia, passularum minorum vnciæ duæ
 vel vna cum dimidia & limaturæ martis drachmæ duæ ad-
 di possunt, sed menstrui quoque quantitas simul est au-
 genda, & cum rhabarbarum in hepatis obstructionibus &
 morbis exinde proficiscentibus, vt ictero, cachexia, chlo-
 rosi, hydrope, malo hypochondriaco, febribus intermit-
 tentibus rebellibus vt quartana & tertiana & id genus aliis
 morbis præ aliis medicamentis maxime salutarem exserat
 efficaciam §. XXXVI. XXXVII. XXXVIII. XXXIX. XLI.
 XLII. XLIII, in modo dictis affectibus infusum sequens
 quotidie ad libram vnam & majori in quantitate, quan-
 tum per ventriculi rationem fieri potest, tam calide quam
 frigide haustum saluberrimum edit effectum, & hinc ra-
 tionem perspicimus, cur modo laudatus Hoffmannus id
 in memoratis malis creberrime vsurpaverit & tantopere
 commendaverit:

For-

Formula hujus infusi hæc est:

Recipe rhabarbari electi vnciam integram vel integram cum dimidia

radicis rubiæ tinctorum

graminis

curcumæ ana vnciam semis

herbæ capillorum veneris

hepaticæ nobilis ana manipulum

vnum

marrubii albi

summitatum centaurei minoris ana manipulum dimidium

seminis foeniculi drachmas duas

passularum minorum vnciam integram cum dimidia

tartari tartarifati drachmas tres

Concisa, contusa, mista digerantur leni calore cum tribus vel quatuor aquæ ferventis mensuris per noctem.

§. LXXIII.

Neque silentio prætereundæ sunt potiones rhabarbarinæ solæ & rhabarbarino-mannatæ, quas frequentissimo in usu habuit saluari cum effectu modo laudatus *Hoffmannus* omnesque, qui ejus curam ac naturæ humanæ accommodatam medendi methodum imitantur, eodem cum fructu adhibere solent. Ex tempore ex pulveris rhabarbari drachmis duabus vel vncia dimidia & salis tartari vel cremoris tartari drachma dimidia vel integra adfusionem aquæ calidæ & brevi digestionem parari potest potio rhabarbarina iisque offerri, qui rhabarbari usum in forma pilularum, pulveris vel elixirii averfantur. Addi quoque potest syrupus de cichorio cum rhabarbaro ad vnciam dimidiam vel integram. Aliter quoque talis potio ad methodum *Hoffmanni* sic præparari potest:

De potionibus rhabarbarinis solis & rhabarbarino-mannatis.

Recipe passularum minorum vnciam integram & dimidiam

M m 3

pulve-

pulveris rhabarbari electi drachmas duas
vel tres

solvantur leni calore in vase probe clauso in
aqua cinnamomi sine vino unciis sex

Coletur detur & signetur: Potio laxans pro dosi
exhibenda, ita, ut prima vice unum tantum ejus
dimidium, altera vice non ita multo post ut hora
dimidia vel integra præterlapsa alterum ejus dimi-
dium capiatur.

Loco aquæ cinnamomi sumatur aqua fontana & addatur
cinnamomi drachma dimidia vel integra. Cum manna
potio rhabarbarina ita præscribitur:

Recipe mannæ electæ unciam unam

pulveris rhabarbari electi drachmas duas

cremoris tartari drachmam unam

solvantur in

aquæ fontanæ calidæ unciis sex,

cola & colaturæ adde

olei de cedro guttas sex

Detur pro dosi eadem, qua prior potio, ratione,
& suberbatur infusum Thee vel Caffee.

Addi quoque possunt folia sennæ sine stipitibus ad drach-
mas duas vel tres.

§. LXXIV.

De passulis
rhabarbari-
nis.

Ad præcipua rhabarbari præparata pertinent passulæ
rhabarbarinæ, quæ ad *b. Hoffmanni* methodum sic præparan-
tur: Recipe pulveris rhabarbari electi unciam dimidiam, huic
affundantur aquæ simplicis ferventis unciæ quatuor, di-
geratur leni calore, postea coletur & colatura affundatur
passularum minorum a sordibus purgatarum unciis sex &
sacchari candi pulverisati unciæ dimidiæ vel integræ, coquan-
tur hæc leniter in vase apto usque ad spissam consistentiam &
ferventur vsui. Dari possunt pro dosi ad cochlearia ali-
quot. Sunt blandissimum, clementissimum & cuius fere
subjecto & ætati convenientissimum remedium laxans. Si
teneris infantibus laxans tutum & securum est exhiben-
dum,

dum, passulæ rhabarbarinæ optime conveniunt, quia eas sine nausea, quam alias ex aliis remediis facile percipiunt, adsumere possunt. Similiter in adultis hominibus ad alvi segnitiam emendandam eamque sine molestia & subsequente adstrictione reddendam lubricam & laxam summo cum fructu tempore matutino ad cochlear vnum vel aliquot possunt adhiberi, atque eam ob causam hypochondriacis, quorum frequentissimum symptoma est alvi obstructio, & gravidis alvi duritie vtplurimum laborantibus & puerperis egregiam præbent medicinam laxantem atque generatim in omnibus iis casibus, in quibus purgantibus fortioribus & drasticeis locus non est, conveniunt. *Excellentissimus b. m. Schulzius in Praelectionibus suis ad Dispensatorum Borusso-Brandenburgicum* aliam harum passularum præparationem & alia huc pertinentia refert. „Alii, „quit, parant passulas rhabarbarinas passulas minores non „multæ aquæ tamdiu incoquendo, donec passulæ crepent. „Addunt deinde aliquid sacchari vt brodium syrupi instar „spissum fiat. Deinde ab igne remotis intermiscunt pul- „verem rhabarbari. Si valentiores cupis, potes jam satis „decoctarum jus quam fervidissimum infundere foliis sen- „næ & per horam tepido loco macerare, deinde ab his „separatum brodium passulis iterum affundere sicque de- „mum rhabarbari pulverem admiscere. Si duas vncias „passularum acceperis, rhabarbari justum pondus erit „drachma vna, sennæ drachmæ duæ.

§. LXXV.

Ad rhabarbari præparata pertinent quoque syrupi, qui ex eo conficiuntur. Sunt vel simplices vel compositi. Simples non in omnibus officinis præparari solent. Inter compositos eminet præsertim *Syrupus de cichorio cum rhabarbaro*, qui vel in omnibus vel saltem plerisque officinis prostat, & *syrupus de rhabarbaro solutivus*. Formula syrupi de cichorio cum rhabarbaro extat in *Dispensatorio Brandenburgico* atque ejusdem nec non syrupi rhabarbari simpli-

De syrupis
rhabarbari
tam simplici-
bus quam
compositis.

simplicis & de rhabarbaro solutivi formula invenitur in Pharmacopœia Augustana reformata, & ejus Mantissa cum Animadversionibus Zwelferi & ejusdem Pharmacopœia regia.

§. LXXVI.

De syrupo
cichorei cum
rhabarbari.

Syrupus de cichorio cum rhabarbaro recens natis ad meconium expurgandum & teneris infantibus ad alvum leniter subducendam commode tuto & magno cum fructu offerri solet. Virtus ejus laxans intendi atque augeri potest additione pulveris rhabarbari vel tincturæ rhabarbari aquosæ. Commode quoque excipientis vicem sustinere potest, si alia laxantia minus grata in electuarii formam sunt redigenda, & cum æquali oxymellis squillitici quantitate mixtus infantibus in tussi humida atque asthmate humido saluberrima atque egregia est medicina: nam non mucum solum spissum & tenacem pectus occupantem resolvit sed eundem etiam tam expectorationem promovendo per superiora quam alvum aperiendo per inferiora educit alvumque, quæ his in malis plerumque adstricta est, reddit laxam. Denique potionibus atque infusis laxantibus tum ad gratiam iis conciliandam tum ad illorum vires augendas commode potest admisceri. Datur recens natis atque infantibus ad vnum vel aliquot cochlearia minima, adultis vero ad uncias aliquot. Neque minori utilitate se commendat syrupus rhabarbari solutivus, quem folia sennæ simul ingrediuntur, atque eodem, quo præcedens, adhiberi potest modo.

§. LXXVII.

De elixirio
propr cum
rhabarb. &
morfulis rha-
barbari.

Porro ad officinalia rhabarbari præparata pertinent 1) *morfuli de rhabarbaro*, qui ad drachmas sex vel unciam integram propinari possunt 2) *trochisci de rhabarbaro*, qui dantur ad drachmam vnam cum aqua vel vino vel decocto aperitivo 3) *Elixir proprietatis cum rhabarbaro*, cujus descriptio extat in *Dispensatorio Brandenburgico*. Minus frequenti in usu est & præsertim subjectis calidis, ad sanguinis ebullitiones & commotiones, hæmorrhoides & spasmos dispo-

dispositis & in morbis calidis minus convenit. Denique rhabarbarum teste *celeberrimo b. m. Neumanno* sexaginta preparata officinalia in Dispensatorio Brandenburgico descripta ingreditur.

§. LXXVIII.

Rhaponticum verum æque ac verum rhabarbarum vim habet purgantem sed longe minorem, & majorem vim roborantem atque adstringentem quam rhabarbarum verum. Si rhaponticum verum in substantia scopo laxandi est adhibendum, in duplo majori quam rhabarbarum verum est propinandum dosi ut ad drachmas duas, quoniam vero hæc dosi ob nimiam voluminis molem ingrata molesta & nauseosa est, vel plane non vel raro in substantia adhiberi sed inter infusa & decocta recipi solet. A materiae medicæ scriptoribus illud in hæmorrhagiis, sanguine congruato resolvendo & difficili & gravi respiratione valde commendari legi. Spurious rhaponticum raro nostra ætate in usum vocatur. De rhabarbaro Monachorum *Excellentissimus Boeclerus in Cynosura materiae medicæ continuata ad Cynosuræ materiae medicæ Hermannianæ imitationem collecta* sequentia scribit: „Radix hæc eandem fe-
„re facultatem purgandi cum vero rhabarbaro habere
„creditur, modo in dupla dosi vsurpetur. Scorias enim,
„loquente *Tilingio*, (qui librum de rhabarbaro sub titu-
„lo rhabarbarologia edidit) benigne & cum quadam ro-
„boratione cum successu evacuat. Cum autem constet
„partibus subtilioribus, quæ sunt expurgantes, aliis vero
„crassis & adstringentibus juxta modo dicti auctoris rha-
„barbarologiam, uti possumus succo expresso tanquam
„laxativo ad unciam dimidiam vel integram, remanentiis
„autem veluti adstringente remedio. In vino decocta
„hæc radix humores biliosos serosos & pituitosos expur-
„gat icteroque medetur. Laudatur quoque hæc radix
„contrita & ex vino albo pota ad expediendos renes ob-
„structos & calculum pellendum, quin & diebus quadra-
„ginta pota contra canis rabidi morsum ac etiam vulnere

De rhapontici veri spurii & rhabarbari Monachorum virtute ac usu.

N n

„illi-

„illita prodesse fertur. Commendatur quoque decocta
 „in aqua ad cutim scabiosam sanandam. Virtutem car-
 „diacam huic radici tribuit *Francus*. Hoc verum, quod
 „hoc rhabarbarum Monachorum nec tam sincerum nec
 „tam temperatum sit vt rhabarbarum verum, magis quo-
 „que aduerso gaudeat sapore, hinc non nisi in rhabarbari
 „veri defectu & caritate apud pauperes inprimis vsurpari
 „solet, Dosis in substantia est a drachma vna vsque ad
 „duas, in infusis & decoctis ad vnciam dimidiam & vltra.

CAPVT III.

DE

I A L A P P A.

§. I.

Jalappa quid
 sit,

Jalappa est radix crassa, oblonga, turbinata, densa, foris
 nigricans vel obscure grysea, intus fusca vel cinerea, ve-
 nis resinosis nigricantibus, quas albidæ striæ in vestitiori
 pallide flavescentes distinguunt, prædita, sapore acri &
 nauseoso, odore nullo vel saltem debili eoque pariter
 nauseoso, resinosa & fractu contumax. Ex America &
 speciatim Hispania nova ad nos advehitur. Paululum to-
 sta aut fortius exsiccata in taleolas transversas scissa ad
 nos adfertur.

§. II.

De synony-
 mis & origi-
 ne vocis
Jalappa.

Hæc radix *Jalappa* vocatur quoque *mechoacanna nigra*, quia
 est altera *mechoacanna nigrior*, *bryonia Indica*, *occidentalis*
 seu *Mexicana*. Dicitur etiam *Jalappa*, *Jalapa*, *Jalapium*,
Jalappium, *Jialapium*, *Gelapium*, *Galapium*, *Galappa*, *Chelapo*,
Celapo, *Calappa*, *Celapa*, *Salapa* &c. atque has denominatio-
 nes sine dubio accepit ex quorundam mente a *Xalapa* no-
 væ Hispaniæ oppido vel, quod probabilius est, a *Xalapo*
 sive *Gelapo* seu *Chelapo* portu Americæ insigniori, vel, quia
 circa oppidum *Xalapam* copiosius crescit vel huc venditio-
 nis causâ adfertur, vel quia ad portum Americæ *Chelapo*
 vna

vna cum aliis mercibus advehitur atque exinde ad Europam transfertur. Effoditur in nova Hispania, crescere tamen traditur copiose & absque cultura in Insula Madera.

§. III.

Illa jalappæ frusta probantur & optima sunt, quæ so- De caracte-
 lida, densa, compacta, gravia, fractu contumacia, nigra, ribus boni-
 resinosa, non cariota sunt, intrinsecus splendentia ac re- tatis jalappæ.
 sinosa apparent, flammam facile concipiunt, sapore acri
 nauseoso & odore nauseoso gaudent, & si teruntur, na-
 res fortiter feriunt, mucum eliciunt & sternutationem
 excitant. Eo quoque respiciendum est, ne aliæ radices
 vt bryonia similesque sint permixtæ. Denique præstat,
 eam in integris frustis quam pulverisatam, utpote quæ ple-
 rumque vetusta est & corrupta, emere.

§. IV.

Cujus plantæ radix sit jalappa, de eo Autores non De planta
 conveniunt. Quam primum innotuit, exotica bryoniæ jalappæ opi-
 species fuit habita, siquidem etiam mechoacanna nigra niones Au-
 fuit vocata & pro mechoacannæ, quam bryoniam Ame- torum.
 ricanam esse contendunt, specie fuit habita. Alii ad so-
 lanum referunt, quod Gallicus Botanicus *Tournefort* So-
 lanum Mexicanum magno flore semine rugoso jalapium
 existimatum vocat flori mirabili Peruviano affine, unde
Ettmüllerus hanc radicem deducit in *Commentar. Schroed.*
 p. 748. *Plukenetus, Anglus*, convolvulum vocat America-
 num sub jalappæ nomine receptum, cujus figuram sistit
 videndam in Tab. XXV. no. I, quæ cum *Hernandezii* figu-
 ra, quam in *Thesuro rerum med. Nov. Hispan.* p. 164. me-
 choacannam foeminam vocat, aliquam habere affinitatem
 optimaque esse videtur. *Pometus* aliam habet delineationem
 ex utraque quasi constantem sed tamen flori mirabili con-
 venientem, cujus radix apud nos culta similiter sed le-
 nius purgat, quam jalappa Americana, vide *Ettmüllerum* l. c.
 Verum enim vero auctorum licet de hac planta compo-
 N n 2 suis

fuit *Clarissimus Houftonus*. Hic etenim ex America redux plantam jalappæ secum apportatam ostendit *Clarissimo Viro D. Bernardo de Jussieu* Londini tunc degenti ipsique vera convulvuli species esse visa est, non vero *Mirabilis Peruvianæ*.

§. V.

Descriptio
plantæ ja-
lappinæ.

Americana hæc planta, scribit *illustris Geoffroy*, ex radicibus crassis, foris nigricantibus, intus albicantibus, caulem profert duos cubitos altum, firmum, geniculatum & patulum. Folia bina nascuntur ex adverso posita, in acumen desinentia, obscure virentia & inodora. Flores monopetali sunt, infundibuliformes, lutei, vel ex albo, purpureo & luteo variegati, cum gemino calyce, altero, a quo involvuntur, altero, cui insident. Is autem abit in fructum seu capsulam subrotundam, nigricantem, tres lineas longam, vna parte obtusam, altera velut anulo cinctam, pentagonam, asperiusculam & rugosam, in qua continetur nucleus ovatus rufescens. Colitur in hortis Europæis nec differt a *Solano Mexiocano* magno flore C. B. P, quod Gallis *Belle de nuit* vocari solet nisi fructu magis rugoso.

§. VI.

Experimen-
tum de ana-
lysi jalappæ
chemica.

Excellentissimus atque *Celeberrimus b. m. Chemicus* D. D. *Neumannus* radicem jalappæ legitimo modo operatione chemiæ examinavit atque secundum ejus experimenta, quæ in ejus *Praelectionibus* a D. D. *Zimmermanno* editis pag. 891. descripta sunt, libra vna ponderis civilis radicis jalappæ

circiter dat uncias quinque & scrupulos quatuor
extracti resinosi primi,

- - - unciam vnam & dimidiam extracti aquosi
secundi,

- - - uncias octo & drachmas tres terræ.

Si inverso proceditur modo, largitur libra vna ponderis
civilis radicis jalappæ

- - - vn-

- - vncias quatuor & dimidiam extracti aquosi primi,
- - vncias tres extracti resinosi secundi puri,
- - vncias octo & drachmas sex residui &

extractum aquosum primum dat drachmas sex extracti resinosi impuri. Libra vna radicis jalappæ, si ejus extractio resinosa aqua præcipitatur, largitur circiter vncias quatuor resinæ sed minorem extracti gummosi quantitatem.

§. VII.

Analysis radicis jalappæ §. VI. allegata manifeste docet, eam ex partibus resinosis, gummosis & terreis tanquam partibus suis constitutivis proximis constare §. CCLXXIV. CCLXXV. CCLXXI. CCXC. Part. I.

Radix jalappæ constat ex partibus resinosis gummosis & terreis

§. VIII.

Cum extractum radicis jalappæ aquosum primum largiatur extracti resinosi drachmas sex §. VI, radici jalappæ vt insint partes fixiores tam in aqua quam spiritu vini rectificatissimo simul solubiles necesse est; nam fieri plane non posset, vt extractum radicis jalappæ aquosum supeditaret extractum resinosum, nisi partes contineret tam in aqua quam in spiritu vini simul solubiles. Nunc ejusmodi partes dicuntur saponaceæ fixiores §. CLXXXV. CCLXXXV. Part. I. Ergo radix jalappæ ex partibus quoque saponaceis fixioribus tanquam partibus constitutivis proximis constare debet. Id etiam exinde patet, quoniam libra vna radicis jalappæ largitur vncias quinque & scrupulos quatuor extracti resinosi primi, & vnciam tantum vnam & dimidiam extracti aquosi secundi, vncias vero quatuor & dimidiam extracti aquosi primi atque vncias tres extracti resinosi secundi puri, quod fieri non posset, nisi radici jalappæ partes inessent fixæ tam in spiritu vini rectificatissimo quam in aqua simul solubiles. Denique quilibet de harum partium in radice jalappæ præsentia certior fieri potest, si aqua radicem jalappæ extrahit, extractum aquosum parat hocque cum affuso spiritu vini rectificatissimo leniter digerit; sic etenim deprehendet,

nec non partibus saponaceis fixioribus.

hunc ex extracto aquoso multas extrahere partes adeoque radici jalappæ inesse partes tam in aqua quam spiritu simul solubiles seu saponaceas fixiores.

§. IX.

Cur alii non eadem ex radice jalappæ obtinuerint producta.

Alii quoque chemicam radicis jalappæ analysin instituerunt sed non eadem obtinuerunt ex hac radice producta. Sic clarissimo Domino *Geoffroy* jalappæ pulverisatæ vnciæ duodecim resinæ vncias tres & extracti gummosi vncias quatuor suppeditarunt. Celebrerrimus Dominus *D. Cartheuser* in *Pharmacologia sua theoretico-practica* refert, se ex vncia vna hujus radicis vnciam dimidiam & scrupulum extracti gummosi & binos scrupulos extracti resinosi jalappæ accepisse & Clarissimus *Boulduc* ex hujus radicis vncia vna obtinuit extracti gummosi vnciam dimidiam & scrupulum & extracti resinosi scrupulos duos, vide *Memoires de l'Academie Royale des sciences an. 1700. 1701. 1702. 1710. 1711.* Neque hoc est mirandum, cum radicis jalappæ frustra non æquali bonitate & resinæ quantitate sint prædita, ad quod accedit, quod pro puritate spiritus vini majori vel minori & diverso procedendi modo varia obtineantur producta. Hæc testimonio suo confirmat Celebrerrimus Chemicæ olim Professor *D. D. Neumannus*, qui in Prælectionibus suis chemicis l. c. scribit, quod, si radix jalappæ frigide extrahitur ope spiritus vini rectificatissimi & aqua præcipitatio instituitur, aliud obtineatur productum, quam si cum spiritu vini phlegma multum continente extrahitur & hæc extractio ope vehementioris digestionis seu caloris instituitur, & quod radix jalappæ ita possit tractari & præparari, ut vna ejus libra ne duas quidem resinæ vncias immo plane nullam resinam suppeditet.

§. X.

Observationes de vir-

Experientia docet, quod radix jalappæ ad scrupulum vnum vel drachmam dimidiam data satis validam producat

cat purgationem, ejus resina vero, si in eadem, qua radice exhibetur dosi, longe maiorem & vehementiorem quam hæc excitet purgationem, atque extractum gummosum omni resina privatum alvum valde segniter vel plane non moveat. Porro observationes Medicorum testantur, quod extractum resinofum secundum methodum §. VI. descriptam paratum purget, extractum aquosum secundum §. cit. diureticum exserat effectum & valde segniter vel vix vel plane non purget. *Boerellus* Cent. 2. obs. 13. hoc extractum ob magnam ejus virtutem diureticam pro arcano in hydrope habet. Neque minus fuit observatum, quod extractum resinofum primum §. cit. fere eodem, quo resina, purget modo & urinam simul pellat, extractum aquosum primum §. cit. diureticum & paululum purgantem exserat effectum, atque extractum cum ordinario spiritu vini paratum purget simulque urinæ excretionem vehementer promoveat. Vide *Neumannum*. l. c.

§. XI.

Ex his §. X. prona fuit consequentia, quod radix jalappæ in substantia valida gaudeat virtute purgante, & resinæ longe major atque vehementior insit virtus purgans quam radici ipsi.

§. XII.

Celeberrimus Boerhave in suo *Tractatu de Viribus medicamentorum* Edit. Paris. dicit p. 280.: radix jalappæ cuti applicatae instar vesicatorii agit, p. 289.: radix jalappæ, si masticetur, totum os visco primo quidem obducit, sed paulo post fauces exulcerat; lente deglutita linguam, fauces & oesophagum quasi comburit, pag. 309: radix jalappæ, si masticetur, primo quidem iners esse videtur, sed tandem acerrima apprehenditur; tinctura ejus cum alcohole facta & in ore detenta fauces itidem exulcerat; resina vero, si masticetur, intolerabilem dolorem & tumorem excitat salivæque secretionem valde promovet.

§. XIII.

virtute jalap.
pæ ejusque
præparato-
rum.

Confectaria
de virtute
jalappæ.

Boerhavi
observata de
radice jalap-
pæ.

§. XIII.

Radix & resina jalappæ sal acre continent.

Cum radix jalappæ cuti applicata instar vesicatorii agat §. XII. & vesicatoria vi nullius alius principii quam talis summe acris seu caustici agant, radix jalappæ sal admodum acre seu causticum ut contineat necesse est. Hujus etiam salis vehementer acris seu caustici in radice jalappæ præsentia ex eo luculenter elucescit, quoniam, si masticator, acerrimum linguæ imprimi saporem, fauces, os, linguam, atque oesophagum arrodit, valde comburit, atque exulcerat §. XII; hæc etenim omnia fieri non possent, nisi radix jalappæ sal summe acre seu causticum contineret. Cum vero resina jalappæ hos effectus in longe majori producat gradu §. XII, hoc sal summe acre ut resinæ copiosius & magis concentratum inhæreat, necessario sequitur.

§. XIV.

Sal acre radicis jalappæ in ejus resina potissimum hæret & purgationis causa est.

Demonstratum jam quidem fuit, quod sal acre seu causticum radicis jalappæ resinæ copiosius & magis concentratum inhæreat §. XIII, sed hoc etiam alio ex fundamento luculenter & certo potest probari. Resina jalappæ longe majorem & vehementiorem producit purgationem quam ejus radix, si æquali in dosi exhibentur §. X. XI. Nunc resina jalappæ vel tanquam resina seu corpus viscidum vi visciditatis suæ, qua vasa intestinorum obstruere adeoque purgationem excitare potest §. XXVII. Cap. I. Part. II. purgationem producit solum vel non. Si resina jalappæ tantum ut resina seu corpus viscidum vi suæ visciditatis purgationem produceret, sequeretur, ut aliæ etiam resinæ, utpote quæ itidem viscida sunt corpora, vi visciditatis suæ eandem & tantam, quam & quantam resina jalappæ exserit, purgationem producere deberent atque ut extractum jalappæ aquosum seu gummosum, utpote quod visciditatem cum extracto jalappæ resinoso communem habet, tantam, quantam hoc causatur, purgationem excitare deberet. Hæc vero cum experientiæ repugnent, utpote quæ docet, quod aliæ resinæ effe-

effectum non exerant purgantem & quod extractum jalappæ resinofum longe majorem & vehementiorem quam gummosum excitet purgationem §. X, sequitur, ut resina jalappæ non tanquam resina seu ut corpus viscidum vi visciditatis suæ solummodo producere queat purgationem, multoque minus tantam excitare possit, quanta ejus usum sequitur, sed ut potius necessario ei alia quædam substantia inesse debeat, a qua tanta purgatio producitur. Nunc vero in tota radice jalappæ nulla alia deprehenditur substantia, quæ tantam, quanta resinæ usum sequitur, purgationem causari possit, quam sal illud summe acre seu causticum, quod radici inest §. XIII. Ergo ut sal istud summe acre seu causticum, quod radici jalappæ inest, resinæ ejus etiam ut inhæreat & virtus ejus purgans ab hoc sale maxime dependeat, necessario sequitur. Iam virtus resinæ jalappæ purgans longe major est & vehementior quam radicis jalappæ §. X. XI. Ergo sal istud summe acre seu causticum copiosius & magis concentratum resinæ radicis jalappæ quam reliquis ejus partibus necessario debet inesse.

§. XV.

Quamvis vero demonstratum fuerit, quod resina jalappæ vi salis caustici, quod continet, purgationem exciter §. XIV, minime tamen exinde colligi potest, quod resina jalappæ non, quatenus est viscidum corpus, vi visciditatis suæ aliquid ad purgantem effectum conferat, sed potius ex iis, quæ demonstravi §. XXVII. Cap. I. Part. I, manifesto elucescit, quod omnino ad purgationem concurrat.

Num sal acre resinæ fit sola purgationis causa?

§. XVI.

Hæc, quæ demonstravi §. XIV, confirmant Viri illustres atque excellentissimi Dominus Cartheuser & Geoffroy. Hic in tractatu suo *Materiae medicæ Tom. II. pag. 82. de radice jalappæ* scribit, quod *abundet sale acri uberrimo*, ille vero in *Fundamentorum suorum Materiae medicæ tam generalis quam specialis Tom. I. p. 497.* prædictæ, inquit, substantiæ

Testimonia aliorum afferuntur.

o o

(pur-

(purgantium vegetabilium) gummofæ, resinofæ, gummeo-resinofæ ac resinoso-gummeæ mixtionem naturalem fal acre plus minusve causticum ingreditur idemque sub certa ac convenienti vnione cum parte pingui oleofa aut faltem phlogiftica teneriori consideratum vnica specificæ & eminentis vellicationis causa censendum est. Pleraque enim purgantia vim errhinam & ptarmicam possident immo cuti adplicata præsertim apud subiecta teneriora vesicas excitant. Manifeste pariter præsentis acredinis effectus in faucibus ventriculo & intestinis sentiuntur: fauces nempe sub manducatione graviter subinde adurunt & potentiora improvide aut iusto majori dosi adsumta ventriculi & intestinorum erosiones præstant; quemadmodum etiam in subiectis per drasticonum abusum interfectis eadem ferme instituta sectione in ventriculo & intestinis observata fuerunt, quæ dato arsenico post mortem in conspectum veniunt; si plenariam corrosionem exceperis, quam drastica efficere nequeunt.

§. XVII.

Sal acre radicis jalappæ partim est volatile partim fixum.

Cum radix jalappæ, si teritur, nares ita afficiat, ut mucum eliciat & sternutationem excitet §. I. III, & coctio fortis illius virtutem purgantem paululum imminuat experientia teste, illud autem, quod sub tritura de radice jalappæ avolat & nares ferit atque irritat, nihil aliud sit quam sal quoddam volatile atque id, quod coctione de radice jalappæ abigitur atque virtutem ejus purgantem imminuit, nil nisi sal volatile sit, sequitur, ut sal acre, quod radix jalappæ continet, ex parte sit volatile. Cum vero etiam radix jalappæ, licet sit in pulverem redacta, inprimis ejus resina diutius asservari queat sine notabili virtutis purgantis iactura; & resina jalappæ, licet coctione parata fuerit & denuo coquatur, parum vel nihil de virtute sua purgantem amittat, immo radix ipsa, quamvis coquatur, satis validam tamen vim purgatricem retineat, sequitur, ut sal acre, quod radix & resinæ jalappæ continet &

a quo

a quo utrorumque virtus purgans maxime dependet, sit ex parte fixum.

§. XVIII.

Omnia salia & acria stimulant & resolvunt eoque magis, quo sunt activiora §. CCCCLXIV, CCCCVIII. Part. I. Nunc radix & resina jalappæ continent sal admodum acre causticum §. XIII. XIV. XV. XVI. Ergo sal valde acre seu causticum radice & resinæ jalappæ vehementer stimulare debet & resolvere. Resolvit vero multiplici respectu, primo, quatenus sal est §. CCCCLXIV. Part. I, deinde, quatenus acre est §. CCCCVIII. Part. I, & denique quatenus stimulat §. CCCI. Part. I, unde patet, quod vis ejus resolvens magna esse debeat. Stimulat etiam fortiter, quoniam sal est acre, hoc est, magna activitate præditum §. CCCCLXVI. Part. I.

Sal acre radice jalappæ vehementer stimulat & resolvit.

§. XIX.

Resinæ stimulant §. CCCXCIII. Part. I, calefaciunt §. CCCXCIV. Part. I, resolvunt §. CCCXCV. Part. I. Iam resina jalappæ est resina. Ergo resina jalappæ stimulare, calefacere & resolvere debet, quatenus est resina.

De virtute resinæ jalappæ, quatenus est resina.

§. XX.

Resina jalappæ vi salis acris, quod continet, vehementer stimulat & resolvit §. XVIII. Sed resina jalappæ etiam, quatenus est resina, stimulat & resolvit §. XIX. Ergo resina jalappæ tam quatenus est resina quam vi salis acris, quod continet, stimulare & resolvere debet. Vis igitur resinæ jalappæ stimulans & resolvens admodum magna esse debet.

Virtus resinæ jalappæ stimulans & resolvens magna est.

§. XXI.

Stimulantia calorem, humorum resolutionem, secretionem atque excretionem humorum augere & spasmos excitare possunt §. CCCC. CCCCII. CCCCIII. Part. I. & salia, si sunt acriora, fibrarum continuum solvere,

Quosnam alios effectus sal acre jalappæ producere potest.

fit, deter-
minatur,

vere, eas arrodere atque erodere, spasmodicas partium solidarum contractiones, & alia mala, quæ hinc oriuntur, ut obstructiones, inflammationes, dolores, fluidorum extravasationes & id genus alia mala excitare possunt §. CCCCLXVI. Part I. Iam sal inhæret radici & resinæ jalappæ valde acre, seu causticum, id est, magna activitate præditum §. XIII. XIV. XV. XVI. atque hoc sal vehementi stimulantem virtute gaudet §. XVIII. Ergo sal causticum seu maxime acre radicis & resinæ jalappæ, humorum resolutionem, spasmodicas partium solidarum contractiones, humorum secretionis atque excretionis augmentum, caloris augmentum, continui fibrorum solutionem, earum arrosionem atque erosionem, obstructiones, inflammationes, dolores, fluidorum extravasationes producere potest.

§. XXII.

Resina jalap-
pæ majores
habet virtu-
tes quam ra-
dix.

Cum resina jalappæ non solum contineat sal acre copiosius & magis concentratum quam radix jalappæ §. XIII. XIV. XV. sed etiam tam, quatenus est resina, quam visalis admodum acris, quod continet, vehementer stimulet & resolvat §. XX, virtus vero radicis jalappæ ex parte tantum dependeat a virtute resinæ, & ea, quam a resina jalappæ accipit, virtus a reliquis ejus partibus temperetur, sequitur, ut resina jalappæ sola longe majori & vehementiori stimulantem & resolventem sit instructa quam radix jalappæ §. XVIII, & longe facilius magisque continuum partium solidarum solvere, eas arrodere atque erodere, spasmodicas contractiones excitare, calorem, secretiones atque excretiones augere atque dolores, obstructiones, inflammationes, fluidorum extravasationes & id genus alia mala producere possit quam radix jalappæ §. XXI. Eadem pro! dolor confirmant observationes medicorum, utpote quæ docent, quod resina jalappæ non debita cum prudentia & circumspectione exhibita ventriculi atque intestinorum inflammationes, tormina vix ferenda, spasmodicas ventriculi atque intestinorum contractio-

tractiones, colicam, cardialgiam, præcordiorum anxietates, convulsiones, epilepsiam, hypercatharsin, dysenterias & id genus alia mala excitaverit.

§. XXIII.

Resina jalappæ vim possidet purgantem §. X. XI. Nunc radix jalappæ constat ex hac resina tanquam constitutiva proxima §. VII. Ergo virtus radicis jalappæ purgans ut ab ejus resina dependeat necesse est, atque id etiam confirmat experientia, utpote quæ docet, quod frustra radicis jalappæ majorem resinæ copiam contentia majori virtute purgante prædita sint quam minus resinosa.

Virtus purgans radicis jalappæ unde dependeat?

§. XXIV.

Cum virtus resinæ purgans potissimum a sale acris ipsi inhærente dependeat §. XIV, & in resina jalappæ hoc sal copiosius magisque concentratum sit quam in radice jalappæ §. XIII. XIV, ratio patet, cur resina jalappæ sola in eadem, qua radix jalappæ, dosi data longè majorem atque vehementiorem producat purgationem quam radix §. XI. Idem etiam aliò ex fundamento potest demonstrari. Probatum enim fuit, quod virtus radicis jalappæ purgans dependeat ab ejus resina §. XXIII. Concipiamus igitur, resinam a radice jalappæ fuisse separatam atque solam in eadem, qua radicem, dosi exhiberi, tunc fieri aliter nequit quam ut resina longè majorem exferat effectum purgantem quam radix. Radix enim jalappæ ab ejus resina virtutem suam habet purgantem §. XXIII, & præter resinam continet adhuc plures alias partes ut gummosas & terreas §. VII, quæ, ut infra demonstrabitur, ex parte vim radicis purgantem potius imminuunt quam augment. Quædè, si radix jalappæ & ejus resina in æquali exhibentur quantitate, resinæ radici inhærentis quantitas quantitati resinæ, quæ sola in eadem, qua radix, dosi datur, non æqualis sed illa minor est & præterea resinæ quantitas in radice hærens ab aliis radicis

Quidnam sit ratio eorum jalappæ resinæ sola vehementius purget quam radix.

partibus est temperata, unde ratio luculenter apparet, cur resina jalappæ majori virtute purgante sit instructa quam radix §. XI.

§. XXV.

De virtute
partium
gummosa-
rum radices
jalappæ.

Partes gummosæ radices jalappæ salium adeoque & salis acris radici & resinæ ejus in hærentis §. XIII. XIV. virtutem infringunt §. CCCCXXVIII. CCCCXXIX. CCCCXXX. Part. I. Cum igitur radices & resinæ jalappæ vis purgans, stimulans & resolvens aliæque virtutes a sale acris resinæ & radici jalappæ in hærente dependent §. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVIII. XX. XXI. XXII. XXIII. Has igitur virtutes, radices & resinæ jalappæ, quatenus a sale acris dependent, imminuere debent partes gummosæ, immo, resinæ ipsius, quatenus ut resina spectatur, virtutem stimulantem, resolventem & calefacientem §. XIX, mitigare debent, quoniam eam obducunt §. CCCCXX. CCCCXXVIII. Part. I. Præterea, cum viscidæ sint, purgationem excitare possunt §. XXVII. Cap. I. Part. II, id quod etiam experientia docet §. X, & non solum, quatenus viscidæ sunt, sed etiam, si de sale acris participant, purgationem excitare possunt, immo vi hujus salis acris effectus ei proprios adductos §. XXI. XXII. exserere queunt atque exinde explicandum esse censeo, quod & cur extracta radices jalappæ gummosa diureticam & laxantem producerint effectum §. X. Nam si extracta radices jalappæ gummosa de sale acris radici in hærente & ex parte volatili, ex parte vero fixo participant, vi hujus salis fortiter stimulare & resolvere debent §. XVIII. XXI. XXII. & cum resolventia diureticum effectum exserere possint §. CCCXLVIII. Part. I, patet, quod eundem quoque effectum producere possint,

§. XXVI.

Scholion.

Quæ in antecedenti paragrapho asserui, quod partes radices jalappæ gummosæ purgationem excitare possint & simul virtutem salis acris radici & resinæ jalappæ in hærentis

rentis purgantem aliasque ejus virtutes infringant §. XXV, multis contractionem involvere videri possent, sed probe notandum est, quod hæc de partibus gummosis sub diverso respectu, & diversis circumstantiis asseruerim & asserta nullam plane involvant contradictionem. Nam partes gummosæ eatenus purgationem excitare possunt, quatenus sunt viscidæ §. XXVII. Cap. I. Part. II. & §. XXV, & quatenus sal acre continent §. XXVI. Cap. I. Part. II. & §. XIV, quatenus vero sunt gummosæ, eatenus ut alia gummosa corpora salis acris virtutes adeoque & vim purgantem imminuunt §. CCCCXXVIII. CCCCXXI. CCCCXXX. Part. I. & §. XXV.

§. XXVII.

De virtute partium terrearum & saponacearum fixiorum radicem jalappæ constituentium nihil experientia docuit. Est igitur earum virtus a priori nobis determinanda & hac ratione detegimus, quod partes hujus radicis saponacæ fixiores resolvente virtute gaudeant §. CCCCXCVIII. Part. I. & terræ salis acris & resinæ virtutem demulceant §. CCCCXXVIII. CCCCXXIX. CCCCXXX. Part. I.

De virtute partium saponacearum & terrearum jalappæ.

§. XXVIII.

Virtus radicis jalappæ dependet ab ejus partibus constitutivis earumque proportione & qui virtutem hujus radicis determinare vult, illam ex partibus ejus constitutivis deducere, singularum partium constitutivarum virtutes, harum ad se invicem relationem & virtutes, quæ ex virtutum singularum, quibus singulæ partes constitutivæ sunt præditæ, combinatione oriuntur, determinare debet §. XXXII. XXXIII. XXXIV. XXXV. XXXVI. Part. I. Virtus igitur radicis jalappæ dependet ab ejus resinosis, gummosis, saponaceis fixioribus terreis partibus & sale acri simul sumtis §. VII. XIII. seu potius harum partium simul sumtarum virtutibus. Ut igitur quis virtutes radicis jalappæ vno intuitu comprehendere possit, ad sequentia ex antecedentibus maxima ex parte repetenda ipsi est attendendum.

Virtus radicis jalappæ vnde dependeat & quomodo sit determinanda.

§. XXIX.

§. XXIX.

De virtute
purgante ra-
dicis & resi-
næ jalappæ
huiusque vir-
tutis in resi-
na & radice
gradu.

Radix jalappæ continet sal admodum acre seu causticum virtute purgante instructum & resinam, cui hoc sal copiosius magisque concentratum & magna virtus purgans inest §. VII. XIII. XIV. Virtutem igitur purgantem hæc radix continere debet. Cum vero radix jalappæ non solum sal causticum, a quo virtus purgans dependet, minori in copia quam resina contineat §. XIII. XIV, adeoque & minorem, quam hæc, virtutem purgantem, quatenus ab hoc sale caustico dependet, sed etiam virtutem suam purgantem resinæ debeat §. XXIII, & si in eadem, qua resina, dosi datur, minorem resinæ quantitatem contineat §. XXIV, ejusque virtus purgans a resina & sale caustico dependens a partibus terreis & gummosis radicem constituentibus temperetur §. XXV. XXVII, radix jalappæ minorem vim purgantem quam resina ejus, si vtræque in æquali exhibentur dosi, possidere debet.

§. XXX.

De virtute
stimulante
radicis & re-
sinæ jalap-
pæ.

Radix jalappæ continet sal causticum & resinam, cui id sal majori in copia inest §. VII. XIII. XIV. Sal hoc causticum vehementer stimulat §. XVIII. & resina etiam duplici modo, tam quatenus est resina, quam quia hoc sal in ea magis est concentratum, magna vi stimulantem seu irritantem possidere debet. Verum enim vero cum virtus radicis jalappæ vehementer stimulans, vti ex iam dictis & antecedentibus patet, a sale admodum acri, quod tam radici quam potissimum resinæ inhæret, & a resina ipsa dependeat §. XIII. XIV. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXVIII, & radix jalappæ non solum sal illud causticum, a quo virtus stimulantem dependet §. XVIII, minori in copia quam resina, §. XIII. XIV, adeoque & minorem, quam hæc, virtutem stimulantem, quatenus ab hoc sale caustico dependet, contineat sed etiam virtutem suam stimulantem a resina hujusque sale acri magis concentrato accipiat §. XIII. XIV. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXVIII. & si in eadem, qua

qua resina in substantia, dosi datur, minorem resinæ quantitatem contineat §. XXIV, ejusque virtus stimulans a sale caustico & resinosis partibus dependens a partibus gummosis & terreis eam constituentibus temperetur §. XXV. XXVII, necessario virtus radicis jalappæ stimulans longe minor esse debet quam resinæ.

§. XXXI.

Vehementer stimulantia motum humorum progressivum atque intestinum augere, calefacere, resolvere, humorum secretiones atque excretiones augere, spasmos, dolores, obstructions & inflammationes excitare possunt §. CCCXCIX. CCCC. CCCCII. CCCCIII. CCCCIV. Part. I. & alia vehementer acria seu caustica partes solidas resolvere, arrodere atque erodere, earum continuum solvere, dolores, spasmodicas constrictiones, convulsiones, obstructions, inflammationes, fluidorum extravasationes & id genus alia mala excitare possunt eoque magis & facilius, quo sunt acriora §. CCCCLXVI. Part. I. & §. XXI, hujus capituli. Nunc radix jalappæ possidet vehementem vim stimulantem §. XXX, atque hæc in resina longe major est quam in radice §. cit., deinde sal admodum acre majori in copia magisque concentratum inhaeret resinæ quam radici §. XIII. XIV, & hujus salis vis in radice ob demonstratas §. XXX, rationes minor est quam in resina §. cit. Ergo radix jalappæ motum humorum progressivum atque intestinum, calorem, humorum resolutionem, secretiones atque excretiones augere, continuum partium solidarum solvere, eas resolvere, arrodere atque erodere, dolores, spasmodicas contractiones, convulsiones, obstructions, inflammationes, fluidorum extravasationes & id genus alia mala excitare potest, sed resina magis & facilius & majori in gradu quam radix.

Reliqui radicis & resinæ jalappæ effectus possibiles determinantur.

§. XXXII.

Quod ejusmodi noxii effectus §. XXXI. a radice & imprimis resina jalappæ proficisci possint, docent pro-

Confirmatur dicta per experientiam.

P p

dolor

dolor medicorum observationes §. XXII. Nam non femel sed sapissime experientia docuit, quod radix jalappæ, si in nimis larga dosi nec debita cum prudentia & circumspeditione exhibita fuerit, sævissima tormina, convulsionem, epilepsiam, inflammationes, anxietates præcordiorum insignes, colicam, cardialgiam, spasmodicas ventriculi atque intestinorum contractiones & plura id genus alia mala §. XXXI, recensita vel ab his proficiscentia produxerit. Eadem confirmat testimonio suo illustris Geoffroy, qui in *Materiae Medicæ Tomo II.* pag. 84. ita scribit: Nil in jalappa deprehenditur, quod ipsi cum ceteris remediis purgantibus acerbis & validioribus non sit commune? Quinam vero effectus sunt purgantibus fortioribus magis familiares & proprii, quam recensiti §. XXXI?

§. XXXIII.

Radix jalappæ magnam possidet virtutem resolventem.

Sal admodum acre radici & resinæ jalappæ inhærens & resina jalappæ ipsa vehementer resolvente virtute gaudet §. XVIII. XX, & præterea saponacea radici jalappæ virtute quoque gaudent resolvente §. XXVII. Ergo radix jalappæ magnam vim resolventem possidere debet §. VII. VIII. XIII. XIV. XXVIII.

§. XXXIV.

Resinæ jalappæ vis resolvens est major quam radicis.

Radix jalappæ magnam possidet vim resolventem, quæ dependet ab ejus sale admodum acri, partibus resinosis & saponaceis fixioribus §. XXXIII. Verum enim vero virtus salis acris & partium resinosarum in radice est temperata a reliquis hujus radicis partibus ut a terreis & gummosis §. XXV. XXVII, in resina vero non est ab aliis partibus coercita sed in ea hæret sola integra atque immutata. Deinde si radix & resina jalappæ in substantia exhibentur in æquali quantitate, resina in substantia semper majori in dosi porrigitur, quam si hæc resina datur radice inclusa §. XXIV, & tandem radix jalappæ sal causticum minori in copia continet quam ejus resina §. XIII. XIV. Ergo
virtus

virtus resolvens jalappæ, quatenus ab ejus sale acri & partibus resinosis dependet, in radice longe minor esse debet quam in resina jalappæ. Nam cum virtus salis acris & partium resinosarum in resina jalappæ libera sit nec coercita, in radice jalappæ vero temperata §. XXV. XXVII, necessario virtus resinæ resolvens longe major esse debet virtute radicis jalappæ resolvente, quatenus hæc a sale acri & resinosis partibus dependet. Porro, cum sal acre & resina semper in minori porrigatur dosi, quoties radix jalappæ exhibetur, quam, si in eadem, qua radix, dosi exhibetur resina §. XXIV, virtus radicis jalappæ resolvens, quatenus a sale acri & partibus resinosis dependet, semper minor esse debet virtute resinæ jalappæ resolvente, si radix & resina jalappæ in æquali exhibentur quantitate. Denique cum sal acre minori copia insit radici quam resinæ jalappæ §. XIII. XIV, sequitur, ut virtus radicis & resinæ jalappæ resolvens, quatenus ab hoc sale dependet §. XVIII, in radice longe sit minor quam in resina, si tam radix quam resina in æquali porriguntur dosi.

§. XXXV.

Cum illa remedia, quæ vasa obstructa referant, aperientia seu aperitiva nominentur §. XCIV. Part. I. & resolventia id efficiant, resolventia aperientia seu aperitiva nominari merentur. Iam radix & resina jalappæ magna gaudent virtute resolvente §. XXXIII. XXXIV. Ergo eatenus radici & resinæ jalappæ nomen remedii aperientis jure meritoque competit.

Radix & resina jalappæ sunt aperientia.

§. XXXVI.

Resolventia diuretica & diaphoretica evadere possunt §. CCCXVIII. Part. I. Iam radix & resina jalappæ magna gaudent virtute resolvente §. XXXIII. XXXIV. Ergo radix & resina jalappæ diaphoretica & diuretica evadere possunt.

Radix & resina jalappæ fieri possunt diuretica.

§. XXXVII.

Num dicta
valeant tan-
tum de ra-
dice & resi-
na jalalap-
pae?

Hæc, quæ demonstrata sunt de radice & resina jalappæ, quod scilicet aperientia sint, diuretica & diaphoretica evadere possint §. XXXV. XXXVI. non valent tantum de radice & resina jalappæ, sed generatim de omnibus omnino purgantibus, quæ ratione principiorum & virtutis cum radice & resina jalappæ conveniunt. Confirmantur hæc celeberrimorum Medicorum ut D. D. *Carthusiensi* & beati *Wedelii* testimoniis atque observationibus. Ille etenim in *Fundamentis suis Materiae medicae tam generalis quam specialis Tomo I. pag. 204.* ita scribit: „Purgantia dosi minori seu refracta aperitivis addita ipsa egregia & summe activa evadunt aperitiva ac simul diuresin & diaphoresin augent. Hic vero in *Amoenitatibus Materiae Medicæ pag. 71.*, notatu digna est, inquit, observatio, aperientibus juncta purgantia iisdem largiri vires majores. Laudatissimus hanc in rem locus est *Martiani Com. in I 2. v. 214. de morbis p. 139*, ubi purgantia innuit, sæpe aliis medicamentis addi, non ut purgent, sed ut aliorum medicamentorum virtus intendatur. Medicamenta hæc, ait, ut longo experimento mihi notum est, si in minori quantitate quam pro purgatione usurpari soleant, aperientibus medicamentis permisceantur, ita, ut virtus aperientium prævaleat, nullo modo alvum movent, immo eorum virtus, quia maximæ est activitatis, ad vias sudoris vel urinæ aperientium facultate conversa horum vim adeo intendit, ut medicamentum evadat tum ad aperiendum tum ad sudorem aut urinam movendam efficacissimum. Horum usum se docuisse, addit, *Teutonicum* quendam, qui eo pro secreto usus est in curatione febrilium, quæ in longum tempus protrahuntur, cujus efficaciam & ipse felicissimo successu sapius sit expertus &c.

§. XXXVIII.

Radix, in
primis vero

Cum radix jalappæ, inprimis ejus resina, multos noxios effectus producere possit §. XXI. XXII. XXXI, sequitur, vt

vt radix jalappæ, imprimis vero ejus resina, si ejus vsus nul-
lum noxium effectum producere debet, debita cum cau-
tione & circumspessione sit exhibenda.

resina jalap
pae debita
cum cautio-
ne est exhi-
benda.

§. XXXIX.

Cum radix jalappæ, si in eadem, qua ejus resina, ex-
hibetur dosi, nec tanta, quanta resina, mala neque ea tam
facile quam resina producere possit §. XXII. XXXI. adeo-
que nec tanta mala a radice jalappæ quanta ab ejus resina
neque ea mala tam facile a radice jalappæ quam ab ejus
resina metuenda sint, sequitur, vt radix jalappæ longe
totius & securius sit remedium purgans quam resina ja-
lappæ adeoque huic sit præferenda, si fieri potest §. LXVIII.
Cap. I. Part. II.

Radix jalap
pae est præ-
ferenda resi-
nac.

§. XL.

Radix jalappæ, si debita tantum cum circumspessione
adhibetur, tutissimum, optimum & præstantissimum est
purgans, imprimis vero subjectis habitus corporis laxio-
ris, phlegmaticis, frigidis, humorum feroforum copia
abundantibus & in omnibus morbis non calidis vt hydro-
pe, anasarca, leucophlegmatia, cachexia, tumoribus oede-
matosis præstantissimum & maxime egregium est purgans.
In modo dictis morbis ob multas rationes maxime con-
ducit, quia serum abundans per purgationem copiose
evacuat §. XI, illud viscidum resolvit §. XXXIII. & ad
evacuationem ineptum magis aptum reddit, per diure-
sin educere potest §. XXXVI. & partibus solidis stimulo
egentibus illum addit §. XXX.

Quando &
quibusnam
in subiectis
& morbis
radix jalap-
pae sit bo-
num pur-
gans.

§. XLI.

Hæc radix jalappæ hæc præ aliis purgantibus habet
peculiaris, quibus illis antecellit & se maxime commen-
dat, primo, quod minori dosi sit efficax adeoque vi mo-
lis doseos nullam creet nauseam & molestiam §. X, &
deinde, quod vel nullo vel saltem debili sit prædita odore
§. I, ex quo nausea magna possit concipi. Hæc confirmat
,, illustris Geoffroy, dum in *Materiae Medicæ Tomo II.* pag. 83.

De præstan-
tia radice ja-
lappæ præ
aliis purgan-
tibus.

„sic scribit: Jalappa eximium est purgans & apud plebe-
 „jos vsitatissimum; ex eo, quod sit inodorum, non ingra-
 „tum, & minima mole exhiberi possit.

§. XLII

De modo
 praescriben-
 di radicem
 jalappae.

Radix jalappæ in pulvere pro dosi adultis datur ad scrupulum integrum vel drachmam dimidiam, robustioribus & difficilius mobilibus ad scrupulos vsque duos. Solam dari posse experientia constat, commode autem cum aliis vt cum cremore vel crystallis tartari, tartaro tartarificato, terra foliata tartari, tartaro vitriolato, arcano duplicato, nitro vel depurato vel antimoniato simul exhibetur, nigrosa vero in minori quam tartarea addi solent dosi, cum hæc in æquali vel dimidia addantur quantitate. Docuit experientia, quod salia media huic radici iuncta vim ejus purgantem intendant & e contrario salia alcalia eandem infringant. Misceri quoque potest pulveri jalappæ ad vnam vel alteram guttulam oleum anisi, maccis, de cedro vel aliud oleum destillatum vel elæosaccharum ad aliquot grana ad resinam radici inhaerentem solubiliorem reddendam, ne nimis tenaciter adhærendo tunica intestinorum interiori ingentes spasmos & tormina excitet. Elæosaccharum fit, si olei cujusdam destillati guttæ aliquot vt octo cum sacchari quantitate sufficienti vt vncia miscentur. Formulæ ad leges præscriptas ita possunt concinnari:

Recipe radicis jalappæ optimæ
 tartari vitriolati ana scrupulum vnum
 olei de cedro guttas duas vel tres

Misce, fiat pulvis, detur pro dosi.

Ego hunc pulverem adultis sæpissime exhibui atque observavi, quod suam operationem sine vlllo incommodo exseruerit & sex vel octo sedes ejus vsum fuerint secuta. Iungi quoque potest huic pulveri tartarus vitriolatus ad scrupulum tantum dimidium, imprimis, si miçior effectus desideratur.

Vel

Reci-

Recipe radicis jalappæ scrupulum vnum
cremoris tartari scrupulum dimidium
olei macis guttas tres

Misce, fiat pulvis, detur pro dosi.

Si radicem jalappæ cum mercurio dulci exhibere vis,

Recipe radicis jalappæ optimæ grana sedecim
antimonii diaphoretici grana sex
mercurii dulcis grana tria vel quatuor.

Misce, fiat pulvis, detur pro dosi, vel si fortior
ejusmodi pulvis desideratur,

Recipe radicis jalappæ optimæ scrupulum vnum
antimonii diaphoretici grana sex
mercurii dulcis grana tria vel quatuor

Misce, fiat pulvis, detur pro dosi.

Notandum est de antimonio diaphoretico, quod experientia doceat, illud purgantibus vel emeticis junctum eorum vim intendere. Si pulveres præscripti majorem exferere debent efficaciam, vel pulveris jalappæ dosis est augenda & ad drachmam dimidiam præscribenda, vel, si hoc non placet, resinæ jalappæ vel trochiscorum alhandal aliquot grana dosi radicis jalappæ iam determinatæ sunt addenda. Diagyridium quoque sulphuratum his pulveribus, si tantum proportionis ingredientium habeatur ratio, admisceri potest.

§. XLIII.

Si circumstantiæ non permittunt, ut radix jalappæ in forma pulveris exhiberi queat, sub alia forma ut mixturæ, electuarii vel pilularum est propinanda. En: ejusmodi formulas:

Recipe aquæ cinnanomi sine vino unciam vnam
pulveris radicis jalappæ optime scrupulum
vnam

syrupi de cichorio cum rhabarbaro drachmam vnam vel duas.

Misce,

Misce, detur pro dosi, vel detur simpliciter scrupulus vnus radicis jalappæ cum syrups de cichorio cum rhabarbaro drachmis duabus mixtus.

Recipe pulveris radicis jalappæ scrupulum vnum
conservæ florum perlicorum drachmam di-
midiam

syrups de cichorio cum rhabarbaro q. s.

Misce, fiat Electuarium pro vna dosi, vel

Recipe pulveris radicis jalappæ scrupulum vnum
syrup. de cichorio cum rhabarbaro q. s.

Misce, fiat Electuarium pro dosi.

Si radix jalappæ sub pilularum forma est exhibenda, præscribatur pulvis jalappæ in certa ac determinanta quantitate, e. g. ad scrupulum vnum, miscenda cum sufficienti quantitate extracti rhabarbari & pro dosi exhibeantur pilulæ ad scrupulum vnum. Huic quoque scopo adhiberi potest extractum panchymagogum Crollii, sed tunc harumpilularum dosis ex quantitate radicis jalappæ & extracti panchymagogi Crollii quantitate est determinanda. Neque minus cum gummi tragacanthi saccharo edulcorati vel alius ingredientis commodi sufficienti quantitate in pilularem formam redigi potest.

§. XLIV.

De vsu pulveris jalappæ infantibus maxime salutari eisque in iis adhibendi modo.

Infantibus quoque lacte adhuc nutriendis & pueris tuto & secure exhiberi potest radix jalappæ vel sub forma pulveris vel sub alia forma ipsis gratiori vt mixturæ vel electuarii. Tot ipsis pro dosi dari possunt grana, quot annos habent immo sine noxa aliquot plura. Multi, inter quos *Excellentissimus b. m. Schulzius & Wedelius* principem obtinent locum, in scriptis suis de Materia medica testantur, quod radix jalappæ egregia virtute anodyna & blandum somnum conciliante sit prædita, in doloribus colicis vere anodynâ exserat virtutem doloresque ante subsequenter evacuationem sedet atque imminuat, infantes dosin pulveris jalappæ ferant respectiue maiorem quam

quam adulti, ipsis non alvum modo blande subducat sed anodynū etiam instar blandum conciliet somnum, & post assumptum jalappæ pulverem placide quiescant, quasi anodynum sumissent, ita, ut trium dierum infantibus grana duo & tria cum ejusmodi maxime salutari effectu propinata fuerint & propinari possent. Exemplo inter-
vire possunt sequentes formulæ:

Recipe radicis jalappæ optimæ grana tria
antimonii diaphoretici granum vnum
sacchari canariensis grana tria
olei de cedro guttulam vnam.

Misce, fiat pulvis, detur pro dosi puero trium annorum.

Omitti quoque potest antimonium diaphoreticum. Vel
Recipe radicis jalappæ optimæ grana tria vel quatuor
syrupi de cichorio cum rhabarbaro vel
de manna drachmam dimidiam

Misce, detur pro dosi puero trium annorum, & diluatur hoc, si placet, pauxillo aquæ cinnamomi sine vino vel cerasorum nigrorum.

Dari quoque possunt pueris & infantibus pilulæ ex radice jalappæ cum gummi tragacanthi saccharo edulcorati vel extracti rhabarbari sufficienti quantitate confectæ §. XLIII.

§. XLV.

Medici rationalis est, non medicorum solum obser-
vationes nosse sed in eorum etiam, quæ observata fue-
runt, rationes inquirere. Cum igitur medici annotarint,
quod infantes respective majorem dosin pulveris jalappæ
ferant quam adulti §. XLIV, ratio hujus phænomeni est
explicanda, & mihi nulla alia esse videtur, quam quod
infantes & pueri longe laxioribus fibris & majori seroso-
rum humorum eopia præditi sint quam adulti; ejusmo-
di enim subjectis radix jalappæ maxime convenit §. XL.
Quod vero radix jalappæ in infantibus se gesserit instar
anodynū & blandum iis conciliaverit somnum, hoc secun-
dum meam sententiam a variis proficisci potuit causis.

In rationes
observatio-
num de vir-
tute radicis
jalappæ in
infantibus
inquiritur.

Q 9

Si

Si enim istud, quod infantibus inquietudinem molestiam & dolorem creavit eorumque somnum impedivit, e corpore fuit eductum, non potuit non molestiarum & dolorum cessatio quies & somnus sequi, sed idem per alia quoque purgantia æque ac per jalappam, si tales adfuissent causæ, obtineri potuisset, adeoque radix jalappæ in simili casu nihil singulare habet præ alio purgante. Deinde radix jalappæ eadem, qua reliqua purgantia, ratione in infantibus lassitudinem & somnum blandum producere potuit §. XLIV. XLV. Cap. I. Part. II. Denique roborantia sunt anodyna §. CCCCXV. Part. I. & leniter stimulantia nec non terrea, quatenus humidum debilitatis causam absorbent, sunt roborantia §. CCCXCVIII. Part. I. Si igitur radix jalappæ in tali datur dosi, ut leniter tantum stimulet, anodynum exserere potest effectum atque eundem potest producere vi partium suarum terrearum §. VIII. quibus vel debilitati fibrarum doloris causæ medetur §. CCCXCVIII. Part. I. vel acrimoniam humorum doloris causam corrigit atque inertem reddit §. CCCCXXX. Part. I. Quanam vero ratione in determinato quodam casu exseruerit & exserere possit effectum anodynum, difficile est determinatu, nisi plures consulantur experientiæ, circumstantiarum habeatur ratio, & caveatur, ne vitia subreptionis aliæque fallaciæ committantur.

§. XLVI.

De resinae & magisterii jalappæ præparatione & differentia.

Inter varia, quæ ex radice jalappæ præparata in officinis prostant, remedia *resina & magisterium jalappæ* principem obtinent locum. Vtraque, tam resina quam magisterium jalappæ, sunt re vna eademque nec differunt nisi diverso præparationis modo. Vtraque tam resina quam magisterium jalappæ ex radice jalappæ ope extractionis cum spiritu vini rectificatissimo instituta præparantur, & si resina, quæ huic extractioni inest, ex hac per præcipitationem ope aquæ frigidæ spiritui vini rectificatissimo instillatæ obtineretur, dicitur *magisterium jalappæ*, si vero con-

conficitur separatione spiritus ab hac extractione, sive per abstractionem sive per evaporationem, nominatur simpliciter *resina*. Resinæ præparandæ conveniunt frusta radicis jalappæ tam a vermibus corrosa quam integra; nam vermes gummosas tantum radicis jalappæ partes adoriuntur, resinosas vero intactas relinquunt. *Celeberrimus b. m. Neumannus in prælectionibus chemicis a D. D. Zimmermanno editis* suadet, ut ad bonam resinam jalappæ præparandam primum radix jalappæ ope aquæ sit extrahenda & huic extractioni instituendæ aliquid salis alcali fixi sit addendum, deinde vero residuum post extractionem hanc separatam ope spiritus vini rectificatissimi sit extrahendum.

§. XLVII.

Cum ab usu resinæ jalappæ majora mala eaque longe De modo
facilius quam ab usu radicis jalappæ sint metuenda §. XXXI. exhibendi
resina jalappæ debita cum cautela est exhibenda, quæ in resinam ja-
eo consistit, ut non sola sed cum aliis convenientibus lappæ.
mixta & legitima in dosi propinetur. Dosis ordinaria re-
sinæ jalappæ sunt grana sex, robustioribus & difficilioribus
mobilibus ad scrupulum dimidium, quin grana quindecim
exhiberi potest, ultra quam dosin vix est ascendendum.
Cum vero resinæ jalappæ uti omnium aliorum resinosorum
corporum ea sit natura atque indoles, ut a menstruis aquosis
solvi nequeant & unionem atque mixtionem cum illis intimam
non subeant, nullum plane est dubium, quin eadem cum resinâ
jalappæ in corpore humano contingere queant, cujus humores
sunt aquosi, adeoque resinâ jalappæ, cum ab humoribus corporis
humani decenter subigi & solvi nequeat, adhesionem suam
tenacem atque adglutinationem ad internam intestinorum
tunicam multa eaque maxima producat mala, ad quæ accedit,
quod jam vi suæ naturæ noxios effectus producere possit §. XXXI.
Hæc omnia mala præcavere conati sunt prudentiores medici
resinam jalappæ ope mixtionis cum aliis corporibus ita disponendo,
ut facilius atque intimius

Q 9 2

con-

connubium cum aqua & aquosis humoribus subeat, neque noxios effectus vi sua exserere possit. Iam cum notum sit, quod virtus jalappæ noxia potissimum a sale ejus caustico dependeat §. XXII, & olea, præcipue expressa, & salia alcalia hujus virtutem mitigent §. CCCCXXVIII. CCCCXIX. CCCCXXX. Part. I. & §. XLII hujus capituli, vitellus vero ovi, saccharum, olea, præcipue destillata, & corpora, quæ oleum vel expressibile vel æthereum continent, ut sunt pineæ, pistaciæ, amygdalæ dulces & salia alcalia resinam jalappæ ita disponant, ut facilius & intimiorem mixtionem cum aqua & aquosis humoribus subeat, eiusque vim noxiam corrigant, eandem cum his corporibus probe mixtam sub forma pulveris, emulsionis vel alia exhibuerunt & ut sic propinetur, suaserunt. Quamvis vero hæc resinam jalappæ adhibendi methodus bona sit atque egregia minimeque sit reprobanda vel rejicienda, nihilominus tamen sola sæpissime non sufficit ad mala ista, quæ usum resinæ sequi solent, avertenda, sed aliam adhuc postulat cautelam, quam in sequentibus indicabo. Acidum enim, quod sæpissime in primis viis hæret, connubium resinæ jalappæ cum oleosis ingredientibus mixtæ & sub forma emulsionis datæ destruit & resinosas partes ab aliis, quibus mixtæ fuerunt, separat & liberat, unde multa & gravia mala oriri possunt. Eadem confirmat *Vir egregiæ eruditionis, b. m. Schulzius in Dissertatione de purgatione copiosa & nimia, §. XXVI. pag. 25.* „vbi, non satis „fido, inquit, isti cum pineis aut amygdalis contusioni „multoque minus emulsionibus hinc paratis. Vidi periculosa hypercatharsin a septem granis resinæ jalappæ „in emulsionem redactis in homine cetera sane robusto. „Potest sane intelligi, quam facile ab acido in ventriculo „& intestinis obvio possit destrui, ut resinosa partes a „mixtione cum ceteris discedant & pertinaciter hæreant.

§. XLVIII.

De modo
exhibendi
resinam.

Quæ de modo exhibendi resinam jalappæ in emulsionis forma dixi §. XLVII, illa pariter de simplici ejus cum amygdalæ

amygdalis vel feminibus commixtione valent; nam cum sola adsumi nequeat sed cum vehiculo aquoso deglutatur, vix evitari potest, quin conglomeretur; et si vel maxime sine coagulatione ad ventriculum feliciter perveniat, metuendum tamen est, ne ibidem acidum inveniar, quod mixtionem cum feminibus vel amygdalis destruit, & memorati mali effectus exinde oriantur. Eadem quoque §. XLVII, de modo resinam jalappæ cum vitello ovi subactam exhibendi sunt tenenda. Neque illorum modum propinandi resinam cum syrupo de cichorio cum rhabarbaro vel alio mixtam approbare possum; nam perinde est, ac si sola exhiberetur, ad quod accedit, quod syrupus in ventriculo & intestinis fermentescens multas molestias & spasmos excitet & conjunctis cum resina viribus agens incommoda potius augeat quam utilitati sit. Neque illud rem absolvit, si resina jalappæ cum salibus alcalicis mixta datur. Equidem non ignoro, quod salia alcalia corpora resinosa solvant, sed quid impedit, quo minus salia alcalica resinæ jalappæ juncta citius quam resina in ventriculo solvantur eamque dimittant? Quæ de re ille modus exhibendi resinam jalappæ mihi videtur omnium optimus, si resinæ jalappæ cum amygdalis, vitello ovi, sale alcali vel alio commodo ingrediente modo §. XLVII, determinato mixtæ terreum remedium simul jungitur vel pulvis absorbens vsui resinæ jalappæ modo dicto §. cit. exhibendæ vel præmittitur vel jungitur. Si enim resina jalappæ modo §. cit. determinato exhibetur, jam ita est disposita, ut facilius & intimiorem cum aquosis humoribus miscelam subeat, & vis quoque ejus noxia aliquo modo est temperata & coercita §. cit. Si igitur ei præterea terreum jungitur remedium, noxiam, quæ ab ejus sale caustico maxime dependet §. XXII., vim adhuc magis infringit, partim ob adductam §. CCCCXVIII. CCCCXIX. CCCCXXX. Part. I rationem, quia terrea salium activitatem minuunt, partim quia gelatinosis partibus, quas medicamentum terreum continent, salium vim mitigat §. CCCCXXVIII. Part. I, & de-

nique quia resinosa partes cum terreis & aliis partibus mixtae magis diffusa, dispersa & in majus spatium distributa sunt, ut plures in vno loco conjunctis viribus agere nequeunt, quo maxime quoque earum virtus imminuitur.

§. XLIX.

De modo
exhibendi
resinam ja-
lappae in
forma pul-
veris,

Celeberrimus atque Experientissimus Dominus Professor Junckerus resinam jalappae sub forma pulveris ita exhibere solet:

Recipe resinæ jalappæ
amygdalarum dulcium sicce excortica-
tarum
radicis liquiritiæ præparatæ ana grana sex
olei anisi guttas duas

Misce, fiat pulvis, qui datur pro dosi adultis
& pro infantibus in tres partes æquales dividitur,
quarum vna ipsis pro dosi exhibere solet.

Mihi vero, ob adductas §. XLVIII, rationes sequentes for-
mulae magis placent, si resina jalappæ sub forma pulveris
est exhibenda

Recipe resinæ jalappæ
amygdalarum dulcium excorticatarum ana
grana sex
lapidum cancrorum præparatorum scrupulum
dimidium
olei macis vel de cedro guttas duas vel tres

Misce, fiat pulvis, detur adultis pro dosi,
vel

Recipe resinæ jalappæ
amygd. dulc. excortic. ana grana sex
salis tartari grana duo
matris perlar. præpar. scrupulum dimidium
olei de cedro guttas duas vel tres

Misce, fiat pulvis, detur adultis pro dosi,
vel

Reci-

Recipe resinæ jalappæ grana sex
salis tartari grana duo
lapidum cancerorum præparatorum scrupu-
lum dimidium
olei de cedro guttas duas vel tres

Misce, fiat pulvis, detur adultis pro dosi. In hoc pulvere loco lapidum cancerorum recipi potest antimonium diaphoreticum, utpote quod vim resinæ jalappæ purgantem, quam sal tartari immittit § XLII, intendit § cit. Præterea notandum, quod sal tartari cum oleo de cedro mixtum saponaceam assumat naturam, qua resina solubilior redditur ejusque vis noxia corrigitur § XLVII. Saccharum quoque & elæosaccharum pulveri ex resina jalappæ tam ad gratiam ipsi conciliandam quam resinam solubiliorem reddendam ejusque vim noxiam infringendam nec non pulveri radicis jalappæ § XLII, descripto summo cum fructu addi potest e. g.

Recipe resinæ jalappæ
amygd. dulc. excort.
conchar. præpar.
sacchar. canar. ana grana sex
olei de cedro guttas tres

Misce, fiat pulvis, detur pro dosi adultis.

Potest quoque ad vnam resinæ jalappæ partem dupla pars amygdalarum dulcium recipi, si vero hæc resina cum parte æquali amygdalarum dulcium sicce excorticatarum teritur & miscetur dicitur *resina præparata Stablii*. Pro dosi datur ad grana duodecim.

§. L.

In forma emulsionis resina jalappæ sequenti præscribitur modo: in forma emulsionis,

Recipe resinæ jalappæ grana sex
amygdalarum dulcium excorticatarum
drachmam dimidiam

saccha-

facchari canariensis scrupulum dimidium
vna tritis affunde

aquæ cinnamomi sine vino vnciam vnam

Fiat Emulsio, detur pro dosi adultis, vel

Recipe resinæ jalappæ grana sex

lapidum cancrorum præparatorum scrupulum dimidium

amygdalarum dulcium excorticatarum drachmam dimidiam

facchari canariensis scrupulum vnum olei de cedro guttis duabus imprægnatum, vna tritis affunde

aquæ cerasorum nigrorum vel

cinnamomi sine vino vnciam vnam cum dimidia vel vncias duas

Fiat Emulsio, detur pro dosi, vel

Recipe resinæ jalappæ grana sex

vitell. ovi drachmam dimidiam

facchari canariensis scrupulum dimidium

vna tritis affunde

aquæ cinnamomi vnciam vnam.

Fiat, emulsio, detur pro dosi adultis. Addatur quoque resinæ jalappæ sub forma pulveris vel emulsionis dandæ ob adductas rationes §. XLVIII, absorbens vt lapides cancrorum, mater perlarum vel conchæ præparatæ vel simul exhibeatur pulvis absorbens.

§. LI.

in forma essentiae.

Resina jalappæ quoque datur sub forma essentiae. Hæc præparatur vel ex certa resinæ jalappæ quantitate soluta in certa spiritus vini rectificatissimi quantitate vel ex radicis jalappæ frustis, quorum resina ope spiritus vini rectificatissimi extrahitur. In casu priori resinæ in certa spiritus vini quantitate hærentis quantitas sciri & determinari potest, quod in casu posteriori, quo essentia ex radicibus est parata, non æque determinari potest, cum alia

alia radice frusta minus, alia plus resinæ contineant, neque cognitum sit, num ad extrahendam resinam spiritus vini magis vel minus rectificatus fuerit adhibitus. Quae de re summa cum prudentia & cautione essentia jalappæ est exhibenda & consultius est, eam primum in minori porrigere dosi eamque vel totam vel dimidiam non multo post semel vel bis reiterare, donec effectum exserat. *Celeberrimus atque Experientissimus Dominus Junckerus* sequentes duas essentias laxantes ex resina jalappæ præparatas in frequenti habet usu:

Recipe radice jalappæ optimæ vncias octo
ari
pimpinellæ albæ ana vnciam vnam
cinnamomi acuti vnciam dimidiam
his concisis & contusis affundatur spiritus vini rectificatissimi quantum satis, digeratur & filtratur, postea rursus affundatur spiritus vini rectificatissimi quantum satis, digeratur & filtratur. Omnes hæ extractiones abstrahantur vsque ad remanentiam duarum librarum, quæ additis sacchari candidi rubri vnciis quatuor in aquæ rosarum libra dimidia solutis seruentur vsui. Altera modo laudati *Junckeri* essentia laxans sequens est:

Recipe resinæ jalappæ vncias duas
scammonei vnciam vnam
solvantur in
spiritus vini rectificatissimi vnciis triginta
quatuor
addantur
aquæ cinnamomi cum vino &
syrupi rosarum solutivi ana vnciæ duæ.

Si hæ essentia minori dosi est præscribenda:

Recipe resinæ jalappæ drachmas duas
scammonei drachmam vnam
solvantur in

R r

spiri-

spiritus vini rectificatissimi vnciis quatuor,
addatur

aquæ cinnamomi vinosæ vncia dimidia &
syrupi rosarum solutivi vel
sacchari quantum satis ad gratiam.

Dantur hæ utraq; essentiæ adultis pro dosi ad drachmas
duas immo vnciam dimidiam non simul & semel sed rei-
teratis vicibus. Prima vice dantur ad guttas sexaginta,
quæ dosis, si nullum exferit effectum, hora vna vel altera
præterlapsa vel tota vel ad dimidium pro circumstantiarum
ratione est reiteranda, donec sequatur effectus, quo fa-
cto, prout major vel minor desideratur effectus purgans,
dosis prior vel ex parte vel ex toto iterum est exhibenda.
Alii resinam jalappæ in forma essentiæ sic præscribere
solent:

Recipe resinæ jalappæ grana sex

solvantur in

spiritus ceras. nigr. rectific. drachma vna vel
duabus

& addatur

julepi rosarum drachma dimidia

Detur pro dosi adulto.

Loco spiritus cerasorum adhibetur quoque spiritus anisi
& loco julepi rosarum syrupus cerasorum nigrorum vel
corticum citri & resina jalappæ cum vna vel altera guttu-
la olei destillati teri solet.

§. LII.

Quænam sit
ratio, ut re-
sina in spiri-
tu vini solu-
ta vehemen-
tius purget
quam non
soluta.

Experientia docet, quod resina jalappæ, si in spiritu
vini vel cum vitello ovi soluta datur, longe fortius & ve-
hementius purget, quam si non soluta exhibetur. Cujus
phenomeni in causam si inquirimus, nullam aliam de-
prehendemus, quam hanc, quod in permultas easque mini-
mas resina jalappæ solutione in spiritu vini sit resoluta par-
ticulas. Quo minores enim in particulas resina jalappæ
est divisa, eo pluribus in punctis interiori intestinorum tu-
nicæ

nicæ adhærere adeoque eo majorem exferere debet actionem, quam, si in tam exiguas non est resoluta particulas.

§. LIII.

Præter essentiam plura adhuc ex resina seu magisterio jalappæ præparari solent medicamenta, qualia sunt *diacydonium lucidum jalappinum, elixir citri purgans, essentia aromatica laxativa, electuarium pectorale laxativum, & specificum jalappinum.* Hæc præparata apud Argentoratenses maximo sunt in usu atque in eorum officinis prostant. Eorum descriptiones existant in *pharmacopœia Argentoratensi.* Formula *diacydonii lucidi jalappini* sequens est:

De præparatis ex resina jalappæ.

Recipe magisterii jalappæ uncias quatuor, solvatur in paucis spiritu vini optime rectificato & permisceatur diligentissime agitando cum gelatinæ cydoniatæ ad perfectam consistentiam coctæ libris quatuor ponderis civilis. Indatur scatulis.

Ut autem hoc diacydonium misceri queat potionibus & mixturis etiam aquosis, magisterium jalappæ cum nucleis pini optime debet conteri & non in spiritu vini solvi. Inservit communissime pro scopo purgandi vel per se vel aliis purgantibus mixtum. Per se datur a drachma dimidia usque ad unciam dimidiam & non nisi in robustissimis ad drachmas sex. Pro infante duorum annorum datur diacydonii lucidi drachma una & dimidia & in potione exhiberi solet cum aqua cerasorum nigrorum vel alia. Formula elixirii citri purgantis in modo dicta pharmacopœia ita se habet:

Recipe resinæ jalappæ unciam unam
 flaved. corticum citri recentium unciam
 unam & dimidiam
 spiritus vini rectificatissimi uncias sex

Fiat dissolutio in loco calido, fervetur tempore usus, edulcoretur quantitate sufficiente syrupi corticum citri. Gratum hoc Elixir humidioris & robustioris constitutionis hominibus, qui alias remediorum formulas averfantur, ad drachmam unam usque & paulo ultra pro ratione circum-

R r 2

stan-

stantiarum exhiberi potest. Drachmæ spiritus vini respondent decem grana resinæ jalappæ. Enarrandum porro est *Electuarium pectorale laxativum*, cujus descriptio hæc est:

Recipe looch sani & experti vncias duas
 fyrupi papaveris rhoeados drachmas sex
 magisterii jalappæ drachmam vnam & dimidiam.

Misce, fiat *Electuarium*. Infantibus præsertim exhiberi solet ad mucum & pituitam expurgandam, præsertim in tussi aliisque pectoris affectibus, ubi infantes continuo humores expectorandos deglutiunt. Dosis est a drachma vna vsque ad drachmam vnam & dimidiam. Drachma vna electuarii continet grana quatuor cum vndecima parte grani magisterii jalappæ.

Formula essentia aromatica laxativa est sequens:

Recipe fibrar. hellebori nigri
 radicis jalappæ ana vncias duas
 scammonii resinosi vnciam vnam
 cinnamomi acuti
 caryophyllorum
 calami aromatici ana drachmas tres
 spiritus vini rectificati libram vnam

Extrahatur lege artis essentia. Purgat egregie. Datur ad guttas decem, viginti, drachmam dimidiam, scrupulos quatuor. Vncia essentia respondent scrupuli duo hellebori nigri & jalappæ & scrupulus vnaus scammonii.

Formula specifici jalappini sequens est:

Recipe magister. jalappæ
 scammonii ana drachmas tres
 pulv. radicis jalappæ vncias tres & drachmas tres
 cremoris tartari
 tartari vitriolati ana drachmas novem

Misce,

Misce, fiat pulvis subtilissimus. Purgat satis com-
mode. Dosis est a scrupulo dimidio usque ad
drachmam dimidiam. Potest usus tempore addi
oleum anisi, citri, cinnamomi aut aliud.

Hæc recensita præparata in officinis Argentoratensibus
prostant & formulæ eorum & annotationes sunt tales, qua-
les in pharmacopœia Argentoratensi existant. Olim pro-
stabat quoque in officinis Argentoratensibus extractum ja-
lappæ, quod præparabatur inspissando solutionem cum spi-
ritu vini factam ad mellaginem, sed, postquam tutius do-
sin magisterii moderari didicerunt medici, exolevit.

§. LIV.

Optimus modus exhibendi resinam jalappæ est ille, De usu resi-
quo in forma pilulari cum extractis gummosis propina-
tur; hac enim ratione partes resinosa non disperguntur
solum atque in majus distribuntur spatium, sed gummo-
sis etiam partibus obducuntur, successive evolvuntur ea-
rumque vis noxia corrigitur, neque, si cum his extractis in
hac forma est exhibenda resina, necesse esse judico, ut prius
cum amygdalis vel aliis teratur, id tamen non inutile sed po-
tius necessarium videtur, ut prius in spiritu vini solvatur &
dein aliis ingredientibus admisceatur. Eundem resinam ja-
lappæ adhibendi modum laudat *Excellentissimus b.m. Schulzius*
in dissertatione de purgatione copiosa & nimia pag. 24. ubi sic
„scribit: Nulli resinas purgantes exhibendi modo majo-
„rem fidem habeo quam isti, si resina cum extractis in
„pilulas redigantur, ut successive resoluta per intestino-
„rum canalem deducantur, ne vni adhærescant loco. Pi-
lulas quoque fere omnes purgantes usu receptas hæc re-
sina ingreditur, quarum descriptiones quo minus hic re-
censeam, spatii angustia prohibet, nosse sufficit, eam cum
aliis pilulas arthriticæ Schæfferi, antihypochondriacas Deckeri
& catarrhales Junckeri constituere, quarum descriptio
hæc est:

Recipe extracti panchym. Croll. grana duodecim
mercurii dulcis grana sex

R r 3

resinæ

resinae jalappæ grana duo

olei cort. citri dest. vel foenic. guttas duas

Misce, fiant lege artis pilulæ numero XX, quæ dentur pro dosi.

Hæc pilulæ egregium exserunt effectum in seri & lymphæ visciditate atque impuritate morbisque, qui hinc oriuntur, vt scabie, lue venerea, morbis localibus venereis, congestione serosa versus partes superiores, adfectibus oculorum & aurium serosis & id genus aliis malis.

§. LV.

De vehiculo in quo resina est exhibenda.

Denique notandum est, quod essentia jalappæ in vehiculo non aquoso sed spirituoso sit exhibenda, ne partium resinosarum præcipitatio & coagulatio sequatur, quamvis & ego ipse viderim, quod, si vel maxime adsumpta fuerit cum aqua vitæ, aliqua ex parte se præcipitarit. Optime datur quoque resina jalappæ in tinctura antimonii soluta; hæc etenim vt tinctura alcalina cum ea corpus constituit saponaceum in aqua simul solubile ejusque vim noxiam corrigit §. XLII. XLVII. adeoque vsui interno eam magis aptam reddit.

§. LVI.

Radix jalappæ quænam ingrediatur extracta, quosnam morsulos & quasnam species.

Radix jalappæ ingreditur porro *extractum panchymagogum Crollii & catholicum*, quorum descriptiones hic vt apponam, non necesse est, cum in omnibus fere dispensatoriis occurrant. Porro radix jalappæ ingreditur *morsulos de jalappa in Dispensatorio Brandenburgico* descriptos. Hi morsuli adulto propinantur ad drachmas tres immo ad vnciam dimidiam, atque ex hoc judicari potest, quantum junioribus vel omnino teneris sit concedendum. Pertinent quoque ad præparata ex radice jalappæ *species di-jalappæ Mynsichti*, quæ ex radice jalappæ, cremore tartari & oleo cinnamomi constant. Neque silentio hic præterire possum *morsulos laxantes sapius laudati Lunckeri*, quorum descriptio hæc est:

Recipe feminis santonici pulverisati vniam vnam
mercurii dulcis

resinæ

resinæ jalappæ ana drachinam vnam
sacchari rosati vncias sex

Misce, fiant lege artis morsuli, qui a scrupulo vno
vsque ad drachinam vnam pro dosi exhiberi possunt.

Hi morsuli infantibus ac pueris, qui alia medicamenta aver-
santur, non purgandi solum sed vermes etiam expellendi
& necandi scopo propinari possunt; nam non vi solum
purgante sed anthelmintica etiam sunt præditi.

CAPVT IV.

DE

M A N N A.

§. I.

Non hic longus ero in variis, in quibus vocabulum man-
na adhiberi solet, significatibus enarrandis, neque in
demonstrando, quod manna, quæ apud nos in usum ve-
nit, non fiat a terræ vaporibus solis calore elevatis qui-
dem, sed non longe a terræ superficie concretis a frige-
re non secus ac ros vel pruina, nec sit vapor terræ succo-
sus & optimus æstatis calore elevatus & in aere in dulcem
liquorem excoctus, noctis frigore coactus, & roris modo
supra arborum folia decidens, vel alius ros melleus e coe-
lo in arbores decidens. De his enim omnibus mentio-
nem amplam qui desiderat, illam inveniet in *illustris Geoffroy
Materiae medicae Tomo II. pag. 587.* atque in *Excellentissi-
mi b. m. Neumanni praelectionibus chemicis a D. D. Zimmer-
manno editis pag. 914.* Hodie extra omnem dubitationem
atque controversiam est positum, quod manna sit succus
ex variis plantarum generibus, præcipue fraxinis, exsu-
dans. Non solum autem in fraxino tam vulgari quam sil-
vestri, quæ Ornus appellatur, sed etiam in Larice, Pinu,
Abiete, Quercu, Iunipero, Acere, Olea, Ficu & aliis
plantis nonnunquam reperitur. Differt manna pro con-
sistentiæ, formæ, loci, vbi colligitur, & arborum, ex qui-
bus

Historia de
mannæ ori-
gine ejusque
differentia
in genere,

bus exsudat, diversitate. Alia enim liquida est & melleæ consistentiæ: alia solida in grana concreta, quæ *maslichina*: alia in grumos aut massulas, quæ gallice dicitur *Manne en marons*: alia in lacrymas aut strias coacta, vermicularis vel bombycina dicta.

§. II.

de manna
orientali in
specie,

Ratione loci dividitur manna in *Orientalem* & *Europæam*. *Orientalis* reperitur in India, Persia & Arabia, & duplex est, vel liquida, quæ melli similis est, vel concreta. De liquida manna multi, inter quos *Robertus Consentinus* & *Bellonius* præcipui sunt, mentionem fecerunt atque hi eam in Arabia voce antiqua Tereniabin appellari referunt eamque existimant esse mel cedrinum Hippocratis & rorem montis Libani, de quo Galenus loquitur. *Bellonius* in suis *Observationibus* annotat, monachos sive Caloières montis Sinai habere mannâ liquidam collectam in suis montibus, quam vocant Tereniabin ad differentiam duræ mannæ, atque eandem quoque apud Indos nec non Italos in Apennino reperiri. *Garzias* & *Cæsalpinus* scribunt, sed hæc liquida manna facile corrumpitur & a solida non nisi consistentia differt, cum solida prius fluida fuerit nec concreseat, si aeris temperies sit humida. Nunc nobis non affertur. Concretæ mannæ longe plures ab auctoribus recensentur species non accurate distinctæ, tres tamen potissimum distinguuntur ejus species, scilicet *granulata*, quæ etiam *maslichina* dicitur ex eo, quod in granula mastiches granis similia est concreta, *bombycina*, quæ in lacrymas seu grumos longos & teretes concrevit bombycibus similes, *in massulas compacta*, qualis erat Athenæi Manna vel mel aereum veterum, quod in glebas afferebatur. Talis est quoque hodie manna, quæ in grumos coacta affertur, gallice dicta *Manne en marons*.

§. III.

de manna
Europæa
ejusque dif-
ferentia in
specie,

Manna Europæa est multiplex, vel *Italica* & *Gallica*, vel in *Episcopatu Tridentino* vel alibi proveniens, sed omnis concreta. *Gallica* præsertim in *Provincia* & *Delphinatu Galliae* pro-

prope *Brigantium* in laricibus copiose colligitur, unde *Manna Brigantiaca*, *Laricea*, gallice *Manne de Briançon* dicitur. *Italica* est vel *Neapolitana*, vel *Sicula*, vel *Calabra* seu *Calabrina*.

§. IV.

Ratione arborum diversarum, in quibus colligitur, de differen-
 alia est *cedrina*, de qua *Hippocrates*, *Galenus* & *Bellonius* tia mannae
 mentionem fecerunt: alia *quercina*, de qua *Theophrastus*: ratione ar-
 alia *fraxinea*, qualis est *Italica* apud nos frequenter visita- borum,
 ta: alia *laricea*, quæ in *Brigantii* territorio reperitur: alia
Alhagina, de qua quidam *Arabum* & *Rauwolfius* mentionem
 fecerunt, & quæ fluit ex tenui frutice, qui *Alhagi Maurorum*,
Rauwolfii Histor. Lugd. 94. Gemista - spartium spinosum foliis po-
lygoni C. B. Pin. 394 dicitur. Abunde nascitur hæc planta
 in Aegypto, Armenia, Georgia, Persia circa montem
Ararat & *Ecbaranas* & in quibusdam insulis maris *Aegei*.

§. V.

Ex tot mannae speciebus sola *Italica* & præsertim *Ca-* de manna
labrina optima est & apud nos in usum venit. Hæc man- Calabrina in
 na, nimirum *Calabrina* est succus melleus, modo in la- specie,
 crymas, sturias aut grumos coneretus, candicans, dum
 recens est, & quadantenus pellucidus, cum tempore fla-
 vesceat & rufescens, sapore dulci grato ad sacchari sapo-
 rem proxime accedente & subacri, odore vel nullo vel
 mellito ac nauseoso, & aeri humido expositus liquefcens
 ad mellis consistentiam. Manna in Calabria & Sicilia, re-
 ferente celeberrimo *Geoffroy* & *Neumanno* vel sponte vel
 per incisuras fluit exduabus fraxini speciebus, quarum al-
 tera dicitur fraxinus humilior sive altera *Theophrasti* mi-
 nore & tenuiore folio *C. B. Pin. 416: Ornus, Lugd. 83.*
 Hæc est varietas potius fraxini quam species distincta, cu-
 jus folia pinnata segmentis dividuntur tenuioribus, stri-
 ctioribus, acutioribus, perinde tamen serratis ut vulgaris
 fraxini. Rami pluribus & crebrioribus tuberculis folio-
 rum pediculis sedem daturis inæquales. Altera dicitur
 fraxi-

fraxinus rotundiore folio, C. B. Pin. 416: Ornus, *Quorundam*. Fraxini quoque varietas est, cui conjugatim disposita folia pistaciorum folia referunt, subrotunda, minora quam fraxini vulgaris, in ambitu serrata, in quibus medietas interior ad nervi imum brevior quam exterior saepe conspicitur; id quod in Terebintho & Pistaciis saepe usu venit.

§. VI.

de speciebus
mannae Ca-
labrinae,

Ex harum arborum truncis ramis & foliis in Calabria & Sicilia aestivis mensibus, nisi pluviae impedimento fuerint, Manna exsudat atque in granula vel grumos solis calore concrescit. Alia autem ex his arboribus vel sponte effluit, quae dicitur *manna spontanea*, eaque est omnium optima, alia vero per incisuras elicitor & haec appellatur *coacta*, a Calabria *Forzata* vel *Forzatella*, eam ob causam, quia ex vulneribus arborum cortici influctis tantum effluit. Quae ex foliis fraxini fluit, *manna di fronde*, id est, *manna ex frondibus* nuncupatur, alia vero *manna di corpo* seu *manna corporis* & *trunci*.

§. VII.

de speciebus
mannae ca-
labrinae ha-
rumque pro-
ventu & col-
lectione,

Manna in Calabria tempestate sicca a vigesimo die mensis Iunii vsque ad finem Iulii ex trunco & majoribus arborum ramis a meridie vsque ad vesperam sponte fluit instar liquoris limpidi & sensim in varios grumos concrescit, indurescit atque albescit. Illos post die mane colligunt cultris ligneis abradendo, si nox serena fuerit; pluvia enim aut nebula superveniente manna colliquescit & prorsus perit. Collectos grumos in vasculis terreis non vitreatis condunt, deinde super mensas in chartis nitidis soli exponunt vel in clibano exsiccant, donec manibus non adhæreant, & haec est *manna corporis electa*. Iulio desinente, cum hanc lacrymam fraxini stillare cessant, rustici tum fraxinorum tum ornorum cortices incidunt ad corpus vsque lignosum, tuncque a meridie ad vesperam fluit idem liquor & in crassiores grumos cogitur. Saepius tan-

tanta est hujus succi copia, ut ad arboris imum usque diffluat ibique in massas grandiores ceræ vel resinæ instar concresecat, quæ ibi per unum vel alterum diem inspissandæ relinquuntur. Postea vero in frustula dividuntur & soli exponuntur ad exsiccationem; & hæc est *manna coacta*, *Forzata* vel *Forzatella*. Ejus color non est adeo candidus, sed magis rufescit, immo sæpe nigrescit ob terram & fordes admittas.

§. VIII.

Tertia manna species, quæ supra fraxini folia colligitur & dicitur *manna di fronda*, mensibus Julio & Augusto circa meridiem instar guttularum humoris pellucidi sponte exsudat, majorum circa foliorum fibras nervosas, minorum circa venulas. Acris æstu exsiccantur & in granula concresecunt albicantia milii vel tritici granorum instar crassa, ita, ut sæpissime circa mensem Augustum fraxini folia majora albida & quasi nive cooperta appareant. Olim frequentissimus fuit huius mannae ex frondibus usus, nunc vero propter collectionis difficultatem rarissime in officinis Italicis reperitur.

de mannae
ex frondibus
proventu &
collectione,

§. IX.

Calabri mannam distinguunt coactam manantem ex vulneribus arborum, quæ iam spontaneam exhibuerunt, ab illa manna coacta, quæ fluit ex vulneribus arborum sylvestrium seu ornorum, quæ nullam spontaneam fundunt mannam. Hæc illa præstantior censetur, sicuti manna spontanea ex trunco diffluens ceteris antecellit. Nonnulli quoque apud Calabros inciso fraxinorum cortice paleas festucas aut virgas tenuissimas vulneribus inferunt. Succus secundum illa corpora dimanans inspissatur & in stitias concresecit prægrandes, quas, cum satis crassæ sunt, eximunt, & extracta palea soli exponunt & exsiccant in elegantes lacrymas longiores, cavas, leves, intus veluti stitiatas, albicantes & nonnunquam leviter subrubentes. Eas rite exsiccatas in cistis ligneis pretiosissime includunt &

de mannae
coactae dif-
ferentia &
manna in
lacrymis.

plurimi faciunt, nec immerito, cum nullis sordibus inquinatae sint. *Mannae lacrymae* dicuntur. In officinis nostris post eas *mannae lacrymas* *manna Calabrina* & ea, quae in Apulia circa Garganum montem, hodie sancti Angeli dictum, colligitur, pluris aestimatur, licet non admodum sicca sit & aliquantulum flavescens: deinde *Sicula*, quae alba & sicca magis: tandem ea, quae in agro Romano *la Tolfa* dicto prope Centumcellas colligitur, quae sicca, magis opaca est & gravior, minorisque pretii.

§. X.

De mercatorum distinctione ratione mannae ejusque speciebus, quae ad nos perveniunt.

Haec sunt, quae refert illustris Geoffroy de *mannae Italicae* & praesertim *Calabrinae* ortu & proventu, collectione & differentia. Mercatores Itali constituunt quatuor *mannae Italicae* species, quarum primam, quae constat ex minoribus granis, nominant *granulatam* seu *granatam*, secundam, cujus grana sunt majora granis *masticis* aequalia, *masticinam*, tertiam, quae ex oblongis frustis canaliculatis constat, *canalem* seu *optimam* & quartam, quam pro vilissima habent, *communem* seu *calabrinam*. Duae vero tantum *mannae* species ope commercii ad nos perveniunt, nimirum *manna electa*, quae a sordibus est purgata, & *manna vulgaris seu communis*, quae impurior est.

§. XI.

De sinceritate atque adulteratione mannae.

Manna electa constat ex frustis oblongis & rotundis siccis, albicantibus vel pallide flavescens, a sordibus liberis & puris & secundum longitudinem aliquo modo crystallifatis apparentibus. Bona *manna* debet esse recens, maxime pura, formam aliqua ex parte crystallinam representans, saporis dulcis non injucundi, albicans, non fusca, & sicca, & quo albidior, purior, recentior & ficcior est, eo est melior. Rejicitur contra *manna pinguis mellea nigricans* & sordida. *Pinguis* & *mellea* perperam a nonnullis anteponitur, siquidem haec *mellea manna* saepius est depravata vel ab humidiori aere vel etiam ex eo, quod cistae aqua marina vel pluviali vel alia fue-

fuerint madefactæ. Sæpe etiam pinguis hæc & mellea manna nihil aliud est quam saccharum crassum cum melle & scammonio compactum; unde hæc manna pinguior & mellea sæpe vehementer purgat. Rejiciuntur quoque massæ quædam candidæ, opacæ tamen, solidæ, graves, non stiriatæ, quæ nihil aliud sunt quam saccharum & manna simul cocta ad electuarii solidi consistentiam, sed facile distinguitur hæc artificialis manna a legitima densitate, gravitate, candore opaco, & gustu a manna sapore prorsus diverso. Sæpissime quoque manna saccharo Thomæo & amylo adulterari solet. Amyli præsentia ex eo cognoscitur, si manna solvitur vel in aqua vel in spiritu vini; nam amyllum nec in aqua nec in spiritu solvitur sed in his menstruis manet tenax & glutinosum atque hoc suam manifestat præsentiam. Saccharum vero, quo manna est adulteratum, suam prodit præsentiam in crystallifatione; si enim manna in aqua solvitur, colatur, ad syrupi consistentiam inspissatur & calori exponitur, in crystallos abit, saccharum vero ipsum talem crystallosum formam non assumit.

§. XII.

Si manna adulto ad uncias duas exhibetur, producit purgationem, id quod experientia docet. Manna igitur purgans vis purgans competere debet. Manna est corpus saponaceum.

§. XIII.

Manna est, ut experientia docet, tam in aqua quam spiritu vini rectificatissimo solubilis. Iam corpus in aqua & spiritu vini rectificatissimo solubile est & dicitur saponaceum. §. CLXXXV. Part. I. Ergo manna est corpus saponaceum. Manna est corpus saponaceum.

§. XIV.

Manna in aqua soluta in crystallos redigi potest §. XI. atque idem fieri posse cum manna in spiritu vini soluta observatur. Si vero manna in spiritu vini soluta novam manna quantitatem addendo pergatur, tandem manna re- Manna est ex parte crystallifabilis.
manet,

manet, quæ in crystallos non abit. Manna ergo est ex parte tantum crystallifabilis.

§. XV.

Quid experientia doceat de manna.

Manna experientia teste flammam concipere atque alere, in fermentationem facillime abire & in acetum & spiritum vini commutari potest.

§. XVI.

Quænam manna largiatur in sicca destillatione.

Excellentissimus Dominus Professor Cartheuser in Fundamentorum suorum Materiae tam generalis quam specialis Parte 1. de manna scribit, quod igne sicco destillata æque ac mel & saccharum phlegma, pinguem spiritum acidum & paucum oleum substantiale largiatur, immo, si fermentationi committitur, liquorem vinosum suppeditet.

§. XVII.

De convenientia ac differentia inter mel & mannam.

Cum nullo alio corpore dulci manna magis convenit quam cum melle. Nam æque ac mel 1) dulcis est 2) flammam concipere & alere potest §. XV, 3) spiritum & acetum largitur debito modo tractata §. XV. XVI, 4) inclinat ad colorem fuscum atque in hoc convenit quoque cum saccharo. In eo vero differt a melle, quod 1) minus sit liquida 2) majorem possideat virtutem laxantem & 3) saporis sit magis nauseosi.

§. XVIII.

Clarissimi Geoffroy analysis mannae.

Analysi chemica a clarissimo Geoffroy instituta manna electæ libræ duæ in B. V. destillatæ præbuerunt phlegma-
tis limpidi, odoris & saporis expertis uncias duas, drachmas sex & grana octodecim: quod tamen heliotropii tincturam subrubram effecit. Deinde massa residua exsiccata & in pulverem redacta & per retortam destillata exhibuit liquoris limpidi & manifeste acidi unciam unam & drachmam unam: liquoris rufescentis empyreumatici cum acidi tum aliquantis per vrinosi uncias novem & drachmas

mas quinque: olei tenuissimi rufescentis vncias duas: olei crassioris resinosi & in grumos concreti vncias duas & drachmas quatuor. Massa nigra in retorta residua pendebat vncias sex, drachmas quinque & grana duodecim; dura, compacta & saporis expers, quæ per horas octo igne reverberii calcinata, donec nullum amplius fumum emitteret, reliquit cinerum fuscorum drachmas sex & grana sex: ex quibus salis alcali fixi drachmæ duæ lixivio extractæ fuerunt. Partium deperditio in hac destillatione fuit ad vncias septem, drachmas duas & grana duodecim, in calcinatione ad vncias quinque, drachmas septem & grana sex. Itaque, pergit, manna constat ex sale essentiali seu tartaro copioso & exigua portione salis ammoniaci multo sulphure tum tenui tum crasso involuti.

§. XIX.

Si ea, quæ de analysi medicamenti ope destillationis siccæ instituta §. CCLXVII. CCLXVIII. CCLXIX. CCCV. CCCVI. CCCVII. CCCVIII. CCCIX. Part. I. demonstravi, ad hanc clarissimi Geoffroy analysin §. XVIII, applicantur, apparet primo, quod hæc analysi manna sit resoluta in partes suas constitutivas non proximas sed remotas, & deinde, quod neque sal ammoniacale neque sal alcali tam fixum quam volatile neque tartarus copiosus mannae a natura insint, sed hæc vi ignis, qui partium mannae conjunctionem sustulit, earum naturam atque indolem immutavit & destruxit, alias partes, quæ ipsi a natura non insunt, aliamque & novam partium combinationem & compositionem produxit, fuerint producta. Neminem enim chemiæ gnarum præterire potest, quod sal alcali tam fixum quam volatile ex corpore partibus oleosis & acidis prædito vi ignis produci possit §. CXLVIII. CXLIX. CL. CLI. Partis I, & sal ammoniacale ex combinatione acidi cum sale alcali volatili oriatur §. CLXV. Part. I. Nunc in sequentibus luculentissime demonstrabitur, quod manna salium acidorum & par-

Quid ex analysi mannae modo dicta concludi possit

cium

rium oleosarum magnam contineat copiam. Qua de re mirandum non est, quod vi destillationis sicca & calcinationis ex manna sal ammoniacale, alcali tam fixum quam volatile aliaque producta fuerint, quæ ipsi naturaliter non insunt. Cum vero phlegma, liquor acidus & oleum, quæ manna in destillatione sicca præbuit §. XVIII, vi ignis non potuerint produci, ut mannæ aqua, salia acida & partes oleosæ insint, jure meritoque exinde colligitur.

§. XX.

Salia acida sunt partes mannæ constitutivæ.

Sapor mannæ dulcis manifestat, salia ei inesse acida §. CCXXXII Part. I. Porro manna debito modo tractata copiosum largitur liquorem acidum §. XV. XVI. XVIII. XIX. Qua de re manna ex salibus acidis tanquam partibus suis constitutivis constare debet.

§. XXI.

Aqua oleum & terra sunt partes mannæ constitutivæ.

Manna flamma concipere & alere potest §. XV. Quicquid vero accenditur & ardet, partes sulphureas seu oleosas continere debet §. CCXLI, Part. I. Præterea sicca mannæ destillatio ei oleum & phlegma copiosum inesse docet §. XVI. XVIII. XIX. Denique manna debito modo tractata spiritum largitur inflammabilem locupletissimum partium sulphurearum seu oleosarum in manna præsentium testem. Ex his igitur omnibus clarissime apparet, aquam & partes oleosas mannæ partes esse constitutivas. Terreorum denique in manna partium præsentiam manifestat residuum destillationis sicca cum manna instituta.

§. XXII.

Quale sit corpus mannæ.

Manna igitur est corpus purgans, saponaceum, fermentabile, ex parte crystallisabile, compositum ex copiosa aqua, multis salibus acidis, oleosis & terreis partibus §. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI.

§. XXIII.

Virtus mannæ purgans

Manna recens fortius purgat quam vetusta, si vitæque in æquali porriguntur dosi, & coctio vehementior virtutem

virtutem mannae purgantem. Iam vero illud, quod co-^{dependet a}
 ctione vehementi de manna abigitur, debet esse volatile & ^{sale volatili.}
 cum ejus absentia virtutem mannae purgantem imminuat,
 virtute purgante debet esse praeditum adeoque virtute sti-
 mulante gaudere. Nunc nullum datur corpus, quod volatile
 est & simul stimulat, quam sal volatile. Ergo ut virtus pur-
 gans mannae a sale volatili dependeat necesse est. Idem
 confirmat *illustris b. m. Hoffmannus*, qui in *Dissertatione sua*
de manna ejusque praestantissimo in medicina usu sic scri-
 bit: Si principia, quibus manna componitur, curiosius
 rimamur, animadvertimus, quod in eadem subtilis & vo-
 latilis acrimonia delitescat, quae promte diffatur atque
 exhalat, quo fit, ut non solum vetustate inertiam con-
 trahat & diuturna aut vehementiori coctione plurimum
 efficaciae suae perdat sed etiam ut nauseosus subacris sa-
 por gustu sese in sensus ingerat. Quod vero haec acri-
 monia volatilis & subtilis nullum aliud corpus quam sal
 volatile esse possit, unusquisque facile mente potest com-
 prehendere.

§. XXIV.

Experientia docet, quod manna, si vel maxime in ^{Manna est le-}
 largiori adhibeatur dosi, nullos noxios & sanitati infe-^{nissimum}
 stos producere soleat effectus sed potius operationem ^{laxans.}
 suam sine magnis dolorum tormentis, virium prostratio-
 ne, sanguinis & humorum commotione, calore praeter-
 naturali, aliisque noxiis symptomatibus absolvat. Quare
 id in genere de mannae virtute pro certo affirmari potest,
 quod tutissimum, clementissimum & naturae amicissimum
 sit purgans, adeoque infantibus, pueris, senibus & gra-
 vidis optime conveniat. Quod vero mannae usus infanti-
 bus, pueris & gravidis sit maxime salutaris, per expe-
 rientiam sapius compertum est & confirmatum.

§. XXV.

Cum manna sit corpus saponaceum §. XIII, & sapo ^{Manna est re-}
 nacea resolvant §. CCCCXCVIII Part. I, manna quoque ^{solvens.}
 virtute resolvente debet esse praedita.

T c

§. XXVI.

§. XXVI.

Manna est
pectorale.

Manna non purgantem solum sed resolventem etiam possidet virtutem §. XII. XXV. Quicquid vero resolvit & purgat, mucum & pituitam pectus occupantem resolvere atque ad expectorationem ineptura aptum reddere eumque resolutum per alvum educere potest. Quicquid vero ejusmodi effectum exserit, pectorale dicitur remedium. Qua de re manna effectum pectoralem exserere potest. Quod vero hæc virtus mannae competat, restatur *illustris b. m. Hoffmannus*, qui in *dissertatione sua de manna ejusque præstantissimo in medicina usu* §. 24. sic scribit: ad arcendos, mitigandos vel præsciendos catarrhales & tussiculosos affectus nec non dolores artuum, nihil æque conducit, ac si inter initia insultus horum morborum manna cum lacte, jusculo avenaceo, vel infuso Thée assumatur & postea lac aut asinium aut caprillum cum vel sine aqua Selterana matutinis horis per aliquot dies bibatur.

§. XXVII.

Manna diu-
reticam vim
exserere
potest.

Resolventia diuretica evadere possunt §. CCCCXLVIII Part. I. Nunc manna est resolvens §. XXV. Ergo manna diureticum effectum exserere potest. Idem confirmat laudati *Hoffmanni* testimonium, qui in *dissertatione citata*, non prætereundum est, inquit, quod manna virtutem quodammodo obtineat diureticam, quam in dysuria & urinae suppressione conspectius exserit.

§. XXVIII.

Manna flatus
generare
potest.

Manna in fermentationem abire solet §. XV. XVI. Iam nullum est dubium, quin idem cum manna, si interne assumitur, contingere queat idque eo magis & facilius, cum calor corporis humani internus fermentationi producendæ & augendæ insigniter faveat. Porro ex principiis notum est pathologicis, quod fermentatio in intestinis flatu excitat. Ergo manna flatu quoque generare potest. Hujus propositionis veritatem confirmat experientia, atque idem in causa est, ut quidam mannam flatu-

flatulentia accuset eamque ob rationem ejus usum re-
jiciendum esse putent.

§. XXIX.

Quamvis vero manna flatum excitare solet §. XXVIII, Quando manna in primis flatum excitare solet.
nihilominus tamen non existimandum est, quod manna hoc incommodum in omnibus omnino subjectis aequale facile producat, sed potius notandum est, quod manna in iis praesertim subjectis ventriculi atque intestinorum atonia laborantibus hanc causetur modestiam, cujus rei ratio ex demonstratis §. CCCXLIX Part. I. est petenda. Deinde per experientiam compertum est, quod manna, si in minori nec sufficienti exhibetur dosi, flatum magis & facilius excitet, quam si in debita & sufficienti propinatur quantitate.

§. XXX.

Si igitur flatuum proventum in manna exhibenda praecavere volumus, in sufficienti est propinanda dosi, quoniam, si in minus sufficienti datur dosi, flatum generare solet §. XXIX, & cum debita essentiae corticum aurantiorum, carminativae Wedelii, vel aquae cinnamomi vinosae quantitate vel cum aliquot olei de cedro guttis vel cum vino est propinanda; sic enim manna exhibita flatibus infesta esse non solet. Quomodo manna sit exhibenda, si flatuum proventum praecavere velimus.

§. XXXI.

Quoniam manna calorem corporis humani non auget §. XXIV, in omnibus generis febribus dari potest atque in iisdem quoque eam commendat *beatus Frid. Hoffmannus in loco citato*. Facile autem patet, mannam pro febrium diversitate diverso esse exhibendam modo. Sic in febribus intermittentibus optime propinatur cum salibus mediis singulari virtute purgante praeter alios conspicuis, in biliosis autem cum tamarindis. Manna in febribus adhiberi potest.

§. XXXII.

Quod aqua partes corporis humani emolliat, ex eo patet, quod partes corporis humani exsiccatae adeoque Quando manna emolliat.
aqua

aqua privata insignem habent duritiem. Cum igitur manna in larga quantitate aquæ soluta exhibeatur, manna ita propinata emollientem debet exserere virtutem.

§. XXXIII.

Quando
manna do-
lores & spas-
mos tollat.

Emollientia dolores & spasmos sedant §. CCCCIX. CCCCXI. CCCCXIII. CCCCXIV. Part. I. Nunc manna in largiori aquæ quantitate soluta emollit §. XXXII. Ergo manna sic exhibita dolores & spasmos sedat.

§. XXXIV.

Manna præ-
fertim con-
ducit in alvi
obstructione
a fecibus in-
duratis &
spasmo pro-
ficiscente.

Sapissime alvi obstructio producitur a fecibus atque excrementis induratis (per princ. pathol.) & hæc nullo alio modo quam emolliendo feces induratas tolli potest (per princ. therap.) Iam manna, si in aquæ larga quantitate soluta exhibetur, hoc præ aliis purgantibus, quæ in alia propinantur forma & non æque quoad totam substantiam in aqua solvi possunt, habet peculiare, quod emolliat §. XXXII. Ergo manna modo dicto exhibita præ ceteris determinati generis purgantibus in alvi obstructione a fecibus induratis proficiscente convenit. Porro spasmodicæ intestinorum contractiones & dolores in abdomine sævientes alvi obstructionem producere possunt (per princ. pathol.) & alvi obstructio, si ab his proficiscitur causis, nullo alio remedio nisi spasmos & dolores sedante tolli potest (per princ. therapeutica). Nunc manna modo determinato exhibita spasmos & dolores demulcet §. XXXIII. Ergo manna in alvo, quæ ob dolores & spasmos abdominis suo munere fungi nequit, referenda egregie quoque conducit.

§. XXXV.

In quibus-
nam pathe-
matibus
manna con-
ducit.

Cum manna, si in larga aquæ quantitate exhibetur, non tutissimum solum & lenissimum sit laxans §. XXIV sed dolores etiam & spasmos sedat §. XXXIII, sequitur, ut manna in omnibus iis pathematibus, quorum curatio requirit, ut alvus libera atque aperta servetur, si obstructa est, leni remedio aperiatur & referetur, materia pec-
cans

cans in primis viis hærens per inferiora educatur, & spasmi & dolores præsentés sedentur atque demulceantur, præ ceteris egregie conducatur, atque summo cum fructu vsurpari possit. Si vero mannæ virtus spasmos & dolores sedans augenda est atque intendenda, optime hic scopus impetrari potest, si cum oleo amygdalarum dulcium mixta exhibetur; hoc etenim egregie spasmodicas partium solidarum contractiones & dolores sedat atque mitigat.

§. CCCCLXXXI. - CCCXCII. Part. I.

§. XXXVI.

Indicationibus in colicæ curatione requirentibus, vt materia peccans in primis viis hærens per inferiora educatur, alvus obstructa leni remedio aperiatur & spasmi & dolores demulceantur, quæ sapissime occurrunt, mannæ in larga aquæ quantitate solutæ vsus optime satisfacit, hinc in colica sub modo dictis circumstantiis maxime est proficuum, in primis, si cum oleo amygdalarum dulcium exhibetur, vi demonstrationis præcedentis §. XXXV. Præterea in colica, quæ a saburra vitiosa in intestinis hærente proficiscitur, clysteres vel nihil vel parum levaminis afferunt, sed in hac colicæ specie summo cum fructu manna adhiberi potest vi § præcedentis.

§. XXXVII.

Hæc, quæ de salutari mannæ in colica vsu demonstravi §. XXXVI, confirmantur testimonio illustris b. m. Hoffmanni, qui in modo laudata dissertatione ita scribit: Manna magna præstantia splendet in morbis, qui spasmiss in abdominis cavitare contentas partes exercent. Nobili in primis hujus rei exemplo est colica sic dicta spasmodica, quæ fævis dolorum tormentis ægros exeruciat & plerumque pertinaci alvi obstructione stipatur. Nam licet solenne sit ad mitigandam dolorum acrimoniam clysteres infundere alvumque fatigare: sapissime tamen tanta est morbi vehementia, vt applicatis iisdem nihil plane levaminis accedat. Quare ipsius ratione dictamine & experientia

calculo constat, optimum præsidium collocari in iis, quæ universum intestinorum volumen intus obliniunt, quo crispatura remittat, simulque acrium humorum illuviem novam semper dolorum scenam adornantem ad inferiora ducunt atque exturbant. Proinde quum manna ob insitam præstabilem suam facultatem vtrique indicationi satisfaciat, luculenter admodum patet, illius usum in colicis doloribus summopere esse proficuum, inprimis, si ex consilio & observatione *Laz. Riverii Prax. Tom. I. lib. IV. Cap. I.* cum oleo amygdalarum dulcium & jusculo gallinæ pinguis exhibeatur.

§. XXXVIII.

Manna con-
ducit in ma-
lo hypo-
chondriaco,

Maxima quoque utilitate se commendat usus man-
næ in larga aquæ quantitate exhibitæ in malo hypocho-
ndriaco ad spasmos & dolores abdominis sedandos, alvum
liberam atque apertam servandam, obstructam referan-
dam & flatibus exitum per inferiora conciliandum.
Omnes enim hos effectus præstat manna §. XXXV.

§. XXXIX.

item in ar-
thritide, do-
loribus &
spasms re-
num, urete-
rum & vesicæ.

Si spasmodicæ contractiones & dolores renes vtre-
res & vesicam vel artus occupantes sunt mitigandi, pri-
mæ viæ a fordibus & materia peccante purgandæ,
alvus libera & aperta est servanda, obstructa referenda &
flatus per inferiora sunt educendi, manna in larga aquæ
quantitate soluta summo cum fructu adhiberi potest ob
demonstrationem datam §. XXXV, &, si mannae deter-
minato modo exhibendæ virtus dolores & spasmos sedans
desideratur major, cum oleo amygdalarum dulcium mixta
propinari potest §. cit. & XXXVII.

§. XL.

E. Hoffma-
ni testimonio
confirmatur
dicta.

Hæc, quæ demonstravi §. XXXIX, testimonio B.
Hoffmanni confirmata leguntur in *eius dissertatione sæpius*
citata. Succedunt, inquit l. c., vitia, quæ renes, vesic-
cam & vias urinarias affligunt, & sævis dolorum facibus infe-

infecta sunt, quorum in numerum referenda potissimum
 cum calculo ischuria & urinæ ardor. De his pervulgata
 est practitorum sententia, quod medicaminum, quæ per
 inferiora evacuunt, vsum exposcant, quo per alvum, quæ
 solenniter constipata est, recrementitiæ morbum fovent
 & exacerbantes sordes removeantur. Bene autem
Fuchsius de medend. morb. lib. I. cap. 38. quod a validiorum
 vsum meatus vrinarii angantur & comprimantur, ideoque
 iis maxime erit utendum, quæ blande id, quod in vicio
 est, evocant & sine nervosarum partium jamjam afflictarum
 exagitatione operationem suam exsequuntur. Qua
 re quum ex hactenus dictis clarissime constet, mannam
 lenissimum & tutissimum esse laxans, prona admodum
 consequentia elicitur, eandem in hisce etiam affectibus
 egregie opitulari & alvo aperiendæ velificari. Neque ta-
 men evacuandi tantum sine manna in vesicæ & viarum
 vrinariarum morbis commeadanda est, sed succedit alia
 eaque longe præstantissima ejus efficacia, qua dolorificam
 partium exquisitè sentientium contorsionem & stricturam
 sopit & componit, id quod inprimis ex voto succedit, si
 cum oleo amygdalarum dulcium remisceatur & sic ad
 vsum transferatur. Nam licet hoc remedium non imme-
 diate partes affectas attingat, sed proxime intestinorum
 cavo suam virtutem impertiat: nihilominus tamen ob
 miram partium abdominis & maxime quidem crassiorum
 intestinorum cum viis urinariis consensionem & vicinita-
 tem medicamentosa facultas ex vna in aliam transit. Hinc
 si fibræ intestinorum mirifice contortæ atque crispæ as-
 sumpto mannato hoc remedio leniuntur & laxantur, in
 ureteres quoque, vesicam & urethram saluberrimus hic
 effectus propagatur & spasmò delinito & conquiescente
 dolor exspirat & nonnunquam calculus savissimus hostis
 referatis viarum repagulis eliditur. Commemorabile in-
 primis hanc in rem est *Sydenhami* exemplum, cujus ipse men-
 tionem facit *Opuscul. p. m. 702*, memorans, quod mannæ
 gum sero lactis vsum aliquamdiu continuato non solum ab
 atro-

atro-

atroci circa renes dolore, sed etiam mictu sanguineo liberatus sit: ita ut post singulas catharticos vices melius habuerit. Haud vero inconsultum erit, si hic loci ipsius præscribendi methodi mentionem injicimus ordientes a portione in nephritide & calculo celeberrimo huic medico usitatissima:

Recipe mannae electæ uncias duas

cremoris tartari drachmam dimidiam

decocti nephritici Foresti uncias quatuor.

Hanc excipit altera portio in mictu cruento eidem commendatissima, quæ constat ex mannae unciis duabus & dimidia in seri lactis libris duabus solutis addita portione succi limonum vel citri. Hactenus Hoffmannus.

§. XLI.

Manna con-
ducit in
asthmate &
tulli.

Indicatio in curatione tussis humidæ & asthmatis humidi requirit, ut mucus & pituita præsens resolvatur, ad expectorationem inepta resolutione apta reddatur & per inferiora educatur, serique & mucii congestio versus pectus impediatur & a pectore avocetur. Nunc manna mucum & pituitam pectus obsidentem resolvit, mucum ad expectorationem minus aptum hac resolutione aptum reddit, & per inferiora educit §. XXVI, & seri congestionem aliorsum dirigit purgatione, quam excirat §. LXXVIII cap. I. Part. I. Qua de re manna in tussi humida & asthmate humido indicationibus modo dictis optime satisfacit atque eatenus summo cum fructu vsupari potest. Verum enim vero non hac solum ex ratione sed etiam eo ex fundamento, quoniam spasmos mitigat & demulcet §. XXXIII, in tussi & asthmate conducit manna, adeoque cum spasmus in sic dicta tussi convulsiva seu serina & asthmate convulsivo seu spasmodico vehemens adsit & mitigandus sit, sub his quoque circumstantiis salutari cum effectu adhiberi potest.

§. XLII.

Manna con-
ducit in cu-
ra cum fon-

Tandem usus mannae eximius est & singularis in cura, quæ medicatarum aquarum beneficio in sanitatis

tute-

tutelam adhiberi solent. Perquam nimirum notum est, quod tam ante & post usum quam durante usu mineralium acidularum & thermalium aquarum corpus blando modo sit evacuandum, quo expurgata cruditas & sordium sentina aquæ eo melius suum exserere possint effectum salutarem. Nunc in ejusmodi cura maximopere est cavendum, ne purgantia drastica hunc in finem adhibeantur, propterea, quod ventriculi atque intestinorum tonum destruunt, spasmodicas intestinorum contractiones, inflammationes aliaque mala excitant. Qua de re manna, utpote tutissimum, clementissimum & lenissimum purgans §. XXIV, huic scopo maxime conveniens atque accommodata.

§. XLIII.

Ordo nos ducit ad ea, quæ de ratione mannæ exhibendi sunt notanda. Tenendum itaque est, quod manna infantibus a drachmis duabus usque ad unciam dimidiam & adultis ad duas uncias immo pro majori corporis firmitate ad uncias tres sit exhibenda. Optime datur manna cum cremoris tartari una vel altera drachma in aqua soluta, partim ad virtutem mannæ intendendam partim ad eam palato gratiorem reddendam: nam manna cum cremore tartari modo dicto in aqua soluta constituit potionem acidam simul & dulcem palato non ingratam. Loco cremoris tartari etiam terra foliata tartari, sal Anglicanum vel Sedlicense pro circumstantiarum ratione adhiberi potest. Deinceps ut palati gratiam captemus & quod maximum est & præcipuum, simul flatuum generationem præcaveamus & ventriculi atque intestinorum roborationi prospiciamus, solutione mannæ peracta colaturæ instillare expedit guttas quadraginta usque ad sexaginta essentiaë corticum auranticorum vel essentiaë carminativaë Wedelii vel guttas quatuor vel sex olei de cedro vel alius. Liquores autem, qui mannæ solutioni inserviunt, sunt varii. Potest enim manna in lacte, sero lactis, jusculo avenaceo dissolvi vel etiam decocto caffè & succo-

U u

lade

lade nec infuso Théé sacchari loco injici & sic deglutiri. Si vero pharmacum ex eadem artificiose est conficiendum, plerumque quidem adhibentur aquæ destillatæ ut aqua veronicæ, cerasorum nigrorum, vel alia, sed, quia non omnes ejusmodi aquas ferre possunt & perinde est, quæcunque adhibeatur aquæ, commodissimum vehiculum præbet aqua pura fontana & ejus vnciæ duæ & plures ad vnam mannæ vnciam possunt recipi. Denique notandum est, quod solutio mannæ leni calore sit instituenda, ne quid de ejus virtute pereat §. XXIII. Hoc modo parata potio ita est adsumenda, ut non simul & semel ingeratur sed partitis vicibus bibatur, superbibendo sub ipsa assumptione aliquot decocti avenacei vel Coffée vel infusi Théé haustus.

§. XLIV.

Formulæ
potionum
mannatarum.

Beatus Hoffmannus Sacratissimo Romanorum imperatori Carolo VI. gloriosissimæ memoriæ sequentem potionem mannatam, quæ insigni virtute gratissimoque sapore egregie se commendat, præscripsit: Recipe cremoris tartari drachmas duas, solve & coque in libra vna aquæ fontanæ vsque ad medietatem: adjice mannæ electæ vncias tres, clarificetur albumine ovi addito succo integri pomi citrei succolenti: denuo fiat parva ebullitio. Colatur denique frigide per linteum album, cui flavi aliquot cortices citri inditi fuerunt, aliquoties, donec fiat potio clarissima. Alio modo potio mannata sic potest præscribi:

Recipe mannæ electæ vncias duas
cremoris tartari drachmam vnam
solvatur leni calore in
aquæ communis vnciis quatuor,
cola & colaturæ adde
olei de cedro guttas sex

Dividatur in duas doses vnius horæ intervallo propinandas. Loco olei de cedro addi potest essentia corti-

corticum aurantiorum vel essentia cinnamomi ad
guttas quadraginta immo plures.

Recipe mannae electae uncias duas
fol. sennae sine stip.
cremoris tartari ana drachmam vnam
solvantur in
aqua fontanae unciis quinque,
cola & colatura adde
aqua cinnamomi cum vino drachmas duas

Recipe mannae electae uncias duas
rhabarbari electi
cremoris tartari ana drachmam vnam
solvantur in
aqua fontanae unciis quatuor
cola & colatura adde
olei de cedro guttas sex

Recipe mannae electae unciam vnam & dimidiam
folior. sennae sine stipitibus
rhabarbari electi
crem. tartari ana drachmam vnam & di-
midiam
solvantur in
aqua fontanae unciis quinque,
cola & colatura adde
ess. cort. aurantior. guttas quadraginta.

Recipe mannae electae unciam dimidiam vel in-
tegram
rhabarbari electi drachmas duas
cremoris tartari drachmam vnam
solvantur in aqua fontanae unciis quatuor
cola & colatura adde
olei de cedro guttas sex.

Recipe mannae electae
tamarindorum ana unciam vnam
infundantur & solvantur in
seri lactis unciis sex

Uu 2

Fiat

Fiat colatura in duas doses dividenda vnus horæ intervallo propinandas.

Recipe medullæ cassiæ cum nucleis vnciam vnam
 mannæ electæ vnciam vnam & dimidiam
 cremoris tartari drachmam vnam
 solvantur in
 aquæ fontanæ vnciis sex
 fiat colatura, in qua dissolvatur
 fyr. decichor. cum rhabarb. vncia dimidia

Fiat potio repetitis vicibus jejuno ventriculo pro
 dosi exhibenda.

Recipe folior. sennæ sine stipit. drachmas tres
 cinnamomi
 cremoris tartari ana drachmam vnam
 cardamomi drachmam dimidiam
 macerentur in
 aqua fontanæ calidæ vnciis sex.
 In colatura solve
 mannæ electæ vncias duas

Fiat potio repetitis vicibus pro dosi exhibenda. Si
 placet, clarifica hanc portionem cum ovi albumi-
 ne & aceti fortis vncia dimidia.

Ad curam, vti vocant, vernaculam instituendam *Beatus Hoffmannus* sequens commendavit infusum, de quo alter-
 nis diebus vncias sex ad octo haurire iussit:

Recipe mannæ electæ vncias quatuor
 passularum minorum vncias duas
 rhabarbari electi
 tartari crudi ana vnciam vnam
 summit. centaur. min. pugillos quatuor
 cinnamomi acuti
 cardamomi ana drachmam vnam

infun-

infundantur cum vini Rhenani mensura vna & dimidia & calori per viginti quatuor horas exponantur.

Porro in asthma humido & convulsivo, tussi humida & convulsiva manna commode cum spermate ceti, oleo amygdalarum dulcium & pauxillo croci in decocto avenaceo propinatur. Denique si indicatio vrget, vt cruditates in primis viis hærentes tam per superiora quam inferiora evacuentur, solutioni ex mannae duabus vnciis factæ adjicienda sunt aliquot tartari emetici prius soluti grana & pharmacum interpolatis vicibus assumendum, ita, vt aliquoties sub assumptione liberalis decocti avenacei dilutioris haustus potetur. Hac enim ratione primo vomitus exoritur & paulo post dejectiones numerosæ subsequuntur, atque hæc medendi forma potissimum commendabilis est in principio febrium tam intermittentium quam acutarum, quando haud fallax saburræ copiosæ prima in regione latitantis suspicio adest, nam experientia docuit, ejusmodi emetico-laxans medicamentum singulari & præstantissimo cum fructu in febribus exanthematicis, petechialibus, purpura, variolis, morbillis, castrensis præcipue & morbo Hungarico statim inter initia fuisse oblatum.

§. XLV.

Præparata, quæ ex manna conficiuntur & in pharmacopoliis prostant, sunt De mannae præparatis.

- I) *Manna liquida*, quæ datur pro dosi ab vncia dimidia vsque ad vncias quatuor & comiscetur etiam instar mannae simplicis aliis laxantibus atque purgantibus.
- II) *Manna Tabulata*, & quando cremor tartari additur *Tartarifata* dicta, quæ utræque pro scopo purgandi ab vncia vna vsque ad tres propinantur.
- III) *Electuarium laxativum seu lenitivum de manna*, quod parum concinnum est medicamentum & ubique

U u 3

iam

iam exfulare incipit ex officinis. Vncia & amplius dari debet pro dosi.

IV) *Electuarium diacassiae cum manna*, de quo in capite de cassia dicitur.

V) *Pulvicula de manna*. Leniter alvum laxat & adhibetur praesertim in infantibus tenellis ad drachmas duas & vnciam semis.

VI) *Manna meteorisata*, quae sic praeparatur:

Recipe mannae calabrinæ partem vnam,
nitri partes duas,
has vesicæ optime ligatæ inditas
imponere aquæ calidæ, vt solvantur,
solutionem destilla per alembicum, sic
prodibit aqua sapore amygdalarum
amararum prædita, quæ est sic dicta
manna meteorisata. Ad vnam vel
alteram vnciam data alvum laxat, sed
rarius immo plane non in usum venit.

VII) *Syrupus de manna solutivus seu laxativus*, qui a mulierculis puerulis exhiberi solet, si quando alvus illorum tarda molestias facit. Datur per exiguas portiones, donec effectum sufficientem edat. *Beatus Hoffmannus* sequentem hujus syrupi commendabat præparationem:

Recipe mannae electæ libram vnam,
solve & coque leni calore in
aquæ florum acaciæ libra vna & dimidia
infunde calide
florum persicorum
acaciæ
violarum ana manipulum vnam
colat.

colat. leni igne inspissa, eadem refri-
gescente,
adde
olei de cedro guttas viginti.

VIII) *Spiritus mannae acidus.* Hic raro vel plane non
in usum venit. Sudorem movet. Multi eum ma-
gnifaciunt & de eo praedicant, quod aurum radicaliter solvat & genuinum sit menstruum philoso-
phicum, sed hoc plane purum est figmentum, siqui-
dem, quam maxime etiam sit concentratus, aurum
non solvit sed intactum relinquit, nec ullam aliam
possidet atque exferere potest virtutem quam quod-
vis aliud vegetabile acetum concentratum.

IX) Ingreditur manna *Electuarium diacarthami, Hydra-
gogum eximium Renaudaci & Confectionem Hamech
correctam Charas.*

Errata,

Errata, quæ sic sunt corrigenda.

Pag. 4. §. XII. pro <i>humananum</i>	lege <i>humanum</i>
pag. 7. §. XXV. pro <i>istas</i>	- - <i>ista</i>
pag. 7. §. XXV. pro <i>illas</i>	- - <i>illæ</i>
pag. 20. §. LXXXI. pro <i>sedativa, ea contra</i>	- - <i>sedativa, sistentia, ea contra</i>
pag. 20. §. XXXI. pro <i>augent sistentia excitantia</i>	- - <i>augent, excitantia</i>
pag. 35. §. CXLIV. pro <i>viridam</i>	- - <i>viridem</i>
pag. 49. §. CXC. sine <i>alcalinum</i>	- - <i>sive alcalinum</i>
pag. 49. §. CXC. <i>vegetabiliia</i>	- - <i>vegetabilia</i>
pag. 49. §. CXC. pro <i>non solubilia</i>	- - <i>non sunt solubilia</i>
pag. 68. §. CCXXXV. pro <i>terres</i>	- - <i>terreas</i>
pag. 72. §. CCXLIV. pro <i>phosphorus</i>	- - <i>phosphorus quidam</i>
pag. 76. §. CCLIV. pro <i>metica-mentororum</i>	- - <i>medicamentorum</i>
pag. 87. §. CCLXXXIII. pro <i>constitutivas proximas, exhibet</i>	- - <i>constitutivas, exhibet</i>
pag. 159. §. CCCCLII. pro <i>oleosa</i>	- - <i>olea expressa</i>
pag. 146. §. CCCCLXVI. pro <i>maxime vel subtilia</i>	- - <i>maxime subtilia</i>

Reliqua, quæ forsân irreperunt, vitia, benevolus lector corrigere vt velit, rogatur.

